

18. a. 7

7

Supp^o

Biblioteca Universitaria
GRANADA

Serie 0

Exemplar 25

Tabla _____

Número 240

3-40-79

RECEIVED
JAN 10 1944
U.S. DEPARTMENT OF AGRICULTURE
WASHINGTON, D. C.

R 10631 B.

Collegii Salmanticensis Societ. Jesu.

INSTITUTIONES

DIALECTICÆ,

VULGO SUMMULÆ,

AD PRIMAM PARTEM PHILOSOPHICI
CURSUS PERTINENTES.

AUTHORE

R. P. LUDOVICO DE LOSSADA
*è Societate Jesu, in Regio Salmanticensi Collegio
Theologiae Professore, & Sacrae Scripturae
Interprete.*

SALMANTICÆ:

Ex Typographia Francisci Garcia Onorate
& San M...

Anno 1721.

INSTITUTIONS

DEPARTMENT

...

...

...

...

...

...

SUMA DEL PRIVILEGIO.

Tiene Privilegio de su Magestad el P. Luis de Loffada de la Compañia de Jevs, para imprimir por espacio de diez años el Libro intitulado *Institutiones Dialecticae*, y que ninguno sin su licenzia le pueda imprimir: como consta del Original, que está en su poder, despachado à 3. de Agosto de 1721., en el Oficio de Don Balthasar de San Pedro, Secretario de Camara de su Magestad.

APROBACION DE LOS SUPERIORES.

Tiene licencias del Supremo Consejo de Castilla, del Ordinario, y de los Superiores de su Religion, el P. Luis de Loffada de la Compañia de Jevs, para imprimir este Libro, aprobado por el RR. P. M. Fr. Andrés Cid, de la Sagrada Orden de San Bernardo, Cathedratico de Prima de la Universidad de Salamanca, y por el señor Don Juan Antonio de Lardizabal, Magistrat de la Santa Iglesia de Salamanca, y Cathedratico de Escoto en la Universidad.

SUMA DE LA TASSA.

Los Señores del Consejo tassaron estas *Sumulas* de el P. Luis de Loffada, à ocho maravedis cada pliego, como consta por certificacion de Don Balthasar de San Pedro, Secretario de Camara del Rey nuestro Señor, en Madrid à 7. de Agosto de 1721.

Erra _____ *Corr.*

Pag. 5. col. 2. lin. 9. *allius* — *illius*.

Pag. 15. col. 1. lin. penult. & vlt. *commune cremantet* — *commune remanet*.

Pag. 21. c. 1. l. 8. *Aristolica* — *Aristotelica*.

Pag. 28. c. 1. in tit. *Duplex* — *Triples*.

Pag. 44. c. 2. l. 33. & 35. *exempla de partibus aquae, & corporis humani* — *commutentur*.

Pag. 84. c. 1. l. 2. *opponitur* — *apponitur*.

Pag. 106. col. 2. lin. penult. *vs* — *vt*.

Pag. 110. c. 1. l. 9. post *nomen Deus*, adde, *est analogus*.

Errat _____ *Corr.*

Pag. 116. c. 1. l. 21. *D. Thomas* — *D. Thomam*.

P. 119. c. 1. l. 26. *mutabilia* — *mutabilia*.

Pag. 131. col. 1. lin. 21. *hoc* — *homo*.

Pag. 182. col. 1. lin. 18. *Quem* — *Sua*.

Pag. 191. c. 2. lin. 36. *subsumat* — *subsumat*.

Con estas erratas corresponde à su Original. Madrid, y Agosto 20. de 1721.

Lic. Don Benito de Rio, y Coráide.

Corr. Gen. por su Mag.

PRO

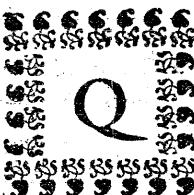
PRO DIALECTICIS INSTITUTIONIBUS TYRONUM
commodo prelegendis Admonitio.

Sicni forte videbitur moles huiusce libelli maior, quam *Summularum* nomen ferat, censuram qualeso tantisper teneat. Potuissent equidem tenuiori libello, ut alios praestitisse video, *Summulas* edere, nullo scilicet doctrinae examine contentioso. Sed me deterruit maxime duplex incommodum. Alterum: quod medulla ista Logices, quae caeteris Scientijs pro fundamento est, fricium contineat documenta, nec rationibus firmata, nec a difficultatibus expedita, discipulis probabitur sola fide, & auctoritate Magistri praegentis. Vnde vel nutabit facile scientiarum substructio; vel cerè non ea, quae scientem decet, firmitate vigebit: praesertim cum praepcepta Logica non eadem prorsus ferantur apud omnes, sed numero, sensuque varia. *Summulas* verò fusiores, quas *Disputatas* vocant, pauci legunt. Alterum: quod alioquin tyrones in disceptationibus quotidianis harent muti: nec arma, quibus aggredi, tuerique liceat, inveniunt. Adde quòd Artes addiscendi rectissima via est, ubi doctrinam comitatur vsus, & praxis. Quis autem regularum vsus utilior, quam ubi propositis circa doctrinam ipsam argumentis, docentur discipuli conclusiones in examen vocare, & statera rationis expendere?

Ea propter *Summulas* scribere placuit non omni succo, & sanguine destitutas: quas tamen poterit quisque reddere *Laconicas*, & brevitate donare quantalibet. Nam memor temporis, quod huic operi dicari solet, tractatus seriem crebris distinxit titulis: ut quae nimis videbuntur necessaria tyrenibus, facile in Scholis omittantur, per otium cuique volutanda. Cuius rei gratia subdam hic omittendorum *Indiculum*; nisi forte meliorem Lector ipse conficiat.

Disp. 1. <i>Omitt.</i> totum cap. 2. & 3.	à num. 4. ad 10.
Disp. 2. <i>Omitt.</i> tot. cap. 2. & 4.	Disp. 6. <i>Omitti poterit integra.</i>
Disp. 3. <i>Omitt.</i> ex cap. 2. tit. n. 12.
item tot. c. 4., & ex c. 5. tit. n. 12.	Disp. 7. ex cap. 2. <i>Omitt.</i> tit. n.
13.: item tot. cap. 3., & ex cap.
7. à num. 12.
Disp. 4. <i>Omitt.</i> tot. cap. 2. & 3.	Disp. 8. ex cap. 3. <i>Omitt.</i> à num. 10.
item tot. cap. vltim.
Disp. 5. <i>Omitt.</i> tot. cap. 3., & ex
cap. 4. à num. 14. & ex cap. 5.	

INSTITUTIONES DIALECTICÆ, VULGO SUMMULÆ.

 Uamquam plerumque rectus ordo doctrinæ à facilioribus incipiat: *Quandoque* tamen (inquit D. Thomas *) necesse est in addiscendo non incipere ab eo, quod est facilius, sed ab eo, cuius cognitione cognitio sequentium dependet, & hac positione, oportet in addiscendo à Logica incipere: non quia ipsa sit facilior scientijs cæteris, habet enim maximam difficultatem, cum sit de secundò intellectûs; sed quia aliz scientiæ ab ipsa dependent, in quantum ipsa docet modum procedendi in omnibus scientijs: oportet enim primò scire modum sciendi, quàm scientiam ipsam.

Porrò Logica, Magistra mentis, in dirigendis eius operationibus tota est; lucemque, & regulas tradit, ut in veritatis indagine caveatur ubilibet confusio, ambiguitas, error. Mentis actus, sive operatio, est interna quædam perceptio, & representatio obiecti cuiusque. Vocatur passim hisce nominibus: *notitia, cognitio, cogitatio, intentio, mentis, intellectio*, sive *intellectus, conceptio*, sive *conceptus, species expressa, formalis imago obiecti, verbum in mentis*. Cum cogito notum mihi hominem absentem, (ait exempli gratia S. Anselmus cap. 31. Monolog.) *formatur acies cogitationis meæ in talem imaginem eius, qualem illam per visum oculorum in memoriam attraxi: que imago in cogitatione verbum est*. Imaginem, ac verbum huiusmodi efficit Potentia animæ, quæ *Mens, Intellectus, & Ratio* dicitur: coefficient simul obiectum, non tam se ipso, quàm ope vicariæ virtutis, quæ per sensus ad mentem usque propagata, vocatur *species impressa*. Quò pertinet paræmia Philosophorum: *Ab obiecto, & potentia paritur notitia*.

Sic adumbrata mentis operatio, est triplex. Prima dicitur *simplex apprehensio*: estque prima perceptio cuiusque rei, nondum affirmans quicquam, aut negans; qualis respondet vocibus hisce, *Deus, Mundus, Homo, &c.* Secunda affirmat, aut negat vnum de altero; prout exprimitur his

A

VO

vocibus v. g. *Deus est verax*, vel, *Deus non est mendax*. Hæc dicitur *Propositio*, *Judicium*, *Sententia*, *Affensus* mentis, vel *Dissensus*. & saltem expressa vocibus, *Enunciatio*, *Enunciatum*, *Pronunciatum*. Continet subiectum, prædicatum, & copulam. *Subiectum* est, cui aliquid attribuis, aut negas. *Prædicatum*, vel *Atributum*, est id ipsum, quod tum negas, vel affirmas. *Copula* dicitur verbum *Est*; idque vel explicitum, vt in hac propositione, *Homo est rationalis*; vel implicitum, vt in hac alia, *Homo cogitat*, quæ sic redditur, *Homo est cogitans*.

Tertia intellectus operatio ex vno, vel duobus iudicijs deducit aliud. Hæc vocatur *Discursus*, *Ratiocinatio*, *Argumentatio*. Quod si ex vno dumtaxat aliud colligat, dicitur *Enthymema*; v. g. *Orium est origo malorum omnium, ergo est fugiendum*. Si verò ex duobus iudicijs tertium inferat, dicitur *Syllogismus*; v. g. *Omnis virtus est sublimis, sed humilitas est virtus, ergo humilitas est sublimis*. *Propositio* deducta ex alijs, appellatur *Consequens*, vel *Conclusio*. *Illatio*, seu deductio ipsa, quam denotat particula *Ergo*, vel *Igitur*, vocatur *Consequentia*. *Præmissa* in Enthymemate *propositio*, dicitur *Antecedens*: quæ verò præmittuntur in Syllogismo, prima *Maior*, secunda *Minor* appellatur.

Hæc in limine prænotanda fuerunt, vt pueris, à Grammaticæ recens ab lactatis, materiamque, & idioma Logices ignorantibus, fax quædam affulgeat, & caligo regionis ignotæ rarefcere incipiat.

Nunc Institutiones Dialecticas, quas & parvam Logicam, & Summulas vocant, ea methodo dabimus, vt trium mentis operationum ordinem sequatur, quoad fieri possit, ordo doctrinæ. Nec tamen de ijs operationibus in se se; sed prout vocibus vnicuiusque respondentibus exprimentur, & claritatis, & consuetudinis gratia plerumque differemus.

DISPUTATIO I. DE SIGNO.

Ibid est (inquit Magn. Augustinus a), de quo non verbis disputare necesse sit: itaque de his primò disputatur, per quæ de cæteris disputare conceditur. Verba loquendo formantur. Loqui b est articulata voce signum dare. Vox, iuxta Aristotel. c est Sonus editus ab ore animalis cum imaginatione quadam. Dicitur *Vox articulata*, quæ litteris constat, vel saltem, quæ litteram vnâ vocalem exprimit, vt propositiones A, & E. nec non imperativa vox I. Vox igitur articulata, seu litterata, verbum est: quod quidem, cum d profertur propter aliud aliquid significandum, *Dictio* vocatur; secus verò, cum propter se profertur. V. g.

a August. de princip. Dial. cap. 5. — b Ibid. — c Aristot. 2. de Anim. cap. 8. — d August. loc. cit.

cum dicitur, *Cedant arma togæ*, verbum *Arma* est Dicitio: at idem ipsum, cum queritur, *Arma quæ pari orationis esse*, non Dicitio, sed verbum duntaxat, appellatur. Sic acceptum generaliter verbum, à Magni Augustino est definitur, *Uniuscuiusque rei signum, quod ab audiente possit intelligi, à loquente prolatum*. Quæ definitio respicit Dialecticam, quæ non attendit in verbis, quod sunt, sed potius quod signa sunt. Quare verborum significationem explicare, nostri muneris est: quod quia commode fieri non potest, nisi ratio signi in communi prius explicetur, hoc primum aggredimur.

CAP. I.

Quid sit signum, & quotuplex?

RES eas, quæ ad significandum aliquid adhibentur, signa vocamus. Quid tamen notio signi proprie comprehendat, vel in quo propria ipsius ratio consistat, non satis constat inter Philosophos, quibus proinde non vna omnibus signi definitio placeat. Sed, alijs omisis, signum rectè definitur, *Medium, vi cuius obiectum aliquod innotescere valet potentie cognoscitivæ*. Accipitur *Medium* pro eo quod est inter duo extrema, poniturque loco generis. Reliqua verba exprimunt extrema signi propria, videlicet potentiam cognoscitivam, & obiectum aliquod: exprimunt item vim, seu munus proprium istius *Medij*, nempe obiectum reddere potentie notum: proindeque differentiam signi continent ab omni non signo. Potentia cognoscitiva ut sic, non modo comprehendit intellectivam, & imaginativam, sed omnes quoque sensus externos, etiam brutorum: quia omnibus innotescunt, & percipiuntur aliquot obiecta.

2 Signum ergo duplicem ordinem, sive respectum importat, alterum ad potentiam cognoscitivam, alterum ad obiectum, quod interven-

tu signi patescit: & quidem importat essentialiter utrumque respectum, vel saltem fundamentum utriusque; quia & per utrumque definitur, & sine utroque simul intelligi nequit. Quare de ratione signi est inter duo extrema intervenire, & utrumque hinc inde respicere; diversimode tamen: nam alterum respicit ut quod significat, nempe obiectum, quod denominat *signaturum*, vel *significatum*; alterum, ut cui significat, nempe potentiam cognoscitivam cum omnibus, quibus ipsa completur ex parte actus primi. Hinc, si mavis, datam definitionem signi clarius reddideris hæc verbis, *Id, cuius interventu potest obiectum aliquod potentie cognoscitivæ manifestari*.

3 Unde inferes 1. in omni signo importari aliquod genus distinctionis, tum à signato, tum à potentia cognoscitiva: distinctionis, inquam, saltè rationis, vel realis quoad circumstantias. Nihil enim *intervenit*, aut *medium est*, nisi inter extrema aliquatenus distincta. Inferes 2. non esse omnino idem *repræsentare*, ac *significare*: nam quodvis obiectum, secluso quovis genere distinctionis, se ipsum repræsentat, seu præsens facit: nec tamen se idcirco significat, aut summet signum appellatur, iuxta receptam loquendi consuetudinem, nisi forsitan in sensu nimis improprio.

Aliquet signi Divisiones.

4 Dividitur 1. signum generaliter, in formale, & instrumentale. Signum formale est ipsa formalis notitia obiecti, illa scilicet forma, que informantia potentiam cognoscitivam, se ipsa notant illi reddi obiectum. Unde actus intellectus, quo Coelum v. g. cognosco, mihi est Coeli signum formale: quod idem dico de quovis actu sensuum comparatione sui obiecti. Hoc genus signi vocari debet *Medium quo*, vel *sub quo*; non autem *in quo*, quasi in ipso ut cognito mens contempletur obiectum: non enim verbum mentis est medium signate, & expressè cognitum intra cognitionem reflexam, ut alibi Deo dante docebimus. Signum formale totidem habet subdivisiones, quot notitia, sive cognitio. Eas proinde Animalica dabit, nosque vnam, vel alteram inferius attingemus, ubi de termino. Nunc sufficiat dicere de more, notitiam vocari *Intrinsivam*, cum manifestat obiectum ut præsens, ut cum præsentem lucem oculis & mente intuemur: vocari autem *Abstractivam*, cum repræsenter obiectum ut absens, vel saltem à præsentia præcindit, ut eum præteritorum recordamur, vel eum rerum essentias universaliter sumptas cogitamus.

5 Signum instrumentale est, quod prius cognitum ducit in cognitionem alicuius obiecti. Unde à signo formali differt in eo, quod prius (saltem prioritate rationis) cognosci debet, ut deinde vi ipsius resulter cognitio obiecti signati. Sic vox *Homo* est instrumentale signum hominis. Sic gemitus dolorem significat, fumus ignem, & animalis vestigium animal, quod illac transijt. Cum hoc tamen coheret, quod omne signum formale, sit etiam realiter instrumentale, quatenus sal-

cet, cognosci potest vel à diverso intellectu, vel ab eodem per cognitionem reflexam. Si enim cognoscat Angelus cognitionem meam de Anti-Christo futuro. v. g., cognitio mea, que mihi est signum formale, est Angelo instrumentale signum Anti-Christi; imò: & mihi pariter, si nova cognitione reflexa meam illam cognovero cognitionem. Attamen cognitio signum est formale & instrumentale sub diversa ratione: formale quidem, quatenus se ipsa immediate manifestat obiectum potentia, quam informat; instrumentale verò, quatenus manifestat obiectum media cognitione distincta, per quam cognoscitur vel eadem, vel à diversa potentia. Sub prima consideratione est *Medium quod*, sub secunda est *Medium in quo*, vel *ex quo*, vel *per quod*; quibus terminis instrumentale signum denotari solet.

6 Signum instrumentale sub dividitur 1. in sensibile, & insensibile, vel quod eodem ferme recidit, in corporeum, & spirituale. Signum sensibile est, quod potest percipi sensibus corporeis. Atque hoc explicat celebris definitio Signi, à Magno Augustino tradita lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 1. nempe, *Res, præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire*: cui consonat alia ab eodem S. Doctore data lib. de Princip. Dialect. cap. 5. nimirum, *Quod & se ipsum sensit, & præter se aliquid animo ostendit*. Tales sunt voces, quæ loquimur; talia quoque sceptrum, Baculus, aliaque Regum, & Antistitum insignia; item fumus, gemitus, feræ vestigium, &c. Signum insensibile est, quod à solo intellectu cognosci potest (supponitur semper in his definitionibus quidquid est de ratione Signi in communi.) Huiusmodi sunt actus intellectus, quatenus

Signa sunt instrumentalia, modo nuper exposito. Et similiter quælibet creata entitas spiritualis, in qua, vel ex qua Deum cognoscit Angelus, Signum est Dei. Huc etiam pertinent Signa, quibus inter se Angeli colloquantur.

7 Subdividitur 2. Signum instrumentale in naturale, ad placitum, & ex consuetudine. Naturale signum est, quod *suapte natura vim habet manifestandi*. Sic suspiria, & gemitus sunt signa doloris. Signum ad placitum (quod etiam signum ex instituto, vel ex institutione, vocatur) est, quod à libera voluntate, seu arbitrio rationalis Agentis vim manifestandi sortitur. Nomine rationalis Agentis comprehenduntur Deus, Homo, & Angelus. Unde alia signa sunt ad placitum Dei, vt Sacramenta respectu Gratia, & Iris respectu non futuri deinceps Diluvij: alia ad placitum Hominum, vt militaria Signa, Campanæ sonitus ad Missam, vocabula, quibus inter se homines colloquantur, & alia quam plurima. Alia denique sunt, vel esse possunt, ad placitum Angeli. Signum ex consuetudine est, quod ratione alicuius consuetudinis acquirit vim manifestandi aliquod obiectum, quin immediate interveniat libera voluntas Institutoris. Sic Canis, qui herum præcedere consuevit, est Signum adventus heri: sic etiam mappa, qua mensa præfaturis consuevit sterni, est Signum prandij.

8 Porro in Signo naturali duplex notari solet proprietas, qua differt à Signis ad placitum, & ex consuetudine. Prima est, quod idem significat vbique Gentium: secunda, quod nequit vnquam significationem exuere, aut mutare; vel, vt aiunt, quod nequit à sua significatione deponi. Contrà accidit in reliquis Signis:

nam consuetudo, & placitum, nec eadem sunt apud omnes gentes; nec eius sunt tenacitatis, vt mutari, aut aboleri nequeant per deficiendum, vel contrariam voluntatem. Notabis hic, quod omne formale signum esse naturale: nuperam tamen subdivisionem id circo aptari Signo instrumentali, quia hoc solum capax est illius partitionis trimembris.

Obiectiones quædam obiter solvæ.

9 Sed adversus dicta nuper, obijc. 1. definitio Signi naturalis convenit etiam Signo ad placitum: ergo convenit alijs à definito, adeoque vitiosa est. *Prob. Antec:* Signum ad placitum, v. g. vox *Homo*, prout Signum est hominis, etiam *suapte natura vim habet manifestandi*; sed hæc est definitio Signi naturalis: ergo, &c. *Prob. Mai:* vel vox *Homo* accipitur sola, quatenus sonus quidam est, vel simul cum forma, qua constituitur in esse Signi. Si primum contingas iam non accipitur vt Signum ad placitum. Si secundum; iam *suapte natura vim habet manifestandi*; nam complexum ex entitate vocis, & forma significationis, essentialiter manifestativum est. Igitur ea vox, quoties accipitur vt Signum ad placitum, ex propria natura, vel essentia, vim habet manifestandi.

10 Mera cavillatio hæc est. Dum negamus, quod signum ad placitum suapte natura vim habeat manifestandi, non loquimur de toto signo, prout omnes suas partes includente (quo sensu omne vitique signum est manifestativum suamet essentia, vel natura) sed de re, vel subiecto, quod denominatur *signum*, v. g. de voce *Homo*, quæ minus habet signi, non à propria natura, sed ab hominum voluntate: quia nec secum identificat, nec ab intrinseco exigit vim

significandi. In forma *neg. Antec.* in cuius probatione *dist. Mai.* si accipiat^{ur} signum ad placitum pro toto complexo ex subiecto, & forma, *conced.* si pro solo subiecto denominationis signi, *neg. Mai. & concess. Min. neg. conseq.* In probatione sabiuncta, dum quaritur, an vox homo accipiat^{ur} sola? *Resp.* ea vox accipitur sola, solitudine excludente consortium alterius rei tamquam subiecti, de quo fit sermo; non verò alterius rei tamquam formæ concomitantis. Unde accipitur *ut signum*, id est, ut subiectum vi significandi præditum; sic tamen, ut non tota signi quidditas importetur in recto, sed subiectum dumtaxat. Sub qua distinctione consequentiam ultimam concedo, vel nego.

11. *Objic.* 2. habere vim manifestandi à libera voluntate, non est proprium solius signi ad placitum: male ergo hoc genus signi definitum est. *Prob. Antec.* statua Regis v. g. vim manifestandi sortitur à libera voluntate artificis; & tamen non est signum ad placitum, sed naturale: ergo, &c. *Neg. Antec.* in cuius probatione (admissa communi sententia, quæ imagines artificiales inter naturalia signa computat) *dist. Mai.* statua vim illam habet à voluntate artificis, cum sola dependentia in existendo, *conced.* cum dependentia in representando, *neg. Mai. & admissa Minore, neg. conseq.* Habet quidem statua ab artificis arbitrio, quod existat cum tali figura: at quod ferret existens talis figura representet Regem, iam non pendet ab artificis voluntate. Contra evenit in voce *leo* v. g. quæ, si nolint homines ut leonem significet, neutiquam significabit, quantumcumque existat.

12. Porro, dependere ab hominum arbitrio præ se in existendo, non propriè est habere vim re-

presentandi à libera voluntate; ut cernitur in gemitu, & suspirio, quæ, si vè liberè, si vè necessariò erumpant, non dicuntur habere à voluntate vim manifestandi dolorem, sed suapte natura. Id quod clarius apparet in voce *Leo* v. g. quæ licet tota in existendo pendeat à proferentis arbitrio, tamen non inde habet vim significandi proferentem ipsùm, cuius est naturale signum, sed tantum indidem habet vim significandi Leonem, cuius est signum ad placitum. Sæpè ergo naturalia signa habent à voluntate, quod sint, sed nunquam, quod signa sint. Ex quo etiam patet, firmam esse proprietatem signi naturalis supra traditam, quod scilicet nequit à sua significatione deponi. Nam, quamvis statua, si deformatur, significationem amittat (quemadmodum & gemitus, si existere desinat,) hoc tamen non est immediatè deponi à significatione, sed mediatè, quatenus figura ipsa deponitur ab existentia, in qua significatio ab arbitrio independens fundatur.

13. *Objic.* 3. omne signum ex consuetudine reduci potest, vel ad signum ad placitum, vel ad naturale: immeritò igitur velut tertia signi species statuitur. *Prob. Antec.* in exemplis supra positis: nam in primis consuetudo mensam sternendi mappis ante prandium, fundatur in hominum placito, proindeque mapparum extensio dici potest prandij signum ad placitum: deinde canis adveniens dici debet naturale signum venientis heri, quia consuetudo præveniendi dominum fundatur in natura canis. At eadem est ratio de cæteris Signis ex consuetudine, quæ semper vel in placito, vel in natura fundatur: ergo, &c. Ita discurrunt Summulistæ plures, præsertim è Thomistis. Sed op-

positum verius existimo cum alijs.

14 Id quod probatur facile quia consuetudo pender quidem à placito, vel natura, in existendo: at id non est satis, vt dicatur signum ad placitum, vel naturale, nisi pariter in representando pendeat, vt constat ex dictis in solutione præced. argumenti. Quod autem immediata dependentia in representando non adit, ex eo patet, quod consuetudo semel existens eundem, atque vniformem representandi modum habet, vndecumque trahat originem. Explicatur exemplo canis; qui, licet naturaliter propendeat in consuetudinem præeundi dominum, potest abs dubio sic affluere, ut dominum semper subsequatur, tuncque significabit herum, non subsequentem, sed præeuntem. En consuetudo ista, etsi non orta ex inclinatione naturali, sicut illa prior, tamen eandem, aut vniformem significandi vim habet; nec quisquam attendit originem consuetudinis, vt significationem percipiat, sed tantum notat, consuetudinem esse, & cum significatione connecti.

15 Confirmatur: meridiana mantiliu extensio supra mensam, ex vi præcisæ consuetudinis prandium significabit, quamvis homines nihil de significato cogitent, sed tantum de munditie, vel ornatu ad prandium, imò quantumvis nolint, vt illud significetur: ergo nequit dici signum ad placitum; repugnat enim, ita vocari signum, quod significat præter, vel contra placitum. Confirmatur iterum: proprium est signi naturalis, quod significationem amittere nequeat, & vbiq; gentium idem significet; sed canis adueniens amittere potest significationem aduentu domini, cum possit, ac soleat à comitatu domini arceri, & con-

suetudinem præcedendi dediscere: nec item adventum illum significat vbiq; gentium, cum vel apud nos innumeri sint canes, qui seorsim ab heris incedant: ergo vocari nequit signum naturale. Certè ex natura canis nemo movetur, vt venturum concipiat herum, nisi insuper exploratam habeat consuetudinem eius de comitatu domino, ac præeundo.

16 Adde plura signa, quæ brutis animantibus dantur, v. g. propria nomina, quæ vocati canes arrigunt aures, & accurrunt. Nam huiuscemodi signa, in primis naturalia non sunt, vt per se patet; deinde non sunt ad placitum; quia nec placitum humanæ voluntatis percipiunt canes; nec significatio eiusmodi potest ex mero placito revocari, sed revocatio indiget tractu temporis, quo paulatim canes alter assuecant: superest ergo, vt tertio quadam Signorum species itatuatur, in mera consuetudine consistens. Hinc ad argumentum in forma *neg. Mai.* Et in eius probatione, cum dicitur, consuetudinem fundari, nunc in placito, nunc in natura, *dist. Mai.* fundatur remotè, sive in existendo, *conc. im-*mediate, sive in representando, *neg. Mai.* & similiter distincta *Minore, neg. conseq.*

17 Dices: *Consuetudo est altera natura*, vt fert vulgare proverbium: igitur signum ex consuetudine dici poterit signum ex natura, vel naturale. Sed contra: ergo omne signum ex consuetudine vocabitur naturale, nullumque computabitur inter Signa ad placitum, contra quod intendunt adversarij. Itaque proverbium illud non denotat, consuetudinem propriè naturam esse, sed analogice tantum convenire cum natura, scilicet penes facilitatem operandi, & tenacitatem

inharendi. Sic paramia illa non ab-
 imis, *Anacrusis est alter ego*, non aliter,
 quam per analogiam quandam, ex-
 plicari debet, aut potest.

De Signo.

Reliqua Signi Partitiones.

18 Subdividitur 3. signum
 infrumentale, vel potius solum fig-
 num ad placitum, in *Doctrinale*, &
purè manifestativum. Doctrinale est,
 quo utimur ad docendum alios: cuius-
 modi sunt vocabula ore prolata, vel
 scripta. Purè manifestativum est,
 quod ita significat, vt per se, & im-
 mediatè non sit idoneum ad docen-
 dum, vt campanæ sonitus, tubæ clan-
 gor, & huiusmodi plura. Doctrinale
 solet vocari *Suppositivum*, eo quod
 supponatur, vel accipiat pro re,
 quam significat. Videtur tamen *Sup-*
positivum patere latius, cum etiam ad
 imagines artificiales extendi possit.
Solent quippe imagines (inquit Magn.
 Augustinus f) *verum earum nominibus*
appellari, quarum imagines sunt... ve-
lut cum intraves tabulam, aut parietem,
dicitur: Ille Cicero est, ille Sallustius, ille
Achilles, ille Hector, hoc flumen Simois,
illa Roma; cum aliud nihil sunt, quam
pietæ imagines. Quanquam hac de cau-
 sa imagines dici quoque poterunt *Signa*
Doctrinalia remotè, aut mediatè:
 multa quippe ad scientias spectantia
 docentur homines per imagines, v. g.
 multa, quæ pertinent ad Astrono-
 miam, per spheram ligneam, figu-
 ris, ac circulis descriptam more cœ-
 lestium. Remotè, inquam: quia sem-
 per ad doctrinam huiusmodi opus est
 intervenire verborum.

19 Secundò generaliter Sig-
 num dividitur in *Practicum*, & *spe-*
culativum. *Practicum* causat, quod
 significat, vt Sacramenta gratiam.
Speculativum purè significat, quin
 causet rem significatam, vt voces, qui-

bus de rerum natura differimus. De-
 visio ista congruit etiam signo forma-
 li: nam aliæ cognitiones practice
 sunt, aliæ speculative.

20 Tertiò, in Demonstra-
 tivum, Rememorativum, & Prog-
 nosticum. Quorum primum indicat
 rem præsentem, vt gemitus dolorem:
 secundum, rem præteritam, vt cinis
 ignem: tertium, rem futuram, v. g.
 Sol, cum g. *Ceruleus pluvias prænuntiat,*
igneus euros. Hæc tria munera posse
 in eodem signo coniungi respectu
 diversorum, ostendit D. Thomas b
 exemplo Sacramenti: quod signum est,
 & rememorativum Passionis Christi,
 & demonstrativum gratiæ, &
 prognosticum futuræ gloriæ. Divi-
 sionis istius trimembris capax est
 quoque signum formale, vt quisque
 videt.

21 Quarto, in Signum falli-
 bile, & infallibile. E quibus primum
 est, cuius connexio cum signato in-
 terdum eluditur. V. g. risus lætitiæ,
 & Lachrymæ dolorem significant: sed
 interdum fallunt. Secundum est, cuius
 connexio cum signato certa semper
 est. Sic stella veneris, quo tempore
 Lucifer est, Auroram prænuntiat. Sic
 Sacramentum, absque obice suscep-
 tum, gratiam significat. Porrò con-
 nexio ista esse potest vel metaphysica,
 vel physica, vel moralis; quarum dis-
 crimen alibi discetis.

22 Quinto demum, in sig-
 num per se, & signum per accidens.
 Signum per se est, quod forma pollee
 ex se idonea ad manifestandum, vt in
 exemplis hætenus adductis. Signum
 per accidens dici potest, quod dum
 cognoscitur, casu, & fortuitò excitat
 cognitionem alterius obiecti; vt si ad
 conspectum hominis, quem olim obi-
 ter vidisti Romæ, illicò Roma tibi

f Lib. 2. § 2. ad Simplic. quest. 3. — g Virg. Georg. 1. — h 3. p. 460. ar. 3. C.

veniat in mentem. Sed super hac
divisione forsan plura aliàs.

CAP. II.

De quibusdam conditionibus, quas ad
veram Signi rationem multi
requirunt.

VT vera ratio Signi salvetur,
triplex conditio desideratur
palsim à Thomistis. Prima: vt signum
sit notius signato, quoad nos; id est, vt sit
medium cognoscendi à posteriori, seu
tamquam effectus. Solent enim effec-
tus esse notiores quoad nos, quanvis
causæ, vt pote natura priores, dicantur
notiores simpliciter, & secundum se, sive
attento ordine nature. Secunda: vt sig-
num sit imperfectius signato, saltem
formaliter, & in esse obiectis; id est, vt
signum, licet possit esse perfectius sig-
nato materialiter, & in esse rei, tamen
quatenus formaliter signum est,
sit ignobilius, & cognitionem ter-
minet imperfectiorem ea, quæ signato
respondet. Tertia: vt inter signum,
& Signatum detur essentialis, & spe-
cifica distinctio. Has igitur conditio-
nes modo in examen vocamus.

§. I.

De prima Conditione.

ASSERO 1: non omne
Signum debet esse effec-
tus rei significatæ,
proindeque nec debet esse medium
cognoscendi à posteriori. Probat:
quia omnis causa per se est medium
idoneum ad cognitionem sui effectus,
tam respectu mentis humanæ, saltem
coelius illustratæ, vel corpore solutæ,
tam respectu intellectus Angelici, vt

nemo dubitat: ergo omnis causa po-
test esse Signum effectus; atque adeo
multiplex Signum est medium cog-
noscendi à priori. Prob. Conseq: nam
si causa medium est ita idoneum, de
causa verificatur definitio Signi, tum
nostra, tum quæ Thomistis familia-
ris est, nempe, obiectum, quod poten-
tia cognoscitivæ aliquid aliud à se repræ-
sentat. At id, de quo verificatur Signi
definitio, Signum est, vt ignorat
nemo.

Accedit, quod Sol non
solum est causa, sed etiam Signum
est temporum, eorumque varietatis,
iuxta illud Genes. 1. *Fiant luminaria
in firmamento Cæli, & sint in Signa,
& tempora, &c.* id est, in signa tem-
porum, vt exponunt Interpretes.
Assonat Poeta, dum Canit:

Sol quoque, & exoriens, &
cum se condet in undas,

Virg. 1. Signa dabit: solem certissima
Gergic. signa sequuntur,

Et quæ manè refert, & quæ
surgentibus Astris.

Et ite- Sol tibi Signa dabit. Solem
run: quis dicere falsum Audeat.

Doctrina ista firmatur
auctoritate D. Thomæ q. 9. de verit.
art. 4. ad quintum, ubi sic loquitur:

„ Quomodo in naturalibus, quorum
„ effectus sunt nobis magis noti, quam
„ causæ, Signum sit id, quod est
„ posterius in natura: tamen de ra-
„ tione Signi propriè accepta non est,
„ quod sit vel prius, vel posterius in
„ natura; sed solummodo quod sit
„ nobis præcognitum. Unde quando-
„ que accipimus effectus, vt Signa
„ causarum, vt pulsus sanitatis:
„ quandoque verò causas Signa effec-
„ tum, sicut dispositiones corporum
„ celestium Signa Imbrum, & plu-
„ viarum.

Dices 1: cur ergo vocatur

à Philosophis demonstratio à Signo, illa, quæ est à posteriori, seu ab effectu non verò sic appellatur, quæ est à priori, sive à causa? *Resp.* idcirco, quia effectus, præsertim sensibiles, quasi antonomastice dicuntur Signa, eo quod plerumque nostra cognitio ab eis incipit vt notioribus. Signum autem quasi antonomastice vocatur id, à quo incipit cognitio nostra. Hoc tamen non tollit, quòd causa propriè Signum sit respectu potentia, cui manifestat effectum, quamvis non soleat vocari Signum, eo quod nomen *Causa* prævalet vt nobilius.

6 Dices 2: quid ergo sibi voluit D. Thomas 3. p. q. 62. art. 1. ad primum, dum ait: *Causa principalis non propriè potest dici Signum effectus, licet occulti, etiam si ipsa sit sensibilis, & manifesta: sed causa instrumentalis, si sit manifesta, potest dici Signum effectus occulti, eo quod non solum est causa, sed quodammodo effectus, in quantum movetur à principali agente?* *Resp.* D. Thomas hic accipit Tò propriè, prout distinguitur contra communiter, non verò contra metaphoricè: quæ distinctio explicabitur infra. Ratio est: quia, vt aiebat ipse Doctor Angelicus loco nuper allegato ex q. 9. de verit. de ratione signi propriè accepta non est, quòd sit vel prius, vel posterius in natura: ergo, dum negat causæ principalis, quòd propriè dicatur signum, & id concedit causæ instrumentali, eo quod hæc præ illa sit quodammodo effectus (id est, posterior in natura,) aliter accipit Tò propriè, quam in cit. quæst. de verit. nam alioquin sibi contradiceret, redderetque pro ratione id, quod non est de ratione signi propriè accepta. Superest igitur, vt hic accipiat Tò propriè, prout distinguitur contra communiter; Hæc autem, prout distinguitur contra metaphoricè.

7 Assero 2: Signum non debet ita esse notius quoad nos, vt debeat esse sensu perceptibile: neque ita vt res significata nequeat in se ipsa immediate cognosci tanta facilitate, & claritate, quanta cognoscitur per signum: vel etiam, vt habitualiter, aut antecederet sit ignotior. Prior pars inde constat, quod multa, vel apud Thomistas, requiuntur signa spiritualia, atque adeo insensibilia. Posterior pars liquet, nisi fallor, manifestis exemplis. Nam cui, nisi cæco, ignotior est, aut difficilior cognitio, lux ipsa in se, quam nomen *Lux*? Quis nostrum facilius, aut clarius novit nomen *Panis*, quæ rem significatam? Quisvè puer non prius acquirit notitiam panis, ac lucis, quam nomen, quibus significantur? Id quod etiam in multis naturalibus signis verum est: v. g. in fumo, latratu, & vestigio humano, si comparatur cum igne, cane, & homine, quorum signa sunt naturalia. Fateor, signum non nunquam accipi pro indicio rei aliunde prorsus occultæ. Cæterum hæc acceptio pressissima est, nec omne signum verè tale comprehendit.

8 Assero 3, signum eatenus solum debet esse notius quoad nos (vel etiam quoad Angelos, si de Signis Angelicis sermo sit,) quatenus debet esse præcognitum in ipso actu cognoscendi rem per signum. Assertio consonat D. Thomæ citato in Assert. 1. ac disertè docenti, de ratione signi propriè accepta, esse solummodo quòd sit nobis præcognitum. Est etiam per se clara: nam signum debet esse medium cognoscendi: medium autem, vi cuius aliud cognoscitur (loquimur de medio instrumentali,) utique debet esse præcognitum prioritate, vel reali, vel rationis, tunc cum munus exercet mediij, siquidem ab eo cognito pro-

progreditur intellectus ad cognitionem alterius obiecti. Quod vero non possit alio sensu intelligi, Signum esse notius signato, vel præcognitum, satis liquet ex proximè dictis in Affert. præced.

Quoties ergo docent Auctores, signum esse præcognitum, notius vè signato, nihil docent, quod non contineatur in ipsa signi definitione; ex eo enim, quod signum sit medium, planè sequitur, quod actus cognoscendi rem per signum, incipit à signo; & cum duo obiecta noscuntur, ita vt alterum vi alterius innotescat, illud vocatur signum, à quo tunc incipit cognitio; quidquid sit, an obiectum signatum sit aliàs præcognitum in se ipso, clarius, vel obscurius.

§. II.

De Secunda Conditione.

ASSERTIO vnica: Signum non debet esse, absolute imperfectius Signato, nec in esse rei, nec in esse obiecti. Prior pars extra dubium est: tum quia signa formalia, quibus intellectus noscit qualitates materiales, v. g. colores, perfectiora sunt rebus significatis: tum quia nomina *Peccatum*, *Nihil*, *Hircocervus*, longè præcellunt suis obiectis: tum quia causa, etiam principalis, & æquivoca, est signum effectus: tum alijs argumentis, facile quique parandis. Posterior pars hinc etiam probatur: Signum in esse obiecti, nihil est aliud, quàm signum in esse cognoscibilis: cognoscibilitas autem cuiusque rei, est ipsamet intrinseca perfectio ipsius entitativa: vnde tam perfectum est vnumquodque in esse cognoscibilis, quàm in esse rei.

Repugnat ergo, quod signum debeat esse imperfectius Signato in esse cognoscibilis, si non est imperfectius in esse rei.

Dices: non est sermo Thomistis de cognoscibilitate signi materialiter sumpti, seu quoad subiectum, sed tantum de cognoscibilitate signi formaliter accepti, seu quoad formam. Contra: ne sic quidem debet signum esse imperfectius signatorum quia in signo naturali forma est, connexio illius intrinseca cum signato; quæ connexio non est signatorum imperfectior in multis signis, v. g. in essentia, vel substantia respectu suarum proprietatum, & in causis vni-vocis, aut æquivocis respectu suorum effectuum; cum in ipsa substantia, vel causa perfectione reali consistat. Tum quia filius in humanis est signum, & imago patris: forma autem, qua constituitur imago, est specifica natura similitudo, generationem commotans; in qua certè non minor, quàm in patre, perfectio reperitur. Tum etiam quia quæcumque sit forma istorum signorum, *Nihil*, *carntia*, *Ens rationis*, & similia, nunquam poterit absolute imperfectior esse, quàm obiecta signata.

Sed obicies: imperfectior cognitio respondet signo quàm tali, quàm signato: ergo signum imperfectius est in esse obiecti. *Prob. Antec.* cognitio signi queritur propter cognitionem signati, estque via, medium, & dispositio ad ipsam; signum quippe ex se, & ex primaria intentione instituitur, vt per cognitionem eius in cognitionem signati deveniamus. At id, quod propter aliud queritur, tamquam via, medium, ac dispositio, imperfectius est: ergo, &c. Confirmabis ex M. Augustino. L. de Magist.

gistr. cap. 9., vbi contendit, res omnes potiores esse signis suis, eo nixus principio, quod scilicet *Quidquid propter aliud est, vilius est, quam id propter quod est*: ac deinde fusè conatur evincere, saltem cognitionem signi viliorem esse cognitione rei significatæ.

13 *Resp. Neg. Antec.*, si de omni signo loquatur: quando enim Angelus cognoscit effectus in causis, cognitio ista, prout terminatur ad causas, non est imperfectior, quam prout terminatur ad effectus: & tamen, prout terminatur ad causas vt fecundas effectuum, est cognitio signi quæ talis. Ad probationem: nego Maiorem generaliter intellectam: nam cum signum, præsertim naturale, soleat concurrere vt obiectum motivum ad cognitionem signati tamquam obiecti purè terminativi, potius cognitio signati quæritur, aut est, propter cognitionem signi, Tò propter denotante influxum motivi, vel causæ efficientis. Nec cognitio signati debet esse propriè, & simpliciter finis, propter quem cognitio signi naturalis quæritur, si nomine finis denotetur id, cuius gratia vnice existit aliud. Si tamen lato sensu denotetur id, quod interventu alterius obtinetur per modum effectus ex consequenti resultantis, quem vocant *finem effectum*; sic dici poterit cognitio causæ quæri, vel esse, propter cognitionem effectus, qua ratione ipsamet causæ propter effectum existit, & essentia propter proprietates; vocarique potest, eodem sensu lato, *viz.*, & *disposito*, quia idèo ignobilior esse debeat.

14 Rectè quoque vocabitur *medium*. Caterum non omne medium, præsertim cognoscendi, vilius est re per illud cognita. Alioqui, nec

Angelus proprietates cognosceret in essentia, & effectus in causis; nec Beati creaturas viderent in Verbo, aut Essentia Divina, tamquam in medio. Sola igitur media, quæ non adhibentur, nisi alicuius finis assequendi gratia, debent esse viliora, non quidem absolute, sed in æstimatione vtentis, cui finis hic & nunc charior est medijs. Nec Augustinus contradicit. Nam in primis tantum loquitur ibi de signis ad placitum. Deinde *falsum esse* concedit, *res omnes signis suis præponi oportere*; solumque intendit, vt signa vocalia dicantur ignobiliora, non rebus significatis, sed cognitione ipsarum; quod vitrò fatemur. Demùm de cognitionibus ipsis inter se collatis nihil decernit. *Si qua cognitio* (inquit ad fin. cap.) *cognitioni præferenda sit, non hic facile est explicare: satis habeo, quod effectum est, cognitionem rerum, quæ significatur, et si non cognitionem signorum, ipsis tamen signis esse potiorum.*

15 Quare ad mentem S. Doctoris dici potest, Signum ad placitum pro formali semper esse ignobilius cognitione signati: ipsam verò Signi cognitionem esse quoque viliorem cognitione signati, vel simpliciter, vel secundum quid. *Simpliciter*; quando signatum re ipsa nobilius est. *Secundum quid*; quando signatum est obiectum vilius, v. g. peccatum, vel chymera: tunc enim cognitio signati, quia viliior est ad aliura finem nobilissimum (nempe ad consummatam instructionem intellectus humani, resultantem ex cognitione omnium obiectuum,) potest dici præstantior, non absolute, sed præcisè penes vilitatem propinquirem eiusmodi fini. Hinc immotum perstat illud principium: *Quidquid propter aliud est, vilius est, quam id propter quod est*. Nam

finis, cuius gratia imposita est vocibus significatio; non est cuiuscumque signati cognitio ratione sui, sed quæ inde resultat in intellectu consummatione instructionis, & perfectionis.

S. III.

De tertia Conditione.

16 **A**SSERTIO unica fit inter Signum, & signatum non requiritur essentialis, & specifica distinctio. Prob. 1. exemplis. Nam filius est imago patris: ergo & Signum. Conseq. patet quia notissima Signi species est imago. Antec. extra dubium est, tum ex recepto more loquendi, tum ex Genes. 5. ubi dicitur Adam genuisse filium *ad imaginem, & similitudinem suam.* At inter homines, patrem, & filium, nulla est specifica distinctio. Præterea, sæpe contingit, ut insit pictæ imaginis exprimatür imago altera, ita similis, ut nequeat à præcedenti discerni, vel à peritissimis, nec pluris una, quam altera æstimetur. Tunc autem posterior imago est signum prioris, ut non inficiantur ad veritatem: & tamen nulla apparet specifica distinctio, nec physica, nec moralis.

17 Secundo ratione, quæ simul prædictas omnes conditiones Thomisticas evertit. Seclusis, aut præcis conditionibus hæc, salvatur definitio Signi, nominatum hæc, quæ Thomistis arridet, *Obiectum, quod potentie cognoscitivæ aliud à se representat*: nam dum Angelus cognoscit effectum in causa, hæc vere est obiectum, quod aliud à se representat, id est, intentionaliter præsens facit; & tamen deest illi prima, & secunda conditio: item, dum Seth representabat Adamum, obiectum erat re-

presentans aliud à se; & tamen de-erat tertia conditio. Igitur absque tribus conditionibus Signum stare potest quemadmodum ubicumque datur *Animal rationale*, datur homo, quæcumque conditiones aliunde desint.

18. Dicunt: non sat est representare ubicumque, nisi aliunde detur subordinatio, vi cuius in esse obiecti Signum fit *substitutum*, signatum verò *proprietaryum*; eo fere modo, quo Pro-rex in Provincia representat Regem. *Contra*: cur ergo subordinatio eiusmodi non ponitur in definitione Signi? *Contra iterum*: gratis fingitur subordinatio, pro communi Signo. Datur quidem substitutio in Signis ad placitum, præsertim vocatilibus, quæ pro conceptibus substituantur, & pro rebus supponuntur. Cæterum, nec omnis substitutio importat subordinationem, ut patet, cum in locum mortui Principis substituitur alter: nec signa naturalia debent aliter substitui, nisi quatenus suppleant vicem signati in ordine ad excitandam signati ipsius cognitionem. Sic autem supplere, nullam arguit subordinationem, aut imperfectionem aliter, non posset Deus supplere speciem impressam alicuius obiecti, nec Beatis manifestare creaturas in Verbo.

CAP. III.

Corollaria, & Dubiola quedam.

1 **E**X dictis colliges 1. unum simile posse alterius similis signum esse. Constat ex cap. præced. s. 3. *Oppon.* D. Thomas 3. p. q. 5. art. 1. ad 3. dicens: *Si secundum omnia esset similitudo, iam non esset Signum, sed ipsa res.* Resp.: Loquitur *Divus* de simili-

tudine excludente diversitatem etiam numericam: hæc enim sola est similitudo secundum omnia, quæ cum identitate numerica recurrit, efficitque, ut quod ita est simile, sit ipsa res. At tamen similitudo specifica (de qua loquimur,) qualis vig. datur inter Seth, & Adam, non ita est secundum omnia, ut Seth vere sit ipsa res, quam similitur, scilicet ipse Adam. Ipsa quidem similitudo specifica vocari quoque solet identitas: at non simpliciter, propriè, & actualiter, sed tantum cum addito diminutive fundamentali-ter; quo sensu bene cohæret cum alie-tate, & distinctione reali.

Colliges 2: posse duo sibi invicem signa esse. Patet in causa, & effectu, quæ se invicem significant: in ideâ domi ab Architecto formata; nam & ideâ domi, & domus ideæ signum est: in conceptu vocabuli pronuntiandi, qui conceptus vocabulum significat, & à vocabulo significatur: & in alijs, quæ brevitatis causa prætermino. *Oppon.* D. Thomas in 4. dist. 8. q. 1. art. 2. ad 1. tantum admittit, idem esse signum, & signatum respectu diversorum, non respectu eiusdem. *Resp.* D. Thomas insinuat quidem eo loci, relationes oppositas, v. g. patris, & filij, dari non posse in eodem, respectu eiusdem. At de Signo nihil docet, nisi quod Signi potest esse signum in quantum est signatum: nec decernit, sed ut summum tacite permittit, denominationes Signi, & Signati ita esse oppositas, ut non cohæreant in eodem, respectu eiusdem. Equidem non plus oppositionis video in eo quod idem sit signum, & signatum, quam r. præstans, & repræsentatum; quæ tamen denominationes respectu eiusdem cohærent in eodem subiecto, ut ex D. Thoma patebit statim.

a Rom. 1. 2.

Colliges 3., in Signo ut sic nullam imperfectionem involvi, proindeque citrà absurdum posse Deo tribui munus significandi, sicut & repræsentandi. Unde creaturæ sunt signa Dei, iuxta illud Apostoli, a Invisibilia ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellectu conspicuntur. Deus item Signum est creaturarum, ut satis indicat D. Thomas, b dum ait: Causa repræsentat effectum, & e converso; & secundum hoc Deus potest dici liber creaturæ, & e converso. Obiecerat sibi D. Thomas, quod creatura est Liber Dei, proindeque Deus nequit esse Liber creaturæ, quia idem respectu eiusdem non potest esse Liber, & cuius est Liber. Cui argumeto non aliter respondet, quam verbis relatis: quibus pariter responde-mus & nos argumento non absimili, contendenti, non posse idem Signum, & signatum esse respectu eiusdem.

4 Sed priusquam hæc abcedamus, dubitabis 1., an species impressa dici debeat Signum obiecti. *Resp.*: si talis species cognoscatur quidditative ab Angelo v. g., erit tunc Signum instrumentale sui obiecti; illud enim repræsentabit, ut causam sui. At non est Signum respectu cognitionis, quam modò producit in nobis, & quæ non terminatur ad speciem ipsam, sed ad obiectum. Ratio: quia species, ita considerata, nec est Signum instrumentale, cum non prænoscat; nec est Signum formale, quia iuxta veram Animasticæ doctrinam, species impressa non est formalis repræsentatio obiecti. Dices: non nè illi convenit nostra definitio Signi Minimè: quia definitio nostra postulat, ut Signum interveniat inter potentiam cognoscitivam, & obiectum. Illa verò species non sic intervenit;

sed

b q. 7. de verit. ar. 5. ad 6.

sed cum alijs comprincipijs comprehenditur nomine *Potentia*, quatenus proximè expedita ad cognoscendum.

5 Dubitabis 2., an potentia ipsa cognoscitiva Signum sit *Resp.*: idem ferè, quod de specie nuper, iudicium esto. Respectu cognitionis, qua potentia ipsa quidditative, aut comprehensiveè noscatur, Signum est eorum actuum, quos continet ut causa. At respectu cognitionum, quibus, ipsamet fertur in alia obiecta, non est Signum: quia non est medium interveniens inter obiectum, & potentiam.

6 Dubitabis 3., an cognitio rei per Signum, sit discursiva? Responsionis loco accipe verba D. Thomæ q. 9. de verit. art. 4. ad 4. *Signum*, inquit, *proprie loquendo non potest dici aliquid, nisi ex quo deveniatur in cognitionem alterius quasi discurrendo: & secundum hoc, Signum in Angelis non est.... Sed communiter possumus Signum dicere quocumque notum, in quo aliquid cognoscatur.... & sic Angeli cognoscunt res per Signa, &c.* Vbi notandum ex Caietano, c. 10. *proprie* non semper accipi contra metaphoricè, sed aliquando contra communiter, ut in præsentia accipitur à D. Thomæ. Quando autem sic accipitur, idem sonat, ac *specialiter*, & quasi *antonomastice*: & optinè cohæret, quod in hoc sensu non *proprie* dicatur aliquod nomen, & tamen dicatur contra metaphoram.

7 Sic nomen *Angelus*, cum absque metaphora conveniat omnibus supernis Spiritibus, *proprie* dicitur de solis Angelis infimi ordinis. *Nomen commune* (inquit alibi D. Thomas d.) remanet infimo ordini quasi pro-

prium. Sic etiam apud Grammaticos omne vocabulum dicitur *Verbum*, & quidem *proprie*, idest, non metaphoricè: & tamen *proprie*, idest, specialiter, sola vox coniugabilis per tempora, *Verbum* dicitur. Id ipsum probat Magn. Augustinus e de vocabulo *Nomen*.

8 Mens ergo D. Thomæ loc. cit. hæc est. Cognitio per Signum humanum, & sensibile (quod solum vocatur *Signum proprie*, idest, specialiter, & quasi antonomastice, quia nobis est notius, & visitatus) fit quasi discurrendo; quia apud nos cognitio Signi realiter præcedit cognitionem signati, & hæc ex illa resultat. Cæterum, si communiter, seu generaliter de Signo loquamur, cognitio per Signum non debet esse discursiva: nam Angeli cognoscunt res per signa sine reali discursu, quamvis etiam in cognitione Angelica, prout terminata ad signatum, quædam subsecutio, & resultantia rationis considerari possint. En alia verba D. Thomæ, s. quibus hucusque dicta firmantur: *Angeli vident causas in effectibus, & effectus in causis, non quasi discurrendo ex uno in aliud; sed sicut res videtur in sua imagine sine discursu.*

9 Dubitabis quarto, an *proprie* dicatur Signum, quod actu non significat? *Resp.* vocatur Signum in actu primo, non tamen Signum in actu secundo. Cæterum, Signum esse in actu primo, sufficit, ut absolute, & impliciter Signum appelleretur, nam hoc nomen ex communi usu non tam exercitium significandi, quam aptitudinem præferret; sicut hæc nomina, *Ratio*, *Intellectus*, *voluntas*. Hinc, qui suspirat, & gemit, etiam sine teste, dicitur edere signa doloris:

&

Sc, quod extra dubium est, Eucharistia Sacramentum, quantumvis clausum, & occultum, verè est Sacramentum; proindeque verè Signum; per quod Sacramenti definitio traditur. Hæc tamen intellige de Signo instrumentali: nam formale, cuius in actuali representatione consistat, essentialiter est Signum *in actu secundo*, saltem si cognitio non sit qualitas absoluta.

Dubit. quinto, per quid formaliter constituitur Signum? *Resp.* Univesim constituitur per eam formam, aut quasi formam, qua redditur aptum manifestare obiectum aliquatenus à se distinctum. Speciatim verò naturale Signum constituitur per ordinem transcendentalem; seu per intrinsecam conaexionem cum signato, in qua connexionem involvitur ordo ad potentiam cognoscitivam, vel tamquam differentia partialis, vel tamquam genus. Illa autem connexio est multiplex; & varia, varisque mixta titulis, pro varietate Signorum. Hæc in Summulis non oportet ex professo discutere. Ratio tamen nostræ doctrinæ hæc est. Illa conaexione posita, vel intellecta, & præcisè omnibus alijs, verificatur Signi definitio, ut consideranti patebit: ergo & essentia Signi salvatur.

ix Signum ex consuetudine constituitur per consuetudinem ipsam, quatenus aliquomodo connexam cum Signato. Ratio est eadem, quam pro naturali Signo indicavimus. Differt verò Signum ex consuetudine à Signo naturali, in eo quod subiectum illius nec secum identificet, nec ab intrinseco exigit, saltem efficaciter; formam consuetudinis: quæ tamen identitas, aut existentia respectu formæ propriæ conaexionis reperitur in naturali Signo.

Superest constitutio Signi ad placitum. Sed hæc in Signis vocalibus explicabitur cap. sequ. remissivè. Aliò quoque remittimus quæstiones alias; v. g. An ratio Signi propriè conveniat Signis Spiritualibus? An etiam formalibus? &c.

CAP. IV.

De Signo Vocali.

HUMANA quævis, & articulata vox, & se ipsam naturaliter manifestat audienti, & insuper naturale Signum est personæ proferentis, nec non voluntatis, imaginationis, & conceptus vocis ipsius; quæ omnia vox humana tamquam sui causas præsupponit: quicquid enim volens loquitur, debet prænoscere vocem, quam proferre vult. Præter hæc, de quibus nulla quæstio in præsentia, reperitur in plerisque vocibus aliarum rerum significatio: nam vox *Leo* significat ferarum Principem, vox *Homo* rationale animal, & sic cæteræ, quibus sermo constat humanus. De hac ergo significatione.

2 Quæritur primo: utrum naturaliter conveniat vocibus? Sententia affirmans placuit olim quibusdam Philosophis. Primo: quia sermo homini naturalis est; sicut cani latratus. Secundo: quia Columbae, Turtures, & aliaë animantes, mutuas voces varia significantes naturaliter edunt, percipiuntque. Malè autem natura consuluisset homini, si, quod brutis concessit, illi denegasset. Tercio: quia, ut Plinius a memorat; Attis filius Cræsi, ab ortu mutus, atque adeò surdus, ut præcidam coerceset, in hanc vocem erupit, *Miles*, ne occide Cræsum: cuius vocis significatum,

cum nunquam audierit, naturaliter percepit. Adde quod nomen ab Adamo impostum vnicuique animali, dicitur ab Scriptura Sacra, *b. Ipsum nomen eius*, scilicet naturale.

3. Hoc tamen commentum est, cui repugnat experientia meridiana luce clarior. Primum enim, inde fieret, ut omnibus gentibus, esset vnum, idemque idioma, nam quod naturale est, omnibus est commune. Sic conceptus mentis ubique sunt iidem. Sic brutæ animantes eodem modo se se explicant ubique gentium. Ad oppositum experimur. Secundo, sequeretur, omnes naturaliter percepturos, vocum significatum; sicut omnes intelligunt significatum, suspirij, & gemitus: quod item est evidenter falsum. Nec obstant argumenta contraria.

4. *Ad 1.* sermo est homini naturalis; non quia à natura determinetur significatio vocum; sed quia natura inclinât ad loquendum, & ea de causa instituendum idioma. Sic homini naturale est vestem appetere, domique habitare; quia ideo vestis, domulvè, desinat esse opus artis. *Ad 2.* homo nonnullas etiam voces habet naturaliter significantes, ut suspiria; & gemitus. Et quamvis non tot habeat, quot bruta, non ideo illi malè natura consuluit; dedit enim mentem, qua sermonem instituere posset. Sic, quamvis homo nascatur nudus, & inermis, non ideo deterioris est conditionis, quam Leo: accepit enim à natura mentem, & manus, queis vestes, & arma quæreret.

5. *Ad 3.* si vera est historia, Attis non erat à nativitate surdus, sed voces illas antè audierat, atque didicerat. Potest enim contingere,

b Gen. f. 2. 19. — c in Cap. I. de Sign.

ut quis ab ortu firmatus, non ob lesionem nervi respondentis auditui, ut communiter accidit, sed ob aliquod linguæ impedimentum, quod integrum relinquat auditum. Si quæras, quo idiomate loqueretur homo, nullo humano commercio in sylvis educatus? Resp. nullo vsurum, prout experientia compertum est in India an. 1595. ut memorant Conimbricenses. Vnde commentum est, quod vulgo dicitur, hominem sic enutritum Hebraicè locuturum.

6. *Ad 4.* illa Scripturæ verba significant, vel nomina ab Adamo imposta, esse eadem ipsa, quibus utebantur Hebræi tempore Moysis; vel esse nomina, quæ iuxta linguam Hebraicam Adamo inditam, exprimebant naturales animalis cuiusque proprietates, ut si Leonis nomen derivaretur à fortitudine, aut canis à fidelitate. Fortè etiam nomina illa, quamdam in sono ipso proportionem cum naturis animalium præferbant. Negari quippè non potest, aliquas esse voces, per Onomatopæiam formatas, in quibus sonus ipse, quodammodo res significatas imitatur, ut sunt *tinnitus, barritus, Coaxo, vepres*, & alia. Cæterùm, & eadem ipsæ voces potuerunt rebus alijs aptari; & plerumque voces, quibus loquimur, eiusmodi congruentia carent. Quid lenius voce *Leo*. Quid re significata ferocius?

7. Vocum ergo significatio ortum ducit ab arbitrato, seu libera institutione rationalis Agentis, ideo, que dicitur significatio *ad placitum*, si ve *ex instituto*. Sed quomodo, inquis, potuit incipere significatio ista, cum nullæ præcesserint voces significantivæ, per quas primus Institutor mentem suam aperire potuerit? *Resp.* Primus idioma

tum Institutor fuit Deus ipse, qui & primis parentibus Hebraicæ Linguae notitiam indidit, & in Turri Babel homines ~~divisit~~ in Linguas septuaginta duas, dum eam habitus subito infudit menibus singulorum. Ex his autem matricibus Linguis, quas homines deinde rursus, derivatione, & accessione vocabulorum locupletarunt, ceteræ postmodum prognate sunt, sicut ex Latina proderunt Italica, Hispanica, Gallica. Adde quod potuit Adamus mentem suam exprimere, tum quibusdam nutibus coniecturam facientibus, tum ipsa rerum demonstratione; & deinde, inventis hoc modo nonnullis vocabulis, eorum interventu nova cedere.

Constitutio Signi vocalis ad placitum.

8 Iam circa formam, qua vox constituitur significativa ad placitum, variæ sunt Auctorum sententiæ, quas alibi examinabimus. Nunc satis sit dicere ex consensu Scholæ nostræ sensu, eam formam consistere in extrinsecâ impositione, sive institutione, id est, in voluntate Institutoris cuiusque lingue, quæ voluntas, dum statuit, ut audita voce *Leo* v. g. intelligatur talis fera, simul exercitæ, & formaliter constituit vocem significativam in *se primo*. Idcirco interrogati, cur hæc, aut illa vox ita significet respondet omnes, quia sic volvere priores. Ratio doctrinæ est: quia præcisè intellecta cuiusmodi institutione, saltem prout posteris nota, & acceptata, intelligitur vox proximè habilis ad excitandam cognitionem rei: quæ excitatio cognitionis est significatio in acta secundo.

9 Dices: voluntas Institutorum modo non existit: quomodo ergo poterit nunc constituere signum vocale? *Resp.* Non existit: physicè; existit tamen moraliter, quatenus perseverat in effectu aliquo dere-

licto, scilicet in memoria, & acceptance posterorum. Hæc autem existentia moralis sufficit ad effectum significandi. Sic voluntas Legislatoris, moraliter perseverans, obligat posteros. Sic voluntas Principis valorem monetæ constituit, postquam physicè præterijt. Reliquas obiectiones aliè remittimus.

10 Nunc inferes 1., signum vocale esse concretum quoddam, coalescens ex sono vocis tamquam subiecto, & ex impositione extrinsecâ tamquam forma, per quam vox denominatur proximè definita ad significandum in actu secundo. Inferes 2., quare Philosophus dixerit, conceptus mentis eodem esse apud omnes homines; voces verò non itera. Nimirum de utrisque loquitur, quatenus signa sunt. Et sensus est, quod ubicumque producantur conceptus nostris similes in entitate, similes erunt pariter in significatu: quia in conceptibus realiter identificantur significatio, & entitas. At voces non eandem ubique retinent significationem, utpote sibi extrinsecam, & adventitiam; & quamvis possint apud varias gentes eundem, aut similem habere sonum, non idcirco eadem significant. Sic v. g. vox *Sus* apud Hebræos significat equum, apud Latinos porcum, apud Flandros silentium, apud Gallos idem quod *Eia*, vel *Euge*, apud Hispanos idem quod *suprà*. Ratio est: quia institutio, quæ est forma idiomatis Hispanici v. g., alibi gentium nõ existit physicè, nec moraliter.

11 Inferes 3., quod de vocali signo diximus, intelligendum pariter de ceteris signis ad placitum: nempe omnia formaliter constitui per extrinsecam impositionem, seu designationem ad manifestandum. Unde oritur vulgare discrimen inter sub-

subiecta signorum naturalis, & ad placitum quod naturale, cum primum cognoscitur, saltem si perfecte penetratur, generare potest primam signati notitiam, vi connexionis ingenitæ ex se pertrahentis in cognitionem terminati: subiectum verò signi ad placitum, præter cognitionem significationis, requirit aliquam rei significandæ notitiam aliunde habitam, vt deinde conducatur ad novas de eadem re cognitiones. V. g. ramus ante tabernam positus, non sibi significabit vinum venale, si penitus nescias, & quæ sit rami destinatio, & quod genus rei sit vinum.

12 Inferes demùm, voces, quatenus ad placitum significantes, non tantùm esse Signa rerum, verùm etiam conceptuum, seu cognitionum de rebus iisdem. Quicumque enim scienter loquitur, necesse est præconspiciat ea, quæ vocibus significat. Qua-

re loquendo præbet iudicia manifesta conceptuum huiusmodi. Cum ipse vocet (inquit M. August. a) in sermone nostro earum, quas cogitamus, Signa sint rerum; proinde Verbum, quod foris sonat, signum est verbi, quod intus latet. Id ipsum cum Philosopho docet D. Thomas. b. Est tamen difficultas, alibi expresso enodanda, utrum voces immediate, directe, & principaliter significant tam res, quam conceptus? An res medijs conceptibus, aut è converso? Sufficiat interim, vt indubitatum statuere, quod voces in propositione non nisi pro rebus accipiuntur, aut supponuntur. Ex. g. cum dicimus, Deus est Omnipotens, non est sensus, quod illa mentalis apprehensio Deus, sit hæc apprehensio Omnipotens (id enim abstractio falsum est); sed quod res significata per vocem Deus, sit res significata per vocem Omnipotens.

DISPUT. II.

De Nomine, Verbo, & Oratione.

Rogredimur à communi ratione Signi vocalis ad quasdam eius species, quæ rem Dialecticam propius attingunt, explicandas. Eæ sunt Nomen, Verbum, & Oratio: de quibus egit Aristoteles Lib. 1. Perihermenias, idest, de Interpretatione. Cum autem interpretatio vocibus potissimum fiat, voces sunt eorum materia librorum: non quia de vocibus præcipue curret Logica, quæ nihil nisi propter directionem intellectus molitur; sed quia voces notiores sunt, ac patentiores, per easque, velut mentis inter pretes, melius interni conceptus innotescunt. Quare definitiones Aristotelicæ in Libris Perihermenias de solis ferè vocibus loquuntur. Poterunt tamen conceptibus, aut etiam scriptis aptari, si loco vocis ad placitum significantis (quo pæssim pro Genere ponitur) substituatur Signum, aut Significatum.

a L. 15. de Trinit. c. 10. fin. & 11. init. — b in 1. Periherm.

Nomen generaliter acceptum, significat vocem articulata[m], qua rem quamlibet nominamus, aut etiam cogitabile quodvis appellamus: quo sensu omnes Orationis partes complectitur, vt. optimè probat Magn. Augustinus, & ostendens quoque, *Nomen*, & *Verbum* se se invicem significare, & pariter extendi, quando scilicet *Verbum* generaliter etiam vsurpatur, quatenus significat (verba sunt Augustini) *omne quod cum aliquo significato articulata voce prorumpit*. At specialiter acceptum Nomen, apud Grammaticos vna est ex octo partibus orationis vulgò tritis, definiturque *vox declinabilis per casus*, vel, vt Brocensis, *vox particeps numeri casualis cum genere*: quas definitiones. explicare, ac tueri, Grammaticorum est.

2 Aristoteles b verò, non quodvis grammaticum nomen, sed illud tantummodò, quod reddit suppositum verbo (idest, quod cum adiuncto verbo sufficit ad enunciationem), vult apud Dialecticos Nomen appellari. Nec eo contentus, alias insuper adhibet conditiones; quas omnes comprehendit hæc ad eius mentem compacta definitio: *vox significativa ad placitum, finita, ac sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, quaque adiuncto Est, efficit plenam sententiam*. Priora verba excludunt voces, quæ nihil ad placitum significant. *Tò finita* excludit vocabulum ex negatione, & nomine constitutum, quod Philosophus non vocat nomen simpliciter, sed *nomen infinitum*, vt *Non-homo*, *Non-leo*. *Tò sine tempore* discernit nomen à verbo, cuius est significare cum tempore, vt mox explicabitur.

Illud, cuius nulla pars significat separatim, postulat significativum simplex, sive incomplexum, idest, cui regulariter in mente respondeat conceptus vnus, & simplex, non verò plures, saltem immediatè. Unde à ratione nominis excluduntur 1. voces æquivocæ, v. g. *Canis*, *Gallus*, quia licet sonus ipse secari nequeat in partes seorsim significantes; significatio tamen, non vna, sed multiplex est, diversisque conceptus immediate excitat. Quare ex istis vocibus vnaquæque multiplex dici potest, saltem prout formaliter significativa. Excluduntur 2. quælibet significativa complexa, scilicet termini complexi, & omnes orationes postmodum explicandæ. Tertio, non tantum Orationes formales, verum & virtuales, quas vocant *Minores*, illæ nimirum voces, quarum singulæ multis omnino æquivalent in significando, v. g. *Nemo*, *Nihil*, quæ omnino æquipollere putantur hisce, *Nullus homo*, *Nulla res*. Voces enim eiusmodi, partes habent separatim significantes virtualiter, aut æquipollenter.

4 Denique postrema verba, *Quæque ad unito Est, &c.* (quorum loco alij ponunt vocem *Rela*, vel in *recto*) denotant, nullum vocabulum esse nomen, nisi adiuncto verbo substantivo *Est*, efficiat plenam sententiam, idest integrum pronuntiatum, quod verum, aut falsum dici queat. Hinc à ratione nominis Dialectici deficiunt 1. adverbia, coniunctiones, cæteræque partes Orationis à Grammaticis enumeratæ, quibus conditio ista deest: 2. casus obliqui nominum, quos Philosophus signanter excludit: quia (inquit) *Philonis est, aut non est, non dum verum est, aut falsum*. Hoc tamen intel-

lige de obliquis significatione differentibus à recto, ut mox adnotabimus. 3. nomina adiectiva, ob eandem rationem, quæ militat in obliquis: quamvis enim dicatur v. g. *Albus est, calidus est*, nisi substantivum subaudiatur, nondum verum dicitur, aut fallum. Hæc Aristolicæ definitionis expositio conformis est D. Thomæ, a & cæteris ferè interpretibus apud Conimbric. b

5 Unde Collig. 1., pronomina Grammatica apud Dialecticos esse nomina: quia ipsis vndeque convenit definitio Nominis, ut cernitur in his pronuntiatis, *Ego sum, tu es*. Imò & apud Grammaticos peritiores sunt *Protomina*, seu *Prima nomina*, ut Brocensis c optimè probat. Collig. 2., Verba infiniti modi, si cum suppositione formali subjiciantur, nomina quoque censenda: v. g. cum dicitur, *scire tuum nihil est*; imò etiam dicitur, *Scire est*; quod perinde sonat, ac *Scientia est*. Ita sentit, & probat cum Prisciano Brocensis. d Collig. 3., voces, nihil ex instituto significantes, ut *blæhiri*, non esse nomina, licet cum verbo *Est* plenam sententiam efficiant: quia prima parte definitionis excluduntur. Dicuntur tamen habere *Vim nominis*; quia perinde reddunt verbo suppositum, ac si nomina essent. Idem dicito de quovis vocabulo materialiter accepto, v. g. *Curro est verbum, Petrus est nomen*: ubi voces *Curro*, & *Petrus*, vim quidem nominis habet, sed prout sic accipitur, non sunt propriè nomina Dialectica quia directè non exercent hic & nunc significationem ad placitum.

6 *Objic.*: hoc pronuntiatum, *Petrus est nomen*, verum est: ergo vox *Petrus*, prout inibi posita, nomen est.

Concess. Antec. neg. Conseq.: quia proprius sensus illius pronuntiatum non est, quòd vox *Petrus*, prout inibi posita, sit propriè nomen: sed quòd ex se apta sit ad id muneris exercendum, quotiescumque formalem suppositionem habeat. Sic vere dicimus, *Es, est conjunctio*; nec tamen *Es*, prout in hoc pronuntiatum, munus conjunctivonis exercent, cum nihil inibi coniungat.

7 Iam, si quæras, in quot species Nomen dividatur ad usum Dialecticæ? *Resp.*: in totidem, quot respondent Termino incompleto, qui substantivus sit, Categorematicus, finitus, & non æquivocus. Quare, adhibitis hisce limitationibus, eandem Termini partitiones, quas infra suo loco dabimus, v. g. in communem, & singularem, in Concretum, & abstractum, & cæteras, Nomini pariter accommodare poteris.

CAP. II.

Aristoteles D finitio Nominis defenditur.

Sunt, quibus explicata hucusque definitio displicet, & Grammaticorum definitio: ni post ponitur: quorum hic argumenta breviter solvemus. *Objic.* 1.: Grammaticorum est tractare de Nominibus ab ipsis ergo, ut in sua Arte peritis discere debemus, quid sit Nomen. *Resp.*: ad Grammaticos attingit Nomen, prout conducit ad emendatam locutionem, quæ finis est Grammaticæ. Cæterum, prout confert ad fines aliarum disciplinarum, ad earundem Auctores pertinet Nominis notionem restringere, vel ampliare, quatenus sibi expedire censuerint. Sic *Oratio*, aliter apud Grammaticos, aliter apud Rhetoras definitur, & longè aliter apud Ascetas. Sic *Genus*, Grammaticè dicitur

B ;

tur *Differentia nominis secundum sexum*,
dialectice vero *Prædicabile de multis*
specie diversis. Sic etiam iuxta Magn.
Augustin., e *Aster* definitur apud
Grammaticos, quid sit *Æquivocum*, ali-
ter apud Dialecticos.

2. Si quæras, quid intersit
Dialecticæ restrictæ hæc definitio. No-
minis. *Resp.*: vt certa formetur idea
de illa Orationis parte, quæ sola suffi-
cit ad enunciandum verum, aut fal-
sum. Id circo, Philosophus appellatione
Nominis solam intelligi voluit
primam partem enunciationis, quam
Grammatici vocant *Verbi suppositum*,
& quæ per se se, etiam ab alijs
seiuncta, sufficeret ad sustinendam,
complectendamque verbi significatio-
nem: à qua regula tantum excep-
pit nomina infinita, nec non voces ni-
hil significantes, aut materialiter accep-
tas; quia vix quidquam vtilitatis con-
ferunt ad acquisitionem scientiarum.

3. *Obijc.* 2. etiam apud
Dialecticos plura sunt nomina, quo-
rum partes separate significant, v. g.
Eris-mus, *Bona-ventura*: quod perti-
nent quævis nomina compositæ fi-
gura; vt *Lucifer*, cuius partes,
Luci, & *fer*, comparat Augusti-
nus spartibus disiecti vermiculi, vt
quemadmodum hæc separate vivunt
aliquamdiu; sic illæ significationis
animam dissociatæ retineant. Nec
referit; quod istorum nominum
partes, aliæ coniunctæ, aliud
separate significant. Nam in pri-
mis, utrumque videtur excludi re-
nere, ipso definitionis. Deinde, in
his nominibus, *Famil-us*, *Nihil-
um*, *Vetaman-tura*, & alijs hu-
iusmodi; idem significat prior
pars, dum sola profertur; ac dum
coniuncta cum posteriore parte, seu
cum postrema syllaba.

4. *Accedit*, quod sæpe dic-
tionibus additur, vel detrahitur, inva-
riato sensu, pars aliqua, per figu-
ras Prothesim, Apharesim, Syn-
copam; Epenthesis, &c. Denique,
quorundam nominum utraque pars
idem omnino significat, sive profe-
ratur vt vna dictio, sive vt duplex,
vt liquet in hisce, *Cruci-fixus*, *Dei-pa-
teris*, *Legis-lator*, *Iuris-peritus*, *Lu-
di-magister*, *terra-motus*, & alijs.

5. *Resp.* Definitio No-
minis exigit quidem, vt nulla pars
significet *separatim*: at non exi-
git, vt nulla significet *separatim*.
Hæc posterius indicat, singulas
partes extra nominis structuram
omni significatu carere, quod
minimè intendimus. At illud prius
duntaxat indicat, nullam par-
tem, dum actu pars est, & in ipsa
nominis structura manet, ita sig-
nificare singillatim, vt ipsæ respon-
deat in solitum sua partialis sig-
nificatio; sed potius omnes simul par-
tes ad vnicam, simplicemque signifi-
cationem concurrere, quin inter se
munera significandi partiantur. Unitas
autem significationis desumitur ab
vitate conceptus, quem immediatæ
vox excitat circa rem significatam.
Perspicuum hoc erit in nomine *Hom*,
cuius partibus, *ho*, & *mo*, non duplex
significatio partialis, sed vnicæ res-
pondet utrique simul. Liquet etiam
in nomine *Lucifer*, quod licet à vo-
cibus, scorsum significandibus ortum
ducatur, totum tamen ad vnicum
conceptum certi sideris excitandum
imponitur. Aliud quippè est, vt
notat D. Thomas, g. id à quo
imponitur nomen; aliud verò, ad
quod significandum destinatur.

6. Dices: Aristoteles loc. cit.,
nomen definiens, ait, *Cuius pul-*

1a.

la pars separata significat, &c. Resp.: Proponit quidem Philosophus sub ijs terminis definitionem ab alijs traditam: at non illam adoptat, prout iacet, sed potius multifariam castigat, ac restringit toto cap. 2. Definitio enim, quam præfigit, nec excludit terminum infinitum, nec casus obliquos, nec adverbias, quæ tamen omnia iuxta Philosophum excludenda sunt. In eo igitur, quod ipse notat statim circa nomen *Equiferus*, satis inuuit qualiter accipi debeat *Totum nulla pars separata*, ita scilicet ut intelligatur de parte actuali, quæ non significet *separatim* ab alijs, nec distractum excitet conceptum.

7 Hinc et uane cit obiectio. Nam hæc v.g. *partes, Eras, & mus*, licet significant *separatæ*, si tamen coeant in vnum nomen *Erasmus*, non significant *separatim*, ita ut singulæ singulos conceptus excitent, sed vnicum, atque indiuisum significatum habent cuiusdam hominis. Hoc etiam pacto intelligendum, quod de nomine, *Lucifer*, aiebat Magn. Augustinus: cuius pulchra de vermiculo similitudo non est paritas ab exceptione immunis, ut ipsemet ibidem indicat his verbis: *Quæ autem subtilissimè de hoc disputari possunt, ita ut non similitudinibus, quæ plerumque fallunt, sed rebus ipsis satis fiat, ne in præsentia expectet.*

8 Nec impugnationes subiunctæ nobis nocent. Non prima: quia definitio nostra sponte sua intelligitur de parte nominis actuali, quæ sola simpliciter *pars* est: quo sensu *Totum separatim* idem significat, ac *singulatim*, ut explicuimus. Non secunda: quia, licet vox *Famul* (idem est de cæteris), dum sola profertur, idem significet, ac *Famulus*; quando ta-

men profertur ut huiusce nominis *pars*, nullum conceptum excitat separatim, sed simul cum syllabâ *us*, ita ut vtrique parti indiuisa respondeat significatio. Similiter, quod de figuris additur, probat ut summum, quod nomen, parte aliqua mutilum, possit in solidum habere significationem, quæ aliàs toti collectioni partium competeret indiuisum. Non aliter ac homo abicissa manu, retinet mutilo corpore totam animam, quæ antea manum simul cum cæteris partibus informabat.

9 Non denique, 3. quæ forsitan in ijs vocabulis non est meram nomen Diælecticum, sed complexam ex nomine, & syncategoremate. Sed fac esse nomina, & substantiua quiddam. Utraque pars, prout vno inclusa vocabulo, non nisi vnicum immediate conceptum excitabit. Qui enim audit v. t. *Crucifixus surrexit à mortuis*, ex nomine, *Crucifixus*, intelligit simplici conceptu Christam D., prout affectum gloriosâ crucis ignominia. Similiter ex reliquis nominibus vnicò actu concipitur forma aliqua dignitatis, aut muneris, prout in subiecto. Quod si ob istius formæ relationem ad aliam terminum, novus de tali termino conceptus resultare debeat, mediatè resultabit, proindeque non obierit simplicitati nominis.

10 *Obiic. 3.* casibus obliquis, ut inter nomina computentur, plura argumenta fauent. Nam 1. obliquus idem significat, ac reclus; eandem quippe rem signat genitiuus *hominis*, ac nominatiuus *homo*. 2. sæpe fit enunciatio sine casu recto, v. g. *Pœnitet me peccati*; sed non fit enunciatio sine nomine (saltem dum abest suppositio materialis): tunc erge ca-

fus obliquus est nomen. 3. sæpe etiam per Antiptosim, invariato sensu variatur casus, & obliquus pro recto ponitur, vt Joan. 14. *Sermonem quem audistis, non est meus; aut rectus; pro obliquo*, Græca phrasi, quam iudicio Brocensis expressit Ovidius: *i seu genus Adrastii, seu furis aptus Ulyssis, Scipius Enas, eripuisse ferunt.*

Quarto: non minùs est verbum Logicum *Amas*, quam *Amo*, quin obicit diuersa terminatio. Linea item obliqua tam verè Linea est, quam recta. 5.: nomen est, quo personas nominamus: at etiam per casus obliquos, v. g. per vocativum, nominamus Sanctos in Litanis.

11 *Resp. ad 1.* obliquus, & rectus, licet idem significant, plerumque tamen significant diuersimode, seu cum habitudine diuersa, conceptam quoque diuersum exigente; vt facillè quisque experietur in his orationibus, *Cæsaris amicus, & Cæsar amicus* aut in his enunciatis, *Equus est Cæsaris, & Equus est Cæsaris*. Hæc autem diuersitas efficit, vt obliquus nequeat esse basis enunciationis, aut verbi suppositum: ac proinde, quoad præsens atinet, est diuersitas essentialis. *Ad 2. n. g. Mai.*: nulla quippè enuntiatio fit absque recto, vel expresso, vel subintellecto, vel imbabito in ipso verbo. Quod vltimùm accidit in verbis, quæ vocant impersonalia, vt *Pœnit, Pudet, Tædet*, quibus hæc imbutur nomina, *Pœnitentia, Pudor, Tædium*. Nam perinde sonat, v. g. *Pœnit me, ac Pœnitentia habet me*, vel *tenet me*, *K* simileque, vel eodem conceptus ingenerat. Id ipsum observa pro impersonalibus passivis, vt *itur, Curritur*, quorum sensus est, *itur fit, Cursus fit*. Nisi inuis in ijs omnibus subaudire infinitivum, vel nominativum ve hocogatum; v. g. *Pudere*, vel *Pudor pudet*

me; currere, vel cursus curritur, vt etiã in *Pugnatum est*, subaud. *pugnare*. Qua de re doctè, & curiosè disserit Brocensis. 1.

12 *Ad 3.*: variatio casus, aut phræseos, quæ nullatenus variat sensum, aut modum concipiendi rem significatam, non attenditur à Dialectica, quæ non tam sonum curat, quam significatum, nec vocibus vâitur, nisi propter conceptus. Quicumque ergo casus recto æquivalet omnino, nec diuersum conceptum ingenerat, etiam penes modum, à Dialecticis pro recto habetur, vt etiam rectus pro obliquo; quamvis fortè Grammaticè commutatio contingat. Hinc in exemplis adductis *Tò Seruonem* censetur nominativus, & *Tò Aneas* accusativus, in sensu Dialectico, licet non in sensu Grammatico.

13 *Ad 4.*: ratio verbi Logici, explicanda capit seq.; nihil sibi vendicat speciale in prima persona p^{re} secunda. Item ratio Lineæ, prout sita in longitudine sine latitudine, non potius congruit recta, quam obliqua. Si tamen quis Lineam definire vellet, præcisè prout valem ad figuras Rectilineas, ab studio rejiceret lineam obliquam. Sic ergo, quæ Nomen definit, præcisè prout vtile ad reddendum verbo suppositum, casus obliquos merito rejicit. *Ad 5.*: id, quo nominamus, erit quidem nomen Grammaticum: ac non continuo erit nomen Dialecticum, nisi insuper queat esse basis enunciationis; quod non convenit vocativo.

14 Ut alia, quæ pro casibus obliquis, & nominibus adiectivis obijci possunt, præcludantur, notare oportet,

tet, in re præfenti nullam vocabulorum diverfitatem de formali se habere, nisi quæ provenit ex habilitate efficiendi cum verbo. Est plenam sententiam. Unde, quantumvis aliàs inter se differant Concretum, & Abstractum, Relativum, & Absolutum, & quævis alia; si tamen in eiusmodi habilitate conveniant, ex æquo nomina sunt. Contra, quia in ea differunt Substantivum, & Adiectivum, nec non Casus rectus, & obliquus, nomina ex æquo non sunt, quantumvis aliàs inter se conveniant. Hinc, *Album*, substantivè sumptum, est nomen; secus, adiectivè acceptum. Videfis Conimbric. hoc loco.

15. *Objic. 4.*: vox est materia Nominis, seu pars materialis; sed pars non prædicatur de Toto; ergo Nomen ineptè dicitur *Vox*. Sic iuxta Aristotelem *n statua* non bene dicitur esse *Lignum*. *Resp.*: de concreto accidentali, præsertim artefacto, benè prædicatur pars materialis, o vt pote indistincta à subiecto, pro quo tale concretum supponitur. Ideo Regius Vates aiebat, *Simulachra gentium, argentum, & aurum*. Adde quod Nomen non dicitur *Vox* nudè, sed *Vox significativa*, quæ dictio perinde sonat, ac *significativum vocale*, vel *constitutum ex voce, & significatione*. Sic statua Ligneæ rectè dicitur *Lignum figuratum*. Aristoteles tantùm renuit, vt statua vt sic, dicatur *Lignum*; cum possit esse ex are, vel lapide.

16. *Objic. 5.*: in definitione redundat *To finita*: nam terminus infinitus, v. g. *Non homo*, cum sit dictio complexa ex negatione, & nomine, satis excluditur per alia verba definitionis. *Resp.*: terminus infinitus non est dictio complexa in significando, cum illi respondeat simplex conceptus negationis concretæ subiecto con-

fusè apprehenso. Accusatur denique definitio nostra, quòd per negationem tradita sit, vt patet ex illo, *Cullus nulla par. &c. Resp.*: in definiendo vitari debet negatio si commodè possit. At vitari commodè non potest, quoties explicanda est simplicitas, & incomplexio rei.

17. Ad extremum: etsi mentale Nomen plures regent, potest tamen citrà incommodum admitti: vt non modò Nomen intellectuale dicatur notitia rei clara, & distincta, prout indicat illud Psalm., *p Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat*, verùm etiam quilibet conceptus vltimatus; qui basis esse queat propositionis mentalis. Ex quâ proportionè discernes pariter Nomen scriptum.

CAP. III.

De Verbo.

1. **V**erbum, prout à Nomine constitutum, à Grammaticis definitur, *vox coniugabilis per tempora, vel, vox participi, numeri personalis cum tempore*: à Dialecticis verò ex doctrina Aristotelis, *a Vox significativa ad placitum, finita, ac cum tempore, cuius nulla pars significat separatum, & semper eorum, quæ de alio prædicantur, est nota*. Prima pars expositione non eget. *Finita*, excludit ea, quæ Aristoteles vocat *Verba infinita*, vt *Non valet*, quando scilicet ex *non*, & *valet* fit vnum vocabulum, tacitè affirmans aliquid, cui fit annexa negatio valetudinis. *Cum tempore*, denotat, proprium esse Verbi ad significare tempus, quo res principaliter significata mensuretur: v. g. *Amat* significat amorem, & ad significat tempus præsens, vt mensuram amoris.

No-

Nominae temporis hic intelligitur quævis duratio, etiam instantanea, ut in verbis *Creas, Cogitas*, aut etiam æterna, ut in verbis *Existit, Vivit*, cum de Deo dicuntur. *Cuius nulla pars &c.*, intelligendum est, ut cap. præced. circa Nomen. *Et semper horum &c.*, indicat Verbum, si plene, ac formaliter accipiatur, temper esse notam, aut signum, quod aliquid de subiecto affirmetur, aut negetur; hoc enim est prædicari.

2 Plena significatio verbi tria comprehendit. Primum, ac principale, est sua forma, vel quasi forma, quam verbum distinctè præfert, ut *Amo* præfert amorem, *Lego* Lectionem, & sic cætera. Hæc autem forma significatur ut actuale quoddam exercitium, vel, ut aiunt, *in fieri*, seu *per modum actionis*. Idque verum est, etsi talis forma non sit in re actio, sed passio, imò quies, vel carentia actionis, ut in verbis *Patio, Sædeo, Cesso*: semper enim, vel sessio, aut cessatio ipsa apprehenditur infra cuiusdam actionis, vel exercitij.

3 Secundum est tempus, quod consignificatur ut mensura illius actionis. Consignificari ut mensuram actionis est, actionem ex modo significandi sic adiudicari certæ differentie temporis, ut intelligatur esse, fuisse, vel fore. Hinc, *Cena, Prandium*, & similia, non sunt verba, sed Nomina: quia, licet connotent meridianum tempus, & vespertinum; nondum intelligere faciunt, *Cenam, aut prandium, esse, fore, vel fuisse*. Item, *Dies, Annus, Tempus*, & huiusmodi, tempus quidem significant, sed non significunt cum tempore: quæ phrasis apud Dialecticos sonat talem modum significandi, ut nemo iam expectet *Est, Fuit, vel Erit*. Demum nomina, *Posteri, Maiores*, adhuc rem exhibent cum indifferentia quadam, ut verè, vel falso ascribatur varijs tempo-

ribus, addito verbo de præsentis, præterito, aut futuro, cum, vel absque negatione. Quod si mavis, ut signi ficet *cum tempore*, discernuntur à verbo, quia non significat *re in fieri*, vel potius quia possessiva parte definitionis excluduntur.

4 Tertium est copula obiectiva, quæ vocatur etiam *coniunctio, compositio*, vel *visio* prædicati cum subiecto. Nam inter verbum *Amo*, & Nomen *Amor* hæc est discriminens, quod verbum præ nomine significat, amorem in tempore exerceri, & in tempore convehire mihi, tamquam subiecto. Id autem, quod significatur alteri convehire, dicitur *Prædicatum*. Hæc ergo obiectiva prædicati convenientia alicui certo, ac designato subiecto, vocatur *Copula*, vel *Compositio* obiectiva; quæ etiam significatur à verbo, cui negatio præponitur, ut *non amo*; sic tamen, ut vi negationis excludatur.

5 Si quæras, an tria hæc significata reperiantur in verbo substantivo *Est* Resp. Si verbum *Est* ponatur sine (quæ dicitur *positio de secundo adiacente*), idem valet *Est, ac Existit*, haberi que debet pro verbo adiectivo. Si verò prædicatum aliud accedat, ut *Petrus est homo*; sunt qui verbum *Est* reputent purum syncategoremata, quod meram significet copulam obiectivam cum tempore. Quæ sententia valde probabilis, & plana est.

6 Communis tamen sententia, quæ est Angel. Doct. ris, b satisque ad mentem Philosophi, concedit verbo substantivo in propositionibus de *tertio adiacents*, aliud principale significatum, præter copulam cum tempore, videlicet actum essendi, sive entitatem in communi, quæ ab adiuncto prædicato determinetur, ut sit entitas substantivæ, vel accidentis, nec non actus

exif-

existentia, vel essentia. Quare in propositione, *Petrus est homo*, non predicatur *homo* dumtaxat, sed *esse hominem*, ita ut *esse* sit principale significatum verbi *est*. Nec obstat, quod etiam in adiuncto predicato involvatur entitas, vel actus essendi. Nam, ut repetitio non sit nugatoria, sufficit, quod entitas, aliter a verbo, aliter a predicato coniuncto, significetur.

7. Ex dictis hactenus, inferes 1., verbum, formaliter acceptum, semper se tenere ex parte predicati, nunquam autem ex parte subiecti. Patet hoc ex utraque parte definitionis. *Objic.* vere dicitur, *Curro est verbum*. *Resp.* tunc accipitur *Curro*, non formaliter pro suo significato, sed materialiter pro voce ipsa in esse talis Signi; proindeque sumitur in vi nominis, ut loquitur D. Thomas c. Inferes. 2., a. ratione verbi Logici deficere. multa verba Grammatica, seu verbi modos, nimirum imperativum, infinitivum, optativum, atque etiam participium, & g. *Disputa, Disputare, utinam disputas, Disputans*. Istorum enim quedam ex parte subiecti esse possunt, ut *Disputans loquitur, Disputare est vitale*; & nullum efficit cum nomine orationem veram, aut falsam, si ne alio verbo, ac proinde non semper est nota predicationis.

8. Sed quid de verbo preteriti, aut futuri temporis, in modo indicativo? *Resp.* Si precise spectetur vis efficiendi enunciarum verum, aut falsum, omnino proprie verbum est. Quia tamen hæc vis, quodammodo oritur a verbo de presenti, atque in illud resolvitur (ideo enim a verè dicitur, *Adamus fuit, vel Antichristus erit*, quia aliquando potuit, vel poterit verè dici). *Adamus est, Antichristus est*; ideo verba de preterito, aut

futuro, vocat Philosophus, non verba, sed *casus verbi*, quasi aliquomodo cadant a proprietate verbi de presenti. Unde quedam in eis est analogia attributionis. Nec particula definitionis, *cum in tempore*, convenit ipsis omnino proprie: quia preteritum, aut futurum, non est tempus simpliciter, sed fuit, aut erit. Ad vsum tamen Dialecticæ simpliciter pro verbis habentur.

9. Inferes 3., verbum extra enunciationem non esse proprie, ac plene verbum, v.g. cum per se proferatur verbum *valet* seorsum a subiecto. Ratio est, quia ad plenum verbi significatum pertinet *compositio*, seu *copula* obiectiva: hæc autem inter non potest, proindeque nec significari, sine extremis, ut liquet ex natura ipsa nexus. Unde, ut significetur, requirit appositionem subiecti, velut conditionem *sine qua non*. Verbum, inquit Aristoteles, *significat quamdam compositionem, quam sine compositis non est intelligere*. Quod etiam spectat illud eiusdem Philosophi, *ipsa verba, cum per se dicuntur, nomina sunt*: id est, non plene obeunt munus verbi, cuius est compositionem significare; quia tamen aliquid significant, vocari possunt nomina, prout nomen generaliter dicitur, quævis dictio significans, g.

10. Dices: verbum solitarie prolatum, quamvis non significet compositionem cum determinato subiecto, bene tamen cum subiecto indeterminato: nam verbum *valet* est connotativum, & ita significat valetudinem, ut connotet subiectum aliquod, cui valetudo conveniat; non aliter ac *Album* connotat subiectum albedinis, etsi indeterminatum. *Contra*: ergo vox *valet* erit integra propositio. Sequela, apud omnes falsa, & absurda, patet: quia, si vox illa

illa connotat subiectum, saltem indeterminatum, intelligere faciet totum hoc. *Aliquod subiectum valet*, quæ citra dubium integra propositio est: non aliter ac vox *Valco* est enunciatio integra, quia idem intelligere nos facit, ac *Ego valetis*. Itaque, *Valco*, seorsim prolatum, non importat connotationem subiecti, nisi vt summum imperfectam, & inchoatam, aut radicalem, quæ magis sit connotationis debitum, quàm connotatio. Tunc autem evadit plenè connotativum, cum in consortio subiecti profertur, & enunciationis constituit. Nec mirum, aut novum est, quod significatio ad placitum ex aliarum consortio vocum aliquatenus varietur, vel augetur.

CAP. IV.

Duplex obiectio dissolvitur.

Definitio Verbi multis impeditur argumentis: quorum pleraque, cum eadem sint, quæ Nominis definitionem oppugnant, soluta manent cap. 2. Alia præoccupavimus cap. præc. Nihilominus *obic.* 1. frustra ponitur in definitione *Tò finita*. Tum quia nullum est verbum infinitum, sive infinitatum; siquidem, vt ex *D. Thoma a* eò communiter admonent Dialectici, negatio præposita verbo negat copulam, & propositionem efficit negativam: quoties ergo dicitur v.g. *Petrus non valet*, propositio sit merè negativa, non verò affirmativa de verbo infinito. Tum quia, si daretur verbum infinitum, propriè esset verbum; si enim nomini *Petrus* addas *Non-valet*, quantumvis infinitatum, plenam efficies enunciationem. At enuntiatio nulla fit sine verbo.

Pro solutione scito, quid sit infinitari verbum. Passim dicitur, tum verbum infinitari, cum negatio præposita non removet copulam, sed principalè significatum verbi. Hoc tamen ambiguum,

a in 2. Periphr. Lect. 1.

aut falsum est. Nam qui dicit, *Petrus non valet*, si removet valetudinem, seu prædicatum, *Valens*, removet necesse est copulam, sive unionem eius cum *Petro*, quandoquidem remoto quolibet extremorum stare nequit vno utriusque. Adde quod propositio affirmans copulam subiecti cum prædicato, quod simul negat, semper falsa erit, & implicans. Tunc igitur infinitatur verbum *Non valet* (idem senti de cæteris,) quando loquens non purè negat valetudinem, sed simul intendit affirmare consuetum aliquod prædicatum, cui sit annexa negatio valetudinis. Unde, si vox illa idem significet, ac *Est non-valens*; infinitatur verbum; si autem idem, ac *Non est valens*, negatur. Quod verò hæc significationis varietas in voces eiusdem toni cadere possit, ex vtu, & intentione loquentium, non est dubium.

3. Iam obiectionis utraque ratio facile corruit. *Ad 1.* Aristotelis tempore vltatum erat Verbum infinitum: nunc autem vix vnquam in locutionem venit; proindeque iure traditur vt regula generalis, quod negatio præposita verbo enunciationem efficit negativam. Ponitur tamen in definitione *Tò finita*, tum vt mos geratur Aristoteli, tum vt præsidio sit, si forsitan vltus antiquatus reviviscat. Dixi *vix vnquam*: quia fortassis aliquando infinitatur Verbum. Si enim interroganti, quid agit amicus?, speciali vocis tono respondeas, *Certe non dormit*, non tam efficit propositionem negativam, quàm affirmativam de verbo infinito. In ijs quippe circumstantijs hic videtur esse responsionis sensus, *Amicus aliquid agit, quod non est dormire*, vel, *aliter se habet, quàm si dormiret*.

4. *Ad 2.* sunt qui negent, infinitari posse Verbum intra enunciationem. Sed verò, cum Aristoteles b doceat tale Verbum prædicari de eo, quod est, & de

b 1. Periphr. c. 3.

eo ; quod non est (vnde traxit appellationem infiniti), planè agnoscit, illud in actuali prædicatione reperiri. Nec D. Thomas contrarius est, etsi videatur: solum quippè docet, Verbum, cui negatio additur in enunciatione, non inueniri, sed negari, quia accipitur in simpliciori intellectu, prout est magis in promptu. Non igitur omne Verbum, quod cum nemine sufficit ad enuntiationem, est omninò propriè Verbum Logicum, licet sit Verbum in sensu Grammatico, atque etiã Logico minùs proprio. Voluit enim Philosophus ea rejicere Verba Grammatica, quæ propter significatum confusum, & vagum, indifferensque ad entia, & non entia, parum, aut nihil iuuat ad acquisitionem scientiarum. Quia tamen eiusmodi Verba in defectudinè abierunt, iam modò non fit enuntiatione sine Verbo Logico.

5. *Objic. 2.* Definitio Verbi pendens illud, *Cuius nulla pars, &c.*, fallit in Verbis adiectiuis. *Prob.* Verbum *Currit* v.g. non est dictio in significando simplex, sed complexa; æquivaleret enim his vocibus, *Est currens*, in quibus significatio absdubio complexa est. *Resp.* Verbum *Currit* æquivaleret vocibus *Est currens*, quoad rem significatam, & in ordine ad mutuam consequentiam; non tamen quoad modum significandi. Nam ex ijs vocibus clarius, ac distinctius concipitur duobus conceptibus illud obiectum, quod ex Verbo *Currit* intelligitur conceptu simplici, & confuso. Sic vox *homo* simplex est, quanvis æquivaleret complexo vocum *Animal rationale*.

6. *Objic. 3.* contra particulam, *Cum tempore*. Propositiones de materia necessaria, quas vocant *æternæ veritatis*, v. g. *Homo est animal*, constant Verbo Logico, &

tamen non significant *cum tempore*; ergo, &c. *Paet. Minor*: quia potius eiusmodi propositiones dicuntur *absolvi à tempore*. *Resp. neg. Min.* quia obstat probatio. Nam, cum dicitur, eas propositiones absolvi à tempore, sermo est, non de omni tempore, sed de hoc præ illo, ita vt earum verificatio permittat quidem, sed non exigat existentiam obiecti exercitam in tempore præsentis, præteriti, aut futuro, cum ei sufficiat existentia extremorum tempore possibili, figurata, & obiectiva.

7. Quo circa propositio *Homo est animal* non significat sine tempore, sed omnes potius differentias temporis importat sub disiunctione virtualiter hypothetica: sic enim resolvitur, *Homo, in quocumque tempore sit, essentialiter est animal; vel sic, Ad rationem hominis, in quocumque statu concipiatur, pertinet animal*. Hinc propositiones istiusmodi vocantur *æternæ, sive perpetuæ veritatis*; quia ad quodcumque tempus referantur, veræ sunt. Quò pertinet dictum à Magn. Augustino de probatam; *Septem, & tria, d. cum sunt, &c. non solum nunc, sed etiam semper.*

CAP. V.

De Oratione.

1. **O** Ratio, quæ Grammatici est quævis ordinata locutio, Rhetoricis ornata etiam elocutio ad persuadendum idonea, vt Oratio Tullij pro Milone Dialecticis sonat significativum complexum ex conceptibus, aut vocibus, prolatis, aut scriptis, non quidem in vnam dictionem coeuntibus, sed tamen inter se coordinatis ad aliquid significandù. Quo sensu definitur ab Aristotele, *a Vox significativa ad placitum, cuius partium aliqua significat sepa-*

ratiō. Hęc definitiō, vt conueniat orationi mentali, reformanda est iuxta monitiunculam in Disputatiōnis limine pręmissam. Prior definitiōnis pars explicat conuenientiam Oratiōnis cum Nomine, & Verbo; posterior differentiam ab ipsēdem, & à quouis significatiuō incomplexo.

2. Dicitur autem *Vox* in singulari, ad indicandam vnitatem, quam medio nexu grammaticali habere debent voces, ex quibus oratio componitur: ex vocibus enim dissociatis, v. g. *Cœlum, Homo, Lux*, nulla fit Oratio. Opus est ergo quadam habitudine, seu ordine grammatico, qualis cernitur in his Orationibus, *Homo doctus, Sol lucet, Drum videns, Rex Hispania*. At hæc vnitās talis esse debet, vt tamen vnaguarque vox, dum actu constituit orationem, suum excitet conceptum, suum vè significatum habeat distinctum à significato alterius, vt indicat *Tō separatim*, iuxta dicta in superioribus.

3. Differt porrō Oratio à termino complexo: tum quia latius patet; siquidem extenditur ad orationes perfectas, & syllogismos, qui non sunt termini complexi, nisi foris materialiter accipiantur: tum quia de essentia Oratiōnis actualis non est actu consistere enuntiatiōnem; quod tamen est de essentia cuiusvis termini in actu secundo.

4. Addidit Aristoteles continud post definitiōnem, *ordiditio, non ut affirmatio, vel negatio*. Quę verba calumniantur aliqui, eo quod multarum orationum pars aliqua significet vt affirmatio, vel negatio, vt in hac hypothetica, *Si Sol lucet, dies est*. Sed dicendum, ea verba in primis non addi definitiōnis gratia,

b. D. Thom. hic lect. 6.

sed maioris explicatiōnis: & deinde b. non ijs denotari, quod nullus orationis pars possit esse affirmatio, sed quod oratio ex conceptu suo communi non postulet partem, quę affirmatio fit (quamvis eam permittat), postulet tamen necessario partem, quę significet vt dictio.

5. Sed cur, inquis, in definitione ponitur *partium aliqua*, & non omnes? *Resp.*: quia sermo est de significatiōe ad placitum, quę non necessariō reperitur in omni parte Oratiōis, vt ceratur in ista, *Bistiri foras*; cuius prior pars, licet suam singillatim conceptum excitet de se ipsa, atque adeo quodammodo significet, non tamen ad placitum. Ponitur etiam, teste D. Thoma, c. propter syncategoremata, ex quibus: quandoque constat Oratio, v. g. *Quidam homo*: ea quippe non dicuntur absolute, ac plene significare, sed tantum *consignificari*; eo quod conceptum excitent, quodammodo pendentem à conceptu, & significatiōe partis alterius.

6. Quę definitiōnem hactenus explicatam oppugnare possent, soluta sunt, vel præoccupata, vbi de Nomine, & Verbo. Adhuc tamen *objc.*: hæ voces, *Nemo, Nihil, Equidem*, non habent partes separatim significantes: & tamen vim habent Oratiōnis, vtpote significativa complexa, quę his omnino æquivalent, *Nullus homo, Nulla res, Ego quidem*. *Confirm.*: potuit idioma institui ita Laconicum, vt vna quavis vox idem significaret, quod modò significant duę, vel tres: omnes igitur illę voces reipsa forent orationes, quamvis earum pars nulla significaret separatim.

— c. *Ibid.*

Resp.

7 *Resp.*: eiusmodi voces, licet Grammaticè simplices, Logicè tamen dicuntur complexæ; quia sensu, vel significatu, quem vnice Logicus attendit, complexiōnem habent, duos in mente conceptus imprimētem. Quare inter Orationes Logicæ computantur, tametsi *Minores* vocentur ad discrimen earum, quas *Maiores* vocat, eo quod ex multis vocibus inter se coordinatis constituantur. Itaque definitio Philosophi intelligenda est de partibus, non tam materiæ, quam formæ, id est; non tam soni vocalis, quam significationis, & efficaciz conceptus excitandi. Sicut enim non cenientur Orationes Logicæ, *Marcus Tullius*, & alia complexæ ex vocibus synonymis, quia licet sono complexa, sensu tamen simplicia sunt: sic ab opposito discurrendum in casu nostro. Vel dicto cum alijs, voces eiusmodi non esse Orationes formaliter, sed virtualiter solum, aut æquivalenter. Ad confirmationem eadem solutiones adhibe.

8 *Moseo* tamen, vocem *Nemo*, non ideo præcisè complexam dici, quia æquivalet complexo *Nullus homo*; sed quia æquivalet vt vox synonyma; id est, vt vox excitans conceptus omnino similes tam in obiecto, quam in modo representan-

di. Unde nomen *Homo*, licet rectè exponatur per *Animal rationale*, simplex est: hic enim synonymia deest; nec vtrique respondent eodem, aut omnino similes conceptus; alteri quippè respondet vnicus, alteri duplex (saltem regulariter), similes quidem in obiecto, sed dissimiles in modo representandi, ea scilicet diuersitate, quæ inter definitiuam, & definitionem reperitur.

9 *Lam* Oratio dividitur in imperfectam, & perfectam. Imperfecta dicitur, quæ sensum habet imperfectum, & quasi suspensum, vt ista, *Sic vos non vobis, Ille ego qui quondam, gratum opus agricolis*. Perfecta dicitur, quæ sensum reddit perfectum. Et hæc subdividitur in interrogativam, imperativam, vocativam, Deprecativam, Orativam, & Enunciativam. De cæteris, præter ultimam, Logica non curat: si quando enim interrogationibus in disputando utitur, id agit, vt enunciationem eliciat. Orationes igitur ceteræ omittantur (inquit Aristoteles d.): ad Oratoriam enim artem, aut Poësim; illarum magis consideratio pertinet: *Enunciativa* verdè præsentis est propria compositionis. Sed prius Modum sciendi, celebrem, ac prænobilem Orationis speciem, exponamus.

DISPUTATIO III.

De Modo Sciendi.

Quidquid medium est ad scientias acquirendas vtile, vocari potest Modus sciendi. Vnde & Logica ipsa, quia generale quoddam instrumentum est ad alias scientias comparandas, ab Aristotele quandoque *Modus Sciendi*

di nuncupatur. Cæterum in præsentia præfius accipitur, nimirum prout significat artefacta quædam mentalia, sive etiam vocalia, quorum structura potissimum incumbit Dialectica, & quorum gratia maxime regulas tradit. Nec tamen *Tò Sciendi* strictissimè sumitur, quatenus sonat cognitionem scientificam, sola demonstratione parabilem; sed quatenus significat distinctam, ac reconditam notitiam naturæ, & proprietatum cuiusque rei.

CAP. I.

Definitur ac Dividitur Modus Sciendi.

HOc itaque sensu Modus Sciendi communiter definitur *Oratio ignoti manifestativa*. Verùm hæc definitio, ut iacet, videtur incongrua, nec soli definito conveniens. Tum quia non omnis Oratio vocalis, aut scripta, est Modus sciendi: & tamen omnis manifestat ignotum aliquid, saltem conceptum latentem. Tum quia narratio quævis facti, vel eventus cuiuscunque nobis ignoti, foret Modus Sciendi: vnde nihil primò disceremus à venientibus ex America v. g., nisi per modos sciendi; quod nemo dixerit. Quam obrem Modus Sciendi ad mentem Dialecticorum aptius definiti potest, *Oratio Dialectica artificiosè declarans id, quod simplicis rei nomine confusi significatur*.

Hæc definitio rejicit in primis Oraciones non Dialecticas (vt sunt Optativa, interrogativa &c.), aut consideratas sub artificio non spectante ad Dialecticam, sed ad alias Artes, v. g. Poësim, aut Rhetoricem. Deinde adverbium *Artificiosè* rejicit eas, de quibus Dialectica tractat, non vt earum artificio approbet, sed vt vitia reprobet. Postremò non omnis Oratio vtrunque artificiosa comprehenditur, sed ea tantum, quæ declarat rei essentiam, vel partes, aut species, vel etiam intimas proprietates: hæc

enim omnia confusè significantur vulgari, aut simplici nomine cuiusque rei.

Hinc meritò designant Dialectici omnes, tamquam tres species Modi sciendi præcipuas, Definitionem, Divisionem, & Argumentationem. Nam prima detegit rei essentiam, secunda partes, aut species, tertia discurrendo explorat, quid cuique rei propriè conveniat. Communis Dialecticorum sententia est, præter istas non aliam speciem Modi Sciendi superesse. Sed quidam superaddunt Propositionem, saltem quæ de subiecto prædicatum aliquod essentialiter detegit, & affirmat, v. g. *Homo est vivens, Angelus est spiritualis, Deus est essentialiter unus*: nam huiusmodi propositionibus omnino convenit definitio, præsertim vulgaris, Modi Sciendi. Quæstio est parvi momenti. Utrumlibet dicatur, Logica non minus accurate de Propositione, quàm de cæteris, tractabit inferius.

Annúmerant alij Methodum; quæ generaliter est via brevis, & expedita; & in re Philosophica est ordo cognitionis, doctrinaque ad inveniendam, & explicandam veritatem. Sed verò Modus Sciendi, licet generali ratione comprehendat Methodum, non tamen strictè acceptus, prout in præsentis; nisi fortè quatenus Methodus textitur definitione, divisione, & argumentatione. Methodus autem (vt hoc obiter noveris), quæ propius spectat institutum nostrum, est duplex. Altera Synthetica, idest, *compositionis*; quæ procedit à partibus ad Totum, à sim-

simplicibus ad composita, ab univ-
salius ad particularia, à causis ad ef-
fectus. Hanc modo servamus in Sum-
mulis; dum à signo in communi pro-
gredimur ad vocales, hinc ad Nomen,
Verbum, &c. tum ad enuantiatio-
nem, ac demum ad argumentationem,
& syllogismum. Altera Analytica, id est,
resolutionis; quæ procedit inverso or-
dine, videlicet à Toto ad partes, &c.
Hanc servat Logicus, dum syllogis-
mum in propositiones, & has resolvit
in terminos. Sed de his satis. Nunc ad
notissimas. Modi sciendi species acce-
damus.

CAP. II.

De Definitione.

Definitionis nomine venit,
oratio, qua Dialecticè
respondetur interroganti,
Quid est res? Dicitur Definitio (inquit
Damascenus,) seu à metaphora finium,
seu termini positionem terre: quemad-
modum enim finis, seu termini positio,
separat proprium uniuscuiusque, sic
definitio, seu terminus, naturam unius-
cuiusque separat ab alterius natura.
Hac etiam de causa, à nonnullis
veterum Finitio, & sæpe ab Aristotele
Terminus appellatur: quam-
quam huius appellationis aliam ipse
causam reddit 7. Methaph. c. 17;
quia scilicet cognitio rei, ab effectis,
& accidentibus incipiens, tandem in
essentia rei per definitionem explicata,
velut in termino sistit.

Est igitur Definitio ex Aristotele
varijs in locis, a Oratio explicans
essentiam rei. Dicitur Oratio,
quia cum Definitio evolvat, ac
proprijs notionibus designet par-
tes, seu prædicata rei, debet

esse significativum Complexum. U-
de simplex vocabulum clarius altero,
sicut à Philosopho 1. Topic. ad de-
finitionem revoceatur, proprie ta-
men definitio non est. Dicitur Ex-
plicans, id est, detegens id, quod
vulgari retractorane quasi tectum est,
aut confuse significatum. Ac denique
detectio ista debet esse Essentia, id est,
naturæ, seu quidditatis; quibus
nominibus intelligitur complexum ex
partibus, seu prædicatis præcipuis
cuiusque rei; quorum ostensione pa-
tescit, quatenus illa conveniat, &
quatenus differat à rebus cæteris. Il-
lud verò prædicatum, in quo res
definita convenit cum alijs, vocatur
Genus; illud autem, in quo
differt, sive discernitur à cæteris
omnibus, dicitur Differentia. Sic
exposita. Definitionis definitio: ap-
probatur, contrastrahitur à Dialecti-
cis: consonatque Cicero 2. de definib.
parum à principio, cum ait: *Patefactio
quasi rerum operarum, cum, quid, quid-
que sit, aperitur, definitio est.*

Definitio alia est Nomi-
nis, alia Rei: vel, ut Schola
loquitur, alia quid nominis, alia
quid rei. Accipitur nunc res pro
significato nominis: aliàs enim no-
men ipsum res quaedam est. Defi-
nitio Nominis (quod tunc late
sumitur pro quavis dictione) est
expositio vocabuli: quæ fieri po-
test trifariam, ita scilicet: ut ex-
ponatur vel articulatione vel signi-
ficatio, vel ætymologia. Exemplum
est triplex hæc definitio vocabuli
Cæsar: nepe. *Per Abstrahit tribus syllabis,
ac litteris constant; Cognomin significans
quemdam Romanorū ducem, ac Dictatoris
Vocabuli à caso matris utro deductum.*

Definitio rei est,
quæ aperit quid sit res significata

C per

per nomen *Uog.* hæc oratio *Animal rationale*; quæ est definitio rei significatæ per nomen *Homo*. Subdividitur in Essentialem, & Descriptivam; quæ partitio, non univoca, sed analogæ censetur. Essentialis est, quæ immediate explicat essentiam rei. Et hæc rursus subdividitur in physicam, & metaphysicam; quarum prior essentiam rei explicat; exhibendo partes eius physicas, id est, realiter distinctas; vt cum homo definitur, *Compositum ex corpore, & anima rationali*: posterior essentiam declarat, exhibendo partes metaphysicas, id est, prædicata, quæ realiter identificantur, & sola ratione distinguuntur; vt si hominem definiat, *Animal rationale*. Definitio essentialis maximè propria est, quia immediate detegit; ac nominat intima constitutiva quidditatis: ac proinde illam respicit potissimum, quicquid doctrinæ, & regularum tradetur inferius.

5 Descriptio, seu Definitio descriptiva, est quæ rei essentiam explicat mediata. Explicare mediata, est exhibere externa quædam, aut interna quidem, sed non essentialia, quæ tamen propter naturalem sui connexionem cum essentia, ad eam penitus cognoscendam manuducunt. Dicitur *Descriptio*, quia non perfecte exprimit essentiam, sed primis quasi lineamentis adumbrat. Porro, si ad mentem Aristotelis exactè fabricetur, primum constare debet. Genere proximo, ac deinde loco differentie essentialis addere Proprium quantum modo. Sed nihilominus Descriptio vocatur, quæcumque Oratio certis quibusdam notis rem depingit: cuius generis exempla crebra reperies apud Oratores, ac Poetas; vt cum de Ciconia Virgilius ait, *Candida*

venit avis, longis invisa colubris.

6 Ad usum Dialecticæ quatuor Descriptionis species distingui possunt. Prima, quæ rem explicat per causas extrinsecas, diciturque *Definitio causalis*. Causa autem ad definiendum utilis, est, vel efficiens, vel exemplaris, vel finalis; quias omnes exhibet hæc Animæ rationalis definitio: *Forma à Deo creata, ad Divinam similitudinem facta, & ad eternam beatitudinem destinata*. Secunda, quæ rem explicat per proprietates quarto modo, easque, vel physicas, vt cum ignis definitur, *Elementum in summo calidum*; vel metaphysicas, vt si homo definiatur, *Animal admirativum*, Tertia, quæ rem declarat per effectum, vt cum calor ab Aristotele definitur, *Qualitas congregans homogenea*. Quarta, quæ rem exponit per accidentia quævis externa, vt cum Saphirus definitur, *Gemma cerulea, auris punctis collucens, instar Cæli sereni*. Ex quatuor istis prima, & secunda minus improprie, magisque Philosophicæ sunt, quam tertia, & quarta.

7 Philosophi tamen, loco Definitionis essentialis, quæ admodum rara est, frequenter utuntur Descriptione, modo aliquo ex quatuor istis concernata. *Quia substantiales differentie* (inquit Angelicus Doctor) *non sunt nobis notæ, vel etiam nominatæ non sunt, oportet interdum vii differentijs accidentaliur loco substantialisum. Aliquando necessitas cogit* (ait iterum Angelicus) *vt utamur loco per se differentiarum, differentijs per accidentis, in quantum sunt signa quædam differentiarum essentialium, nobis ignotarum.*

Quid dicatur *Definitum* & quatenus
 sit à *Definitione* differat.

Res illa, cuius essentiam explicamus, prout subsistens simplici nōmine (sive conceptus,) vocatur *Definitum*; v. g. natura humana, prout subsistens nōmine *Homo*. Ipsum autem nōmen dicitur *Definitum formale*, & res eo significata, *Definitum obiectivum*. Quæ distinctio observanda pariter est pro *Definitione*: vocalis enim, aut mentalis explicatio essentia vocatur *Definitio formalis*; ipsa autem essentia sic explicata, *Definitio obiectiva*.

9 *Definitum* aliud dicitur *proximum*, seu *propinquum*, aliud *remotum*. Proximum est ratio communis per intellectum abstracta ab inferioribus, v. g. ratio nominis abstracta à Petro, Paulo, & cæteris individuis. Remotum est vnumquodque ex inferioribus hisce; quæ, quia non definiuntur immediatè sub proprijs conceptibus, sed medio conceptu naturæ communis (non enim Petrus v. g. definitur, quatenus Petrus est, sed quatenus homo); ideo dicuntur remotæ, ac mediatè defini. Ex his Propinquum est, quod simpliciter vocatur *Definitum* in præsentiarum.

10 Porro, dum agitur de distinctioe inter *Definitum*, & *Definitionem*, non est sermo de formalibus; in his enim absdubio reperitur realis distinctio vocum, aut conceptuum. Neque item sermo est de obiecto ipso nudè sumpto, prout est à parte rei (sic enim distinctioe umbra nulla est.) Agitur ergo de *Definito obiectivo*, prout significato per *Definitum formale*, sic tamen, vt res significata accipiat in recto, sive *ut quod*: eodèque sensu accipienda est *Definitio*. Hoc itaque sensu, inter *Definitionem*, & *Definitum* nulla est distinctio realis; nihil enim à sua essentia realiter distingui-

f V. Arist. 7. Metaph.

tur: nullatitè perfectè distinctio rationis hæc enim postulat extrema di-
 versimodè definibilia. Est tamen distinctio rationis imperfecta, & impropria, quam vocant *pesen implicitam*, & *explicitam*; quæ in *Definito* constituitur quasi testam, & in volutum, & ipsum, quod in *Definitione* apparet evolutum, & explicatam. 107 amb

11 Alij discrimen erunt ex diversis connotatis. Nam *Definitum*, inquit, concipitur in ordine ad connotata obvia, & secundaria; *Definitio* autem, in ordine ad primaria, & fecundiora. Sic sub termino *Homo* confuse concipitur natura humana in ordine ad talem faciem, manus, corpus, &c. quæ à bruto statim discernitur ac sub oratione *Animal rationale*, concipitur in ordine ad primaria operationis sentiendi, & discurrendi, in quarum fecunditate clarè perspicitur intima perfectio hominis.

Notanda quadam.

12 Missis ad Logicam nonnullis super *Definitione* quæstionibus, quasdam hic Notationes addimus pro maiori luce doctrinæ. Not. I.: *Definitum*, vt vna explicetur *Definitione*, debet esse *Quid vnum unitate rationis*, & univoco nomine significari. Unde æquivoca, vt talia, defini nō possunt, nisi facta prius divisione in certas classes, quibus singularis sua seorsum definitio aptetur. Analo-
 ga verò solent prius defini, quam dividi; quia magis ad unitatem rationis accedunt: quamquam stricto iure divisio quoque præmittenda est.

13 Dixi, *unitate rationis*; quia non definitur, nisi ratio aliqua universalis, & pluribus communis, vt *homo*, vel *Animal*. Res quippè, vt singulares, nulla scientia definire curat; f vel quia variables sunt, contingentes, infinitæ; vel quia

nemo quidditative nosse differentias
 pure numericas, in quavis necis
 nomina quaedam imponantur, v.g.
Petrus, vocabulum certe non clarius
 nomine *Petrus*, pro quo extrahitur;
 verbo decernam quia singularitatis
 in creatis nihil, fore perfectionis
 additis naturae specificae. Hinc
 dum *Sol*, & *Mundus* definiuntur,
 neuter definitur prout singularis;
 sed definitur natura utriuslibet spe-
 cificae, haec de se est communis,
 seu multiplicabilis, est ad effectum
 multiplicatum non fit. Nihilominus
 ratio Individui ut sic definiti potest;
 de quo in Logica.

Not. 2. Definitum in
 ordine physico debet esse *Unum per se*,
 ut *Angelus*, *Homo*, *Leo*. Ita *Aristoteles*
 cuius tamen haec in re-
 doctina difficultates continet alius
 loci. Interim certum est, ea, quae sunt
Unum per accidens instar huius com-
 plexi *Homo albus*, non posse defi-
 niri penes utramque partem unica
 definitione, sed duplici, v.g. alia
 hominis, alia albi; quas tamen vno
 contextu necere sic poteris, *Animal*
rationale album colore segregatio vi-
sur. Certum etiam est, Accidens suo
 modo *b* definiiri posse, esto eorum
 explicatio non dicatur simpliciter de-
 finitio, sicut essentia ipsorum non di-
 citur simpliciter quidditas, comparatione
 substantiae. Sed quoniam ille modus?

Not. 3. Quaedam Acci-
 dentia determinat sibi certum subiec-
 tum, quaedam non. Haec dicuntur
Simplicia, illa *copulata*. Simplicia taci-
 to subiecto definiiri possunt, sicut in
 abstracto, ut cum *Aibdo* dicitur *Color*
disgregans visum; imò & in concreto, ut
 cum *Abum* dicitur *D. sgr. gat vum visus*,
 vbi nulla mentio subiecti, nisi vaga, co-
 fusaque. Copulata verò definiiri nequeunt

sine expressa mentione subiecti, vel
 in recto positi, cum Accidens in
 concreto definitur, vel in obliquo,
 cum Accidens definitur in abstracto.
 Ex. g. *Simpium*, quia natum pro sub-
 iecto determinatur; *Nasus curvus* defini-
 ri debet; *Simitas verò*, *Curvitas* in *nasu*.
 Hoc genus definitionis quod ubi ali-
 quid ponitur, quod est extra Effi-
 cientiam Definiti, (vocatur) *Definitio*
per additamentum. *Natus* enim in
 praedictis additur explanationis gra-
 tia, quamvis sit extra formalem
 essentiam *simi*.
 Not. 4. Definitio per ad-
 ditamentum illis potissimum convenit,
 quorum essentia consistit in ordine,
 vel habitudine, qua talis, ad certum
 subiectum, aut terminum. Nam ha-
 bitudo, qua talis, nequit aliter expli-
 cari, quam sub nomine sui termini.
 Sic *Potentia vitales*, sic *Habitus* ope-
 rativi, sic *Artes*, sic alia multa, per
 suos terminos, aut obiecta definiuntur.
 Grammatica v. g. definitur, *Ar-*
te loquendi vbi *Arte loqui*, non est
 istius *Artis* essentia, nec pars essentiae,
 sed terminus, ad quem illa ordinatur;
 quia tamen hic ordo, qua talis,
 nequit aliter exprimi, quam ex-
 presso termino, idcirco nomen ter-
 mini veluti conducitur, ut sup-
 plet nomen talis ordinis, poniturque
 loco specificae differentiae
 Grammaticae.

17 Not. 5. Definitio, non
 tam vera, vel falsa, quam bona, vel
 mala, vocatur: vel quia fortè sal-
 vatur in apprehensione, cuius non
 est veritas, aut falsitas; vel quia
 potest verè affirmari de Definito,
 & tamen esse non bona, defectu ali-
 cuius regulae ex tradendis statim.
 Not. 6. Sub his terminis, *Quid*
est, aut *Quod est*, *Quodquid*, *Quodquid*
 est,

Ibid. c. 17. — b Arist. il. c. 4. — i Idem 7.

Metaph. c. 5. & D. T. m. lib. L. c. 4.

est, *Quodquid erat esse*, significat Aristoteles essentiam, seu quidditatem rei, præsertim substantialis. *Vnde Aristoteles* phrasi *Oratio quid est, vel quodquid est, &c.* definitionem sonat essentialem.

CAP. III.

Leges, velæ, Definitionis.

DE Legibus, seu Regulis recte definiendi plura docuit Philoſophus a. in Topicis, & sæpe alibi. Ea tamen omnia tribus, aut quatuor Regulis comprehendi possunt, ac solent. Prima: *Ut, Definitio sit clarior Definito*: alter, iam non erit essentia ipsius explicatio, suoque sine fraudabitur. Contra Legem istam peccat 1., qui per metaphoras definit, v. g. si homo definiatur *Arbor inversa*, vel somnus *Imago mortis*. Nam *metaphora* (inquit D. Thomas b) accipitur secundum aliquid simile; non autem oportet, ut id quod est simile secundum unum, sit simile quantum ad omnia. Unde præbetur erroris occasio nescientibus quantitatem similitudinis. Peccat secundo, qui verbis utitur ambiguis, neque vilo addito ad certum sensum determinatis; aut etiam vocabulis exoticis, & à communi Sapientum usu remotis. Tertio, qui definit idem per idem, id est, qui Definitum quasi partem Definitionis ponit, ut si hominem definiat, *Animal humanitate præditum*: ipsa quippè humanitas est, quæ definienda suscipitur. Unde vulgare præceptum est, *ne Definitum ingrediat Definitioem*.

2 Quarto, qui alterum ex con-

trarijs deſinit per alterum, ut si Bonum definiatur, *Quod est contrarium Malo*, aut Malum, *Quod est contrarium Bono*: hoc enim nihil lucis addit supra consuetæ vocabula *Bonum*, & *Malum*. Ab hac regula excipi solent *Opposita relativa*, quorum alterum defini non potest nisi facta mentione alterius. Non tamen qualiscumque relationis expressio est *Definitio*, v. g. si Pater dicatur esse, *Qui habet filium*; aut Filius, *Qui habet patrem*; id quippè ex terminis constat: sed opus est, ut explicetur indoles ipsa relationis, vel rationis proxime, qua fundatur, ut cum Filius definitur, *Qui originem ducit à vivente, ut principio conuncta, in similitudinem nature*.

3 Sed adversus datam legem *objic. 1.*: rusticus per terminum *Homo* clarius percipit hominem, quam per *Animal rationale*: clarius etiam intelligit *Matrimonium*, vulgari hoc vocabulo, quam si definitionem eius Theologicam audiat: non igitur omnis definitio clarior est definito. *Neg. Consequ.*: vel *distingui. Consequ.* non est clarior *per se*, *neg.*, non est clarior per accidens, nimirum ex ignorantia audientis, *Conc. Consequ.* Defectus ille claritatis non est tribuendus definitioni, sed rustico, qui terminos, quibus constat definitio, non ultimè novit. Eadem ex causa sæpe Definitum assumitur ad probandum, alicui convenire definitionem, v. g. *Petrus est homo*, ergo *est animal rationale*: quia scilicet sæpe aliquibus ex ignorantia terminorum notius est Definitum, quam Definitio. Supponenda igitur est peritia idiomatis, ut claritas definitionis luceat.

C 3

Objic.

4. Obijciat: per terminum Homo v. concipitur animal distinctum à brutis, adeoque animal, quod est rationale: ergo terminus ille non minus clare significat hominem, quam Oratio Animal rationale Responsum: sub tali termino concipitur quidem animal distinctum à brutis, sed in quo sita sit essentialiter et distincte, non explicatur, nec rationalitas distincte percipitur. Ut summum enim distinctio, seu diversitas respectu brutorum apprehenditur per ordinem ad figuram exteriorem, locutionem, & alia accidentia cuius obvia. Inferitur quidem ex huiusmodi distinctio per discursum rationalitatis: sed tunc iam pervenitur ad terminos definitivos, nec fititur in termino Homo.

5. Notabis hic, ad eandem regulam pertinere quod Philosophus docuit, definitionem esse debere *expri- vibus, & notivibus*: Id quod servatur quoties definitio exhibet essentia constitutiva, seu physica, seu metaphysica. Nam ordinæ naturæ constitutiva priora sunt, & simpliciter notiora constituto, seu Toto, sicut unitas numero, linea superficie, & sic de alijs, ut eam Philosophus exponit.

6. Secunda lex: *VI Definitio conveniatur cum Definito*; id est, ut omni, & soli Definito conveniat, atque ita cum eo reciprocetur, ut alterum inferat alterum, & de altero conversim prædicari possit, ac de ipsdem pariter subiectis ut utique dicatur. Sic quicumque est homo, est animal rationale, & conversim: Hanc regulam sic expressit M. Augustinus: *Definitio nihil minus, nihil antipius continet, quam id, quod susceptivum est explicandum: aliter omnino vitiosa est: vitiosa autem huiusmodi vitiosa caret, conversione exponatur.*

a 6. Topic. 3. — d. E. de quæst. anteq.

7. Tertia: *VI Definitio nec se redundans, nec diminuta*; hoc est, nec plus dicat, quam quod fat est ad essentiam rei aperendam, nec eam inexplicatam aliqua ex parte relinquat. Sic ex his definitionibus hominis, *Animal rationale bipes, substantia rationalis*, altera redundans est penes terminum *bipes*; altera diminuta, quia inexplicatam relinquit essentiam hominis, qua parte corporea, ac sensitiva est.

8. In definiendo brevitatis magnopere commendatur, modo fiat sine dispendio debite claritatis: tum propter generale brevitatis commodum; tum quia Definitio passim assumitur, ut in medium ad Demonstrationes, nec facile, si prolata sit, syllogismo capietur, atque versabitur. Quare merito reprehenduntur, qui, ut argumenta præoccupent, definitiones operantur eisdem verbis, quod forsitan cavillis oppugari posse præsentunt: sic enim nullus erit prolocuti modus. Ea igitur verba sufficiunt, quæ iudicio sapientum commodè explicent quidditatem rei, attentis circumstantijs, & subiecta materia. Nec continuo in claritatis legem peccabit definitio, si pro tyronibus, aut sophistis aliqua indigeat expositione.

9. E contrario reprehendi pariter, qui necessarijs verbis adeo præcunt, ut definitionem vagam, & confusam, aut etiam à definito dissidentem, efficiant; moxque, ut se argumentis virgeri sensiant, videnter respondent, iam hoc, aut illud subintelligi. Rogo enim, vel verba, quibus definitis, ex se significanc id quod subintelligis, vel non? Si primum; quid inbes subintelligi? Verba potius expone iuxta communem usum sapientum, & argumentis respondisti. Si secundum.

dum; pepperam desinit, vepote omnino reticens id, sine quo res mixta manet: alioqui tunc poterit homo desiniri *Corpus vivens*, subintelligendo scilicet *sensitivum*, & rationale: *in ipso*...

10. Quarta Lex, quæ cæteras fere comprehendit: *Vi. Desinitio constat genere proximo, & ultima differentia.* Genera dicuntur prædicata communia, in quibus res proposita convenit cum alijs diversæ naturæ. Ex his prædicatis quod minus extenditur, dicitur Genus proximum; quæ latius patent, Genera remota. V. g. respectu hominis *Animal* est Genus proximum; remota verò, *Urens*, *Corpus*, *Substantia*. Differentia ultima dicitur illud prædicatum, quo res ultimo discernitur à cæteris omnibus diversæ naturæ, v. g. *Rationale* respectu hominis. Hanc differentiam ideo exprimere debet definitio, quia aliter non converteretur cum Desinitio. Genus autem ideo proximum esse debet, & quia in ipso continentur formaliter cætera prædicata superiora, sicque nullum omittitur in definitione. Contra, si remotum sit, cum non includat formaliter inferiora, manebunt hæc penitus prætermissa, proindeque diminuta erit aliquatenus definitio.

11. Propterea ex hac regula conficitur à nonnullis definitio Definitionis, sic nimirum, *Oratio constat genere proximo, & ultima differentia.* Hoc tamen non omnino placeat. Primo: quia si Verba proprie sumantur, solam explicant Definitionem metaphysicam: nam physica Desinitio strictis differentia, & genere non constat. 2.: quia nec omni Definitioni metaphysicæ aptatur proprie. Tum quia optimi quique Auctores sæpe utuntur gene-

c. Arist. 6.

re paululum remoto, claritatis gratia. Tum quia sæpe etiam remotum adhibent adiectis differentis subalternis. Tum quia in rebus obscurioribus definiendis raro tornari solent ad normam Dialecticam genus proximum, & ultima differentia; sed passim definitio struitur ex varijs terminis se se vicissim iuvantibus ad aperiendum, tam discrimen, tum convenientiam rei cum cæteris, ita ut alter ab altero conversim determinetur. Adde quod verius forsitan est, strictè defini posse eas etiam essentias in quibus non est propria compositio metaphysica generis & differentie; de quo alijs. Non tamen negaverim, definitiones, quæ ex genere & differentia strictè sumptis, & rotunde expressis, construuntur, omnium esse pulcherrimas, & perfectissimas. Sed admodum raræ sunt.

12. Dices: si quarta hæc Lex nequit esse Definitionis definitio, qui poterit esse Lex, aut regula generalis? *Resp.*: Leges, ac Regula generales, in primis admittere possunt exceptiones; ac deinde earum verba non semper strictè interpretanda sunt, sed non nihil amplitudinis, aut improprietas sæpe admittunt, accedente præsertim consuetudine, quæ in Iuro dicitur *Prima Legum interpretatio*. Philosophorum autem consuetudo fert ut ea verba *Genus*, & *Differentia*, passim in definitionibus verificentur ample, ac minus proprie, quatenus scilicet significant aliquam expressionem convenientiam, quæ sit *quasi genus*, aut loco *generis*, & aliquam expressionem discriminis, quæ sit *quasi differentia*, aut loco *differentie*. At, si Lex illa traderetur ut Definitionis definitio, deberet omni

Topic. 3.

C. 4. re-

ve. definitioni convenire, tum ab- que exceptione, tum sine vlla impro- prietate verborum.

17. Ex regulis hactenus statu- tis prima, & tertia respiciunt Defi- nitionem formalem; secunda vero, & quarta, Definitionem obiectivam, prout formali significatam; hoc enim sensu Definitio & convertitur cum Definito, & continet genus, ac dif- ferentiam. Id quod non obtinet De- finitio pure formalis, nisi cum addi- to *ut quo*, vel *in significando*.

14. Regulis definiendi addo- vias, seu methodos investigandi rerum definitiones. Duas tradidit Aristoteles, *f* Prima est *Divisio*: cum scilicet remotum Genus acci- pitur, & paulatim per differentias dividitur, donec perveniatur ad illam, qua reciprocatur cum re definienda. Ex. g. definiturus hominem, accipe genus *vivens*; quod si divi- das in differentias *Sensibile*, & *In- sensible*, invenies, *Sensibile*, con- venire homini, sed nondum cum eo reciprocari, quia latius patet. Iterum ergo *Sensibile* divides in *Rationale*, & *Irrationale*; & cum ex his videris, solum *Rationale* convenire homini, & quidem reciprocè, seu conversim, hanc ultimam differentiam puta- tumque ex ea, & superioribus defi- nitionem sic struito, *Vivens sensibile ra- tionale*; cuius duo priora verba còplecti poteris nomine *Animal*, claritatis gratia.

15. En. id ipsum verbis M. Au- gustinai. *g* *Ut ij, qui signa* (statuas), formant, primum immensum sub- deligunt lapideis, dehinc paulatim minuendo, & abicindendo super- flua, ad formandos vultus, & men- bra perveniunt: sic definitio, à ge- nere incipiens, depulsa paulatim ge- neralitate verborum, ad propriù de- monstranda rei cubile *tendit accedere*.

f. 2. Post. c. 14. D. Thomai. Lect. 15. c.

16. Secunda est *Collectio*: quan- do scilicet, proposita specie ad desi- niendum, mente colligis plura simi- lia, quæ nomen talis speciei univocè participant; & ea inter se conferens, rationem rimaris, ob quam tali no- mine donantur: ut si observes, *Pe- trum, Paulum*, ceteraque individua humana, ob rationalitatem appellari *homines*. Ratio igitur ista erit differen- tia specificæ, quæ addita Generi (quod inventa facilius est), definitionem, ef- ficiet. Neutra tamen methodus est in- fallibilis; cum faciliè nos deprehendis- se, ac tenere putemus, quod re ipsa non- dum attingimus. Sed hoc humanum est.

17. Ad extremum observa- vulgarem esse regulam Dialecticorum, quod *Verba in definitionibus non sonant actum, sed aptitudinem*. Ex. g. *Albedo* definitur *Color disgregans visum*; ubi *To disgregans*, licet præferat actum disgregandi, perinde accipitur, ac *potens disgregare*. Mallem tamen in defi- niendo non uti verbis præferentibus actum, quando essentia Definiti con- sistit in aptitudine; ne alioquin defi- nitio evadat incerta, & ambigua. Sæ- pe essentia Definiti consistit in actu, v. g. essentia *Subiecti*, aut *Prædicati* propositionis. Numquid verba defini- tionis, non actum, sed aptitudinem tunc sonabunt? Adde quod, si regula firma est, libertas hominis iusti ad ser- vanda præcepta, poterit tuto defini- sic, *Libertas, quæ transgreditur præcepta Dei*, eo scilicet prætextu, quod *transgre- ditur* perinde sonat in definitionibus, ac *potest transgredi*. Id autem quis ferret?

18. Illa igitur regula utilis erit, cum agitur de inter- pretandis nonnullis veterum Aucto- rum dictis, quæ more definitio- nis traduntur, vel pro definitio-

ribus subrogantur. Veteres quippe, rudiora sæcula docentes, sæpe rerum notionem præbent à signis, aut effectibus, utpotè magis plerumque notis: & loco definitionis essentialis videntur descriptiva; ea scilicet mente, ut inde colligatur essentia causa, quæ in aptitudine, seu virtute ad tales effectus consistit. Sic, dum Aristoteles Terminum vocat, *In quæ res solvitur propositio*, meram tradit descriptionem à signo; ut ex eo quod ibi sistat resolutio propositionis, colligas, Terminum esse, qui propositionis pars est.

19 Quapropter verba in definitionibus huiusmodi non sonant actum, id est, non actum duntaxat, sed præter actum sonant etiam, aut indicant aptitudinem, quæ ex actu colligitur. Nam de cætero, si verba apud orationem Dictionarium significant actum, quomodo non sonant actum? Aut cur panis panem, & homo hominem sonat? Hic tamen definiendi modus procul esse debet, quoad possit, à modernis Dialecticis, qui prolixè testantur, se omnia ad regulas strictæ definitionis exigere.

CAP. IV.

Solvuntur argumenta quedam, quibus definitio Definitionis oppugnatur.

1 **O**bjc. 1. ex nonnullis veterum. Nihil defini potest: frustra ergo in explicanda Definitione desudatur. *Prob. Antec.*: tum quia alioqui procederetur in infinitum; oporteret enim, Terminum definitionis definiriper alios, & hos per alios sine fine. Tum quia dignosci non potest, differentia unius rei à cæteris omnibus, nisi res omnes possibilis cognoscantur; quod est humanitus impossibile. *Resp. neg. Antec.*, qui obstant probationes.

a V. *Arist.* 2. *Poster.* c. 14. & ib.

Ad 1.: siquis verba seu terminos definitionis ignoret, is instruetur facile adiecta nominum interpretatione, qua semel, aut iterum repetita, citò pervenietur ad terminos per se notos, & maioris explanationis incapaces: quemadmodum in probandis propositionibus tandè pervenitur ad principia per se nota.

2 *Ad 2.*: non opus est distincta rerum omnium cognitio, ut differentia unius rei à cæteris dignoscatur. Nam, dummodo ex effectibus, & collatione cum rebus alijs vulgò notis (vel cognoscibilibus per discursum) animadvertas, quodnam prædicatum sit veluti character speciei humanæ v. g. sub quo non nisi individua solo numero distincta reperiuntur; habebis differentiam hominis ab omni non homine. Tum, si addideris aliud prædicatum, quod paululum extra hominè se diffusit, inveneris genus proximum; sciesque, fore hominè, quidquid hanc essentiam habuerit, & non fore, quidquid ea caruerit. Ad hoc autem sufficit cognitio rerum omnium in communi, sub hoc conceptu confusa, *Quid quid non est animal rationale.*

3 *Objc. 2.*: nulla fieri potest Definitionis definitio: ergo, quæ dedimus, nulla est. *Prob. Antec.* 1.: quia, quæcumque excogitetur Definitio definitio, non convertetur cum suo definito: ipsa quippe erit definitio quedam singularis; eius autem definitio, est Definitio in communi, cum qua certè nulla singularis converti potest. 2.: quia nec poterit esse suo definito clarior; alioquin, cum ipsamet contineatur in suo definito, erit seipsa clarior, quod absurdum est. Adde quod fieri non potest, quia definitura ingrediatur definitionem, seu quin definitur idem per idem, videlicet per definitionem definitio.

D. Thom. Lect. 15.

Resp.

4. *Resp. neg. Antec.* ; cuius utraque probatio ex dictis evanescit. *Ad 1.* : Lex conversionis seu reciproca-tionis, lata est pro Definitione, ac Definito, non pure formalibus, sed obiectivis, eo sensu, quo hæc distinguitur per implicitum, & explicitum, supra diximus cap. 7. Sic autem hæc definitio, *Oratio explicans essentiam rei*, cuius obiectum est essentia Definitionis in communi, utique convertitur cum suo definito, id est, cum obiecto huius nominis *Definitio*, quod est Definitio in communi : utrumque enim obiectum eadem latitudine gaudet, se se vicissim infert, de ipsdemque subiectis verificatur. Vel, si de formalis Definitionis definitione loqui malis, dic, eam cum suo definito conver-tis, non in essendo, sed in signifi-cande.

5. *Ad 2.* : Lex claritatis respicit Definitionem, & Definitum forma-li : quo sensu Definitionis definitio clarior est suo definito, quod est nomen *Definitio*. Nam sub hoc nomine minus clarè proponitur essentia Definitionis, quam cum dicitur *Oratio explicans essentiam rei*. Continetur quidem definitio ista in suo definito, nempe in Definitione in communi, sub qua comprehenduntur omnes defini-tiones particulares: at non inde fit, ut sit clarior se ipsam in se spectata, sed tantum se ipsa prout significata per no-men *Definitio* : Id quod nihil est aliud, quam illam in se clariorem esse tali nomine. Qua in re nullam absurdam, quemadmodum nullam est in eo, quod mentalis definitio *cognitionis ut sic*, sit clarior semetipsa prout re-præsentata cum alijs per terminum *cognitio*.

6. Hinc additio argumen-ti non urget. Cùm enim Definitum prohibetur ingredi definitionem, sensus

est de Definito formali, nempe de sim-plici, & consueto nomine rei, vel alio-lysonymo. At in presenti nomen *Definitio* neutiquam ingreditur defini-tionem Definitionis. Quare, licet per definitionem particularem definiatur Definitio in communi, non definitur idem per idem in sensu vetito: ad hoc enim opus erat, ut Definitio defini-retur per se ipsam prout expres-sam nomine *Definitio*. Sed quoniam obiecto hæc implexa est, & cap-tiosa.

7. *Replic. 1.* : Omnis defini-tio claritatem habet in se, & per se non ergo indiget reflexa definitione, cuius ope clarescat. *Dist. Antec.* : claritatem habet respectu sui obiecti, *concl.* respectu sui ipsius, *neg. Antec. & conseq.* Nam hæc definitio v. g. *Animal ratio-nale*, licet sit clara respectu hominis, per illamque respondeatur interrogan-ti, quid est homo? non tamen est cla-ra respectu sui met, nec propriam ex-plicit essentiam, & interroganti, quid ipsa sit, quatenus definitio, non res-pondetur per ipsam, sed per hæc re-flexam, *Est oratio explicans essentiam rei*.

8. *Replic. 2.* : saltem ipsa Definitionis definitio claritatem habet respectu sui met: ergo ineptè dicitur quasi reflexè explicari per semetipsam. *Dist. Antec.* : respectu sui met solius, *neg.* respectu sui met simul cum exte-rijs definitionibus, *concl. Antec.*, & simi-liter *dist. Conseq.* Enimverò definitio Definitionis non explicat se solam, sed omnes definitiones, quas inter & ipsa continetur. Unde, quamvis ipsa non egeret, inò nec possit sola explicari re-flexè per se met, quia tamen hac ex-plicatione indigent cætera definitio-nes, fit, ut earum reflexa definitio nec inepta sit, nec otiosa, licet ex conse-quenti se ipsam explicet prout inclu-sam

fani in cumulo ceterarum. Non aliter ac vox sonus, & hæc apprehensio Cognitio, se ipsas in aliarum cumulo significant, quamvis forsitan dari nequeat vox, aut cognitio pure significativa sui solius.

Objic. definitio Definitionis à nobis data est per genus remotum: ergo vitiosa est. *Prob. Antec.* quia in ea ponitur Oratio pro genere, quod utique remotius est, quam Modus Sciendi. *Resp.* definitio nostra constat quidem genere remoto, at non sine claritatis infusa: Oratio quippe multo notior est, & explicatio facilior, quam Modus Sciendi, cui termino haud modica ineit ambiguitas, & obscuritas, ut indicavimus cap. r. ideoque variè à varijs definitur. Solent autem optimi quique Auctores in definiendo prætere genus proximum, & uti paululum remoto, quando sic interest claritatis. Quid frequentius, quam uti Leo v. g. definiatur *Animal rugibile*? Et tamen *Animal* genus est minus propinquum. Leoni, quam *Brutum*. Adde quod exemplum Aristotelis, & communiter Dialecticorum, secuti sumus.

10 *Objic.* 4. non omnis definitio est Oratio: potest enim dari conceptus indivisibilis, representans essentiam hominis v. g., eadem claritate, quam habent huiusmodi conceptus. *Animal rationale*: ille autem conceptus non erit oratio; & tamen erit definitio. *Resp.* si detur conceptus realiter indivisibilis, qui perfecte æquipolleat in claritate his expressionibus *Animal rationale*, ille quidem definitio erit: at simul erit Oratio Logica, partibusque Logicis constans, etsi non grammaticis. Hæbit enim partes fundamentaliter, aut virtualiter distinctas, propter æquipollentiam duobus conceptibus regulariter distinctis. Cum autem de artefactis Dialecticis agitur, perinde se

habet ut plurimum distinctio virtualis, ac realis. Quare, sicut in propositione mentali, licet asseratur simplex qualitas, considerat Logica partes artificiosè compositas ritu subiecti, & prædicati, ratione virtualis distinctionis; ita in oratione contingit.

11 *Objic.* definitio, quam dedimus, convenit definitioni vocali; quæ tamen non proprie continet Definitionis artificium, nec Modus Sciendi dici potest. Huius argumenti solutio pendet à questione in Proemialiibus Logicæ decidentia, an vide licet artificium Logicum proprie reperiat in vocibus: Eò proinde vomitto. Acculatur etiam definitio nostra, quod improprie loquatur: non enim Definitio dicenda est Oratio explicans essentiam rei, sed potius explicans rem per essentiam. Verum hoc nihil est dictum. Nam idem prorsus valet utraque locutio: sicut idem est, essentiam Angeli esse spiritualem, ac Angelum spiritualement esse per essentiam; nisi forsitan ex circumstantijs locutio ista per essentiam in alium sensum trahatur.

CAP. V.

De Divisione.

Alter Sciendi Modus, quod scilicet respondetur interroganti, quotuplex sit res, vel quotuplex eius pars, Divisio est. Definitur communiter à Dialecticis, Oratio Totum in suas partes distributa. Totum; seu res, quæ distribuitur, vocatur *Divisum*; partes autem, *Membra dividenda*. Quod si quis definitionem istam carperit, eoque *Distributio*, & *Divisio* Synonyma erit, nec alterum clarius altero; poterit Divisionem eodem sensu de nomine

fic: Oratio distinctè recensens partes Totius; vel etiam, Oratio distinctè explicans, quotuplex sit pars rei. Cur ponatur loco generis potius Oratio, quam Modus Sciendi, dictum est cap. præced. n. 9.

Divisio

2 Divisio est Nominis, alia Rei. Prima est distributio vocabuli ambigui, vel æquivoci, in sua significata: v. g. *Vocis* Accies, aliud significatum est acumen gladij, aliud exercitatus instructus, aliud lumen oculorum, aut ingonij: item, *Nominis* Taurus, aliud significatum est Animal, aliud celeste signum, aliud Mons Asia. Secunda est distributio cuiusque rei in suas partes: & hæc potissimum Dialectici muneris est. Itaque Divisio Rei generaliter in primis dissecatur in duo membra, nempe *Divisionem per se*, & *Divisionem per accidens*. Quando membra dividentia sunt per se partes Totius, fit *Divisio per se*: quando verò non nisi per accidens sunt partes Divisi, fit *Divisio per accidens*.

3 Deinde utraque Divisio est duplex: altera Totius actualis, altera Totius potentialis. Unde & altera vocatur *actualis*, altera *potentialis*, seu *potestativa*. (quamquam alio sensu *potestativa* dicitur, quæ virtutem causæ distribuit in partes, v. g. *Ignis alia est sœtus comburendi, alia illuminandi*.) Totum actuale est, quod actu partes includit: quæ partes, si realiter distinctæ sint, ut in homine corpus, & anima rationalis, constituunt Totum physicum; si verò sola ratione, & præcisione mentis distinguantur, ut prædicata *Animal*, & *Rationale* in essentia hominis, constituunt Totum metaphysicum. Totum potentiale, sive Universale, sive Logicum, dicitur Ratio

aliqua communis; per intellectum abstracta ab inferioribus, v. g. *Ratio Animalis præcisâ ab Homine, & Bruto*.

4 Huiusmodi Ratio, quia amplitudine sua sub se comprehendit Inferiora, vocatur *Totum* respectu totum: sed quia Inferiora non pertinent ad essentiam eius actualem (neque enim Animal v. g. definitur per *Hominem* aut *Brutum*, sed per *vivens sensibile*), ideo non dicitur *Totum actuale*, sed *potentiale*, aut *potestativum*, eo scilicet, quod potest de Inferioribus prædicari, & in ea velut in quædam membra resolvi. E regione Inferiora dicuntur *Partes subiectæ*, vel *subiectivæ*; quia de illis ut subiectis prædicatur Totum, ita ut eius universalitas, & amplitudo, quasi membratim dissecetur in ipsis.

Divisio per se.

5 Igitur Divisio per se, cum est actualis, distribuit Totum in partes, quibus illud actu constituitur. Eadem subdividitur in *Integralem*, & *Essentialem*. Divisio *Integralis* recenset partes, quibus tota aliqua Magnitudo extensa est; quæ partes possunt esse, vel *Eterogeneæ*, idest, *Disimilares*, ut partes *Aquæ*; vel *Homogeneæ*, idest, *Similares*, ut membra Corporis humani. Divisio *Essentialis* recenset partes, sine quibus Essentia Rei intelligi nequit. Quod si partes sint physice, seu Totius physici, Divisio ista vocatur *physica*, v. g. *Hominis alia pars Corpus, alia rationalis animus*; quò re vocatur divisio concreti accidentalis in subiectum, & formam, v. g. *Simi alia pars nasus, alia carotida*. Si vero partes sint Totius metaphy-

physica, vocatur Divisio metaphysica, v. g. *Homini* alia pars *Animal*, alia *Rationale*.

6 Divisio per se, cum est potentialis, distribuit Totum in partes subiectivas, sive in Inferiora, de quibus per se prædicari potest. Est autem multiplex. 1. Generis amplioris in angustiora Genera (quæ etiam species subalternæ dicuntur,) vt si *Substantiam* dividas in *Corpoream*, & *Spiritualem*. 2. Generis in species, vt si distribuas *Animal* in *Hominem*, & *Brutum*. 3. Differentiæ subalternæ in inferiores species, vt si distribuas *Irrationale* in *Equum*, *Leonem*, *Canem*, &c. 4. tam speciei, quam Differentiæ, in Individua, vt si *Hominem*, aut *Rationale* dividas in *Petrum*, *Paulum*, *Ioannem*, &c. Sed hæc postrema Divisio non est Scientifica, quia distinctionem purè numericam scientia contemnit.

Divisio per accidens.

7 Iam verò Divisio per accidens, sive accidentalis (quæ tum fit, cum ex parte Divisi, vel Membrorum dividendum, exprimitur aliquod Accidens) totidem modis fieri potest, quot Divisio per se. In primis, in omnes partes Totius actualis, prout affectus aliquo Accidenti: v. g. in *Integrales*, *Iaspidis* alia pars est *viridis*, alia *rulea*: in Essentialibus physicas, *Homini* alia pars exterior luce perfunditur, alia *supernatura* i lumine: in Essentialibus metaphysicas, *Homini* alia pars est *Genus*, alia *Differentia*. Deinde, in omnes partes Totius potentialis, Accidenti pariter affectus, iuxta quatuor modos Divisionis per se. Exempla sunt Divisiones, *Animalis*, in *Universum*, & *Implurium*; *Columbæ*, in *Agriflen*, & *Domesticam*; *Loni*, in *Cicurem*,

& *Forum*; *Rationalis*, aut *Homini*, in *Doctum*, & *Indoctum*.

8 Præterea peculiariter distingui solet triplex Divisio accidentalis, & potentialis. Prima dicitur *Subiecti in propria*, distribuitque Totum in Membra, quæ ipsi accidit, v. g. *Animal*, in *Domesticum*, & *Agriflen*. Secunda, *Accidentis in subiecta*, quæ Totum distribuit in Membra, quibus ipsum accidit, vt *Lucidum*, in *Corpus Cælestes*, & *Sublimare*. Tertia, *Accidentis in Accidentia*, in qua scilicet, & Totum Membra, & Membra Toti accidentaria sunt, vt cum *Album* dividitur in *Dulce*, & *Amarum*.

9 Duo hic notanda.

Alterum: Divisionem accidentalem, præsertim quæ est *Subiecti in Accidentia propria*, vñtatam esse Philosophico loco Divisionis per se, & essentialiternam, cum sæpe non suppetant propriae notiones partium per se, substituantur nomina Proprietatum, tamquam occulta radicis indicia. Alterum: non quamlibet Accidentis Divisionem esse accidentalem, seu per accidens. Nam si Accidens, sive in concreto, sive in abstracto, dividatur in Membra, quæ per se Partes eius sunt, erit Divisio per se: vt si *Coloratum* dividas in *Album*, *Nigrum*, & *Misurum*; vel *Colorem* in *Albidinum*, *Nigradium*, & *Colorem medianum*.

Advertenda quedam.

10 Quædam adhuc advertenda super sunt. In primis Divisio vocatur *Immediata*, quando Membra recenset immediata Divisio, vt cum *Uivens* dividitur in *Sensitivum*, & *Insensibile*: vocatur verò *Mediata*, quando tacitis Partibus immediatis, recenset Partes Partium, vt si dividatur *Uivens* in *Hominem*, *Brutum*, & *Plantam*. Deinde Divisio Totius potentialis dicitur

quando Partes proprie participant Rationem, & divifam, ut *Animalis* participatur ab *Homine*, & *Bruis* dicitur vero *Animalogis* quando altera pars proprie, altera improprie Divifam participat, ut g. *Malum* dividitur in *Malum* & *Malum* poene.

11 Rursùm, Divifio non ex eo approbanda est, quòd vera fit, sed quòd bona, seu recta: potest quippe vera esse, verasque partes designare; & tamen repudianda, quia difformis regulis max tradendis. Postremo advertendum, quia verborum formula debet fieri Divifio. Totum actuale ponitur in genitivo singulari, tum nomina Partium in recto, & unicuique præmittitur Altera, vel Alia pars: ex. g. *Homialis alia pars est Animal, alia Rationale*. Totum potentiale, si vetus consuetudo fervetur, ponendum in genitivo plurali, Membra verò in recto sub formula Aliud, & Aliud: ex. g. *Animalium aliud Rationale, aliud Irrationale*. Iam tamen usus obviavit, ut Totum in recto singulari ponatur, sic nimirum, *Animal, aliud Rationale, aliud Irrationale*.

• *Quæstioncula duplex.*

12 Quæritur hic, an Genus rectè dividatur in Differentias? Resp. si accuratè loquendum sit, Genus non in Differentias, sed per Differentias dividitur. Quod non in Differentias, patet: quia particula in denotat propria membra Totius: at Differentia formaliter sumpta (quo sensu nunc loquimur) non est propriè membrum Generis. Probat hanc membrum propriè non est, quod non continet aliquid Totius, ut ex ipsa notione Membri, seu Partis, plana est: sed Differentia nihil Generis continet, sed ab eo distinguitur adæquatè, ut ex Logica modo sup.

ponitur: ergo, &c. Maior omnino vera videtur, etiam in Partibus subiectivis. Nullo quippe vero sensu meretur nomen Partis, quod nullatenus participat quidditatem Totius: aliter, cur Homo potius, quam Arbor, dicitur subiectiva pars Animalis?

13 Quod verò Genus per Differentias dividatur, constat: quia Differentia, licet non sit Pars ut quod, est tamen Pars ut quo, nenspè est id, quo species constituitur Pars Generis: Pars enim, etiam subiectiva, duo requirit, & participare quidditatem Totius, & esse quid minus Toti: & hoc posterius provenit à Differentia, quæ cum sit limitativa Generis, efficit, ut Species minor sit Genere penes amplitudinem, & extensionem. Per Differentias igitur manet Genus quasi conciliium, ac dissectum in Partes.

14 Solent quidem Philosophi, cum Genus dividunt, loco Membrorum solas exprimere Differentias: Sed tunc in singulis Membris subauditur nomen Divisi; ut perinde sit dividere *Animal* v. g. in *Rationale, & Irrationale*, ac in *Animal rationale, & Animal Irrationale*. Hoc autem reiprà est dividere Genus in Species, quarum definitiones ponuntur loco nominum *Homo, & Brutum*. Quod de Genere diximus, dictum esto de Differentia superiore, quæ propriè dividitur, non in, sed per Differentias inferiores: item de triplici Divifione accidentali; de qua supra num. 8.; ubi pariter, vel præpositio in mutanda in per, vel nomen Divisi in singulis Membris subauditur.

15 Quæritur item, utrùm Divifio à Definitione distinguatur? Affirmandum est proculdubio, quantum ad Divifionem *Accidentalem*,

Integrale, nec non *Potentialem* per se. Non enim *Animal* v. g. definitur per *Hominem*, aut *Brutum*, nec per *Rationale*, aut *Irrationale*, per quæ dividitur; sed solum per *vivens sensibile*. Quod si *Divisio potentialis* comparatur cum *Membris* dividendis, non erit eorum *Definitio*, si vtatur nominibus *Specierum*; v. g. *Animal*, aliud *Homo*, aliud *Brutum*. Sin autem nominibus *Differentiarum* vtatur, tunc *Definitiones* *Membrorum* continebit, subauditò scilicet in singulis nomine *Divisi*. Unde hæc v. g. *Animal*, aliud *Rationale*, aliud *Irrationale*, *Definitiones* continet *Homini*, & *Bruti*. At non ideo confunditur cum *Definitione* *Divisio*; eum hæc respectu *Totius*, cuius *Divisio* est, *Definitio* non fit.

16 Superest ergo dubium circa *Divisionem essentialem*, & *actualem*. Quæstio est non magni momenti; cui tamen forsitan in *Logica* locus erit. Utrumlibet optes, merito *Divisio* dicitur *Modus sciendi simpliciter* à *Definitione* distinctus; quia saltè *Divisio potentialis*, in *Logica* potior, & in *Scholis* vsitatior, à *Definitione* distinguitur.

CAP. VI.

Leges recte Divisionis: & varius exinde locus arguendi.

1 **R**ECTÆ *Divisionis* prima lex est: *Ut Membra dividenda seorsum accepta, Diviso adæquantur*. In hanc regulam peccat *Divisio*, quæ vel pauciora, vel plura *Membra* comprehendit, quàm *Divisum*, vt si *Animal* dividatur in *Hominem*, & *Leonem*; vel in *Hominem*, *Brutum*, & *Arborem*. *Secunda*: *Ut Divisum latius pateat, plusve contineat,*

quàm *singula Membra*: alioqui *Totum* non erit maius sua *Parte*. Quare vitiosè divides *Animal* v. g. in *Sensitivum*, & *Rationale*. Neque opponas, aliter accidere in *Divisione* *Metaphysica* *Homini* v. g., in qua altera pars, nempe *Animal*, latius patet, quàm *Homo*. Dicam enim, verum id esse de *Animali* considerato penes *essentialitatem* *extensivam*, seu penes *Totalitatem* *Logicam*, & *potentialem*; non tamen penes *essentialitatem* *intensivam*, quam actu includit, & per quam definitur: sic quippè, & totum *Animal* includitur in *Homine*, & præterea aliquid aliud, nempe *Rationale*.

2 *Tertia*: *Ut Membra dividenda, sint vicissim opposita, seu repugnantia*; idest, vt distinguantur invicem, si non re, saltem *ratione*, nec alterum formaliter contineatur in altero: sic enim in presenti accipitur nomen *Oppositionis*, & *Repugnantiæ*. *Ratio* *Legis* est: quia aliter non dabitur propriè pluralitas *Membrorum*, frustra quæ vsurpabitur *Totum Aliud*, & *Aliud*. Unde male divides *Animal* v. g. in *Hominem*, *Brutum*, & *Leonem*; cum iam sub *Bruto* contineatur *Leo*. Benè tamen divides *Potentiam* *Animæ rationalis* v. g. in *Intellectum*, *Voluntatem*, & *Memoriam*: quia, si non re, saltem *ratione*, hæc inter se *Membra* distinguuntur.

3 *Quædam exceptio* communiter admittitur: nimirum, quando vnum *Membrum* sic in alio includitur, vt tamen independentem ab ea inclusionem, seu pro priori ad illam; verè participet *rationem* *Divisi*. V. g. recta censetur *Divisio Substantiæ* in *Complectam*, & *Incomplectam*: quia, licet hæc in illa includatur, tamen pro priori ad talem inclusionem, per se & immediate participat *rationem* com-

communem substantiæ. Contra evenit in exemplo *Leonis*, nuper adducto: neque enim Leo immediate, & independenter à Bruto, participat rationem Animæ. Hinc colliges, rectè dividi passim *Continuum permanentis in Longitudinem, Latitudinem, & Profunditatem*: quia, licet primum Meridbrum contineatur in secundo, & utrumque in tertio, ea tamen inclusione præcisa, Divisum immediate participatur à singulis.

26 4 Duo advertito. Alterum: sæpe Divisionem fieri nominibus concretis, quæ tamen Abstractis exponenda sit: v. g. cum *Bonum* dividitur in *Honestum, utile, & Delectabile*, nomina ista pro Abstractis accipienda, ita ut *Bonitas*, alia sit *utilitas*, alia *Honestas*, alia *Delectabilitas*. Sic enim, etsi contingat, rem indivisibilem omnibus his modis bonam esse, nunquam unum Membrum poterit formaliter prædicari de alio, nec vnius definitio conveniet alijs. Alterum: Divisionem quandoque fieri cum sola distinctione rationis impropria, & imperfecta: v. g. cum *Attributum Entis* dividitur in *Verum, Bonum, & Unum*. Hoc tamen genus Divisionis improprium est, licet claritatis gratia visitatum.

5 Quarta Lex: ne Diviso Totius positivæ fiat in Membra negativa, seu vocibus negativis expressa. Quare non rectè divides *Animal*, v. g. in *hominem, & non hominem*. Sæpe tamen vocabulis negationem sapientibus vitimur circa alterum Membrum, vel ex penuria vocum, vel ob prolixitatem evitandam, vel etiam quia nonnulla vocabula sono negativa, positivam iam significatum vii induerunt, v. g. *Irrationale, Insensibile, Inanimatum, Incorporatum*.

6 Quinta: ut, quoad fieri

positivæ Divisio in vni: aliter non erit Sciendi Modus, sed confundendi: v. g. si, ut *Animal* dividatur, singulari Avium, Piscium, & terrestrium species enumerare velis, fustissimum, adeoque confusissimum Catalogum efficies. Hinc Divisio bimembris, ut cæteris commodior, procuranda est; obtinebiturque plerumque, si fuerit *Immediata*. Quia tamen sæpe cogimur ad remota Membra recurrere, eo quod propinquiora nos lateant, Curandum saltem, ut tribus, aut quatuor Membris Divisio finiatur: quanquam aliquando plura requirit, seu doctrinæ utilitas, seu natura Divisi, ut cum Accidens in novem Prædicamenta distribuitur.

7 At legem istam non violat, qui Divisioni multas addit *Subdivisiones*, seu qui diviso prius Toto in pauca Membra, hæc deinde singula subdividit seorsum in suas partes, & hasiterum in alias, si id opus fuerit, ac doctrinæ intersit. Id enim non est Divisionem efficere prolixam, sed Divisiones breves, & commodas multiplicare. Sic *Terminus* Logicus multifariam sine vitio dividitur:

Loci arguendi à Divisione.

8 Divisio ritè facta, liquot præbet Locos ad arguendum utiles, sive Regulas aliquot bonæ Consequentia. Nam 1. de quocumque dicitur *Divisum*, dicuntur & Membra dividenda distinctivè: negantur verò omnia & singula, de quocumque *Divisum* negatur. Ita deducitur ex prima Lege rectæ Divisionis. Hinc bene arguitur: *Est Animal, ergo vel Homo, vel Brutum*: item, *Non est Animal, ergo nec homo, nec Brutum*. 2. ab affirmatione cuiuslibet Membri inferatur affirmatio Divisi: Huius verò negatio non inferatur ex negatione Membri cuiusque, sed omnium. Quare ritè inferes: *Est Homo,*

Ergo est Animal. At non tūto: Non est homo, ergo non est Animal. Tutissimè tamen sic: Non est Homo, nec Brutum, Ergo non est Animal.

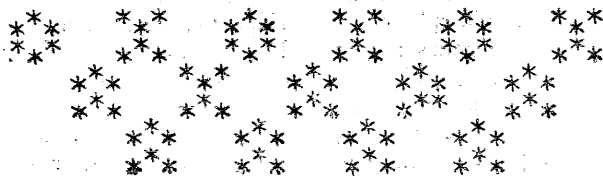
9 3.: Ab affirmatione Divisi non inferitur affirmatio alicuius Membri in particulari, siue unius præ alio. Ita deducitur ex Lege secundâ Divisionis. Vnde non valet: Est Animal, Ergo est Homo. 4.: si tamen, affirmato Diviso, negatur alterum Membrum, sequitur affirmatio alterius, quando Membra sunt duo; quando autem plura, si negentur cætera præter unum. Vnde rectè argumentaberis: Est Corpus, & non Cælestes; ergo sublapare: item, Est Elementum, & non Aqua, nec terra, nec Ignis, Ergo est Aer. 5. (quod ex tertâ Lege Divisionis oritur) ab affirmatidne unius Membri colligitur negatio alterius, vel cæterorum, eâ scilicet ratione, quâ distinguuntur invicem, nempe vel realiter, vel formaliter. Ex. g. Hoc animal est Brutum, ergo non est Homo: item (positâ Potentialium identitate) Hec Anima potentia est voluntas, Ergo non est formaliter Intellectus, nec Memoria.

10 His quinque regulis uti poteris in Divisione potentiali. Quodsi de Divisione actuali sermo sit, sola quinta valet. Quanquam & cæteræ valere poterunt, si reformentur hoc pacto. 1.: de quocunque dicitur, aut negatur Divisum, dicuntur pariter, aut negantur Partes simul sumptæ simultate

unionis, & vice versa. 2.: in Divisione metaphysica, negata quolibet Parte, sequitur negatio Divisi; ut etiam in Divisione physica, dominâdo Pars negetur in obliquo, prout inclusa. Ex. g. Non est Animal, vel, Non est Rationale, ergo non est homo: item, Non constat Corpore, vel, Non constat Anima rationali, Ergo non est Homo.

11 3.: si affirmatidne procedatur, affirmata Diviso, sequitur affirmatio uniuscuiusque Partis, metaphysica in recto, & physica in obliquo quatenus inclusa. Ex. g. de quocunque dicitur Homo, affirmari poterunt tam Animal, quàm Rationale sigillatim; nec non hæc prædicata Constants corpore, constants Anima. 5.: si mutantur vices, affirmata Parte formali, siue metaphysica in recto, siue physica in obliquo prout inclusa, inferitur affirmatio Divisi; secus, affirmata Parte materiali. In metaphysicis Pars formalis est Differentia, materialis est Genus: ut in physicis formalis Pars est Forma, materialis verò subiectum. Ita que rectè arguitur sic: Est Rationale, vel, constat Anima rationali, Ergo est Homo: at non rectè sic: Est Animal, vel constat Corpore, Ergo est Homo: Cadaver enim corpore constat eodem, & homo non est.

12 Superest tertia Modi Sciendi species, Argumentatio. Sed eius hic explicatioem intermittimus, quia locum inferius commodiorem inveniet. Nunc Enunciationem explicare à fundamentis aggreamur.

DISPUTATIO IV.

De Terminis.

SYNTHETICA Methodus, quam sequimur, Enunciationem explicaturas incipere nos cogit à Terminis. Sunt enim Termini prima Enunciationis elementa ordine Logico. Passim quidem fumitur hinc Institutionum Dialecticarum exordium. Sed, cum non alios agnoscamus terminos proprie Logicos, nisi qui partes sunt Propositionis, congruentius duximus eorum tractationem huculque differre.

CAP. I.

Quid sit Terminus Logicus?

Terminus multa, & varia significat. Vulgo sonat ex hoc aliquid terminum cuiusque rei. Sæpe accipitur pro fine, in quo res aliqua sistit, vel ad quem dirigitur. Aliquando, & principium denotat, & finem. Unde punctum lineæ primæ, & ultimæ, duplex lineæ terminus appellatur. Non raro significat objectum alicuius facultatis, potentis, vel actus. Propior est ad rem nostram vulgaris ea notio, quæ *Terminus* dicuntur omnes voces, quibus in differendo utimur. Sic dicitur nosse terminos, qui disputationum idioma novit. Sic res captu facilis, & tritis vocabulis manifesta, dicitur nota ex apprehensione terminorum. Hæc tamen acceptio latè diffunditur per omnes Artes, & Scientias: vnde & vox apta Carmini, vel Concioni, vocari solet *terminus Poeticus*, vel *Concionatorius*. Itaque *Politica*, vel *Rhetorica* acceptio est, non proprie *Dialectica*.

2. Alia est igitur notio Termini strictè Logici, quæ solis partibus, aut elementis artefacti Logici proprie convenit. Sed in eâ explicandâ Dialectici prolixè dissi- dent. Consensio inde possimam orta, quod non satis constet, an omnibus, an quibusdam partibus artefacti Logici, conveniat ratio Termini; neque, verum definiendus sit Terminus in ordine ad artefactum Logicum in communi, an verò in ordine dumtaxat ad Enunciativum. Quæ in rei

3. Affertur ijs, qui Terminus arctant ad Enunciativum artefactum, sive ad Propositionem. Ratio est: quia tota questio versatur in vñu vocis: non enim inter Auctores convenit de naturâ ipsâ Termini Logici; sed prout quisque magis, vel minùs extendere cogitat nomen Termini, diversam illi naturam, vel essentiam attribuit. In vñu autem vocis adhaerendum est plerumque Sapientum. *Nominibus* (inquit D. Thomas a) *utendum est, ut plures utantur; quia secundum Philosophum usus maxime est amandus in significationibus versumum*. At communiter à Sapientibus accipi vocem *Terminus* pro parte Propositionis, conf-

constat 1. ex definitionibus in omni Scholâ receptis. Nam Thomista passim Terminum definiunt; Signum; ex quo simplex conficitur propositio. Societatis Auctores cum Scotistis frequenter hanc definitionem approbant. *Terminus propositio.*

4. Constat 2. ex Aristotele. 1. Prior. c. 1., ubi, *Terminus*, inquit, *eius appello, in quem r. solvitur propositio: ut predicatum, & id, de quo predicatur, ipso esse, aut non esse addito, vel diviso.* Quibus postremis verbis (ut hoc obiter dicas) significatur propositio tam affirmativa, quam negativa. Nam in affirmativa additur subiecto esse predicati, ut *Petrus est homo*, atque etiam non esse, quando predicatur terminus infinitus, ut *Petrus est non-lapis*. In negativa verò dividitur, seu removeretur à subiecto esse obiectivum predicati, aut etiam non esse, ut cum dicitur, *Petrus non est equus*, *Petrus non est non-homo*.

5. Dices: Aristoteles solus hic explicuit Terminum Syllogisticum. Non ab uno: sed hinc infero, nullum esse terminum propriè Logicum ex mente Aristotelis, præter syllogisticum, idest, præter eum, qui proximè utilis est conficiendo syllogismo, cuiusmodi non est, nisi prout in propositione contentus. Certè, cum Aristoteles minutatim explicet quidquid constituit artefactum Logicum in communi, nempe Signum, Nomen, Verbum, & Oracionem, deberet pariter explicare Terminum Logicum non syllogisticum, si quem esse putaret. At nusquam aliàs invenitur meminisse Termini in sensu Logico.

6. Constat 3. ex D. Thoma, qui terminos appellat *b. materiam pro-*

positionem. Et agens de dictionibus, prout spectantibus ad varios Logice Libros secundum varias earum considerationes, inquit: *c. Tertio considerantur secundum quod ex eis constituitur ordo syllogisticus; & sic determinatur de eis sub ratione terminorum in Libro Priorum.* En, iuxta D. Thomam, Logica Aristotelica nullibi de dictionibus tractat sub ratione terminorum, nisi in Libro Priorum, videlicet loc. citato num. 4.: At eo loci solus explicatur ratio Termini sub ordine ad Propositionem.

7. Terminus igitur propriè Logicus rectè definitur, *Pars, ex qua immediatè componitur simplex propositio.* Ratio Partis simplicem propositionem constituentis ponitur loco generis, quo nullum invenies propinquum. Componere verò, non unquamque, sed immediatè, est ultima differentia, per quam Terminus discernitur à litteris, & syllabis dictionum; necnon à quibusvis partibus subiectum, aut predicatum integrantes, quarum nulla seorsum est terminus absolutè, sed tantum pars termini, aut terminus partialis, eo quod tunc non immediatè componat propositionem.

8. Exemplo rem explicat D. Thomas. *d. Quamvis omnes partes (inquit) referantur ad totum perfectum, quædam tamen partes referuntur ad ipsum immediatè, sicut paries, & tectum ad domum... Quædam verò mediantibus partibus principalibus, quarum sunt partes, sicut lapides referuntur ad domum mediante pariete... Sic ergo omnes partes*

„Orationis principaliter referuntur
 „ad orationem perfectam, cuius
 „pars est oratio imperfecta, quæ
 „etiam ipsa habet partes, &c. Hinc
 solus Terminus, quia immediatè con-
 stituit, dicitur absolute *Pars pr. positio-
 nis*. Nam, ut ait iterum Angelic. Doct.
*e. pars alicuius totius dicitur proprie illud,
 quod immediatè venit ad constitutionem
 totius, non autem pars partis.*

9 Si quæras, quænam sint
 in propositione partes immediatæ?
Resp. Eæ sunt, quibus positæ sola
 superest copula, seu principalis
 unio, ut tota existat propositio; ut
 exemplo domus nuper adducto
 planum est. Quare in quavis propo-
 sitione simpliciter nonnisi duos in-
 venies terminos, videlicet subiec-
 tum, & prædicatum; quia his duo-
 bus addita copula propositionem con-
 summat; proindeque ipsæ solis con-
 venit ratio *Partis immediatæ*. Itaque
 propositio ista v. g. *Romanus Pr. i-
 dex est indubitatur V. carius Christi,*
 sex quidem continet dictiones, ter-
 minos vero simpliciter tales non nisi
 duos, alterum constitutum ex duabus
 primis dictionibus, quod est totale
 subiectum; alterum constitutum ex
 quatuor reliquis, quod est totale prædi-
 catum; nam etiam ad prædicatum per-
 tinet Verbum *Est*, saltem penes signifi-
 catum præcipuum.

10 Sic explicata definitio Ter-
 mini, claritate, & facilitate commen-
 datur, atque etiam auctoritate Phi-
 losophi, nullum terminum Logicum
 agnoscens, præter subiectum, &
 prædicatum, ut constat ex num. 4. &
 5. Dices: Philosophus verbis illis,
Ut prædicatum, & id de quo prædicatur,
 solum utitur, exempli gratiâ, id-
 que denotat particula *Ut*. Sed con-
 traria: Philosophus eo loci terminum

explicat vtilem ad ordinem syllogisti-
 cum, ut nemo negat, & expresse tradi-
 tur à D. Thomâ supra num. 6. Ar ad
 ordinem syllogisticum nullus termi-
 nus vtilis est, nisi qui gerit munus sub-
 iecti, aut prædicati in Præmissis, ut ig-
 norat nemo. Quare particula *Ut* acci-
 pitur ibi pro *tamquam*, vel ita ut deno-
 tet totam latitudinem Termini. Sic
 qui diceret, Creaturam rationalem esse
 quæ ratione utitur, *Ut Homo, & Angelus,*
 non ideo inuenerit, aliam esse Creatu-
 ram rationalem, præter hominem, &
 Angelum, quasi *Tò Ut* perinde esset, ac
exempli gratiâ.

11 Contra iterum: si Philo-
 sophus nihil ultra desiderat ad Termi-
 num Logicum, nisi quod in eum re-
 solvatur propositio utcumque, ratio
 Termini conveniet etiam litteris dic-
 tionum (quod asserit nemo,) cum pro-
 positio in litteras quoque resolvi queat.
 Mens ergo Philosophi est coarctare
 latitudinem eorum Verborum, *In quæ
 resolvitur propositio*, ad solas partes
 principales, & immediatas, quæ sunt
 prædicatum, & subiectum. Quæ est
 etiam mens D. Thomæ f. docentis,
 quod Verbum *Est* simul cum nomine
 adiacente constituit unum prædica-
 tum, *Ut sic* (inquit) *Enuntiatio dividatur
 in duas partes, & non in tres.* En, ut
 Enuntiationis divisio, seu resolutio
 Logica, non fit, nisi in duas partes, vi-
 delicet in subiectum, & prædicatum,
 unumquodque totale in suo genere.

CAP. II.

*Obiectiones contra definitionem Termini
 solutæ.*

1 **O**bj. 1. Malè definitur
 Terminus per ordinem
 ad propositionem. *Prob.*

1. quia sic definitur per aliquid ignotius; propositio enim ignotior est Termino. 2. quia potius definiendus esset per ordinem ad syllogismum: tum quia nullam agnoscimus Terminum Logicum, præter syllogisticum: tum quia, teste D. Thomâ, Logica de dictionibus tractat *sub ratione terminorum, secundum quod ex eis constituitur ordo syllogisticus*. Obiectio in primis impugnat Aristotelem, communem hac in re Magistrum, qui solius meminit propositionis, dum Terminum explicuit. Deinde.

2. Resp. neg. primum assertum.

Ad 1. proi.: propositio, prout scientificè explicabilis, forsitan ignotior est Termino. Cæterum notitia propositionis confusa, & vulgaris (qualis in præsentis sufficit,) facilius est, quam notitia definitiva Termini Logici. Facilius quippè novit, etiam non Dialecticus, propositionem appellare quodvis dictum, in quo aliquid affirmatur, aut negatur, quam Terminum Logicum definire. Sic quisvis de vulgo dignoscit Hominem, & à brutis discernit, quin animum rationalem definire sciat. Certe eritum est in Scholis, sæpeque à D. Thomâ traditum, g quod composita simplicibus notiora sunt *quoad nos*. Adde quod eodem, aut potiori iure videbitur definiri Terminus per aliquid ignotius, si definiatur per ordinem ad artefactum Logicum in communi.

3. Ad 2. neg. assumptum, quin obftet duplex subiuncta ratio. Nam in primis, licet omnis Terminus propriè Logicus sit etiam syllogisticus, idest, proximè vtilis syllogismo; hac tamen proxima vtilitas est ratio quædam secundaria, subsecutaque ad munus *partis immediate componentis propositionem*, quod munus est primaria Ter-

mini ratio, quam proinde explicare debet definitio essentialis. Sic Aristoteles non meminit syllogismi, sed propositionis, dum Terminum explicat; & tamen solam explicat Terminum syllogisticum, iuxta adversarios. Deinde ex ijs verbis D. Thomæ inferitur quidem, quod constituere ordinem syllogistica sit munus Termini proprium; at non inferitur, quod sit munus primarium, cuius mentio in definitione fieri debeat.

4. Resp. : quamvis propositio ad syllogismum ordinetur, non ideo definitur per ordinem ad syllogismum: ergo nec terminus defini debet per ordinem ad propositionem, quamvis ad eam ordinetur. *Resp. conc. Antec. neg. Conseq.* Disparitas in eo est, quod nomen *Terminus* in sensu Logico expressè impositum est communi sapientum calculo ad significandum munus *Partis artefacti Logici*, vel omnis, vel enunciativæ ratio autem *Partis* defini nequit, nisi per ordinem ad Totum ipsi respondens. At nomen *Propositio*, vel *Enunciatio*, licet significet rem ex se ordinatam ad syllogismum, non tamen impositum est ad hunc ordinem primariò significandum, sed ad exprimendum munus orationis affirmantis, aut negantis; ex quo resultat ordo ad syllogismum, veluti ratio secundaria. Reperitur quidem in plerisque terminis ratio alia primaria, seu prior munere *partis*: illa tamen non significatur voce *Terminus*, sed vocibus *Distinctio*, *Nomen*, *Verbum*, &c.

5. *Obij.* 2. definitio Termini convenit Copulæ propositionis: copula enim, propositionis forma est, & forma in quovis composito est pars immediata, & præcipua. At copula non est Terminus, ut infra tuebitur: ergo definitio nostra convenit alijs à definito. De hæc

argumento Disp. seq. sermo redibit. Interiora *resp.* : licet in compositis naturalibus forma sit pars præcipua, & immediata ; secus in artificialibus ; in quibus forma non est simpliciter pars , sed partium modus , utpotè consistens in conjunctione , & coordinatione partium, quæ non dicitur pars , nisi cum addito diminutive *ut quo.* Certè communi vsu loquendi inter partes domus sermo computat formam, sed tantum parietes , haquearia, Cameras, &c. ; ut etiam nomine partium statua , non forma , sed caput, brachia, pectus, &c. intelliguntur. Idem ergo dico de Copulâ , quæ censetur forma artefacti enunciativi.

6 *Objic.* 3. : definitio tradita non comprehendit terminos propositionis hypotheticæ , seu complexæ ; qui tamen verè sunt termini Logici , utpotè vera extrema, parteq. artefacti Logici. Enunciativi. *Resp.* : definitio nostra est ad mentem Aristotelis , qui Termini appellatione solas partes immediatas propositionis simplicis insigniuit. Tum quia , ut notat D. Thomas , *h. Aristoteles prætermisit tractatum de hypotheticis enuntiationibus , & syllogismis.* Tum maxime , quia nomen Termini, arctavit ad subiectum , & prædicatum, quæ solius propositionis simplicis partes sunt immediatæ.

7 Quocirca definitio nostra comprehendit etiam terminos propositionis Complexæ ; quia hæc nullos propriè terminos habet, præter partes immediatas duarum propositionum simplicium, ex quibus ipsa immediate componitur , scilicet duplex subiectum , duplexque prædicatum ; his quippe solis conuenit definitio Termini. Duæ verò

h. in 1. Perib.

propositiones simplices , sunt quidem partes artefacti enunciativi complexi , atque ipsius copulæ principalis extrema ; sed non ideo sunt termini propriè Logici , cum non habeant munus subiecti , aut prædicati , ad quod restricti Aristoteles nomen Termini.

8 *Objic.* 4. : definitio nostra conuenit integræ propositioni : ergo conuenit alijs à definito ; propositio enim essentialiter differt à Termino. Patet *Antec.* in hac propositione , *Petrus est homo est propositio* : ubi *Tò Petrus est homo* , integra propositio est ; & tamen est pars , ex qua immediate componitur simplex propositio. Obiectio militat contra omnes ; qui , quomodolibet Terminus definiant , fateri debent, subiectum , & prædicatum veros esse terminos. Cum ergo integra propositio possit esse subiectum alterius, poterit esse terminus apud ðnes.

9 Itaque propositio integra terminus esse potest , tunc solum, cum est pars alterius Cathgoricæ. Id quod optimè cohæret cum essentiali differentiâ , seu diversâ ratione formali , sub quâ definiiri debent Terminus , & Propositio. in esse talem. Tum quia datur terminus, qui non sit propositio , & è contrario. Tum quia cuius enuntiationi penitus intrinseca , & essentialis est ratio propositionis ; secus verò ratio termini , quæ consistit in superadditâ denominatione *partis componentis , &c.* Hinc utraque ratio coniungi potest in eodem complexo ; quia non sunt rationes oppositæ , licet sint diversæ. Sic ratio lapidis , & ratio partis domus , diuersæ sunt , & diuersimodè definibiles : & tamen in eodem subiecto coniungi valent.

Leff. 1.

Objic

10 *Objc. 7.* : partes orationis imperfectæ, huius v. g. *Animal rationale*, verè sunt partes artefacti Logici, proindeque verè Termini: ergo non sola pars propositionis est Terminus. *Resp.*: partes artefacti Logici non enunciatiui, sunt quidem Termini in acceptione latà, de qua cap. I. n. 1. non tamen in acceptione strictè Logicà, quæ ex Aristotelis, & communi Sapientum placito ad solius artefacti enunciatiui partes limitatur. Sunt etiam Termini strictè Logici, quatenus ordinem habent aptitudinis ad Enunciationem, sed cum hoc addito *in actu primo*. Obiectiones alias cap. sequ. solutas inuenies.

CAP. III.

Quæstiunculis quibusdam respondetur.

PRO clariore propositæ definitionis luce *Quer. 1.*, vtrum Terminus definiendi debeat per compositionem, an per resolutionem propositionis, aut syllogismi? Duplex est resolutio: alia physica, consistens in reali destructione, seu desitione compositi in partes absque vnione remanentes, instar partium diruta domus: alia mentalis, consistens in mentali examine, seu investigatione partium, quibus constat Compositum. Vt enim inquit D. Thomas, *a Duplex est via procedendi ad cognitionem veritatis. Una quidem per modum resolutionis, secundum quam procedimus à compositis ad simplicia, & à toto ad partem... & in hac via perficitur cognitio veritatis, quando pervenitur ad singulas partes distinctè cognoscendas. Alia est via compositivis, &c.*

2 Ad questionem ergo *resp.* Terminus per compositionem definiendi debet. 1.: quia Logicus intendit scire naturam Termini, prout est utilis ad artem syllogisticam: hæc autem utilitas respiciet in munere partis propositionem componentis. 2.: quia resolutio non facit, sed invenit Terminos, sicuti non facit, sed invenit partes Compositi: ergo supponit Terminum aliunde essentialiter constitutum, utique per compositionem. Et hinc 3.: quia munus componendi saltem est prius, & præcipuum in essentiâ Termini: non enim resolutio advenit, nisi post compositionem: definitio autem explicare debet id, quod prius, & præcipuum est in definito.

3. *Oppon. 1.* exemplum Aristotelis, qui Terminum per resolutionem definiuit, vt constat ex cap. I. n. 4. *Resp.* Aristoteles in primis loquitur de resolutione mentali: ac deinde non tradit definitionem Termini essentialem, sed descriptionem à signo, vel effectu, vt ex eo quod mens eviscerando compositum enunciativum inveniat Terminos, facile colligatur, Terminum esse partem, ex qua enunciatio componitur. Nec gratis hoc dicimus. Tum quia frequens est apud veteres vsus descriptionum eiusmodi, tamquam magis ad tyronum captam, vt notavimus disp. præced. cap. 3. Tum quia communi more loquendi in rebus explicandis resolutio, seu physica, seu mentalis, non adhibetur, nisi vt signum, aut indicium rei præexistentis. Quo sensu passim, & vere dicimus: *Propositio est, quæ resolvitur in subiectum, & predicatum: Homo est, qui resolvitur in Corpus, & Spiritum: Mixtura, quæ resolvitur in elementa: & alia huiusmodi: quin eas esse definitiones essentielles, quilibet intelligat.*

4 *Oppon. 2.*: est resolutio corporis iam facti sit compositione posterior; mentalis tamen resolutio compositi construendi (cum videlicet quis apud se examinat, quibus partibus constare debeat propositio, aut syllogismus, quem formare cogitat,) compositione prior est: ergo per id genus resolutionis definiendus est Terminus. *Resp.* Prævium illud examen partium, in primis non est propriè resolutio, sed apparatus materiæ mentalis quippè resolutio, teste D. Thoma supra, procedit à toto ad partem: quomodo autem procedet à toto, quod nondum est? Certè artifex, qui, ad struendam domum, lapides, & ligna quærit, & apparat, domum resolvere non dicitur. Deinde id genus resolutionis est etiam compositione posterius, saltem *effectivè*: ideo enim artifex præmissis examine tales partes approbat, quia illas invenit, & concipit aptè componentes artefactum prout in ideâ.

5 *Oppon. 3.* etymologiam vocabuli: nam *Terminus* dicitur, quia resolutionem propositionis, aut syllogismi, terminat, ac finit: ergo propria Termini ratio resolutionem respicit. *Confirm.*: quia pars, prout actu componens, potius est principium intrinsecum, quam terminus compositi. *Resp. 1.* admissio *Aur. c. neg. Conseq.*: quia propria ratio rei significatæ non semper sequitur etymologiam. Sic *Homo* dictus est ab *humo b*; nec ideo propria hominis ratio respicit humum, aut per humum definii debet. Unde frequenter monet D. Thomas, c aliud esse, à quo imponitur nomen, & aliud, ad quod significandum imponitur.

6 *Resp. 2. neg. Antec.*: nam, cum vox *Terminus* in genere sonet extre-

num, citra aliam etymologiam aptè congruit iis partibus, quæ propositionis copulam utrinque terminant, velut duo extrema, consequenterque propositionem hinc inde finiunt, aut circumscribunt. Quæ nominis origo consonat ei, quam tradit S. Isidorus L. 15. Etymol. c. 14. *Ad Confirm.*: opponitur quidem *principium terminus* in acceptione vulgari, quâ terminus pro fine sumitur: at in acceptione Logicâ nihil prohibet, idem esse principium intrinsecum, & terminum sub eadem ratione: quia principium intrinsecum est pars constitutiva Compositi, quæ, prout talis, nec excludit rationem *extremi*, nec etymologiam nunc explicatam. Sic ora maritima *terminus* dicitur Hispaniæ, etiam cum inter partes eius actuales numeratur. *Principium* (inquit Aristot. d.) *terminus quidè est; sed non omnis terminus principium.*

7 *Quer. 2.*, utrum de essentia Termini sit actu componere propositionem, an verò sola aptitudo ad componendum? *Resp.* Terminus actualis nullus est, nisi qui actu componitur quamvis aptitudo sufficiat, ut dicatur Terminus *in potentia*, sive *in actu primo*. Constat 1. ex Aristotele, qui nullum agnoscit Terminum, præter subiectum, & prædicatum. At actuale subiectum, aut prædicatum, proculdubio importat compositionem actualem. Constat 2.: quia nemo serè negat, Terminum esse partem, vel omnis, vel alicuius artefacti Logici; sed de ratione partis actualis est actu constituere totum: ergo de ratione Termini actualis est actu constituere Logicum artefactum.

8 *Prob. Min.*: de ratione totius actualis est actu constitutum esse ex partibus: ergo de ratione partis actualis, &c. Patet *conseq.*: quia pars,

&c

& totum correlativa sunt: vade sicut repugnat actuale totum sine parte actuali, ita repugnat actualis pars sine toto actuali, quod constituit. Et alioqui, si mera aptitudo sufficeat ad rationem partis actualis, meum Corpus, aut materia prima, verè esset pars actualis in nitorum hominum purè possibilium; & quadratus lapis diceretur etiam actualis pars infinitorum templorum, pontium, pyramidum &c., quibus construendis indifferenter idoneus est: quæ tamen à communi sensu aliena sunt. Hæc facit auctoritas Div. Thomæ Opusc. 42. (quod licet computatum inter incerta, ab ipsis tamen Thomistis allegatur) cap. 10. ibi: *Pars sic est in toto, quod tantum sine toto esse possit, non quid in sub ratione partis, cum pars importet relationem ad totum, unde pars, et pars, sine toto esse non potest, cum relativa sint simul; sed secundum quod res quædam est.*

9 *Objic. 1.*: de ratione partis actualis non est actu componere: ergo nec de ratione Terminum actualis. *Prob. Antec.* tum in naturalibus: nam anima rationalis, à corpore soluta, est actu pars hominis, cum semper maneat actualis forma, & actus primus humani compositi. Tum in artificialibus: nam lapis, anguli formâ politus, est actu pars domus, quanvis nondum actu componat: idemque, formatus in caput, est actu pars statuæ, licet nondum reliquis partibus coniunctus: item, qui militia nomen dedit, est actu pars exercitus, priusquam ad castra perveniat.

10 *Resp. n. g. Antec.* cum omnibus in exemplum adductis. Nam anima separata solum est pars hominis in actu primo, sive in potentia: atquanvis in hoc sensu vocetur pars peculiari titulo, quia scilicet intrinsecè, &

essentialiter habet hunc ordinem aptitudinis ad humanum compositum. Similiter non nisi in actu primo, seu in aptitudine, manet forma, & actus humani compositi (sic tamen, ut eiusmodi aptitudo sit essentialis, coniunctaque cum exigentiâ intrinsecè informandi, & actuandi): ratio est; quia correlativum formæ, sive actus, est subiectum: unde, sicut materia Cadaveris non manet actuale subiectum hominis: ita nec anima retinet actualem rationem formæ, vel actus. Vel dicitur, hæc nomina communi vltu imposita esse ad significandum, non tam exercitium, quam aptitudinem per se, & essentialè: quod non accidit in nomine Pars; ut ex nostrâ probatione constat.

11 Falsum pariter est, quod lapis, quantumvis expositus, sit actualis pars domus, aut statuæ, quæ nondum existit; uti & quod miles dicatur actualis pars exercitus nondum existentis. Quæ à naturâ, vel ab arte per se destinantur ad futuram compositionem, vocantur quidem partes magis propriè, quam quæ per accidentis ordinantur: cæterùm ea maior proprietas semper manet intra lineam partis in actu primo. *Replie.*: Lapis arte politus, actualiter est quid artificiale; sed non per modum Partis. *Conc. f. Mai. dist. Min.* non per modum Totius respectu materiæ, & formæ ædificij, *conc.*; respectu propriæ materiæ, & formæ, *neg. Min. & Conseq.*: talis quippe lapis constat materiâ lapideâ, & artificiosâ politione, tamquàm formâ, quarum respectu verè Totum est, quanvis vltè us ordinetur, ut pars in potentia proximâ, ad ædificiû, quæ admodum ordinatur paries, vel columna, licet proprijs iam partibus confect.

12 *Objic. 2.* Terminus, ut talis, pertinet ad primam intellectus

operationem; sed, vt actu componens, iam pertinet ad secundam: ergo Terminus, vt talis, non debet intelligi vt actu componens. *Dist. Mai.*: Terminus in actu primo, siue in potentia proxima, conc.; actualis, siue in actu secundo, neg. *Mai.* & *concl. Min.* similiter *dist. conseq.* Non enim intelligitur Terminus actualis, nisi intra propositionem, quæ secunda intellectus operatio est. *Repl.*: Terminus, iuxta doctrinam Aristotelis §. *Metaph. cap. 17.*, est *intra quod omnia* rei terminata continentur: ergo Terminus debet non ingredi constitutionem rei, quam terminat; aliter contereretur intra semetipsum. *Resp.* Aristoteles varias ibi recenset accceptiones *Termini*, quas serè tetigimus supra cap. 1. num. 1. & quas inter comprehendit partes, seu principia intrinseca, imò & intimam rei terminata quidditatem, vt legenti constat. Quare verbis illis, *Intra quod omnia*, &c. solum designat Terminum extrinsecum, cuiusmodi est Littus respectu maris: ac deinde subiungit notiones alias Terminis intrinsecis congruentes.

13 *Objic. 3.*: Nomen est species Termini; sed extra propositionem reperitur Nomen actuale: ergo & Terminus actualis. *Dist. Mai.*: dum Terminus accipitur penes substratum, seu materiam, conc.; dum accipitur etiam penes formam, neg. *Mai.*, & *concl. Min. neg. conseq.* Itaque Nomen, nudè sumptum, non includit formale Termini, donec accedat compositio, ratione cuius evadat subiectum, aut prædicatum. Quia tamen loquimur passim de Termino pro materiali, seu penes substratum; ideo Nomen passim dicitur

Species Termini; nec non quia simpliciter est species Termini sumpti in actu primo.

14 *Objic. 4.*: extra syllogismum datur Terminus syllogisticus actualis: ergo & actualis Terminus Logicus extra propositionem. *Neg. Antec.*: quia Terminus syllogisticus actualis non est, nisi prout subsistans denominationibus *Medij*, *Extremi maioris*, aut *Extremi minoris*; quæ actualem postulant dispositionem terminorum iuxta regulas syllogisticas. Unde extra syllogismum, Terminus syllogisticus non nisi in aptitudine reperitur.

15 Ex dictis inferes, quæ sit materia, quæ forma Termini actualis. Materia est quodcumque signum (aut etiam vox non significativa) subit manus subiecti, aut prædicati; & quia ad id munus subsistitur compositioni, seu copulæ, dicitur *substratum*. Forma est ipsa formalis copula propositionis, quæ signum constituitur in esse partis actualis, redaturque subiectum, aut prædicatum.

16 Moneo tamen, sæpe nomina absolute dici de rebus ratione solius potentia, vel aptitudinis, præsertim proximæ, vt docet cum Philosopho D. Thomas. §. Sic v. g. nomina, *Principium*, *Causa*, *Obiectum*, absolute dicuntur vi solius potentia; vt cum Homo, non actu discurrens, dicitur *principium* discurrendi, & color, actu non visus, dicitur *obiectum* potentia visiva. Hoc igitur sensu dictio quævis ad propositionem idonea, licet nondum actu componens, absolute vocari solet, & à nobis vocabitur *Terminus* Logicus; sic tamen, vt semper intelligamus Terminum in actu primo.

17 *Quæ. 3.*: an Terminus

enunciatio distinguitur a *sylogistico*. *Resp.* Omnis terminus *enunciatio* est etiam *Sylogisticus* sed cum hoc discrimine, quod *Enunciatio* in actu primo, sive in aptitudine proxima, est *Sylogisticus* in aptitudine remota; *Enunciatio* actualis, est *Sylogisticus* in aptitudine proxima; ac deum *Sylogisticus* actualis superaddit actuali *Enunciatio* denominationes *Medij*, *Extremi maioris*, aut *minoris*, quas trahit ab actuali compositione *Sylogismi*. Unde *Aristoteles* est. 1. Prior. c. 1. solum descripsit Terminum *Sylogisticum* in potentia proxima, magisque voluit attendi primariam formalitatem *Enunciatio* actualis, quæ respundet in mutare *Subiecti*, & *Predicati* propositionis, quod manus duntaxat exhibet *Aristotelica* descriptio. Ex quo etiam fit, ut ibi accipiatur *Propositio*, quatenus *Enunciatio* est, non verò quatenus sonat antiquâ phrasi *Maiorem* actualem *Sylogismi*.

18. *Quer.* 4. num adiectiva nomina, pronomina, adverbia, casus obliqui, & alia syncategoremata, Terminos inter numerari debeant? *Resp.* Regula generalis fit. Quidquid se solo potest esse subiectum, aut Predicatum, est Terminus in esse partis immediatæ completus (scilicet Terminus actualis intra propositiones, in quibus gerit id munus, & extra illas Terminus in potentia, non nisi respectu earumdem): quidquid verò tale minus gerere nequit nisi in consortio alterius, ut summum est Terminus partialis. Hinc adiectiva nomina, & pronomina, completè sunt Termini. At adverbia, casus obliqui, & cætera syncategoremata, ut summum erunt Termini partiales. Quod intellige, nisi materialiter accipiantur: tunc enim

poterunt esse Termini sine consortio alterius, v. g. in hoc enunciato, *Velociter est adverbium*. Monuerim tamen cum *D. Thom.*, g conjunctiones, & alia syncategoremata, formaliter accepta, non computari simpliciter inter Termini, etiam partiales; quia non tam consistunt ut partes, quam ut affectiones, aut modi partium.

CAP. IV.

Multiplex diviso Termini recensetur, & exponitur.

Terminus generaliter dividitur in formalem, & obiectivum. *Formalis* (quem explicare nunc intendimus) est pars enunciationis formalis, id est, illius actus, quo potentia enuntiat obiectum. *Obiectivus* est ipsum termini formalis obiectum. Præterea Terminus ratione formæ, seu compositionis actualis, generaliter dividitur in *subiectum*, & *predicatum*, quas denominationes tribuit copula penes diversos respectus. Cæterum in præsentem enumerandæ sunt divisiones Termini pro *materiali*, seu penes *substratum*, videlicet penes illam entitatem, dictionem ve, quæ à copulâ suscipit denominationem *termini actualis*: ex Termini enim sic acceptis pendet propositionum sensus, ac veritas.

S. I.

Terminus Mentalis, Vocalis, & Scriptus.

Terminus ergo dividitur 1. in mentalem, vocalem, & scriptum. *Mentalis* est conceptus, ex quo, velut ex parte,

Immediatè componitur propositio mentalis. *Vocalis* est pars immediata propositionis vocalis. *Scriptus* sunt characteres respondentés vocibus: quò pertinent quilibet externi nutus, si factis exprimant, & suppleant voces. An divisio ista sit analoga, *Quæstio* est, ab eà dependens, quæ inquiritur, vtrum voces propriè participant artificium Logicum? Alibi proinde solvenda est.

3 *Mentalis Terminus* dividitur in ultimaturn, & non ultimaturn. *Ultimatus* est conceptus, qui ex signo percipit rem significatam. Nec opus est pluriquam vulgariter percipere. Unde, cum Grammaticus ex voce ignis intelligit ignem, sibi vsu notum, quanvis non Philosophicè cognitum, conceptum habet Ultimatum. Opus est tamen notitiâ rei, prout tali voce significatæ. Nam qui Petrum novit, si nesciat, illum significari voce *Petrus*, signum non penetrat ultimatum. *Non Ultimatus* est, qui signum percipit, & significatum ignorat, vel non attendit, saltem directè. Sic Latinitatis ignarus, dum verba Latina audit, conceptus format non ultimatos.

4 Dividitur item mentalis Terminus in reflexum, & directum. *Reflexus*, est, qui respicit alios actus eiusdem potentie, vt cum cognosco me cognoscere. Vox, quæ significat voces alias eodem ore prolatas, possit dici reflexa: sed tamen hoc nominis solis conceptibus communiter attribuitur. *Directus* est, qui rem significat ab actibus eiusdem potentie distinctam. Alias conceptuum species Animalistica dabit.

5 Terminus Vocalis, alius est significativus ad placitum, vt vox *domus*; alius non ita significativus,

vt *Blisteri*. Quæ divisio locum pariter habet in Termino Scripto. Reliquas Termini divisiones in solo ferè vocali termino explicabimus. Quanvis enim pleræquè ad terminum quoque mentalem transferri valeant; claris tamen explicantur, & facilis percipiuntur in vocibus.

S. II.

Terminus Cathegorematicus &
Synathegorematicus.

6 **D**ividitur 2. Terminus in Cathegorematicum, & Synathegorematicum. Vocatur *Cathegorematicus*, qui per se significativus est, id est, qui certum habet significatum, ita vt sine alterius consortio subijci possit, vel saltem predicari: cuiusmodi sunt omnia nomina substantiva, & ferè pronomina. *Synathegorematicus* dicitur, qui non est per se significativus, sed tantum significans, vt absque alterius fulcro nec subijci possit, nec predicari. Huiusmodi sunt signa, *omnis*, *nullus*, *aliquis*, & similia: item particula *non*, coniunctiones, & adverbia: quæ quidem, licet alijs adiuncta Terminis, eorum significatiorem augeant, minuunt, varièque modificent, per se tamen subiecti, aut prædicati munus subire nequeunt, formaliter accepta.

7 Propterea Synathegoremia comparari solet litteræ O in Arithmetica: quæ littera, etsi numeris addita valorem augeat, per se tamen nullum indicat numerum. Sed melius forsitan comparatur Litteris consonantibus semivocalibus, quæ seorsim à vocali Litterâ non nisi imperfectè

sonant. Duabus hisce speciebus ad-
dunt aliqui Terminum *mixtum*, qui
virtute continet utrumque, categorē-
ma, & syncategorema; v. g. *Nemo*,
Nihil; quæ perinde valere putantur,
ac *Nullus Homo*, *Nulla res*. Notabis
hic, casus obliquos terminis syncate-
gorematicis annumerandos esse: in ijs
enim (dummodò obliquitas non sit
purè Grammatica; sed verè Logi-
ca) reperitur significandi modus,
per se, & absque alius termini con-
sertio insufficiens ad munus subiec-
ti, & prædicati: qui modus signi-
ficandi proprius character est syn-
categorematis, quidquid alij recla-
ment. Notabis etiam, divisionem
istam nec univocam esse, nec prop-
riam: quia terminus syncategore-
maticus non est simpliciter Termi-
nus, sed ut summum cum addito *par-*
tialiter, iuxta dicta ad fin. cap. præced.

8 Sed Quæres, an etiam
nomina adiectiva pro syncategorema-
ticis habenda sint? Affirmant ali-
qui; eo quod adiectivum quod-
vis verè sit consignificativum, seu
postulet alium terminum, quo cum
significet, non minùs quam termi-
nus *Aliquis* v. g. Quod si dicas, ad-
iectivum posse se solo prædicari, vt
Petrus est albus; contra est, quod etiam
Aliquis poterit similiter prædicari,
vt *Petrus est aliquis*. Si respondeas,
subintelligi *homo aliquis*; id ti-
bi dictum habebis pro termino
Albus. Oppositum tamen commu-
nius, & verius est: quia adiec-
tivum *Albus* v. g., non modò
significationem habet completam
quantum ad formam albedinis, sed
passim etiam prædicatur absque ful-
cro substantivi subintellecti. Ut enim
quis plenè intelligat, attribui Petro
unionem cum albedine, dum au-
dit *Petrus est albus*, non opus est

alium subaudire terminum ex parte
prædicari, nec quisquam de eo co-
gitat, nisi fallor. Qua de causâ cum
solo subiecto Grammaticè concor-
dat adiectivum, quasi non alio sus-
fultum substantivo: dicimus enim,
Mancipium est albus; cum tamen
albus dici deberet, si terminus *ho-*
mo lateret inibi.

9 Contrà, terminus *Aliquis*,
adiectivè sumptus, nec certum habet
significatum, nec auditur sine expecta-
tione alterius termini, quo cum præ-
dicetur. Qui enim audit, *Petrus est ali-*
quis, expectat quasi pendulus, quid-
nam dicatur esse Petrus, num aliquis
homo, aliquis leo, hircocervus ali-
quis? &c., nisi ex circumstantijs subin-
telligat. Dixi, *adiectivè sumptus*: quia
nonnunquam accipitur quasi substan-
tivè pro homine alicuius honoris, ac
pretijs, vt benè notat Lætinus ad illa
verba Ag. cap. 5. *Exstitit Theodas, di-*
cens se esse aliquem: quò etiam pertinet
illud Iuvenalis, *Aude aliquid brevitatis*
Gyaris, & carcere dignum, si vis esse
aliquis. Tunc autem evadit terminus
categorēmaticus, vel, si mavis, mix-
tus.

§. III.

Terminus Communis & Singularis,
Transcendens, & Intranscendens,
Univocus, & Equivocus.

10 **D**ividitur, in communem,
& singularem. *Communi-*
nis, alius est voce te-
nus, nimirum æquivocus, de
quo infra: alius, & voce, & re
significatâ, qui & *universalis* nun-
cupatur, is scilicet, qui potest ve-
rè affirmari de multis singilla-
tim, eo quod ratio significata mul-
tiplicari possit in eis. Sic *homo*
terminus est communis, atque
etiam

nam Sol, quia verè possunt à Deo multiplicari Soles. Eodem sensu lex ponitur definitio Thomistica termini communis, qui significat pluram divinum. Singularis, quem & discretum vocant, est, qui de vno tantum affirmari potest, v.g. Petrus, aut etiam Salimanticus qui terminus, licet plures significet cives, & domos, omnes tamen colligit in vnum quid, nec valet divinum affirmari de singulis.

11. Singularis, alius est determinatus, quem Grammatici nomen proprium appellant, vt Petrus, Alexander; alius demonstrativus, qui ex termino aliàs communi, & signo demonstrativo conficitur, vt hic homo; alius ex hypothesi, vel suppositione, vt Virginis filius; quod accipitur veluti nomen proprium Christi Domini, qui ex fide Divina supponitur vnicus Dei paræ Virginis Filius. Addunt aliqui singularem vagum, vt quidam homo; quo indeterminatè signatur aliquod individuum humanæ naturæ. Huiusmodi tamen terminus propriè singularis non est, sed magis vniuersali propinquus, vel, si mavis, medius inter vtrumque. Ubi nota, terminum Quidam non semper vagè significare, sed aliquando certam, licet innominatam, designare personam; vt observat Maldonatus ad illa verba Domini, *Ita in civitatem ad quemdam.*

12. Communis verò, alius est Transcendens, alius Intranscendens. Termini transcendentes dicuntur, qui per omnia rerum genera diuagantur, notanturque literis huius barbaræ dictionis REVBAV; vbi prima cernis elementa istarum sex dictionum Rei, Eus, Verum, Bonum, Aliquid, Vnam; quæ de qualibet positiva quidditate verificantur. Intranscendentes termini sunt, qui certis generibus adstriunguntur, vt Lapis, Arbor, Ani-

malis. Sunt & termini Supertranscendentes, qui entibus, non modò veris, sed fictis etiam, ac purè negativis aptantur, vt Apprehensibile, Cogitabile.

13. Terminus item Communis, divisione licet impropriè, dispelcitur in vniuocum, & æquiuocum. Vniuocus, qui propriè communis est, significat immediatè rationem, in qua plura propriè conveniunt, seu quæ propriè multiplicari valet in pluribus, vt Homo, vel Animal. Æquiuocus est, qui plura inter se diversà significat, quatenus diversà. Sic nomen Gallus, & avem significat, & Francum hominem; in quibus nihil reperitur commune, quod immediatè significetur voce Gallus. Quamvis enina conveniant in ratione corporis, aut animalis, hæc tamen ratio non exprimitur eo nomine. Unde talis terminus non nisi voce tenus communis est. Nomen singulare, prout varijs individuis, quæ talibus, impositum, æquiuocis accenetur, v. g. nomen Joannis, quatenus dicitur de Baptistâ, Evangelistâ, Chrysothomo, &c. Æquiuocus, alius est à casu, is nempe, quem modò explicuimus, qui quæ simpliciter æquiuocus appellatur: alius à consilio, quem & Anagogum vocantur.

14. Analogus igitur est, qui significat rationem convenientem pluribus, sed non eadem proprietate, & titulo. Sic nomen Sanus analogicè commune est cibo, pulli, & hominis non tamen pari titulo. Nam homini convenit propriè, & principaliter; ac cibo non nisi quia causat, pulsus, quia indicat hominis sanitatem. Sic etiam non tantum homines, sed & prata ridere dicuntur: pratis tamen non nisi impropriè risus aptatur, propter floream hilaritatis speciem. Quando nomen, vitra propriam significatum, ad alia extenditur titulo signi, causæ,

vel effectus, vocatur *Analogum* attributionis, vt in exemplo sanitatis: quando autem titulo cuiusdam similitudinis, *Analogum proportionis*, vt in exemplo risus. De his in Logica fufius, & accuratius.

15 Communis regula est, quod *Analogum* per se sumptum, stat pro *famofiori analogato*: id est, quando ponitur absque addito, vel contextu restringente, vel alienante, accipitur pro significato proprio, & principali. v. g. cum dico, *v. di hominum*, vivunt hominem cogita, etsi nomen *homo* analogice conveniat etiam mortuo, & picto. Notari quoque solet, tam æquivocum, quam analogum, fieri univocum per additum restrictivum, v. g. *canis marinus, risus humanus*; quæ determinatio pariter provenire potest à predicato, vel subiecto. v. g. *Et Canis in somnis Leporis vestigia latrat*, — *Et docti riserunt floribus annus*.

§. IV.

Terminus Collectivus, & Divisivus, Complexus, & Incomplexus, Primæ, & Secundæ intentionis.

16 **D**ividitur 4. in *Collectivum, & Divisivum*. Primus est, qui significat plura copulativam, seu collectivam, vt *Roma, Salmantica, & similes*. Secundus est, qui modum significandi non ita copulativum habet, vt *Petrus, Homo*. Ubi *cernis*, terminum Divisivum, posse, vel singularem esse, vel communem. Collectivus quoque singularis est, cum certam quoddam aggregatum designat, vt *Roma*; communis verò, cum de multiplici collectione seorsim affirmari potest, vt *Civitas*.

17 **D**ividitur 5. in *Complexum, & Incomplexum*. Prior est, in

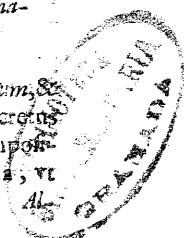
quo aliqua saltim pars significat separatim, v. g. hæc dictio complexa, *Homo doctus*. Ut plures dictiones unum efficiant terminum complexum, necesse est aliquomodo uniantur, seu conjunctione, seu disjunctione, seu appositione, seu concordantiâ, alio vè nexu grammaticali. Item necesse est, vt aliquam obiecti distinctionem exhibeant, vel exercite faciant ex diverso modo significandi: unde aggregatum ex vocibus synonymis, v. g. *Marcus Tullius Cicero*, non est terminus Logicè Complexus. Posterior est, in quo nulla pars significat separatim. Quare hi termini v. g. *Dominus, Salmantica*, sunt Incomplexi: quia licet eorum partes, *do, & minis, Sal, & mantica*, seorsim acceptæ significant, dum tamen coeunt in unum nomen, non aliqua in eo separatim, sed omnes conjunctim significant unum quid. Vide dicta pro definitione Nominis Aristotelicæ.

18 **D**ividitur 6. in *Terminum primæ intentionis*, qui rem significat, prout est in se, independenter ab actibus intellectus, v. g. *Petrus*; & in *Terminum secundæ intentionis*, qui rem significat, vt cognitam hoc, vel illo modo, & quasi actu intellectus investitam, vt *Genus, Species, &c.*: animal enim v. g. secundum se non est genus, sed vt cognitum per actum præcisivum.

§. V.

Terminus Concretus, & Abstractus, Connotativus, & Absolutus, Denominativus, & Denominans.

19 **D**ividitur 7. in *Concretum, & Abstractum*. Concretus significat rem compositam, sive ex subiecto, & forma, vt

Album, sive ex supposito, & naturâ, vt *Homo*. Appellatur *concretus*, vel à *concreto*, quia scilicet formam ita significat, vt concernat subiectum, à quo habetur; vel potius à *concreſco*, quia videlicet signat quid compositum, aut conglutinatum ex formâ, & subiecto. Abstractus significat solam formam, velut à subiecto avulsam; vt *Albedo*, *Humanitas*; vel, vt ait D. Thomas, *b* significat id, quo aliquid est.

20 Notabis hic 1., *Concreta* vocari *substantialia*, cum ex partibus substantialibus coalescunt, vt *Homo*, *Leo*, &c. Hæc important in *recto* formam, non minus, si non magis, quam subiectum: ideoque pluraliter vsurpari nequeunt, quin forma, quam præferunt, multiplicetur. At quæ ex aliquo accidenti constituuntur, *Concreta accidentalialia* nuncupantur, vt *Album*, *Calidum*, &c. Hæc absolute dicta, solum subiectum in *recto* important, in *obliquo* formam, possuntque ex solius pluralitate subiecti pluraliter vsurpari. Id autem apud Logicos importatur in *recto*, quod velut in solidum sustinet denominationes concreto attributas: in *obliquo* autem id, quo, seu ratione cuius aliud fastinet denominationes, vel saltem id, quod eas nec suscipit, nec impedit. Huc pertinent Locutiones illæ, vt *quod*, & *ut quo*.

21 Notabis 2., alios esse terminos concretos propriè, & re ipsâ; alios imitative, & impropriè, sive ex puro modo significandi. Prioris generis sunt, qui significant veram compositionem formæ, & subiecti, quæ vel realiter, vel saltem perfectâ distinctione rationis distinguantur; vt contingit in plerisque concretis creaturarum. Secundi generis sunt, qui, licet res significant omnino simplices, formantur tamen instar nominum rerum com-

positarum, vt evenit in nomine *Deus*, nec non in alijs concretis, prout de Deo prædicantur. Huc pertinent quedam concreta, quæ nullatenus ab abstractis differunt, nisi merâ terminatione vocabuli: vt *Ens*, & *Entitas*, *Res*, & *Realitas*.

22 Dividitur 8. in *Connotativum*, & *Absolutum*. Dicitur *Connotativus*, qui aliquid distinctè significat, aliud confusè notando simul, vel indicando. *Absolutus* verò, qui suum expressum significatum rotundè exhibet citrà mentionem alterius. *Connotativus* est duplex: alter *Relativus*, qui rem significat cum respectu, sive ordine ad aliud, qui ordo ex genere suo non importat inhæſionem, v.g. vox *ſervus* formaliter significat ſervitutem cum respectu ad Dominum, quem confusè notat, quanvis non vt subiectum, cui ſervitus inhæreat. Idem accidit in vocibus, *Pater*, *Filius*, *Rex*, *Subditus*, & innumeris alijs. Hinc terminus *Absolutus*, prout contraponitur *Relativo*, ille est, qui sine tali respectu, seu relatione significat, vt *Homo*, *Leo*, *Album*, *Calidum*, &c.

23 Alter verò *Connotativus* (de quo præcipuè sermo est in præſenti) est, qui significat rem *per modum alteri adiacenti*, id est, qui distinctè significat aliquid, tanquam formam adiacentem alicui subiecto, de quo proinde meminit confusè. Ex. c. *Fustus* significat distinctè iustitiam, tanquam formam, quæ actu subiectum afficit, ipsique adiacet: quo fit, vt confusè intelligere nos faciat subiectum aliquod, non explicando quodnam sit. Unde terminus *Absolutus*, prout huiusmodi *Connotativo* contraponitur, est, qui significat rem *per modum perſe ſtantis*, id est, absque mentione subiecti, cui adiaceat: qui significandi modus imitatur modum el-

sendi substantiæ, cuius est per se stare, quin subiecto inhæreat. Idcirco hi termini, *Deus, Homo, Albedo, Iustitia*, & similes, sunt *Absoluti*.

24 Super huiuscemodi connotativo not. 1. duplex illi esse significatum, materiale, & formale. *Materiale*, quod & *Substratum* dicitur, est subiectum, quod connotat: *formale* est forma, quam exprimit; imò hæc dicitur significatum vnicum apud Antiquiores, apud quos connotatio pura non est significatio. Hinc est vetus illa regula, *connotativum aliud significat, & de alio dicitur*, id est, solam formam significat, & tamen pro subiecto, quod pure connotat, supponitur, de illoque prædicatur.

25 Not. 2., adiectivum omne esse connotativum, at non vice versa; plura quippe substantiva nomina pro connotativis habentur, v. g. *Artifex, Miles, Imperator*, & quæcumque nomina munus aliquod præferunt, formam vè subiecto adventitiam, & quasi essentia ipsius superadditam. 3., omne connotativum esse concretum, non tamen è converso: nam *Homo, Leo*, & alia ferè concreta substantià, connotativa non sunt, sed absoluta, eo quod non significant naturam substantialem, quasi adiacentem, sed potius quasi per se stantem in supposito. Unde fit quoque, vt terminus *Absolutus* latinis pateat, quam *Abstractus* comprehendit enim omnes abstractos, & multos præterea concretos.

26 4., nomine Connotativo non semper exprimi formam accidentalem, vt cernitur in his, *Lignum, Aureum, Lapidum*, quatenus de figuris dicuntur: item, nec semper formam positivam, vt patet in his, *Cecum, Sordum*. Sufficit ergo quod formale significatum appareat ex modo signifi-

candi quasi adiectum, vel adventitium subiecto, licet alioqui substantiale sit, aut negativum. Nisi malis, vt hæc sint connotativa, non propria, sed imitata, quod non improbo.

27 5., deraum, hoc esse discrimen inter *Relativum*, & *Connotativum* hucusque expositum; quòd prius nomen connotat aliud, non vt subiectum, de quo dicatur, sed vt terminum cuiusdam respectus: posterius verò, connotat aliud tanquam formæ significatæ subiectum, de quo dicatur nomen ipsum. Quare, cum utrumque vocari solet *Connotativum*, sic discerni possunt, vt alterum vocetur *Connotativum relatione*, alterum *Connotativum concretionem*. Quanquam utraque appellatio sæpe convenit eidem nomini respectu diversorum, v. g. nomini *Servus*, quod *relatione* connotat *Domini*, *concretionem* subiectum servitutis.

28 Dividitur 9. in *Denominativum*, & *Denominantem*. *Denominativus* definitur, *Connotativus, qui ab alio simpliciori vocabulo & voce, & significatione deducitur*: v. g. *Candidum*, quod à *Candore, Iustum*, quod à *Iustitiâ* derivatur. Sermo autem est de rationali derivatione, quæ ex ipsâ rerum naturâ petitur: nam attentâ derivatione, merè Grammaticâ, potius iustitia à genitivo *iusti* deducitur. Porrò definitio hæc excludit in primis terminos absolutos, vt *Homo, Equus*, &c; ac eos præterea connotativos, qui non ab yno, eodemque termino, tam voce, quam significatione, trahuntur. V. g. *Studiofus*, quatenus signat virtute præditum, connotativus est; sed quia solâ voce trahitur à termino *Studium*, solâ autem significatione à termino *virtus*, *Denominativus* non est. *Denominans* est, à quo alius voce, ac significatione deducitur: v. g. *Candor, Iustitia*.

29 Tria hic adverte. 1. idem nomen potest esse Dominativum, & Denominans respectu diverforum; v. g. *Candidem*, si comparetur cum *histe*, *Candor*, *Candidatum*. Ex quo etiam fit, vt non omne Denominans sit Abstractum. 2. in omni Denominativo duplex emicat respectus, alter ad nomen Denominans, alter ad subiectum, de quo dicitur, sive ad rem, quam connotat, & quæ *res denominata* vocatur. 3. aliud est *denominativè* prædicari, aliud *essentialiter*: nam *denominativè* prædicatur, quod subiecto attribuitur vt quid accidentarium, sive extra essentiam eius; *essentialiter* verò, quod ad essentiam subiecti pertinet. Sic *Rationale* denominativè dicitur de Animalibus, essentialiter de quovis homine. Passim tamen quælibet Attributa, ieu Prædicata, etiam essentialia, quæ de re aliqua dicuntur, *Denominationes* appellantur.

S. VI.

Terminus Finitus, & Infinitus, Positivus, Privativus, & Negativus.

30 **D**ividitur. 10. in Terminos Finitum, & Infinitum. *Finitus* esse dicitur, qui *ex modo significandi aliquid determinate significat*. Infinitus verò, qui *ex vi suæ significandi nihil determinate significat*. Sed clarior dixeris, terminum Infinitum esse, qui *aliquid determinate excludit, & Cetera omnia confuse*, atque *indeterminate includit ex modo significandi*: Finitum verò, *quicumque modum ipsum significandi non habet*. Ita colligitur ex Philolopho qui nominis infiniti appellationem invenit pro vocabulis hinc, *Non-homo*, *Non-leo*, &

similibus, quæ sic exponantur, *Quod non est Homo, Quod non est Leo, &c.* Porro *Non-homo* determinatè removet hominem, quo excepto, infinite vagatur per entia, & non entia, sive per cætera omnia, quæ sunt, & quæ non sunt, tum vera, tum ficta. Verè quippè dicitur, *Lapis est non-homo*, *Chymera est non-homo*, *Car. nix rei est non-homo*.

31 Quavis autem ab hac infirmitudine deducta sit appellatio *infiniti*, non idcirco *infinitus* eodem sensu dicitur quicumque terminus infinite extenditur, nisi pariter habeat significandi modum, partim exclusivum expressè, partim assertivum confusè: neque enim paritas etymologia fundat appellationis paritatem; alias appellaretur *homo* quidquid ab *humo* trahit originem. Quo fit, vt terminus transcendens, aut supertranscendens non appelletur *infinitus* in præsentiarum. Notatur hic passim, particulam non accipi *infinitè*, cum afficit terminum, *negatè* verò, cum afficit verbam; tuncque propositionem reddere negativam. Unde propositio, *Non homo currit*, si *Ly* non afficiat verbum *currit*, erit negativa: si verò solum afficiat terminum *homo*, erit affirmativa de termino infinito, sic exponenda, *Quod non est homo, currit*.

32 Nec audiendi Thomistæ, dum terminum *Non-homo* sic exponunt *Quidquid non est homo*: alias propositio, *Lapis est non-homo*, vera non esset; neque enim *Lapis* est quidquid non est homo, vt per se patet. Is igitur terminus sic exponendus, *Quod non est homo*, sumpto *Ly* quod indefinite, sive indeterminate, quasi dixeris, *Aliquid quod non est homo*. Sed quomodo, inquis, *Non-homo* verificabitur de non entibus, quæ non sunt. *Aliquid*: Resp.: terminus *Aliquid*, alijque

ex transcendētibz nonnulli, quamvis propriè solis veris, ac positivis entibus conveniant, sæpe tamen ob pœnuriã vocum extenduntur per alienationē, aut ampliationē, vt æquipolleanz supertranscendentibus, significante quiddanz in apprehensionem cadere potest: atque ita accipitur *Aliquid* in præsentî, proindeque tam enti, quam non enti convenit. Huc pertinet illud D. Thomæ, c quod ad nomen infinitum requiritur ad minus suppositum in apprehensione.

33 Sed Quæritur, an terminus transcendens infinitari possit? an v. g. *Non-ens* sit terminus infinitus? Placet negativa sententia, satis communis. 1: quia iuxta Aristotelem, & D. Thomam, d terminus infinitus indifferenter aptus esse debet tam entibus, quam non entibus: quod genus aptitudinis abest in termino *Non-ens*. 2: quia terminus infinitus talis est nature, vt ex eo nequeat determinatus conceptus efformari de quidditate subiecti: v. g. cum dico, *Lapis est non Leo*, concipio quidem, lapidem esse aliquid, quod non est Leo; quid tamen sit illud aliquid, non decerno, nec an positivum quid, an negativum, aut fictum. Ita colligitur ex D. Thoma, & communi sensu, iuxta què nomen infinitum non explicat, quid res sit, sed quid non sit. At per *Non-ens* formari potest conceptus determinatus de quidditate subiecti: ergo, &c.

34 *Prob. Min.* qui dicit *Carentia Petri est non ens*, vel *Chymera est non ens*, non minus explicat quidditatem Carentiæ, vel Chymeræ, quàm quidditatem hominis, dum ait, *homo est ens*: ergo conceptus format determinatū. Patet Anticium quia, sicut ens essentialiter convenit homini, vt fundamentum totius quidditatis positivæ, ita nō ens essentialiter convenit carentiis, &

Chymeris, tanquam fundamentum totius quidditatis negativæ. Tum quia nihil ferè superest explicandum circa quidditatem carentiæ, postquam dixeris, esse non ens.

35 *Confirm.*: hæc propositio, *carentia est non ens*, æque explicat subiecti naturam, ac ista, *carentia est negatio entis*; sed per istam determinatè concipitur carentiæ quidditas: ergo, &c. Terminus ergo transcendens, quanvis afficiatur particulâ *non*, erit infinitus voce tenus, sed re verâ finitus, cum modum significandi determinatum habeat. Idè dicitur de termino supertranscendente negatione affecto, v. g. *Non-cogitabile*; cui præterea deest infinitudo, cum de nullo subiecto, etiam negativo, vel ficto, verè affirmari possit.

36 Dividitur. 1. r. in Positivum, Privativum, & Negativum. *Positivum* est, qui veram entitatem, seu realitatem formaliter significat, vt *Homo*, *Alus*, *Sanctus*. *Privativum* significat realis formæ carentiam in subiecto capaci: v. g. *Surdus*, *Cæcus*, *Mutus*; qui terminus propterea dici nō possunt de igne, aere, aliove subiecto ex se incapaci ad visum, &c. *Negativum* significat formæ carentiam præscindendo à capacitate subiecti, v. g. *visu carens*, qui terminus affirmari potest, tam de lapide, quàm de homine cæco. Pro Negativis haberi solent *Non videns*, *Non currens*; & similes, saltem si non evadant simplices dictiones, sed complexæ. Forsan omnes termini infiniti, positivam formam removere, pro negativis usurpari possunt, quando non attenditur quod confusè adstruunt, sed præcisè quod expresse destruant, five negant.

§. VII.

De Terminis plurali numero acceptis, atque inter se comparatis.

37 **S**I Terminos plures accipias, & inter se conferas in ordine ad consequentiam, five illationem vnius ex alio, inuenies, alios vocari *pertinentes*, *impertinentes* alios. *Impertinentes* sunt, quorum ex altero nec sequitur, nec excluditur alter, vt *Musicus*, & *Logicus*, *Album*, & *Dulce*. *Pertinentes* dicuntur, quorum ab vno ad alterum consequentia valet. Quod si consequentia sit exclusiva, dicuntur *pertinentes repugnantia*, vt *Rationale*, & *Irrationale*: valet enim, *Est rationale*, ergo *non est Irrationale*. Sin autem assertiva sit consequentia, vocantur *pertinentes sequela*, vt *Animal*, & *Sensitivum*.

38 Rursus, *pertinentes Sequela*, dicuntur *Convertibiles*, quando vnius ad alterum consecutio reciproca est, vt *Animal*, & *Sensitivum*: valet enim, *Est Animal*, ergo *est sensitivum*, & vice versa. Dicuntur vero *Inconvertibiles*, quando consecutio mutua non est, vt *Homo*, & *Animal*: non enim ex animali inferitur homo,

sicut ex homine animal. Item, *pertinentes repugnantia* vocantur *disparati*, quando potius diversitatem præferunt, quam inimicitiam, vt *Equus*, & *Canis*. Quando autem in ipsis terminis quædam præfertur incoherentia, vel exclusio, dicuntur *oppositi*: qui rursus dividuntur in *Contradictorios*. *Contrarios*, *Privativos*, & *Relativos*.

39 *Contradictorij* sunt, quorum alter alterum immediatè negat, vt *Videns*, & *non Videns*. *Contrarij*, qui significant formas positivas accidentales, sibi invicem in eodem subiecto repugnant, vt *Calidum*, & *Frigidum*; *Album*, & *Nigrum*. *Privativi*, quorum alter significat formam, alter eiusdem formæ carentiam in subiecto capaci, vt *Videns*, & *Cæcus*. *Relativi*, qui significant respectum vnius ad alterum, vt *Pater*, & *Filius*: qui termini idcirco dicuntur *oppositi*, quia nequeunt in vno subiecto coherere sub eodem respectu: nemo quippè simul esse potest filius, & pater respectu eiusdem personæ, nec pater, aut filius respectu sui: non enim *philosophicum*, sed poeticum est illud de Phœnice, *Qui pater est, prolesque sui*, &c.

DISPUTATIO V.

De *Proprietatibus Terminorum.*

EXPLICATIS Naturâ, & Speciebus Termini varijs, ad plenam eius cognitionem explicandæ superiunt aliquot ipsius *Proprietates*. Septem autem, vel octo numerari solent; quas forte melius vocites affectiones, five accidentia, utpote quæ in vno, eodemque termino, vt in facie colores, sæpe variari possunt.

CAP. I.

De Suppositione.

Prima, & præcipua Terminii proprietas est *Suppositio*. Hæc ex Grammaticâ idem crebrò sonat, ac subiectio, vel subiectio; quo sensu soli convenit termino, qui subiecti munus gerit in propositione, diciturque *verbi suppositum*. At in sensu Dialectico verbum *suppono* passim pro eodem accipitur, ac *presuppono*, sive *præmittit*. Vnde, cum aliquid præmittitur tanquam verum, dicitur *supponi*. Frequentius tamen, & propius ad rem præsentem, *Suppositio* sonat usum Terminii ad aliquid manifestandum. Quod ut planius innotescat, breviter hic aliquot dubiola resolvemus.

§. I.

Prævia quarundam dubiorum resolutio.

DUB. 1: an Logica Suppositio Terminii sit mera subrogatio, vel substitutio loco alterius? Plures affirmant, imò suppositionem eo pacto definiunt. Sed obstat. 1., quod voces, cum verè subrogeantur pro conceptibus, pro his tamen nomenclaturâ Logicâ non supponuntur (excipio voces directè, vel vnicè significantes conceptus, has v. g. *cognitio, intellectio*;) nam iuxta communem Dialecticorum sensum non supponuntur, nisi pro rebus, de quibus aliquid enuntiare volumus: de conceptibus autem nihil enuntiamus, cum dicimus. V. g. *homo*

est animal: aliter falsa esset enuntiatio, ut quisque videt. Obstat 2., quòd suppositio materialis, verè suppositio est, utpote sufficiens ad Terminum verè talem: & tamen substitutio non est, cum nihil sibi ipsi substituatur.

3 Dices: *supponere est loco alterius ponere*: ergo suppositio est mera subrogatio. Concedo totum in acceptione quadam Grammaticâ, in quâ dum falsum loco veri ponitur, dicitur *supponi*, vnde est apud Ciceronem, *testamenta falsa supponere*. In acceptione tamen Dialecticâ *neg. Antec.*, propter modò dicta. Ex quibus inferes, voces supponi quidem pro conceptibus quâdam suppositione grammaticâ, quatenus in ordine ad audientes id faciunt, quòd conceptus facerent, si externè paterent. Cæterùm hoc non tam est vocem pro conceptu supponi, quàm imitari conceptum in supponendo pro rebus: vel certe non ea est suppositio propriè Logica, quam Dialecticus in præsentia requirit, ut illam dividat in Simplicem, Personalem, &c., quidquid reclamet unus, aut alter, contra communem, constantemque sensum cæterorum.

4 *Dub. 2: an suppositio consistat in acceptione termini pro re existente tempore importato per copulam? Affirmant Thomistæ, suppositionem idcirco sic definiunt, Accentio termini pro aliquo, de quo verificatur*: ubi sermo est, inquit, de veritate, non propositionis, sed termini, qui potest verificari, quanvis propositio sit falsa. Falsò v. g. dicitur, *Ignis est frigidus*, *Anti-Christus erit sanctus*: & tamen termini, *Ignis*, *Anti-Christus*, verificantur.

canatur; quia pro rebus accipiuntur verè existentibus tempore importato per copulam, seu verbum, est, erit. Hinc inferunt, suppositionem deesse terminis, quibus hæc verificatio deest. Unde in propositione, *Antichristus currit*, termini carent suppositione. Inferunt etiam, non indigere suppositione terminos propositionis negativæ; nam hæc, ut vera sit, non postulat existentiam rei significatæ tempore importato, per copulam, proindeque, nec verificationem terminorum, ut cernere in istâ, *Antichristus non cucurrit*. Nullam tamè affirmativam veram admittunt absque suppositione terminorum.

5. Verùm hæc doctrina *Rejic. 1.* in omni propositione, seu verâ, seu falsâ, seu affirmante, seu negante, datur essentia termini, sicuti datur essentia propositionis: ergo, datur etiam suppositio: hæc enim iuxta Dialecticos, maxime Thomistas, est proprietas termini, & præcipua quidem proprietas, autem essentiam comitatur, ut notum est. Dices. Terminus in propositione falsâ quasi violentus est, ideoque proprietate suâ carere poterit. *Contrâ:* iuxta te, suppositio potest inesse termino, etiam in propositione falsâ, v. g. *Antichristus erit sanctus*; ergo violentiæ falsitatis, si qua est, suppositionem hæud excludit. *Contrâ:* iterum: in hac negativâ verâ, *Duo Soles non existunt*, nulla est violentiâ terminorum, ut qui connaturaliter, ac iuxta proprium institutum adhibentur ad enuntiandum verum: tunc ergo immunità ipsâ negatur suppositio.

6. *Rejic. 2.* *Ecce omnes perisse Leones.* Tunc propositioni,

vtique veræ, *Nullus Leo currit*, responderet descensus copulativus, videlicet, *ergo non currit Leo A., nec Leo B.*, &c. At copulativus descensus soli respondet termino, personaliter, & distributivè supponenti, ut nemo nescit. *Rejic. 3.* quia multiplex est affirmativa propositio vera, in qua terminus non accipitur pro re existente tempore importato per copulam, v. g. *Lignum non est conversum in cinis, Alanus est mortuus*: & tamen iuxta adversarios, nulla affirmativa vera est absque suppositione terminorum. Denique, nulla ratio est, cur propositio falsa sit nihilominus propriè propositio, propriisque terminis constans, suppositio autem falsa desinat esse propriè suppositio.

7. *Oppon:* propositio affirmans, cuius subiectum non verificatur, dicitur esse *de subiecto non supponente*, v. g. *Antichristus disputat*: ergo, quia suppositione caret terminus, *Antichristus*. *Neg. conseq.*: quia locutio antecedentis, vel corrigendâ est vt inepta, quemadmodum si propositio diceretur *de verbo non enuntiante*; vel potius sic intelligendâ, ut idem sonet, ac *de subiecto non supponente verum*. Sæpe quidem ex parte subiecti tacitè asseritur, vel implicite: tanquam verum statuitur, quod re ipsâ non est: id quod fieri solet, vel relativo, vt *Antichristus, qui iam existit, est homo*; vel adiectivo, vt *Homo, antiquior Alano, disputat*; vel etiam prædicato contingenti, cuius applicatio prærequirit existentiam subiecti, vt *Hircoceruus est albus, Troianus Iguis conabitur*.

8. His autem in casibus negandum est suppositum de more, & propositio reiicienda tanquam de subiecto non supponente: non quia terminis desit suppositio; sed quia inest suppositio falsa, idest, virtualiter, aut implicite affirmans falsum, nempe existentiam subiecti, quæ non est. Negatur ergo tunc formalis veritas huius affirmationis implicitæ, siue negatur existere obiectum, pro quo terminus supponitur. Cæterum, nec omnis suppositio involvit præsuppositionem aliquius veritatis; nec si involveret, desineret esse suppositio verè, & proprie, tamen si falsa quoad obiectum, ut exemplo propositionis falsæ viderè licet.

9. *Dub. 3.:* an suppositio conveniat terminis extra propositionem? Negandum omnino. Tum quia suppositio sequitur essentiam termini actualis, quæ non nisi intra propositionem reperitur. Tum quia terminus homo v. g., extra propositionem indifferens est ad suppositionem, vel materialem, vel formalem, vel simplicem, vel personalem, &c.: ergo nullam habet determinatè, nec eam accipiat ex intentione enuntiantis iuxta indolem verbi, & prædicati. Dices: Dicitio, seu definitio, *Animal rationale*, non est propositio: in eâ tamen, cum detur acceptio, & usus terminorum ad significandam essentiam hominis, verè quoque suppositio datur: nulla quippè ratio est, cur vocum acceptio pro subiecto, & prædicato potius, quam pro genere, & differentia, suppositio sit.

10. *Resp:* non termini aptitudinalis acceptio, sed solius actualis, vocari debet suppositio proprie Logica, ut ex nuperâ probatione constat. Profecò, definitio *Animal rationale*, quamdiu nul-

li verbo coniungitur, indifferens est ad suppositionem omnigenam. Si enim ipsi addas, *est homo*, supponet personaliter: si addas, *est definitio*, supponet simpliciter: si addas, *est binarius vocum*, supponet materialiter: & sic de cæteris. Nulla ergo determinata suppositione gaudet, donec in propositione locetur.

11. *Replic:* etiam integra propositio, si fiat subiectum alterius, varias pro varietate prædicati suppositiones induet. *Resp:* integra propositio, indifferens quidem est, ut si alius propositionis fiat pars, superinduat suppositionem materialem, sic v. g. *Petrus est homo est ternarius vocum*, vel ad summum ut etiam suppositionem simplicem acquirat. At neutiquam est indifferens ad omne genus suppositionis: nullum quippè, ut arbitror, accedere ipsi poterit prædicatum, vi cuius personalem suppositionem obtineat. Quare? Quia ipsa per se se, & independentè ab alio constitutione, personalem suorum terminorum suppositionem determinatam habet, quam, utpotè sibi intrinsicam, denuò acquirere nequit; tamen si superventu novi verbi, & prædicati, novam aliam quasi reflexam induat suppositionem. Contrà, indifferentiâ definitionis, *Animal rationale*, ad omne suppositionis genus, satis ostendit, quòd ex se nullam habet determinatè.

12. *Dub. 4.:* an suppositio distinguatur à significatione termini? Distinguitur utique, tanquam usus à re, quæ utitur. Patet in vocibus æquivocis, v. g. in voce *Canis*, quæ, cum *sydus*, & *animal* significet, non semper pro utroque supponitur, instar gladij anti-

pitis, quo non semper utimur penes aciem utramque. Patet etiam in voce quavis significativâ, quæ invariata significatione modo supponitur pro se, modo pro re significatâ. Suppositio ergo pendet ab usu, & applicatione significationis vocum, atque ad eam à significatione distinguitur, sicut vestis usus à veste.

§. II.

Suppositionis strictæ Logicæ definitio.

13. **J**AM Suppositio strictæ Logica definitur potest, *Acceptio, sive usus termini Logici ad manifestandam propositionis materiam circa quam, ex intentione dicentis.* Hæc definitio, saltem quantum ad sensum, recepta satis, & communis est, convenitque omni, & soli suppositioni propriæ Logicæ termini actualis. Excludit enim subrogationem vocum pro conceptibus, qui licet vocibus manifestentur, non certè ut enunciationis materia *circa quam.* Nec omittit materialem suppositionem termini pro se ipso: nam, etsi terminus non propriè significet, saltem manifestat se se, sitque ipsemet propositionis materia *circa quam,* quæ tunc identificatur cum materia *ex qua.* Adicitur *ex intentione dicentis* quia talis intentio indifferentiam terminorum ad certuram suppositionis genus determinat.

14. Porro suppositio, cum ex eâ intentione, & positione ipsâ termini constituitur, solum hominem propriè denominat supponentem, tanquam actio ipsius. Terminus verò, si iura Latinitatis spectes, non suppo-

nit, sed supponitur, sicut non ponit, sed ponitur, non accipit, sed accipitur. Usus tamen in Scholis obtinuit, ut terminus ipse dicatur activè, sive neutraliter *supponere*: quem loquendi morem nos etiam passim retinebimus, ne contra inositam consuetudinem frustrâ nitamur; præsertim cum & D. Thomas, aliique veteres ita loquantur.

15. Si quæras, num suppositio conveniat Termino mentali? *Resp:* inspectis definitionibus, tum nostrâ, tum plerisque alijs, quæ Dialectici suppositionem explicant, hæc etiam convenit termino mentali, saltem si iudicium ex conceptibus realiter distinctis constituitur, ut expendenti patebit. Adde, quod suppositio dicitur absolute proprietatis termini: mentalis autem verè terminus est. Nihilominus, multiplex suppositionis divisio, atque doctrina, quam statim dabimus, reverè pro vocibus, quam pro conceptibus, opportunior est, aut certè clarior.

CAP. II.

Dividitur, ac subdividitur Suppositio.

16. **S**uppositio dividitur in materialem, & formalem. *Materialem* est acceptio termini pro se, ut *Petrus est vox.* *Formalis* est acceptio termini pro significato à se distincto, ut *Petrus est homo.* Suppositio formalis propriè substitutio, vel subrogatio est pro alio, seu loco alius, (non cuiuscumque, sed quod sit propositionis materia *circa quam*), & quodammodo personam sustinet rei significatæ, iuxta illud Mag. Aug. *Quodammodo omnia signi-*

quod termini, Species, Genus, & similes, rem significant prout actu intellectus investitam; & nihilominus personaliter supponere possunt, v. g. in propositione, *Genus est predicabile de pluribus specie differentibus*. Descensus enim, qui fieri potest ad genera Animalis, Arboris, Lapidis, &c. suppositionem personalem manifeste probat.

6 Ut removeatur hic obex, poterit suppositio personalis definiri, *Acceptio termini pro suo significato, ut distincto à superaddita cognitione: Simplex verò, Acceptio termini pro suo significato, ut cognitione superaddita investito*. Hinc, cum dicitur, *Homo est animus*, terminus *Homo* supponit personaliter, quia sumitur pro naturâ humanâ, quam sponte significat, ac præferet, nullâ habitâ ratione actuum intellectus, quibus homo cognoscitur, et denominatur. Cum autem dicitur, *Homo est Species*, terminus *Homo* supponit simpliciter; quia sumitur pro naturâ humanâ, prout abstractâ perceptionem præcisivam. Et quia cognitio ista non significatur a termino sponte suâ, sed potius rei significatæ supervenit, aut superadditur; idcirco in definitione positam est *Tò superaddita*.

7 Jam ergo Terminus *Genus* v. g. poterit supponere, tum personaliter, tum simpliciter. Cum dicitur, *Genus est predicabile*, supponit personaliter; quia, licet rem significet ut investitam cognitione, hæc tamen cognitio non est *superaddita* significatæ; sed potius per se, & sponte significatæ vocabulo *Genus*. At, cum dicitur, *Genus est species Logica reflexa*, supponit simpliciter; quia tunc accipitur pro suo significato ut affecto novâ cognitione reflexâ, & præcisivâ. Hæc in Logica Deo dante clarescent. Ea-

dem suppositionis varietas esse poterit in termino singulari, v. g. *Petrus*: qui supponit simpliciter in propositione, *Petrus est individuum subiectivum*; in hac autem, *Petrus est homo*, supponit personaliter. Suppositio simplex termini communis vocatur *Immobilis*, quia non patitur motum, sive descensum ad inferiora: quâ etiam de causâ dicitur *simplex*, id est, infectilis in inferiora membra.

8 Suppositio personalis subdividitur 1. in *Naturalem*, & *Accidentalem*. Naturalis est, quâ terminus accipitur pro omnibus, pro quibus natus est accipi, id est, cum totum termini significatum comprehenditur, quâ latè patet, sive illud sit præteritum, præteritum, aut futurum, sive etiam purè possibile. Hæc suppositio convenit subiecto propositionum de materiâ subiectivâ, vel essentiali: nam, cum dicitur v. g. *Homo est rationalis*, terminus *Homo* accipitur pro omni homine; sive existat quocumque tempore, sive non existat: idcirco propositiones eiusmodi vocantur *æternæ veritates*. Accidentaliter suppositio est, quâ terminus accipitur cum respectu ad tempus determinatum, quod copula præferet. Id quod accidit subiecto propositionis de materiâ contingenti, seu quoties prædicatum est accidentale, v. g. *Homo currit*, *Homo est albus*.

9 Subdiv. 2. in *Singularem*, & *Communem*. Prior est, acceptio termini pro significato singulari. Posterior, acceptio termini pro significato pluribus communi. Suppositio *Communis*, alia est *indefinita*, quâ scilicet terminum communem accipimus nullo addito signo, ut *Homo est anima*: alia *definita*, qua terminus ex se communis accipitur, ut quibuidam signis, vel syncategorematis affectus. Hæc insuper subdividitur in distributivam,

copularam, disiunctivam, & confusam. *Distributiva* (quæ & *Copulativa* dicitur passim, sed improprie, cum *distributio*, & *copulatio* contrariè significant) est, quæ terminus communis vi syncategorematis adiuncti sumitur pro omnibus inferioribus singularim, ita vt de singulis verificetur idem prædicatum. Sic, dum dicitur, *Omnis Homo est animal*, *Nullus Homo est lapis*, distributivè supponit terminus *Homo*.

10. Suppositio ista vocatur *Absoluta*, quando *Tò omnis*, aut *nullus*, neminem excipit: & *Exceptivè*, si vè *Accommoda*, quando universalitas exceptionem patitur, vt *Omnes in Adam peccaverunt*; vbi excipienda est *Deipara Virgo sine labe concepta*. Rursus, eadem distributiva suppositio potest esse, vel *completa*, vel *incompleta*. Erit completa, si fiat, *pro singulis generum*, vt aiunt, id est, pro omnibus individuis sub vnoquoque genere, vel specie contentis, v. g. *Omne Animal est vivens*. Erit incompleta, si fiat tantummodò *pro generibus singularum*, id est, pro aliquo, vel aliquibus individuis ex omni genere, vel specie, v. g. *Omne animal fuit in arca Noè*; cuius sensus est, ex omni genere, & specie animalium aliquod individuum in arca fuisse.

11. Suppositio *Copulata*, quæ & *Collectiva*, aut etiam *Copulativa* dici potest, ea est, quæ terminus accipitur non nisi pro omnibus simul, ita vt singillarim applicari nequeat idem prædicatum, v. g. *Omnes Apostoli sunt duodecim*: vbi *Tò duodecim* sic convenit omnibus Apostolis, vt nequeat aptari singulis. Suppositio *Disiunctiva*, quæ *particularis* etiam, & quandoque *determinata* dicitur, est acceptio termini pro aliquo ex inferioribus sub disiunctione determina-

bili ex obiecto, quamvis ex modo significandi non determinetur, v. g. *Aliquis Homo currit*. Hæc, quia prædicatum verificari nequit, nisi detur saltè vnus Homo determinatè currens, idcirco vocatur *determinata*, vel, vt aptius loquamur, *determinabilis*.

12. Tandem suppositio *Confusa*, quæ nuncupatur etiam *vaga*, *disiuncta*, *indeterminata*, si vè *indeterminabilis*, est acceptio termini pro suis inferioribus omninò vage, & absque determinatione vllâ, ne possibili quidem; v. g. *Aliquis oculus requiritur ad videndam*, *Aliquis equus necessarius est ad equitandum*: vbi de nullo oculo, vel equo, determinatè verum est requiri, vel esse necessarium. Non enim licet arguere sic, *Aliquis oculus ad videndum requiritur, non dexter, ergo sinister*: quia neuter determinatè requiritur, cum possit Homo videre sine quovis eorum. Quare propositio de subiecto vage supponente, nunquam verificatur nisi ratione vniuscuique, vel omnium extremorum disiunctionis, quæ semper indeterminata, & vaga maneat.

13. Vnde Colliges discrimen inter suppositiones disiunctivâ, & vagam: Nam prior fit, cum prædicatum ex parte obiecti convenire debet alicui extremo: re ipsâ determinato, quamvis non designetur ex modo significandi; v. g. *Aliquis oculus videt*. Ratio: quia prædicatum significat actionem, vel exercitium, quod non nisi in individuo determinato reperiri potest: vnde, si videt oculus aliquis, & non dexter, benè inferitur, ergo videt sinister: cum actio videndi ab aliquo determinatè exerceri debeat. At, cum suppositio subiecti vaga est, prædi-

catum nulli determinato extremo conuenit in re ipsâ. Nam qui dicit, *Aliquis oculus ad videndum requiritur*, nullam affirmat oculorum actionem, sed vnicè necessitatè ad videndû, siue exigentiâ, & indigentiam, quæ non tam residet in oculis, quàm in Supposito, siue in homine: hic autem non dextro potius indiget oculo, quàm sinistro, cum quilibet ad videndum sufficiat. Non tamen fat est, prædicato significari necessitatè ad actionem aliquâ; sed ulterius disiunctio fieri debet inter extrema determinatè sufficientia ad eiusmodi actionem, quamvis non determinatè necessaria. Unde in propositione, *Aliquis ex quinque sensibus necessarius est ad odorandum*, non tam est suppositio vaga, quàm disiunctiva determinabilis: quia prædicatum determinatè verificatur per olfactum, propter insufficientiam sensuum cæterorum.

De Ascensu, & Descensu, quatenus Suppositioni respondent.

14. Consequentia ducta ab inferioribus sufficienter enumeratis ad superius, siue à singularibus ad vniuersale, dicitur *Ascensus*: à superiori autem ad inferiora, vocatur *Descensus*. Suppositionibus materiali, & singulari, nullus descensus correspondet, vt per se patet: nullus item suppositioni simplici; quia sub illâ terminus communis non accipitur pro significato, quatenus inferioribus intrinseco, sed quatenus extrinsecus denominato per actum intellectus, qui actus idem esse non potest circa individua seorsim. Totidem ergo sunt *Descensus*, aut *Ascensus*, quot species suppositionis personalis (*Alcibi mensis appellatur*,) quis

postrema subdiuisio recensuit: quatuor scilicet, Copulativus, Copulativus, Disiunctivus, & Disiunctus. Quæ duo posteriora nomina, licet grammaticè cognata, Summulitarum placito, & vsu, diuersimodè significant.

15. *Descensus Copulativus* (ita dictus à coniunctione &, quæ texitur,) est Consequentia à termino communi distributivè supponente ad inferiora distinctè enumerata per simplices propositiones, connexas particula &: v. g. *Omnis Planeta lucet, ergo Sol lucet, & Luna lucet*, & sic de cæteris. Eundem *Distributivum* merito vocites. *Copulatus*, est Consequentia à termino copulatè supponente ad inferiora distinctè collecta sub vnicâ copulâ enuntiativa: v. g. *Omnnes Evangelistæ sunt quatuor: Ergo Mathæus, Marcus, Lucas, & Iohannes sunt quatuor*. Ratio, cur non alius hic descensus locum habeat, est, quia suppositio copulata seipsâ terminum efficit *Collatum*, qui, prout talis, nec distributionem, nec disiunctionem patitur. *Disiunctus*, est Consequentia à termino disiunctivè supponente ad inferiora distinctè recensita per simplices propositiones, catenatas particulâ vel: v. g. *Aliquis oculus videt, ergo vel dexter videt, vel sinister videt*. *Disiunctus* denique, est Consequentia à termino vagè supponente ad inferiora distinctè nominata sub particulâ vel in vnicâ propositione Categoriâ. V. g. *Aliquis oculus est necessarius ad videndum, ergo vel dexter, vel sinister est necessarius*.

16. Ubi observanda differentia Descensus disiunctivi à disiuncto. Nam prior plures categoricas, constantes complexam disiunctivam, si nõ exigit, saltem admittit. At posterior non patitur complexam, sed fieri debet per unicam simplicem, seu categoricam

eam de subiecto disiuncto : quia prædicatum, significans necessitatem ad aliquid, applicari nequit singulis extremis de se pariter sufficientibus. Applicaretur autem, si Descensus ita fieret, *vel dexter oculus est necessarius ad videndum, vel sinister est necessarius*. sic enim necessitas ad videndum, non semel tantum, sed bis prædicatur iuxta numerum extremorum. Debet ergo prædicatum afficere simul utrumque extremum sub disiunctione. Accedit quòd Descensus alioqui fieret per propositionem falsam: falsa quippe est còplexa disiunctiva, cuius nulla categorica vera est. Còtraria ratio militat in Descensu disiunctivo, ut expendèti còstabit.

17 Iam, si ordine inverso procedatur ab inferioribus ad superius, totidem Ascensus, eiusdemque nominis, inveniuntur. Uterque verò, Ascensus, & Descensus, utilis est ad probandam veritatem, aut falsitatem propositionum, sive de subiecto communi, sive de singularibus. Prout enim fuerint veræ, vel falsæ propositiones de subiecto superiori, pariter deprehendètur veræ, vel falsæ propositiones, ad quas fit Descensus, si completè fiat: quod idem eveniet in Ascensu, ordine tantum inverso. Hęc doctrina displicet alijs, qui Ascensum utilem esse volunt ad inferendam propositionis universalis veritatem, non verò falsitatem: Descensum è contrario, non ad veritatem, sed ad falsitatem universalis probandam, esse idoneum. Nam propositio universalis (inquunt) in Ascensu est Consequens, in Descensu Antecedens; & singulares vice versà loci habent Antecedentis, aut Consequentis. At ex Antecedenti vero inferitur verum Consequens, non autè falsum ex falsò: & ex Consequentis falsitate benè probatur falsitas Antecedentis, non autem ex veritate veritas.

18 Sed contra. Tam Ascen-

sum, quam Descensus, v. g. Copulativus; saltem completè factus (idest, omnia sub communi termino contenta recensens,) versatur inter Antecedens, & Consequens eiusdem latitudinis, quæ proinde de se invicem inferunt, & mutuo sunt convertibilia: v. g. inter hanc simplicem universalem, *Omnis ura cælestis lucet,* & hanc copulativam, *Helice, si ve Ursa maior, lucet, & Cynosura, sive Ursa minor, lucet.* At è duobus assertis convertibilibus utriuslibet seu veritas, seu falsitas, probat veritatem, seu falsitatem alterius; nec quidquam refert, utrumvis eorum ponatur loco Antecedentis, aut Consequentis, ut notum est. Quapropter, licet ex Antecedenti vero semper inferatur verum Consequens; ex falso autem deduci possit verum, & falsum; contrariaque regula in Consequentibus militet respectu Antecedentis; si tamen sermo sit de extremis, seu propositionibus convertibilibus, ab ambiguo regulæ istæ non vrgent.

19 Oppòrtuniùs hic nota ut r., Descensum Copulativum, eum incompletè fiat, idest, etsi non omnia, sed aliqua tantum inferiora recensat, legitime fieri. Undè benè arguitur, *Omnis homo disputat, ergo hic homo disputat.* quod pariter locum habet in negativis. Contrà, Ascensus, nisi recensat omnia inferiora, illegitimus erit ad universalem inferendam certitudine metaphysicâ; quavis ad certitudinem quædam physicam sufficiat recensere pleraque cum negativâ probatione circà reliqua, v. g. *Hic corvus est niger, & ille est niger, & c., neque ullus huiusque inventus est, qui non sit niger, ergo Omnis est niger.* Not. 2., particularem affirmativam, v. g. *Aliquis homo currit,* probari veram ex affirmatione vel vniu ex inferioribus; falsam autem, non nisi ex negatione cunctorum. Contrà, si negativa sit, ex vniu negatione vera convincitur; ex omni

affirmatione, falsa. Alias hic præceptiuuaculâs sciens omnino, quia tenebras potius, quam lucem præcipiant; & siquid continent utilitatis, ex dicendis habebitur.

CAP. III.

*Regula pro discernenda Suppositione
statuantur.*

QUamquam intentio dicentis prima Suppositionis est radix, quia tamen præsumitur esse conformis viui recte, & accurate loquentium, idcirco regulas aliquot statimus, quæ variæ Suppositionis species discernantur.

S. I.

Pro Suppositione subiecti.

Primò itaque, Suppositio subiecti plerumque discernitur ex indole prædicati: nam plerumque redditur *simplex* à prædicato *secundæ intentionis*; semperque censetur *personalis*: ex prædicato *primæ intentionis*. Evadit item *naturalis* ex prædicato *necessario*; & *accidentalis* ex *contingenti*. Ac demum, sitne *vaga*, an *distributiva*, dignoscitur ex genio prædicati, iuxta dicta cap. præced. n. 13. Secundò, personalis Suppositio subiecti communis discernitur ex adiuncto signo, vel syncategoremate. Signa quippe uniuersalia, v. g. *omnis*, *nullus*, Suppositionem efficiunt distributam; particularia verò, v. g. *quidam*, *aliquis*, disiunctivam, nisi prædicatum obster, id est, nisi necessitatem, vel exigentiam importet vnus è multis æque idoneis; tunc enim Suppositio subiecti *vaga*, seu *confusa* per-

fec.

a 2. Reg. 14. — b 1. Cor.

3 Ubi notandum, signa quædam vocari *specialis confusionis*, quia Suppositionem merè confusam tribuunt termino communi, quem afficiunt. Huiusmodi sunt, *requiritur*, *opus est*, *pallicor*, *debeo*: si enim dixeris v. g. *debet tibi gemmam*, terminus *gemma* supponit ad eò vagè, seu confusè, vt nullatenus verificetur, hanc præ illà gemmâ deberi; quia quælibet solvendo sufficit. Notandum in super, multorum sententiâ plurale signum, v. g. *omnes*, supponi pro binarijs, nec posse per vnitates distribui; ideoque hoc enunciatum, *Omnes homines currunt*, non posse de censu resolvi sic, *Ergo hic homo currit*, & *ille currit*, &c; sed tantum sic, *Ergo hi duo homines currunt*, & *illi duo currunt*, &c. Idem dicunt de signis numeralibus, *duo*, *tres*, *quatuor*, &c., quæ terminum, quem afficiunt, non sinit in vnitates distribui, sed in numeros.

4 Hæc tamen regula, vel falsa, vel incerta videtur. Nam quid vetat in vnitates distribui enunciatum illud, a *Omnes morimur*, & *quasi aquæ dilabimur*? aut illud Apostoli, b *Sicut in Adam omnes morimur, ita & in Christo omnes iustificamur*? aut illud Apocalypseos, c *Quatuor animalia, singula eorum, habebant alas seras*. Imò iam *Tò quatuor* videtur reiolutum esse per *Tò singula*. Tutius ergo dixeris, signum *omnis*, si possit reddi, vel exponi per signa quælibet, *singuli*, purè distributivum esse in vnitates, non secus ac *omnis*; si non possit, esse copulatum: id quod ex indole prædicati colligendum. Exemplo fiat propositiones istæ: *Omnes Evangelistæ sunt sancti*, *omnes Evangelistæ sunt quatuor*: è quibus prima distributivam, secunda copulatam continet suppositionem.

5 Tertiò, cum de binarijs

ser-

15. — c Apocal. 4. 8.

sermo est; observanda potestas signorum, neuter, alter, uterque. Signum neutrum purè distributivum est, & unitates negat singularem. Signum alter supponit pro binarij unitatibus disiunctivè, seu disiunctim, prout fuerit prædicatura: v. g. *Aur' oculus videt, Ater oculus ad videndum requiritur.* Signum uterque pariter à prædicato determinatur ad suppositionem, vel distributivam, vel copulatam: nam, si dicatur, *uterque equus est albus*, suppositio est distributiva, si verò, *uterque equus agit currum*, copulata est. Communiter notatur, terminum, hinc signis affectum, supponere confuse, vel distributivè pro omnibus binarijs; ita ut propositionis, *uterque homo currit.* sensus sit, *Cuiuslibet binarij hominum quilibet currit*, scilicet si *Tò uterque* aspiatur completè; si verò incompletè, sensus erit, *Cuiuslibet binarij hominum aliquis currit.* Similis doctrina traditur pro signis alter, & neuter. Sed videtur notatio inæquis. Nemo quippe his utitur signis (saltem distributivè, & disiunctivè), nisi de binario certo, ac designato loquens. Nec quisquam, opinor, propositiones eiusmodi concepit, aut negat, quin prius inquirat, de quo binario sit sermo. Adde quòd sensus ille incompletus à Latino vocabuli sensu videtur alienus.

6 Quarto, signa, semper, & nunquam, sunt distributiva temporis, vt ubique, & nullibi distributiva loci. Quare propositiones ex ijs compositæ resolvi possunt per descensum ad singula tempora, seu loca distinctè enumerata. Contrà, aliquando, & alicubi, disiunctim, vel disiunctivè per loca, & tempora vagantur.

¶

¶ *Suppositio* est quædam species *II.* *Suppositio* est quædam species *II.* *Suppositio* est quædam species *II.*

7 **Q**ua docuit hæcenus præsens Disputatio, maximè spectant Suppositionem Subiecti, ex qua ferè pendet propositionum sensus. Plura tamen locum etiam habent in Suppositione Prædicati. Hæc potest, si materialis sit, aut simplex, dignoscetur ex dictis cap. præced. circa huiusmodi species. Sin autem personalis, poterit eius varietas in prædicato ex se communi discerni sequentibus regulis. Primasit: in quolibet negatiiva propositione terminus communis, loco prædicati positus, distributive supponit, & resolutionem, seu descensum admittit immediatè, id est, etiam ubique resolutione subiecti. Ex g. propositio, *Homo non est Angl'us*, sic resolvi potest, *Homo non est hic Angl'us, nec est ille Angl'us*, & sic de cæteris. Negatio enim, vt nota naturæ malignantis, vobunt, nam suarum ita distribuit per omnia, & singula, quæ afficit, vt nulli pareat.

¶ *Secunda* in prædicatum commune in affirmatiua universalis supponit confuse indefinite, nec resolutionem patitur, nisi mediatè, id est, nisi prius resolvatur subiectum in sua individua. Ex g. propositio, *Omnis homo est animal*, non bene sic resolvitur, *Omnis homotest hoc animal, & est illud animal*, &c. s. bene verò sic, *Hic homo est hoc animal, & ille homo est illud animal*, &c. Tercia in affirmatiua de subiecto singulari, necnon de particulari, seu disiunctivo, prædicatum commune supponit disiunctivè, prædicatumque descensum disiunctivum immediatum. Ex g. propositiones, *Hic homo est animal*, *Aliquis homo est animal*, im-

80
 moto subiecto resolvi possunt per des-
 centium ad singula animalia sub dis-
 iunctione vel. Alias hic regulas, ab alijs
 traditis, lubens prætereo; ut admo-
 dum confusas, nec admodum neces-
 sarias.

§. III.

Quid de Relativis.

9 **S**ermo est de Relativis hæc
 grammaticis; quorum mu-
 nus est in meatem revoca-
 re rem antè dictam, quam Gramma-
 tici vocant. *Antecedens*. Quæ referunt
 personam, aut substantiam rei, dicun-
 tur *Relativæ substantiæ*, ut *Qui, Ille, Ipse*
&c. Quæ referunt accidens, ut *tantus,*
quantus, talis, qualis, dicuntur *Relati-
 væ accidentis*. Præterea, dicitur *Relati-
 vum identitatis*, quod pro eodem acci-
 pitur; ac terminus antecedens; quod
 verò pro re diversâ, *Relativum diversifi-
 catis*, ut *alius, & alter*. Denique ex
 Relativis quædam *reciproca* sunt, quæ-
 dam non, ut ex Grammaticâ notum
 est, vel esse debet.

10 Iam, quid Thomistæ do-
 ceant circa resolutionem, restrictio-
 nem, & suppositionem relativorum,
 ne fortè desideres, accipe. Docent 1.,
 qualiter propositio constans relativo
Qui, Quæ, Quod, resolvi debeat, id est,
 explicari per aliam clariorem eiusdem
 sensus. Resolvenda est, inquit, per
 propositionem complexam; in cuius
 primâ categoricâ ponatur cum copu-
 lâ principali subiectum, & prædica-
 tum, absque relativo; in secundâ rela-
 tivum *Ille* cum copulâ *implicationis*
 (ita vocatur copula prius interiecta
 sub relativo *Qui*): hoc tamen discrimi-
 ne; quòd si resolvable affirmativa
 sit, resolvens debet esse complexa
 copulativa, non mutans copulam

implicationis: si verò resolvable negati-
 va sit, resolvens debet esse complexa
 disiunctiva, implicationis copulam
 mutans, scilicet negationem detracten-
 do, si habeat, vel addendo, si non ha-
 beat.

11 His positis, universalis
 negativa, constans relativo *Qui*, potest
 immediate resolvi ratione relativi: v. g.
*Nullum animal, quod est risibile, est irra-
 tionale*, sic bene resolvitur, *Nullum
 animal est irrationale, vel illud non est
 risibile*. Idem dicunt de affirmativis sin-
 gulari, & particulari; necnon de sin-
 gulari negativâ. At universalis affir-
 mativa resolvi nequit ratione relativi,
 nisi prius resolutio subiecto in sua in-
 dividua. V. g. *Omne animal, quod est
 risibile, est rationale*, malè sic resolvitur,
*Omne animal est rationale, & ipsum est
 risibile*. Debet ergo prius ita resolvi
 ratione subiecti, *Hoc animal, quod est
 risibile, est rationale, & hoc animal, quod
 est risibile, est rationale*, & sic de cæte-
 ris; ut postea singulares istæ sponte
 resolvantur ratione relativi. Idem vo-
 lunt in particulari negativâ, v. g. *Ali-
 quis homo, qui currit, non disputat*, quæ
 prius ratione subiecti, quàm relativi,
 resolvenda est.

12 Docent 2., quando res-
 trictio conveniat relativis *ille, ipse, idem,*
&c. Nam in copulativis affirmantibus,
 & in disiunctivis earum contradicto-
 rijs, v. g. *Homo est doctus, & ille dispa-
 rat, Homo non est doctus, vel ille non
 disputat*, relativum *ille* restrictè refert
 suum antecedens, id est, non accipitur
 pro homine absolute, sed pro homine
 docto. Contrâ accidit in disiunctivis
 affirmantibus, & in copulativis earum
 contradictorijs. Docent 3., relativum
 reciprocam supponere, sicut antee-
 dens. Unde in his, *Homo diligit se, Ma-
 ter diligit filium suum*, suppositio ea-
 dem est reciprocis *se, & suum*, ac ter-
 mal-

minis homo, &c. mater. Docent denique, suppositionem relativi non recipiendi pendere à signis ipsum afficientibus, non verò à signis Antecedentis. Unde si dicatur, *Omnis homo disputat, & ille sedet*, relativum *ille* non supponit distributivè, sicut terminus *homo*, sed determinatè, seu disiunctivè, quia non afficitur signo *omnis*.

13. Verumenimverò multa in his, nisi fallor, miscentur falsà, multa dubia, seu gratis dicta. Falsò in primis statuitur generaliter, quod negativa, constants relativum *Qui*, resolvitur debeat per complexam disiunctivam mutata copulà implicationis. Nam loquente Petro, hæc v. g. *Petrus, qui tacet, non loquitur*, malè resolvitur sic, *Petrus non loquitur, vel ille non tacet*: quia propositio resolvibilis falsa est, tum ratione falsi suppositi, tum ratione copulæ principalis; cum tamen resolvens vera sit ratione illius categoricæ, *non tacet*. Hæc item, *Petrus, qui non currit, non disputat*, falsà erit, Petro currente simul & disputante; & tamen ista, *Petrus non disputat, vel ille currit*, vera tunc erit à secundâ categoricâ, cum ad veritatem complexæ disiunctivæ sufficiat utriusvis categoricæ veritas, ut nullus ignorat. Nec evades, etsi relativum *ille* restrictè accipias pro Petro loquente, aut disputante.

14. Falsum deinde, quod universalis negativa resolvatur immediatè ratione relativi modo præscripto. Hæc enim falsà est, *Nullum animal, quod est rationale, est vivens*; cum tamen vera sit hæc, *Nullum animal est vivens, vel illud non est rationale*: quia posterior categorica verificatur per brutum quodvis, siquidem, *Tò illud*, nullo signo affectum, supponit determinatè,

& perinde valet, ac *aliquid animal*. Recole numer. 12. fin. Quodsi malis, ut *Tò illud* distributivè supponat, en propositionem vndique falsam, *Nullum animal, quod est lapis, est substantia*; quæ perperam resolvitur sic, *Nullum animal est substantia, vel illud non est lapis*; cum hæc vera maneat, etsi *Tò illud* accipiat pro omni animali.

15. Rectius ergo qualibet propositio de relativo *Qui*, licet negativa, resolvetur per copulativam, illæ sâ copulâ implicationis. Hæc v. g. *Petrus, qui tacet, non loquitur*, ita resolvitur, *Petrus non loquitur, & ipse tacet*. Ratio est: tum quia salvatur hoc pacto perfecta æquipollentia inter resolvablem, & solventem. Tum quia relativum *Qui* eandem vim habet, sive copulâ principalis affirmativa sit, sive negativa: ergo semper continet enunciationem quamdam indirectam, quæ censetur coniungi cum enunciatione directâ, & principali, consequenterque loquens censetur duo simul enunciata velle: rectè igitur mens eius exponitur, si ex utroque enunciato, ut sonat, copulativa propositio fiat, nullâ additâ, vel detractâ negatione. Nec quidquam refert collocatio copulæ implicationis ante, vel post copulam principalem. Imò quandoque postpositio erit inepta: v. g. *Tu, qui peccas, Deo penas dabis*, si ita resolvatur, *Tu Deo penas dabis, & ipse peccas*, sensus videbitur frigidus, & ineptus.

16. Quodsi de universali negativa sit sermo, credide im, plus resolvendam esse ratione subiecti, quam ratione relativi, que modo dicitur de universali affirmativa dicitur: sic tamen, ut resolutio subiecto,

Hat resolutio relativi per complexam copulativam invariata copula implicationis, iuxta dicta nuper. Sed advertito, relativo *Qui* non raro, sensum effici conditionatum, v. g. *Homo, qui in lethali noxa decesserit, condemnabitur*; ubi perinde valet *qui*, ac *sc.* Tunc autem propositio resolvenda, vel explicanda est, hoc, aut simili pacto; *Homo in lethali noxa non decedet, quin damnatur.*

17. Præterea, quod attinet restrictionem relativorum *ille, ipse, &c.*, admittendum quidem in copulativis affirmantibus, quando prædicatum primæ categoricæ de formali se habet ad prædicatum secundæ, scilicet quando illius est causa, ratio, vel conditio: v. g. in istis, *Homo est fragilis, & ipse facile in peccata labitur, Iustus est filius Dei, & ipse est heres æternæ Gloriæ.* Cæterum, quando prædicata sunt inconnexa, v. g. *Petrus est musicus, & ipse est Logicus*; item, quoties præferunt sensum divisum, v. g. *Petrus domus ædificat, & ipse diruit*; item, generaliter in disiunctivis negantibus; ea doctrina vel falsa est, vel incerta.

18. Denique, regula circa suppositionem relativi non reciproci, quâ facilitate asseritur, negari potest. Ecce in hac propositione, *Omnis Planta lucet, & ipse movetur*, relativum *ipse* non supponat distributivè pro omni Planeta? Accedit quod, cum dicitur, *Hic homo sedet, & ipse disputat*, relativum *ipse* absdubio, supponit singulariter: iam ergo, suppositionem mutuatur à signo, quo afficitur Antecedens: cur igitur non eam pariter mutuabitur à signo Antecedentis universalis?

CAP. IV.

Alie Termini proprietatis explicantur.

1. Superfunt Termini proprietates sex, videlicet Status, Ampliatio, Restrictio, Diminutio, Alienatio, & Appellatio; quas melius forte dixeris affectiones varias Suppositionis. Postrema explicabitur cap. sequ. Cæteras, nunc ordine aperiemus.

Status.

2. Status est *acceptio termini pro significato ut existente tempore importato per verbum primo aspectu.* Dicitur Status, quia terminus sic acceptus, videtur esse in statu connaturali verbo, id est, suppositionem habere verbo connaturalem. Nec limitari debet ad tempus præsens, ut Thomistæ docent, & non probant: terminus enim, acceptus pro re præterita, aut futura, habebit statum, dummodò verbum sit de præterito, aut futuro; eo quod tunc suppositionis status verbo connaturalis sit. Quare in propositionibus, *Adamus existit, Elias existit, Antichristus existet*, datur status terminorum.

3. Contendit nonnemo, statum termini non pendere à tempore importato per verbum; sed tum reperiri, cum terminus accipitur pro primo, seu primævo significato: si autem ulterius extendatur, tunc fieri ampliacionem. Exemp. g. vox *Filius*, cum accipitur pro immediatâ prole, habet statum; cum autem extenditur, ut sæpe sit, ad nepotem significandum, ampliatur. Item, numerus septenarius, acceptus ut sonat, habet statum; acceptus verò, ut sæpe in Sacris Litteris, pro numero indefinito, vel univèrsali, ampliacionem subit. Hanc doctrinam,

nec ineptam puto, nec ad alia inutilem. Cæterum ad rem Dialecticam utilior est consideratio status in ordine ad verbum: id quod vñs obtinuit in omni Scholâ.

Ampliatio.

4 Ampliatio est *Extensio suppositionis ultra statum*. Quare, dum terminus accipitur etiam in ordine ad alia tempora præter id, quod verbum præferat primo aspectu, dicitur ampliari. Sic in propositione *Prædestinati Salvantur*, subiectum extenditur etiam ad Prædestinatos, qui extiterunt, & extituri sunt. Item in propositionibus Evangelicis, *Cæci vident, Claudi ambulat, surdi audiunt*, subiectum penes *materialis* ampliatur etiam ad tempus præteritum, postulatque existentiam nunc, & antea. Imò, non solum ad duo tempora, sed etiam ad duas formas pro diversis temporibus existentes, atque inter se contrarias, v.g. ad cæcitatē, & visum, idem subiectum ampliatur. Quobrem propositiones eiusmodi veræ sunt, non in sensu composito, sed in sensu diviso, id est, non ita ut utraque denominatio simul ponatur, sed ita ut per distincta tempora dividatur.

5 Dixi, primo aspectu: quia sæpe verbum, primâ facie præferens certam aliquam temporis differentiam, refertur etiam ad alia tempora; tumque non modo subiectum, sed ipsum quoque verbum ampliatur. Id evenit in propositionibus æternæ veritatis, quæ pro quovis tempore verificantur, v.g. *Homo est rationalis*, atque etiam in his, quæ necessariæ sunt ex Divino statuto, sive in dogmaticis, v.g. in eâ Domini sententiâ, *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris*. Idem ferè contingit, cum de solâ potentiâ, seu possibilitate, sermo est, v.g. *Homo potest existere, aut potest curvere*. Ad

a Ioan.

Ampliationē reduci possunt Antelationes, & Retroactiones, in prophetijs Sacræ Paginæ frequentes. V.g. propositio, *Eccæ Virgo concipiet*, vera est, quia retrahitur ad tempus Iaiæ; & hæc alia, *super vestem meam miserunt sortem*, verè proferebatur à Plalmographo per Antelationem ad tempus Palsionis Domini.

6 Distinguunt Summulistæ duplex Ampliationis genus, alterum penes significata, alterum penes tempora. Cæterum ampliatio penes significata, vel explicari debet, prout supra num. 3; vel potius sic intelligenda, ut solum conveniat termino communi, quando præter individua existentia tempore notato per copulam, comprehendit etiam alia pro alijs temporibus existentia: id quod accidit in propositionibus dogmaticis, & quoties terminus communis suppositione gaudet naturali. Unde ampliatio huiusmodi nunquam absque ampliatiōe temporis invenitur.

Restrictio.

7 Restrictio est *Coarctatio termini ad suppositionem minorem ea, quam haberet absolute positus in propositione*. Fit autem varijs modis. 1. per adiectivum, ut *Homo doctus disputat*. 2. per appositionem minoris substantiæ, ut *Rex Philippus imperat*. 3. per relativum, ut *Homo, qui est in foro, ambulat*. 4. per adverbium, ut *Fortiter pugnans coronatur*. 5. per obliquum, ut *Equus Petri est albus*. Denique per quodvis additum, sive notam, quâ termini amplitudo limitetur. Id quod etiam termino singulari contingere potest, v.g. *Alexander, vino potus, erat imperator suus*. Videtur ergo per additiores istiusmodi terminum *homo*, & reliquos ex parte subiecti positos, ad minorem quamdam, limitatamque suppositionem coarctari.

8. 12.

F 2

Ad-

Additum restrictivum non limitat nisi terminum, cui opponitur. Unde, si dicas, *Omnis Planeta est sydeus erraticum*, *To erraticum non subiectum* restringit, sed prædicatum.

8 Subiectum commune sæpe quoque restringitur à prædicato contingenti, quod existentiam postulans de præsentì, suppositionem subiecti naturalem impedit, & indefinitam æquivalenter disiunctivam determinat: quod indicat regula Dialectica, *Talia sunt subiecta, qualia permittuntur à suis prædicatis*. Modò tamen hoc genus restrictionis non attenditur: sed tum dicitur restringi terminus, cum eius suppositio ex additione quâdam minor evadit, quam si nudè sumptus cum eodem subiecto, vel prædicato poneretur. Hinc ergo mætienda est restrictio, non ex recessu ab ampliatione, vel statu, ut alij volunt: potest quippè terminus esse restrictus, & simul statum, aut ampliationem habere. Quocirca, licet apud Iurisperitos restrictio contraria sit ampliationi, quò pertinet Regula 15. Iuris in Sexto, *Omnia restringi, & favores convenit ampliaris* tamen apud Dialecticos amico foedere coherere possunt.

Loci arguendi à Restrictione.

9 Hic aliquot regulæ traditæ solent pro legitimâ consequentiâ à termino restricto ad non restrictum, vel, ut passim dicitur improprie, *ab amplo ad non implum*, aut è converso. Prima: à restricto ad non restrictum valet affirmativè consequentia, sive de subiecto, sive de prædicato fit sermo. V. g. *Homo doctus disputat*, ergo *homo disputat*; *Petrus est homo doctus*, ergo *est homo*. Secunda: à subiecto restricto ad non restrictum valet consequentiâ negativè, secus à prædicato. Hinc rectè arguitur, *Homo doctus non currit*, ergo *homo*

non currit, saltem si detur *constantia subiecti*; de quâ inferius: ac non rectè sic, *Petrus non est homo doctus*, ergo *non est homo*. Tertia: à subiecto non restricto ad restrictum, vel, ut aiunt, *ab amplo ad non amplum*, nulla est consequentia, saltem ratione formæ, tam negativè, quam affirmativè. Unde nec valet hæc, *Homo currit*, ergo *homo doctus currit*: nec ista, *Homo non currit*, ergo *homo doctus non currit*; ut patebit in casu, quo doctus currat, & non currat indoctus. Quarta: à prædicato non restricto ad restrictum valet consequentia negativè, non valet affirmativè. Exempla facilia sunt. Hæc de terminis non restrictis, nudè positis.

10 Quod si terminus communis distributivè supponat ex adiuncto signo, valet consequentiâ non restricto ad restrictum, postâ constantiâ restricti, tam affirmativè, quam negativè; non autem vice versâ à restricto ad non restrictum. Exempla sunt cuius obvia. *Constantia termini restricti* tum ponitur, cum simul statuitur eius obiecti existentia. Quare pro positioni, *Omnis equus currit*, addere debes, & *equus est albus*, ut rectè colligas, ergo *equus albus currit*: hoc enim minimè inde sequitur, nisi constet, equum album reperiri.

Diminutio.

11 Diminutio, quædam velut species Restrictionis, licet non iisdem legibus subiecta, est *Curvatio significationis termini à toto ad partem*; vel, si mavis, *Reductio significationis absolute ad significationem secundum quid*. V. g. cum dicitur, *Æthiops est albus secundum dentes*, *To albus est terminus diminutus*; quia non significat absolute, & simpliciter, sed tantum secundum quid, sive cum addito *diminuenti*. A termino diminuto ad non di-

diminutum, aut è converso, nulla est consequentia: nisi in ijs dumtaxat denominationibus; quæ suapte naturâ immediatè conveniunt parti, & inde trahuntur ad totum: ex eo enim, quod Petrus sit capillis crispus, capite coronatus, mento barbatus, pede claudus, & sic de alijs, rectè inferes, esse absolute crispum, coronatum, &c.

Alienatio.

12. Alienatio est *Distractio termini à propria ad impropiam significationem.* Fit potissimum per metaphoram, & ironiam. Fit etiam per quodvis additum, quo terminus à proprietate deficiat: v. g. *Homo pictus est pulcher, Aristoteles vivit in memoria hominum*: ubi *pictus*, & *in memoria*, dicuntur *addita alienantia* terminum *homo*, & verbum *vivit*. Fit denique respectu verbi *est*, quoties indoles terminorum propriam eius significationem non patitur: v. g. *Lignum est combustum*; ubi verbum *est*, alienatur à significatione existentiae, vel identitatis de presenti, quamvis eam præferre videatur: imò & subiectum alienatur à tempore importato per copulam.

13. Hic à Thomistis additur, velut alia proprietas termini, *Remotio*, quæ est *Distractio termini à propria significatione vi alicuius additi repugnantis*, v. g. si dicatur, *Equus incorporeus currit*. Hæc dicitur *Implicatio in terminis*, vel *Implicatio in adiecto*, saltèm quando expressa in vocibus oppositio est,

v. g. *Creatura increata loquitur*:

reducique potest ad Alienationem.

Nonnulla Thomistarum Placita circa Ampliationem, & Restrictionem improbantur.

14. **P**rimum est: *Terminus homo v. g., dum accipitur pro eo, qui est & fuit, restringitur; dum autem pro eo, qui est vel fuit, ampliatur. Contrà: Thomistæ docent, terminum ampliari, cum eius suppositio excedit statum; restringi verò, cum statum non plenè attingit. At suppositio pro eo, qui est & fuit, vique excedit statum; siquidem vitrà tempus præsens (quo circumscribitur status iuxta Thomistas,) extenditur etiam ad præteritum: ergo reipsà ampliatur.*

15. Secundum: *a verbum de præterito ampliatur subiectum ad præsens, & præteritum; vt etiam verbum de futuro, ad præsens, & futurum. Unde, si dicas, Homo fuit albus, accipitur homo pro eo, qui est vel fuit: si verò dicas, Homo doctus erit Episcopus, accipitur homo pro eo, qui est vel erit doctus. Contrà 1.: propositio, Homo fuit albus, etsi permittat existentiam hominis de præterito, determinatè supponit existentiam de præterito: nam si alterutram indeterminatè, seu disiunctivè supponeret, ad eius veritatem sufficeret sola existentia de presenti: quod est aperte falsum. Tunc ergo propositio non est pro homine, qui est vel fuit, sed potius pro homine, qui fuit, & forsitan adhuc est. Hic autem nulla ampliatio: alioquin omnis ferè propositio de præterito, non statum, sed ampliacionem subiecti continèbit, cum permittat, seu non impediat existentiam eius tempore præterito, aut futuro. Adde quod*

subiectum propositionis de praterito, ad futurum etiam ampliandum esset eodem iure, accipiens umque pro eo, qui fuit, vel est, vel erit. Ut enim propositio eiusmodi verificari potest per hominem viventem adhuc, sic & per hominem diu victurum.

16 *Contra* 2. : suppositio subiecti quantum ad tempus, debet esse iuxta exigentiam predicati: vltior quippe extensio impertinens est ad veritatem propositionis: ut perspicue cernitur in propositione de presententi, v.g. *Homo est albus*, vbi idcirco praecinditur ab existentia hominis *ante, & post*, quia de materiali se habet ad propositionis veritatem, & exigentiam predicati. Atqui praedicatum de praterito solum exigit, vt subiectum antea existerit. Prob. hoc. Tum quia iuxta Thomistas praedicatum eiusmodi restringitur ad prateritum. Tum quia, etsi nullus equus nunc existat, dummodo olim existerit, albiusque fuerit, vere dici potest, *Equus fuit albus*. Satisfit ergo exigentia predicati per existentiam subiecti de praterito, proindeque amplificatio ad alia tempora impertinens est. Idem dicitur in propositionibus de futuro, proportionem servata. Quapropter non aliunde pendet amplificatio, quam ex propositionum sensu, & indele terminorum, existentiam non vno in tempore postulantium, iuxta dicta superius.

17 Tertium: Terminus, inceptionem significans, ampliat rem, quae fit, ad praesens, vel futurum: significans vero destructionem, ampliat rem, quae definit, ad praesens, vel prateritum. Unde, cum dicitur, *Petrus facit domum*, denotatur domus, quae est, vel erit: cum vero dicitur, *Petrus destruit domum*, intelligitur domus, quae est, vel fuit. Verum haec regula

peccat 1. in inceptione rei transeuntis, v. g. *Petrus loquitur*, *Petrus facit*, vel, quod perinde est, *facit verba*, *facit saltum*; neque enim saltus, & verba ampliari possunt ad futurum, cum illico pereant. 2. in ipsa factione rei permanentis; nam si domus ampliatur ad futurum, idcirco est, quia exigit durare ultra praesens: ergo exigit vtrumque tempus: ergo non vnum vel alterum, sed vnum & alterum. 3. in destructione: nam, si res, quae definit, ampliatur ad praesens, poterit esse actu existens, dum actu perit, ignis v. g. in puncto temporis, quo extinguitur. Nihil falsius. Denique in disiunctione v. l., quae indicat, veritatem propositionum istiusmodi stare posse cum vtrovis tempore seorsim ab altero; quod repugnat.

18 Quartum: terminus, prioritatem significans, ampliat rem prioritatem ad praesens, vel futurum: significans vero posterioritatem, ampliat rem posterioritatem ad praesens, vel prateritum. Exempla sunt, *Petrus est prior Antichristo*, est posterior *Adamas*, quorum altero notatur *Petrus*, quae est vel erit; altero *Petrus*, qui est vel fuit. Haec etiam regula peccat in disiunctione v. l., sicut praecedens. 2a quia non omne prius, nec omne posterius, est capax ampliationis ultra praesens, v. g. *Hoderna dies est prior crastina*, est posterior *besterna*. 3a quia, vt verificetur, rem nunc esse priorem, aut posteriorem, impertinetur, ac de materiali se habet eius existentia, quae fuit, aut erit: ergo ab ea praecindit suppositio termini, vt expendimus num. 16.

19 Quintum: Verba significantia actum animae interiores, vt *Intelligo*, *Volo*, ampliant terminos vique ad imaginabilia. Hoc vt capias, scito, apud Dia-

Dialecticos distingui temporis differentias quinque; nimirum præsens tempus, præteritum, futurum, possibile, & imaginarium. Itaque imaginarium, sive imaginabile, prout distinguitur à possibili, sonat tempus fictitium, sive chymericum. Cum ergo dicas, *Intellego hirco-cervum*, b accipis hirco-cervum pro præsentem, præterito, futuro, possibile, vel qui fingi potest. Nescio tamen hæc regula quid veri contineat. Numquid, si dixerò, *Credo mysterium Trinitatis*, *Diligo Iesum*, *Volo Gloriam æternam*, ampliabo terminos ad existentiam imaginariam, & chymericam? Aut si dicam, *Intellego diem Iudicij*, & *carus Resurrectio nem*, hos ampliabo terminos ad tempus etiam præsens, aut præteritum? Præterea, quomodo hirco-cervus, aliavè chymera, essentialiter impotens inquam existere, ampliabitur ad differentias temporis verè talis, v. g. præsentis, aut præteriti?

20 Rectius ergo dixeris, cum verbis *Intellego*, *Volo*, &c. coniungi posse, & sæpe coniungi terminos, ex se, aut aliunde determinatos ad certam differentiam temporis, adeoque respicientes vltiorem ampliacionem. Certe nullus terminus indifferenter ampliari valet ad tempus possibile, & chymericum. Non tamen negaverim, quod si terminus ex se indifferens sit ad varia tempora realia, quodammodo cum ijs verbis ampliatur: si epim dicas, *Intellego hominem*, non determinas hominem præsentem præ futuro, præterito, aut possibile. Verum ne id quidè convenit omni verbo significanti actum animæ interiorum. Nam quædam determinat rem præteritam, vt *Memini*, *Recordor*: quædam rem præsentem, vt *Gaudio*, *Intuitivè cognosco*: quædam rem futuram, vt *Præscio*, *Præjago*, *Spero*, *Opto*.

b M. B. 2. 1. 2. Sum. n. 90.

CAP. V.

De Appellatione.

1 **A**ppellatio non idem Dialecticè, quod Grammaticè, aut Iuridicè significat. Dialecticè sonat affectionem vnius termini ab altero, definiturque passim, *Applicatio significati vnius termini ad significatum alterius*. Terminus, qui applicatur, dicitur appellans: terminus, cui alter aptatur, dicitur appellatus. Sic, dum ais, *Aristoteles est magnus Philosophus*, appellat terminus magnus terminum *Philosophus*; quia magnitudo applicatur ad Philosophiam, non ad staturam, ad aliasvè Stagiritæ dotes. Prædicatum totale semper appellat supra subiectum, cum semper ipsi applicetur. Alij verò termini parciales aliquando appellant supra præcipuam partem prædicati, vt in proximo exemplo; aliquando supra præcipuam partem subiecti, vt *Equus abies currit*.

2 Duplex est Appellatio, formalis, & materialis. Formalis est *Applicatio significati vnius termini ad formale significatum alterius*. Materialis est *Applicatio significati vnius termini ad materiale significatum alterius*. Forma, vel quasi forma, quam expressè terminus præsefert quasi denominantem, dicitur significatum formale: huius autem formæ subiectum, significatum materiale. Dum ergo dicimus, *Album est color albus*, appellatio est formalis, quia coloratum convenit albo ratione forme. Contrà, si dicas, *Album est dulce*, materialis appellatio est, quia dulce convenit subiecto ratione sui, non ratione formæ, seu mediante albedine, quæ

tunc se habet, non de formali, sed de materiali. Addant aliqui Appellationem mixtam. Sed eam omittimus, quia vix, aut ne vix quidem, à materiali discernitur.

3 Thomistæ non aliam Appellationem agnoscunt, præter eam, quam nos dicimus formalem, cuius à nobis tradita definitio definiunt ipsi Appellationem in communi: ideoque docent, omni Appellatione carere terminos, qui formaliter non appellant. Nulla hic potest esse contentio, nisi vocalis. Partitio, quam dedimus, Appellationis, apud Authores nostros recepta est. Sed, dummodò varius iste vocis usus tibi sit in disputando perspectus, loquere prout lubet. Maioris momenti est, regulas statuire pro discernenda Appellatione: cuius varietate propositionum sensus facillè confundi potest, & perturbari.

Thomistarum Regule expenduntur.

4 Quas Thomistæ regulas tradunt, sunt huiusmodi. Prima: quando substantivum, & adiectivum ponuntur ex parte diverſi extremi (ideſt, alterum ex parte ſubiecti, alterum ex parte prædicati), nulla intervénit appellatio. Nomine Appellationis abſolute, iuxta idioma Thomiſticum, ſemper intelligit formalem. Exemplo ſit, *Petrus & Iſaiaſophus eſt magnus*; ubi *ly magnus* non appellat, quia non tribuitur Petro ratione Philoſophiæ, ſed aliunde. Verùm hæc regula deficit in multis: in his v. g. *Vr homicida eſt morte dignus*, *Homo contemptor Dei eſt reus inferni*, *Homo ſpiffior Gorie eſt Datus*: item, *Hic artifex eſt peritus*, *Hic Orator eſt eloquens*,

Hic miles eſt veteranus. Quis neget in his attributionem prædicati formalem, ſeu ratione formæ, ſubſtantivo ſubiecto? v. g. ſubſtantivo *miles*, ratione militiæ?

5 Secunda: quando ſubſtantivum, & adiectivum ponuntur ex parte eiſdem extremi, datur appellatio: ideſt, adiectivum tunc officie ſubſtantivum ratione formæ. V. g. *Magnus Logicus diſputat*, *Petrus eſt magnus Logicus*. Sed advertit M. Eroylan, regulam non procedere, quando ea nomina ſignificant formas diſparatas, v. g. *Petrus eſt muſicus albus*. Verùm, cum huic exemplo familia poſſint formari quamplurima, iam regula generalis nimium acciſa, & mutilata manet, atque etiam verborum tenore fallax: tutiorque regula erit congrua ſignificatio, & coherentia terminorum, attentâ conſuetudine rectè loquentium. Nec dicas cum Recentiore Thomiſtâ, regulas hæcè D. Thomæ probavi 3. p. q. 16. art. 7. & 9. Nam ibi nullam Divus ſtatuit regulam generalem: ſed de certis loquitur enunciatis circa myſterium Incarnationis, in quibus formalis appellatio deſt. Nos autem non hic contendimus, regulas Thomiſticas in cunctis claudicare.

6 Tertia, & valè ſolemnis: datur appellatio, quando ex parte eiſdem extremi rectus præcedit obliquus; ſecus, ſi ſubſequatur. Hinc longe aliud ſonat *Regis equus*, quam *equus Regis*, quia prior terminus ſignificat equum, qui eſt, vel olim fuit Regis; poſterior autem, non niſi equum nunc à Rege poſſeſſum. Idem eſt in obliquis verbo coniuñctis. Nam cum dico, *Vidi Papam*, ſignifico, me viſiſſe Papam tempore Papatus; cum autem aio, *Papam viſi*, ſolum indico, me viſiſſe hominem, qui eſt, vel fuit Papa.

Idcirco malè sunt conſequentiæ: *Regis equus currit, ergo equus Regis currit*; *Papam vidi, ergo vidi Papam*; *Petri pallium eſt bonum*, ergo *pallium Petri eſt bonum*; *Carnes crudas com. di.*, ergo *com. edi carnes crudas*. Meras hic nugas agnoſcit cum. Caramule. Servera. Equidem, ſi tantum latet in obliquo- rum collocatiõe nuyſterium, miror ſanè, quod illud paſſim Latini Aucto- res vel ignorent, vel diſimulent, ce- tẽ inter loquendum, aut ſcribendum, non attendant.

7. Profecto in Sacris Litteris ſæpe invenitur obliquum recto poſ- ſitum, quin actualẽ poſſeſſionem, aut habitiõnem denoret. V. g. 1. Reg. 17., mortuo iam, & trunco Goliath, dicitur adhuc *Capra Philiſtæi* mox c. 21., *Gladius Goliath Philiſtæi*. Item 3. Reg. 21. ſæpe dicitur *Vinea Nabob*, quæ ipſi iam mortuo ablata fuerat: & 4. Reg. 2., *Pallium Eliæ*, quod non iam ab Eliã, ſed ab Eliſcõ poſſidebatur. Præterea, dum Paulus ait, *a Caſarem appello*, ne- garet nõ conſequentiã illam, *Ergo appello Caſarem* duamque dixit, *Bonum certam in certavi*, rejiceret nõ ſic inferentem, *Ergo certaviſti certam in bonum*. Pariter, credo, ex illis propoſitiõ- nibus, *o Virgam vigilantem ego video*, *O- lam ſuccenſam ego video*, rectã conſe- quentiã deduci poſſunt alia, verbis e- dem, & obliquorum tranpoſitione diſſimiles. Multa etiam exemplorum millia præbere poſſent SS. Patres, & idonei quique Latinitatis Auctores; niſi res eſſet paſſim obvia.

8. Quartæ verbum ſignificans ac- tum interiore animæ, appellat ſuprà formale ſignificatum terminum, in quem fertur. Hanc regulam extendunt plures ad actionem ierũum exteriorum, vt *Video, Audio, Exprimo*. Sed intelligenda

a Act. 25. — b 2 Timot. 4. — c J. n. m. 1. g Romi. 37. in Evang.

eſt (inquiunt), dum verbum præcedit terminum; ſi enim ſubſequatur, non appellat. Exempla ſunt, *Cognoſco venien- tem*, & *Venientem cognoſco*: quorum in primo denotatur veniens ſub ratione venientis determinatè; non ita in ſe- cundo, ex quo proinde non licet infer- re primum. Hęc etiam regula refelli- tur nuperis exemplis, *Caſarem appello*, *Virgam vigilantem ego video*; vbi non dubium, quin verbum determinatè reſpiciat Caſarem ratione poteſtatis Caſareæ, & Virgam ſub ratione vigi- lentis. Refellitur item illis Pſalmogra- phi pronuntiatis, *o Iniquitati meam ego cognoſco*, & *Iniquis odio habui*, & *Legem tuam dilexi*; & alijs, quæ innume- ra ex optima quoque Authore produ- ci poſſunt.

9. Nec ſemper appellatio eſt for- malis, eſt. verbum eiũmodi præcedat terminum. Nam, dum Chriſtus dicit, *ſi Si quis venit ad me*, & *non edit patrem ſeum*, & *matrem*, &c., non poſſit nec eſſe diſſipular, verbum *Orat*, vtique ſignifi- cans actum animæ, non appellat ſuprà ſõ male ſequentium terminorum: non enim iubemur odiſſe perſonas illas formaliter ſub ratione patris, matris, &c., ſed tantum ſub ratione adverſan- tis in viã cœleſti, ſiquando nobis ad- verſentur, vt egregiè explicat Magn. Gregorius. g Docet quidem poſt Ariſ- totelem D. Thomas, b quod, venien- te Coniſco, non rectè arguitur ſic: *Cognoſco venientem, ergo cognoſco Coni- ſco*; aut è converſo. At non id revo- cat in collocatiõnem terminorum, ſed in illud principium, *Non quidq. vid eſt verum de accidens, verificatur etiam de ſubiecto, nec vice verſa*.

Veneris. Regula traduntur.

10. Potiſſimã ergo regula genera- lis eſt, naturalis, & obviũ propoſitiõni ſen- d Pſal. 50. — c Pſ. 118. — f Luc. 14. b Opus. de ſalu. c. 1. & 9.

lenius, qui pendet ex usu, ex circumstantiis, & ex indole rerum significatarum. Hinc, cum dicimus, *Bonus latro Paradisum in cruce meruit*, satis claret, tum ex circumstantiis, tum ex indole rerum; appellatio termini *bonus* supra subiectum, non supra formam termini *latro*. Similiter, cum turba dicitur *videre multos loquentes*, i, plana est appellatio formalis. *Tà videre supra Tò loquentes*; uti & materialis appellatio termini *loquentes* supra terminum *multos*. Et generaliter, quoties duo termini concurrunt, significantes formas oppositas, ut *mutus loquens*, vel saltem penitus inconnexas, ut *miles musicus*, appellatio est materialis, sive ex parte eisdem, sive ex parte diversis extremi collocatur.

11 Appellatio verò formalis in terminis ex se capacibus, vix habet in specie regulas inconcussas, cum ex varijs pendeat circumstantiis. Nonnullas tamen subiungo plerumque certas. Prima sit: quando ex parte subiecti fit reduplicatio particularis huius, ut, *prout, quatenus, in quantum, secundum quod*, &c. prædicatum formaliter appellat supra terminum reduplicatum. Ex g. *Petrus, in quantum musicus, est bonus*. Ita passim Authores; etiam Thomistæ. Solum obstat, quod D. Thomas K ambiguum sensum agnoscit in his enuntiatis, *Christus, secundum quod homo, est creatura, Christus, secundum quod homo, est Deus*; eo quòd terminus *homo*, est reduplicatus, potest accipi vel pro Supposito, vel pro naturâ; seu, quod eodem redit, vel pro materiali, vel pro formali significato. Ceterum ipse D. Thomas simul docet, terminum *homo* vi reduplicacionis accipi *magis proprie* pro naturâ; ideoque ex ijs enuntiatis primum magis concedendum esse, quam

negandum; secundum verò magis negandum, quam concedendum. Porro, cum de mysterijs Fidei sermo est, nequa sit ex varietate appellationis occasio errandi, maximè oportet uti distinctione, quâ omnis ambiguitas evanescat, etiam ex sensu orta minus proprio.

12 Secunda: quando duo termini, capaces appellationis formalis, ponuntur ex parte eiusdem extremi, alter alteram afficit formaliter. Ex g. *Petrus est bonus musicus, Miles veteranus pugnat*. Sed adverte, sæpe adiectivum, grammaticè locatum ex parte subiecti, rationis ordine pertinere ad prædicatum: v. g. *Miles quidem bonus est musicus, at non bonus est pugnat*; ubi *Tò bonus* ad prædicatum pertinet. Id quod, si aliz circumstantiæ desint, poterit in scripturâ colligi ex interiecto commate: in locutione verò, ex morula, vel tono vocis, seu iungente quodammodò terminos, *miles, bonus*.

13 Tertia: substantivum, vel adiectivum, ex parte subiecti positum, cuius formale significatum est ratio, fundamentum, aut radix prædicati, formaliter afficitur à prædicato. V. g. *Homo iustus est heres Cæli, Bos coruus ta est vitandus*. Contrâ, si dicatur, *Bos coruus ta est pinguis*, prædicatum non afficit formaliter terminum *coruus ta*, ob rationem contrariam. Quod si prædicatum indifferens sit, ut conveniat subiecto ratione formæ, vel aliunde, dubia est appellatio, debetque præviâ distinctione determinari.

14 Quod attinet ad casus obliquos, genitivus, sive antè, sive post rectum positus, significare potest habitudinem vel causalitatis, vel possessionis, tum præsentis, tum præteritæ.

V.

*U*g. *Liber Petri* indifferens est, vt significet librum, quem Petrus vel composuit, vel prahabuit, vel modò possidet. Quare, nisi ex circumstantijs sensum colligas, vt re distinctione. Alij casus obliqui, verbo coniuncti, vt cumque collocentur, ex se pariter indifferentes esse solent, vt à verbo afficiantur formaliter, vel materialiter; nisi fortè significant formas actione verbi destruendas, v. g. *Dominus illuminat cecos*. Pierumque tamen, vbi nihil imminet absurdi, formaliter afficiuntur, maxime à verbis significantibus actum internum animæ, vel externum sensus, quin varietas collocationis quicquam referat.

15. Regula hucusque tradite variari fortasse poterunt ex intentione loquentis, & à communi consuetudine consilto recedentis. Id tamen efficere non potest, quò minus iuxta communem sensum propositiones concedere, vel negare liceat, distinguendas postmodum citrà dedecus, sicuti Sophista libeat cavillari.

16. Notandum hic ex D. Thomà, quòd nomina numeralia primitiua species, vt *duo, tres, &c.*,

adiectivis addita, numerant, seu multiplicant sola subiecta, & quasi materialiter appellant: v. g. *Existunt tres albi*; quæ propositio vera esset, quamvis eadem numero albedo in tribus hominibus existeret. Addita verò substantiuis, appellantur quasi formaliter, quia principaliter multiplicant, sive numerant formas. Ideirco in Divinà Trinitate non sunt tres Dii, quia Deitas est vnica, licet sint tria Supposita, seu tres Personæ. Dixi principaliter: quia minus præcipue, & ex consequenti, censentur etiam cum formis numerare subiecta. Quod si numeralis sit Denominativum, poterit convenire concreto ratione vtriuslibet, formæ, vel Suppositi: sicque dicitur *Deus trinus, & vnus*.

17. Denique, pro argumentatione regula generalis est, quòd ex varietate appellationis consequentia vitiat. Unde malè sic argues: *Petrus est bonus, & est Logicus, ergo est bonus Logicus*. Aut è converso: *Petrus est bonus Logicus, ergo est bonus*. Nam ly *bonus* non eundem terminum afficit in Antecedenti, & in Consequenti.

DISPUT. VI.

Fusior de Terminò Controversia triplex discutitur.

*U*tyronibus, quos fortè iuvabit ingenij periculum publico certamine facere, teneris apta viribus arma suppetant, proponaturque palestra latior, campus apertior; tres modò super Terminò Quæstiones fusiùs, quam præ Summularum modulo, disceptare placuit. Eas verò hucusque reservavimus, cum ne doctrinæ seriem inturbarent, tum vt suà seorsùm Disputatione conclusas facile, ac citrà incommodum præterire possint, qui ad alia properant, & doceri, quam disceptare, malunt.

CAP.

CAR. I. ubi dicitur: *Verbum Vox, quod ex intellectu significans, Terminus esse potest.*

IN specimen vocum, nihil ex hoc unquam placito, agnoscantur, præducuntur, passim *Blitiri*, & *Sindapsus*, quæ si forsan alicubi generum significatum habeant, voces autem consurgere poterunt, vel eadem istæ viarum præcisâ significatione, aut ex hypothesi, quod nihil significant. Nihil inquam, agnoscant, id est, nullius obiecti, tam negativi, quam positivi, signa sint ad placitum: nam si voces significant ipsam nihilum, velut quoddam obiectum, ut voces istæ, *Nihil*, *Capentia*, *Prævatio*, ad placitum proculdubio significant. Loquimur ergo de voce articulata, quæ suo naturali significato contenta sit. Porro vox qualibet articulata, præter imaginatorem, & conceptum sui, necnon personam proferentem, quas ut suinet causas præsupponit, & quantum est naturale signum, se ipsam naturaliter manifestat audienti; quidquid sit, an hæc manifestatio defecta distinctionis significatio proprie dici queat. Quæritur itaque, an *Blitiri*, quatenus semet naturaliter manifestat, possit esse Terminus formalis?

2 Negant Thomistæ communiter: & rogati, quomodo nam sit formale subiectum in propositione, *Blitiri est vox?* respondent, esse vocem aliam, sive dictionem, quæ tacite lubi intelligi debet, v.g. *hoc quædam est, hæc vox, hic sonus*, aut quid simile. Unde, inquirunt, illa propositio, si proferatur integra, sic sonat, *Hæc vox Blitiri est vox*: ubi formale subiectum, formalisque terminus, solum est *Ta hæc vox*; & *Blitiri* dumtaxat est materiale subiectum, seu ter-

minus obiectivus ita omnia aliter, ac, si designato: *Petro dicas, Hic homo est albus*, *Petrus* ipse non est terminus formalis, sed purè obiectivus, pro quo formaliter supponit terminus *Hic homo*. Consequenter docent Thomistæ, nullam vocem materialiter acceptam, licet alioqui significet ad placitum, esse terminum formalem, v.g. in enunciato, *Homo est vox*: semperque vocem aliam subadii putant, v.g. *Hic sonus*. Hinc negant, & suppositionem materialem esse proprietatem termini formalis, & proprie Logici. Frustrâ ergo Thomistæ impugnat quidam paritate vocis, alioqui significativæ, sed materialiter supponentis.

3 Contraria tamen, & mihi vera sententia, præstet commuaiter Auctoribus Societatis. Et *prob. 1.*: pronunciatum, *Blitiri est vox*, nullo termino lubintellecto, est integra propositio vocalis: habet ergo subiectum formale: ergo in ipsâ *Blitiri* formale subiectum est, cum non aliud appareat: ergo & terminus formalis. Cætera constant. *Prob. Antec.*: pronunciatum illud, nullo termino lubintellecto, idem vocaliter manifestat, quod intus significat propositio mentalis affirmans, *Blitiri esse vocem*: id quod de secundâ, & tertiâ voce certum est; de primâ verò certum pariter esse debet: nam *Blitiri* manifestat semet, estque etiâ id ipsum, quod ex parte subiecti significat propositio mentalis. Ergo ternarius ille vocum, quæ ravis aliâ præcisâ, est integra propositio vocalis.

4 *Prob. Consequ.*: propositio vocalis tota consistit in complexione vocum, id ipsum externè manifestantium, quod propositio mentalis internè representat, sive quod externè significat, et, si audiri, aut videri possit: si ergo ternarius ille præstat hoc minus, perfecta propositio vocalise vadit.

Pater *Antec.* : tum quia non alium ad finem instituta est externa locutio, nisi vt alijs manifestemus, quod mentem concipimus : & ideo commercium Angelicum vocali sermone non eget: ergo finis enuntiativæ locutionis obtinetur vocibus integre manifestantibus iudicij mentalis obiectum. Tum quia non aliâ de causâ ternarius hic vocum, *Homo est animal*, integra est propositio vocalis, nisi quia vocaliter manifestat quidquid obijcitur mentali iudicio.

5. *Confirm. 1.* : iuxta Aristotelem, a causa, cur in disputando vocibus vîmur vice rerum, est; quia res in locutionem adducere, & non possumus; sed *Bliſſiri*, vt pote vox articulata, in locutionem venire potest : non ergo opus est, aliam pro *Bliſſiri* vocem in disputando subrogare, *Confirm. 2.* : formale subiectum enuntiationis vocalis est vox articulata audienti manifestans id, de quo prædicatum enunciatur; idcirco enim vox *homo* formale subiectum est, cum dicitur *homo est animal*; nec alia causa reddi potest citrà petitionem principij. Sed *Bliſſiri* ita se habet citrà dubium in pronuntiatione, *Bliſſiri est vox*; ergo, &c. *Confirm. 3.* : omnes, qui in nostrâ sententiâ sunt, audito, *Bliſſiri est terminus*, statim assentiuntur tamquam pronuntiato prorsus vero, quin aliam vocem subintelligant, cum potius illam omnino rejiciant vt redundantem. Ipsis ergo voces illæ significant verum. At propositio vocalis nihil est aliud, quàm voces sic dispositæ, vt audienti significant verum, vel falsum.

6. *Fac*, Deum mihi denegare concursum ad aliam vocem subaudiendam. Nonne, audito ex te *Bliſſiri est terminus*, planè conciperem, meam à te sententiam affirmari? Certè totidem apprehensiones, seu conceptus elice-

reim, quot ipse præhabes, res nimirum, & circâ eadem obiecta, primam circâ vocem *Bliſſiri*, reliquos circâ obiecta duratum continuè sequentium. Ergo tuam penitus mentem asseueres, non minus, quam si ex te audirem, *homo est animal*; neque enim tunc conceptus tuos aliter apud me exprimerem. Mihi igitur plenè manifestarent illæ voces enuntiationem à te præconceptam; ac proinde sine vllius tacitæ vocis adminiculo esset integra enunciatio vocalis.

7. *Confirm. 4.* : quòd *Bliſſiri*, pro se accipitur, nihil obstat, ne subiectum formale sit. *Prob.* : in propositione, *Omnis vox est sensus*, dictio *Omnis vox* accipitur, ac supponit etiam pro semetipsâ; & tamen, quatenus ita supponens, formale subiectum est, & terminus formalis. Dices: ea suppositio fundatur in significatione ad placitam. Sed *contra* quòd significatio, seu manifestatio sit naturalis, vel ad placitum, nihil refert, si semel vox, vt pro se accepta, formalis terminus esse potest. *Prob.* : significatio ad placitum investa est in supplementum illius significationis naturalis, quæ vocibus deest, & nisi deesset, nullam vltra desideraret humana locutio : ergo locutio humana de se contenta est quolibet ex his manifestandi modis. Difficultas igitur, non in modo significandi, sed in acceptione vocis pro se ipsâ, restare potest. At hæc difficultas superari valet, & reipsâ in prædictâ propositione superatur.

8. *Iam prob. 2.* : sententia nostra : vox, pro se accepta, siue materialiter supponens, constituere potest Oratoriam significativam, & artificiosam; ergo *Bliſſiri*, & quævis alia vox non significans, poterit enuntiationem constituere, & terminus formalis esse. Consequentia recta est, vt patet

hinc inveni doctrinam, & fundamenta Adverfiorum. *Prob. Antec.* : Vox materialiter fupponens, conftituere potest Verfum, ficut Carmensed Carmen est oratio fignificativa, & maxime artificiofa, ut notum est; ergo. *Prob. Mai.* : quia Verfus, quibus traduntur vulgo præcepta Grammaticæ pæris Latine difcentibus, plerumque ex vocibus componuntur materialiter, feu pro fe acceptis. Recogita ex G. hemiftichiam illud *Mafculus est Grex*, aut verfum, *Mas Oleafter, Acer neutrum cum Subere Robur.*

Sed claris adhuc Suppofitio materialis cernitur in Enigmatæ, cuius meminit Caramuel, quodque his verfibus continetur.

Bis-tria funt Septem, *Septem* Sex,
Sex quoque tres funt.

Ofto funt quatuor, *Quatuor* faciunt tibi Septem.

Cuius fensus est, quod *To Bis-tria* funt feptem litteræ; *Sex* vero *To Septem*, & fic de alijs. Vides, ut articulata voces, materialiter fupponeates etiã penes fingulas litteras, verfum tamẽ conftituant, & quidẽ formaliter ratione fui, non ratione alterius vocis fubaudiat: nam, fi quamlibet earum fubtrahas, non conftabit mefura carminis: & etiã fi aliam vocem tacite fubaudias, non poterit illa pertinere ad conftitutionem carminis vt talis; ex pedibus quippè, feu vocibus tacitis nullum artificium metricum conftituitur. Nec dicas, poffe id contingere in Oratione Pœdica, fecus autem in Logica. Nam, præterquamquod Adverfiorum argumenta vel in vtrãque oratione militant, vel in neutrà, iam concedis, ex voce purè materialiter acceptã immediatè & formaliter conftitui poffe loquutionem humanam, fignificativam, & artificiofam, qui totus huius controverfia cardo est.

10

Deniquè totã fuperior doctrina firmatur autoritate Magni Auguftini, tum cap. 10. de Princip. Dialect., vbi aperte docet, voces inter loquendum poffe modò accipi pro fe ipsis, modò pro rebus fignificatis. Inter alia ingeniofa admodum exempla proponit vocem *Creticus* (quod nomen est metrici pedis) fic inquiring: *fecundum aliam notionem Creticus nihil aliud est, quàm Creticus, & dactylus non est: fecundum aliam verò Creticus non est Creticus, quia dactylus est.* Tum clariffimè lib. de Magiftro cap. 5. ad finem, vbi vt probet, omnes orationis partes effe nomina, ftatuit in primis, omnem plenam fententiam, quam ipfe cum Tullio *pronunciatum* appellat, & nos in præfenti *propofitionem*, conftare femper nomine, & verbo.

11

Agit deinde cum Adco- dato, utrùm in hypothefi quãdam rectè diceretur, *quia est homo, est animal;* an potiùs, *fi est homo, est animal.* & cum vtrique difpliciffet primum, placuiffet autem fecundum, fubiungit Auguftinus: *Vide iam utrum ifte due fententia plena pronunciata fiat, placet fi, difplicet quia.* Adeod. *Plena omnino.* Auguft. *Age nunc, dic mihi que ibi funt verba, que nomina?* Adeod. *verba ibi video effe, placet, & difplicet: nomina verò quid aliud, quàm h & quia?* Auguft. *Has ergo duas coniunctiones etiã nomina effe fatis probatum est.*

12

En, vt M. Auguftinus ftatuit, duos vocum binarios, *Placet Si, Difplicet Quia*, duo effe plena pronunciata, feu quod idem est, duas integras propofitiones vocales. In ijs autem voces illæ, *Si, Quia*, funt nomina, feu vices gerunt eorum nominum, quæ fignificativa cum verbo funt neceffaria ad plenum pronunciatum: Et cum hæc eadem nomina funt, quæ Dialectici vocant *Subiecta formata*, vt perfpicuum est

est, sequitur, tam Si, quam *Quia*, for- male subiectum esse propositionis vo- calis. At voces istæ materialiter sup- ponunt, seu pro se ipsas accipiuntur, vix contextu manifestè patet. Vox igitur, pro se accepta, potest formaliter subijci, proindeque terminus esse formalis.

13. Nec recurrere licet ad alium terminum subintellectum, v. g. *hec vox*, aut *hec coniunctio*. Nam sic ir- ritus esset Augustini conatus; facile quippe negare posset Adeodatus, Si, & *Quia* esse nomina, tammodò ad men- tem Thomistarum ita diceret: Si pro- nunciata tua proferantur integrè, sic sonare debent, *Placet coniunctio Si, Dis- plicet coniunctio Quia*: hæc autem for- maliter constituuntur, non ex Si, & *Quia*, sed ex voce *coniunctio*, quæ ut- que nomen est: quantum ergo plenum pronunciatum necessariò constituatur ex nomine, & verbo, quid inde con- cludis?

14. Magno Augustino con- sonat Angelicus Doctor, b dum cir- cæ locutionem, *Curro est verbum*, sic ait: *Tali locutione hoc Verbum, Curro, non sumitur formaliter secundum quòd eius significatio refertur ad rem, sed se- cundum quòd materialiter significat ip- sam vocem, quæ accipitur ut res. que- dam: & idò tam æerba, quàm omnes orationis partes, quando ponuntur ma- terialitèr, sumuntur in vi nominum. Et non multò inferens: Verbum semper ponitur ex parte predicati, nunquam au- tem ex parte subiecti, nisi sumatur in vi nominis, ut dicitur. Et, ut quælibet orationis pars, materialiter potest accipi, & tunc habere vim nominis. Col- liges itaque, vocem *Curro* in enun- ciatione propositâ, materialiter accipi pro se ipsâ, ponique ex parte subiec- ti, seu, quod eodem recidit, esse pro- positionis subiectum.*

b in 1. Perib.

Loquitur autem D. Thomas de subiecto formali, non de parte obiectivo tum quia eodem te- nore profert *Tò ex parte subiecti*, ac *Tò ex parte predicati*; sed in secundo lo- quitur de predicato formali: ergo in primo, de formali subiecto. Tam præcipue, quia docet, vocem *Curro* ex parte subiecti poni in vi nominis: ergo *Curro* vim habet, & officium no- minis. At officium nominis in eâ propositionis parte locati, proculdu- bio est officium subiecti formalis. Ad- de quod, Verbum *Curro*, purè ob- iectivè consideratum, nequam sum- mitur in vi nominis, nec ponitur in propositione ritu nominis, sed est purum obiectum nominis sub. utellec- ti; non aliter ac Petrus in se existens, cum dicitur, *Hic homo est vivens*.

CAP. II.

Contrarijs objectionibus Occurritur.

1. **O**bjec. 1. si vox, nihil ad pla- citum significans, potest esse terminus, etiam ge- mitus, suspirium, sibilus, imò res quælibet, poterit esse terminus, si v. g. post emissum suspirium statim ad- das, *Est signum doloris*, vel si viso can- ne, dicas, *Est animal*. Quod autem suspiria voces articulata non sint, pa- rum refert, cum verè sint humanæ voces, se ipsas naturaliter significan- tes, non minds quàm *Bellini*. Item, si post pictam imaginem adscribas, *Est signum Cesaris*, imago ipsa terminus erit, seu formale subiectum: nam de ipsâ in ijs circumstantijs quæque intel- liget enunciari predicatum. At hæc omnia absurda sunt. En argumentum, quo manifestè infringi prædicant ar- gumenta nostra, si Superis placet.

2. Sed in primis quæro ab Lect. 5.

Ad.

Adversarijs, vtram sibilus esset terminus, an non, casu quo inter nos conveniret, vt sibilus, esset signum adventus Petri, & post emissum sibilum illico adderemus, est *adventus Petri*. Item, si ramo, significanti ad placitum vinum vendibile, adcriberetur, est *licor* : num ramus esset terminus? Si concedant, idem & nobis in casu argumenti licebit. Si vero negent, iam ergo munus termini non pendet ex sola significatione ad placitum: & adversarij discrimen reddere debent inter *Bliciri*, & *sibilum*, casu quo utraque vox significaret ad placitum, cur scilicet *Bliciri*, & non *sibilus* tunc esset terminus: quod discrimen nos etiam assignabimus inter vtrumque, quando tantum naturaliter significant. Deinde ex *Bliciri*, & qualibet alia voce articulata, composi potest Oratio Poetica, sive Carmeni, non tamen ex *sibilo*, vel *suspirio*: ergo id ipsum de Oratione Logica dicere licebit.

3 Directe ad argumentum responderi posset cum P. Lynce, veras, & perfectas esse propositiones argumenti sine vilo absurdo: darique posse propositiones heterogeneas, sive constantes partibus diversae naturae: quae doctrina facile propugnari posset. Sed tamen ea omisa, absolute respondeo, voces, & res, in argumento adductas, esse incapaces muneris terminandi propositionem vocalem, quia naturam suam ineptae sunt ad lectionem humanam; nemo enim censetur loqui suspirio, gemitu, sibilo, & similibus, quae sepe communia sunt brutis animalibus. *Loqui est articulata voce signum dare*, M. Augustino teste. Idcirco vocatur simpliciter mutus, qui, licet aliquos edat ore sonos, voces tamen articulare non valet.

4 Solum ergo aptae sunt ad loquendum voces a regulare, cuius

modi est *Bliciri*: quod non ideo precise dicimus esse terminum, quia seipsum manifestat, sed quia haec manifestatio praesupponit caetera requisita, nimirum esse vocem, & esse articulatam. Quod autem haec differentia inter *Bliciri*, & *sibilum*, aliasque res naturales, non sit impertinens, Adversarij ipsi fateri debent, velint nolint, si premantur instantijs auper adductis.

5 *Objic. 2.*: propositio vocalis est totum essentialiter significativum ad placitum: ergo consistere nequit parte non significativa, non aliter ac totum substantiale ex parte non substantiale constituit non potest. Quod inconveniens praecipue apparet in hac propositione *Bliciri non est Sindsapsu*, quae, si non aliae voces subaudiuntur, tota fere componitur ex partibus nihil significantibus. Obiectio solum probat, propositionem vocalem necessario constare parte aliqua significativa, quae denominatio enim refundat in totum. Sic homo dicitur totum essentialiter corporeum, naturam suam mortale, discursivum, aut rationale, quin tamen omnes eius partes corporeae, mortales, aut rationales sint. Ut ergo propositio dicatur absolute significativa ad placitum, satis est, si verbo consistat ad placitum significante, quod est velut anima propositionis. Certè Oratio Poetica non minus, quam Logica, debet esse significativa ad placitum, nec tamen id ab omnibus suis partibus necessario habet. Imò & propositio ipsa à solo Verbo, negatione affecto, vel innuunt, evadit totum essentialiter enunciativum, itemque affirmativum, aut negativum.

6 Exemplum totius substantialis, si regulam fundet generalem, mille probat absurda, quae recentere longum esset, cum innuunt a sint

Composita, quibus ut totis convenit denominatio, impotens verificari de singulis partibus, ne partialiter quidem. Recole exemplo numeri precedentis. Quod ergo totum substantiale ex non substantijs constitui non possit, provenit ex indole peculiari substantiæ, suo loco explicandæ, quæ non militat in alijs denominationibus, ut abundè patet ex dictis. Adde quod *Bliciri* non impedit, sed iuvat aliarum partium significationem ad placitum, ac proinde intra propositionem dici potest significativum *completivè*; complet enim significationem verbi, quod seorsim ab extremis non significaret more verbi, seu compositivo modo.

7 Dices: ergo eodem iure vocabitur propositio absolute non significativa ratione partis non significantis. *N. g. Conseq.*: quia negatio, ut aiunt, est malignantis naturæ, & eliminat à composito denominationem vnde cumque refulat. Quæ ratione prædicata negativa non dicuntur de toto, si vel una pars obset; ideoque homo non denominatur ab animâ immortalis, aut incorporeus. Nec oportune allegabis paræmias illas, *Denominatio sequitur debiliorem partem, & Malum ex quocumque defectu.* Nem prior militat in syllogismo, qui probabilis, aut falsus evadit, vel ex una præmissâ falsâ, aut probabili; & in quibusdam alijs deest, ut discendis. Non est tamen regula generalis, ut in exemplis passim obvius videre licet. Sic homo denominatur *vivens* ab animâ, quamvis materiâ ex se non vitalem includat: & propositio dicitur *significativa per se* à termino categorematico, licet consistat syncategorematis in significando debilioribus. Posterior paræmia valet in moralibus, in quibus

actus ex qualibet circumstantiâ malè vitatur. At in physicis frequenter prævalet in denominando pars melior, & nobilior.

8 *Replic.* iuxta D. Thomam c, *Oratio, & partes eius non sunt res naturales, sed quidam artificiales effectus. & ideo subdit (Aristoteles), quod Oratio significat ad placitum: ergo tam Oratio, quam eius partes, postulant significationem artificialem, sive ad placitum. Neg. Consequ., si de omnibus partibus singillatim acceptis sermo sit: nam vel ipse Aristoteles, orationem ait esse vocem significativam ad placitum, cuius partium aliqua separata significat: vbi non omnes partes requirit significativas, sed aliqua contentus est. Dices: Div. Thomas eo loci notat, id à Philosopho dictam esse propter negationes, & syncategoremata. Fateor: cæterum Philosophi dictum generale est, & D. Thomas voces non significativas haud excludit. Præterquam quod *Bliciri* hac in resyncategoremata imitatur, cum intrâ propositionem iuvet, & compleat significationem verbi, ut supra notavimus.*

9 Itaque D. Thomas ibi cum Aristotele rejicit vetustum errorem aientium, voces omnes, quibus loquimur, non ab arte, seu ab hominum arbitrio, sed à naturâ significationem rerum habere. Idcirco docet, orationem, & eius partes non esse res naturales, id est, naturalia signa rerum à se distinctarum, quas modò significant: id quod libenter fateamur, nec vlli voci articulatæ naturalem significatum attribuimus, præter eum, quem omnes in voce qualibet agnoscunt, nempe suimet, nec non personæ proferentis, cum prævijs actibus internis. Fateamur item, orationem, & eius partes esse effectus

G. ari-

artificiales: nam Oratio separata est significativa ad placitum, saltem ratione verbi, quod genus significationis artificiale est.

10. Partes autem (esto de omnibus loquatur D. Thomas, quod non constat,) in esse partium actualium, effectus quoque artificiales sunt: quia *Blisiri* v.g. non habet à naturâ, quod sic vel aliter coniungatur alijs vocibus, vt cum illis hanc, vel illam orationem constituat; sed hoc habet à ratione, & voluntate, vnde causantur *Omnia artificialia*, teste D. Thoma c. *Blisiri*, ergo, prout est pars actualis in oratione, effectus artificialis est. Sic lapis à naturâ habet esse lapidem, sed ab arte, esse partem domus actuale. Hinc rectè inferit D. Thomas, quod oratio significat ad placitum; quia totum hoc artificium partium est propter significationem totius orationis: id tamen inferit ad mentem Aristotelis, tantum requirentis, vt Orationis aliqua pars separata significet.

11. *Objic.* 3. terminus est pars per se ordinata ad propositionem constituendam; sed *Blisiri* non sic ordinatur per se: ergo. *Prob. Min.* quia *Blisiri*, & quavis alia vox non significans, nec à naturâ, nec ab arte ordinatur, vt propositionem constituat, & pro se accipiatur. Accedit 1., quod copula propositionis est vnio artis: at vnio artis non copulat extrema merè naturalia. Accedit 2., quod voces eatenus apte sunt ad loquendum, quatenus substituantur pro conceptibus: hæc autem substitutio non coavenit vocibus non significativis.

12. Ad argumentum, *Concess. Mai.*, neg. *Min.* In probatio-

ne pariter neg., quod *Blisiri* non ordinetur ab arte, vt id minus obear. Si quaeris, à quâ arte? à Logicâ ipsâ; quæ, cum sit Ars differendi de rebus omnibus, docet etiam differere de vocibus articulatis non significativis: cumque voces huiusmodi opportuna sint, vt ponantur loco subiecti, aut prædicati formalis, quando de ipsis artificiosâ locutione differitur, fit, vt ab Arte Logicâ quaerantur, & ordinentur per se, id est, ex intentione, ad multiplex artefactum vocale constituendum. Porrò commune hoc est omnibus ferè partibus artefactorum, quod ex intrinsecis meritis non alium habent ordinem ad artefacta, quam solius capacitatis; quâ suppositâ, ordinantur ab arte, id est, destinantur, & applicantur ad varium genus compositionis: & hæc ordinatio dicitur per se, quando fit ex propriâ artis intentione, fundaturque in merito, seu capacitate partis.

13. Nec obstant Accessiones argumenti. Non prima: quia vnio artis optimè potest extrema copulare naturalia, vt ex ijs totum artificiale resultet, quando extrema ex eo genere sunt, quod ars ipsa desiderat ad proprium finem. Sic Ars militaris artificiosâ vnione copulat extrema naturalia, nimirum homines, & equos, vt resultet acies ordinata. Sic dictio quavis, prout significativa ad placitum, artefactum quoddam est, in quo significatio nectitur cum sonoyocis vtiq; naturali. Sic vnio carminis nõ definit esse artificialis, eo quod aliqua voce vtatur non significativâ: v.g. *Barbara Blisiri tremulum vox acra pulsus*. Non secunda: fat enim in probatione conclusionis ostendimus, *Blisiri* substitui pro conceptu

Qui, quatenus constituit propositionem vocalem, plene respondentem propositioni mentali, proindeque id manifestat exterius, quod conceptus repræsentaret, si pateret.

14. *Objic. 4:* huic dicitur *Bliciri est vox*, si non alius terminus subaudiatur, nulla responderet propositio contradictoria: ergo ex solis ijs vocibus non verè constituitur propositio. *Prob. Antec.:* si aliqua responderet, maximè hæc *Bliciri non est vox*; at hæc non est contradictoria illius, cum non loquatur utraque de eodem obiecto, sed vnaqueque pro suo *Bliciri* realiter distincto supponat: ergo, &c. Ob eandem rationem nullus ex *Bliciri* constitui poterit syllogismus concludens; semper enim quatuor terminos habebit; v. g. si hoc modo constituitur: *Omnis vox est sonus, sed Bliciri est vox: ergo Bliciri est sonus.* Ubi non idem terminus in Minori, & in Conclusionem subiicitur.

15. *Neg. primum Anteced.* Ad probationem *resp.* Ea propositio negativa est affirmativa contradictoria, si subiectam illius supponat, ut potest; non iam materialiter pro se, sed formaliter pro subiecto affirmativa: frequenter enim accidit, ut ex conventionem loquentis, & audientis vox quælibet, etiam aliqui non significativa ad placitum, vim habeat significandi voces alias eiusdem structuræ: v. g. dum dicimus *A est littera vocalis*, accipimus *A* non tantum pro hoc sono indiviso, sed pro omnibus eiusdem speciei. Si ergo secundum *Bliciri* referatur ad primum, illudvè ex disputantium placito significet, perfec-

ta contradictio resultabit. Id quod communi usu fieri, certum est; nam etiam modo cum inter respondendum *Bliciri* scripsimus, omnes intelleximus, per illud significari *Bliciri* in argumento positum.

16. Hoc etiam pacto absque quaternione terminorum poterit ex *Bliciri* constitui syllogismus concludens, dummodo scilicet *Bliciri* Conclusionis formaliter supponat pro *Bliciri* Minoris. Dices: tunc mutabitur suppositio terminorum de materiali in formalem, quæ mutatio est contra regulas contradictionis, & syllogismi. *Resp.:* Varietas suppositionis tum solum officit contradictioni, & syllogismo, quando secum affert varietatem aliquam rei, pro qua fit suppositio: quod non accidit in casu nostro, ubi utraque propositio de eodem *Bliciri* invariato loquitur, seu pro eodem supponit utrumque subiectum formale. Quare iam datur affirmatio, & negatio eiusdem de eodem, ut contradictio postulat; iamque in conclusione asseritur identicas eorumdem extremorum, quæ in præmissis ponuntur identificata cum medio. Adde quod hanc suppositionis varietatem admittere debent Adversarij: quamvis enim subaudiamus, ut ipsis placeat, alium terminum ex parte subiecti, hunc v. g. *hic sonus*, adhuc propositiones illæ de eodem *Bliciri* non loquentur, nisi illud in alterâ formaliter accipiat, ut inventi parebit. Non ergo dabitur Contradictio, nec syllogismus concludens; vel omnes argumentum solvere tenentur,

17. Præterea responderi potest, non opus esse repetere *Bliciri*, ut fiat vocalis contradictio, vel syllogismus: recta enim, & in-

tegra locutio patitur, quod eadem vox, postea in vi nominis, duplici verbo deserviat: neque id abhorret Logica, quæ frequenter sic arguit, *Petrus est homo, ergo est animal, vel, Petrus currit, ergo movetur*, ubi eadem vox *Petrus* utriusque verbo respondet. Peterit ergo idem individuum *Blicliri* duplici propositioni contradictoriae, nec non Minori, & Conclusioni Syllogismi, non repetitum deservire. Denam facillimè dici potest, locum esse contradictioni, & Syllogismo, esto *Blicliri* nec repètur, nec duplici verbo deserviat: sic videlicet, *Blicliri est terminus, hæc eadem vox non est terminus*: item, *Omnis vox est sonus, sed Blicliri est vox: ergo ipsum est sonus*. Enimverò, quis neget, hanc legitimam esse contradictionem, *Petrus est homo, idem ipse non est homo*? Vel hunc esse rectum syllogismum, *Omnis homo est animal; Petrus est homo: ergo idem ipse est animal*? Certè iuxta D. Thomam s, *Ipsam, designat quod sit idem suppositum numero*.

18 *Obijc. 5.*: Suppositio est proprietas termini: ergo suppositio formalis est proprietas termini formalis. Sed *Blicliri* non gaudet suppositione formali: ergo caret proprietate, & consequenter essentiâ termini formalis. Insto: Omnis terminus iuxta Thomistas est signum: ergo omnis terminus formalis est signum formale. Sed vox significativa ad placitum non est signum formale, sed merè instrumentale, ut nemo dubitat: ergo eiusmodi vox non poterit esse terminus formalis. Si dixeris, signum, prout abstrahit à formali, & instrumentali, esse de ratione termini formalis; id tibi de suppositione dictum habe. Itaque Logici prius docent, suppositio-

tionem esse termini proprietatem, & eam postea dividuat in formalem, & materialem: quo satis indicant, suppositionem, prout abstrahit à formali, & materiali, esse proprietatem termini formalis *ut sic*. Termini, inquam, formalis: nam termino purè obiectivo, & materiali nulla convenit suppositio, ut cernere est in homine existente à parte rei, dum circa ipsum propositio formatur.

19 Plus ergo requirit formalis suppositio, quam terminus formalis. Ut terminus dicatur *formalis*, fat est, quod sit pars ratione sui immediatè constituens propositionem mentalem, vocalem, aut scriptam: id quod benè cohæret cum suppositione materiali, sive cum acceptione vocis pro se ipsâ. Ut verò suppositio dicatur *formalis*, vterius necessaria est distinctio vocis à re, pro quâ accipitur. Quocirca nomen *formalis* non ex eodem fonte derivatur in terminum, & in suppositionem. In terminum derivatur à *forma* propositionis, cui terminus immediatè vnitur: in suppositionem verò provenit à significatione rei distinctæ, quæ significatio est velut extrinseca forma obiecti. Hinc suppositio materialis, & terminus formalis nullatenus pugnant.

20 Neque item inconveniens est, quod eadem vox sit terminus formalis, & simul obiectivus, aut materialis, dummodò non purè talis appelletur: hoc enim nihil est aliud, quam eandem vocem esse id, de quo loquimur, & id, quo partim loquimur, ut cernere est in propositionibus SS. Augustini, & Thomæ c. præc. relatis. Quare nec pugnant in eodè termino denominationes

formalis & *materialis* : quia prior à formâ propositionis, posterior à modo suppositionis derivatur.

21 *Objic. 6.* : Si sufficit naturalis significatio vocis, ut pro se ipsa supponat, in nullâ propositione sciri poterit, utrum vox supponat materialiter, an formaliter; maximè cum prædicatum sæpe commune sit voci, & rei significatæ, ut cum dicimus, *homo est enitax*. *Resp.*; quælibet propositio, composita ex vocibus significativis ad placitum, reddit ex se duplicem sensum; quia voces eiusmodi ex se non potius formaliter, quàm materialiter supponunt: unde quævis propositio frequenter esse poterit vera simul & falsa secundum diversas acceptiones subiecti. Idcirco, M. Augustino iudice *g*, *Rectissime à Dialecticis dictum est, ambiguum esse omne verbum*. Determinatur igitur altera præ alterâ suppositio ex intentione loquentis, & communi more usurpandi voces; qui mos, & intentio regulariter dignoscitur ex prædicato; quod si tamen fuerit ambiguum, vel si dubitetur de intentione loquentis, tum distinctione utendum est pro negandâ, vel concedendâ propositione. Quæ doctrina plana est, & necessario admitenda pro vocibus ambiguarum significationis, v. g. *Canis*, *Gallus*, *Acies*, &c. Sed, quod potissimum est, eandem aptitudinem vocom, ut ad libitum loquentis accipiantur nunc pro se, nunc pro re significatâ, perspicuè docet M. Augustinus; tum ubi nuper, tum Lib. de Magistro cap. 8. Legito, & invenies operæpretium.

22 Dices: ergo *Bliſſiri* pro se supponit ad placitum: ergo significat ad placitum. Nego secundam consequentiam. Nam ut vox *homo* potest ad placitum supponere pro se, non tamen ad placitum significat se, sed naturaliter; sic *Bliſſiri* naturaliter significat se, quod tamen supponat pro se; sive quod in propositione accipiatur penes naturalem representationem sui, pendet ex placito loquentis. Suppositio distinguitur à significatione, ut vsus à re, qua utimur: vsus autem potest esse ad placitum, licet sit rei naturalis. Sic ad placitum utimur igar ad comburendum.

23 Ad extremum advertito; propropositionem, *Bliſſiri est Bliſſiri*, non esse identicam, sed falsam, nisi prædicatum ex intentione loquentis supponat formaliter pro primo *Bliſſiri*. Idem dicito de hac aliâ, *Omne Bliſſiri est vox*, quæ inepta est, aut falsa, nisi *Bliſſiri* formaliter accipiatur pro omni voce eiusdem structuræ: aliter enim non supponit, aut falso supponit *Tò Omne*, quemadmodum si diceretur *Omnis Petrus*, aut *Omnis Pater æternus*. Insuper advertito, materialem suppositionem admitti posse, aliquando saltem, in termino mentali, dummodò iudicium ex conceptibus realiter distinctis constituitur. Si tamen iudicium sit simplex qualitas, fortè repugnat materialis suppositio subiecti mentalis; ne alioqui propositio sit actus parè reflexus supra se penes verbum, & prædicatum non nisi virtualiter à subiecto distincta. Quidquid sit, præsens controversia de solo vocali termino instituitur.

CAP. III.

Strunt Copula enunciativa sit Terminus?

Copula enunciativa est unio, sive nexus ille, quo subiectum, & predicatum formalia inter se colligantur, ut constituent plenam sententiam, quæ vera, vel falsa dici queat. Contingit hic nexus in verbo, plenè, ac formaliter accepto. V. g. in propositione, *Petrus est homo*, Verbum *est* dicitur Copula, quia ex modo significandi compositionem obiectivam extremorum, vim habetnectendi inter se formales terminos *Petrus*, & *homo*. Sed, præter vim istam copulandi, habet etiam verbum quodlibet vim, sive officium prædicati, vel totalis, vel partialis. Cum propositione sit in verbo, dicitur de secundo adiacente; hæc v. g. *Petrus est*; tumque verbum *est* gerit munus prædicati totalis, & perinde valet, ac *est*, seu *habet esse in rerum natura*.

Cum additur aliud prædicatum, ut si dicas, *Petrus est homo, vocatur propositio de tertio adiacente, seu de prædicato contumelioso*; & tunc verbum *est* munus habet prædicati partialis. *In 7a. 103* (inquit D. Thomas b) *est, prædicatur ut adiacens principali prædicato; & non dicitur esse veritatem, quia sit tertium prædicatum, sed quia est tertius dictio posita in enunciatione, quæ simul cum nomine prædicato facit unum prædicatum; ut sic enunciatio dividatur in duas partes, & non in tres*. Verba adiectiva, ut *Currit*, & *Legit*, æquivalenter continent Verbum *est*, & aliud prædicatum: nam *Curris* idem valet, ac *est currens*.

Unde pro re præsentis nihil insuper habent notum dignum.

3 Recolenda hic omnino, quæ de significati Verbi diximus disp. 2. cap. 3. Ex quibus inferitur, quod verbum, aliud significat, aliud consignificat. Significat id, quod distinctè præfert quasi *in feri*; atque hoc dicitur principale Verbi significatum; & ratione ipsius verbo convenit munus prædicati. Consignificat verò (ut nunc tempus omitam) compositionem obiectivam extremorum peculiari modo: & ratione istiusmodi consignificationis verbum est Copula. Propter hæc, Verbum, licet sit dictio simplex in significando, ut vidimus loc. cit. tamen æquivalenter, aut virtualiter, continet categorema, & syncategoremam; illud, quatenus *significans*; hoc, quatenus *consignificans*; utrumque realiter identificatum in simplici dictione, sed formaliter, aut ratione nostrâ distinctum.

4 Conferant omnes, Verbum sub munere prædicati, seu quatenus est Categorema, propriè Terminum esse; consequenterque id ipsum dici debet de Copulâ realiter sumptâ, ut ex nunc nunc dictis aperte constat. Quare tota questio revocatur ad Copulam formaliter sumptam, atque ad eam prout à toto prædicato formaliter distinctam, sitamque in verbo, quatenus syncategorematicum est. Quo sensu, Añero cum communè Scholæ nostræ sententiâ contrâ communem Thomistarum, Copulam non esse terminum propriè, & simpliciter.

5 Probatum Assertio: Copula non est propriè, & simpliciter pars enunciationis; ergo nec terminus. Consequentia legitima est, vel apud

apud contrarios, qui, licet Terminum non desinant per conceptum partis, nullum tamen terminum agnoscunt, qui non sit pars enunciationis. *Prob. Antec. 1.*: si Copula foret pars, propositio simplex in tres partes divideretur; sed dividitur in duas partes, & non in tres, ut expressè docet D. Thomas c: ergo, &c. Maior, quæ sola potest esse dubia Thomistis, constat: quia Copula ve talis, nec subiectum est, nec prædicatum, ut supponitur: si ergo pars est, tertia pars erit, propositionem constituens. Cum ergo propositio dividatur in partes, ex quibus constituitur, dividetur in tres, præsertim quia iuxta Thomistas copula permanet, dum propositio resolvitur.

6 *Prob. 2. idem Antec.*: quod in enunciatione pars est, se habet ad orationem enunciativam sicut materia; sed Copula non se habet sicut materia, sed sicut forma, compositio, & constitutio: ergo propriè non est enunciationis pars. Maior, vnicè dubia, ostenditur luculento testimonio D. Thomæ d per hæc verba: *Oratio per constitutionem partium constituitur, & ipse partes se habent ad orationem sicut materia, compositio vero sicut forma: ubi sunt ergo eadem partes, sed non eadem compositio, est oratio eadem multiplex potentialiter, & materialiter, sed non formaliter, & actualiter.* Loquitur autem de oratione enunciativâ, ut legenti manifestum erit. Acedit, quod idem Angel. Doctor alibi docet, e terminos esse materiam propositionis, & idcirco eandem materiam esse in Præmissis, & in Conclusionem, quia sunt iidem termini utrobique.

7 *Prob. 1.*: terminus syncategorematicus iuxta Thomistas non est

simpliciter pars propositionis, nec terminus simpliciter: idem ergo de Copula asserendum est. *Prob. Conseq.*: quia Copula formaliter ve talis, purum syncategorema est, ut prænotuimus ex communi sensu. Quodsi forè dissentiant Thomistæ, facillè id probabitur quia iuxta ipsos, syncategorema est, quod significat aliquoties, id est, significat modum obiecti, qui sine se, quam modificat, esse non potest. At Copula ve talis significat modum obiectivæ convenientiæ seu compositionis, quam sine compositis non est intelligere, ut loquitur Aristoteles f: & quidem significat modaliter, magis quam adverbialiter. Tum quia iuxta Aristotelem, & D. Thomam g, verbum, quatenus denotat compositionem (quo sensu est Copula,) non tam significat, quam significat; quod est proprium syncategorematis.

8 Urgetur: nullum est syncategorema, quod magis sit colligatio, compago, & nexus partium, quam Copula; sed alia syncategoremata idcirco non computantur simpliciter inter partes, quia sunt partium colligationes, compages, & nexus: ergo, &c. Maior est evidens. Minor est M. Augustini h, cum Aristotele ita docentis: *Selas orationis partes, nomen, & verbum, debemus accipere: ceteras vero ex his fieri, & compages orationis potius, quam partes eius, debere nominari.* Est etiam Angel. Doctoris i, de syncategorematis ita loquentis: *Alia vero sunt magis colligationes partium orationis, significantes habitudinem unius ad alteram, quam orationis partes; sicut clavi, & alia huiusmodi, non sunt partes navis, sed partium navis coniunctiones.*

9 Urgetur iterum: Copula, formaliter sumpta, licet sit aliquid pertinens

G 4 ad

c In 2. Perib. Lett. 2. — d Opusc. 39. de fallac. cap. 5. — In 2. Pbyc. Lett. 5. f 1. Perib. cap. 3. — g In 1. Perib. Lett. 5. — h de Categor. cap. 1. — In 1. Perib. Lett. 1.

ad plenum verbi significatum, ipsa tamen, quatenus à toto prædicato distincta; non est Verbum: ergo, cum aliunde non sit nomen, nec vim nominis habeat, non est propriè pars enunciationis, nec terminus; hic enim, iuxta Thomistas passim, si proprius, & categoriaticus sit, adæquate dividitur in nomen, & verbum. Antecedens videtur indubium: nam Copula, vt talis, solum est quædam verba significatio, minus principalis, & ex consequenti, præterquam significat verbum principaliter actionem, vel passionem; vt docet D. Thomas K. vna autem, & minus principalis, verbi particula certè non est verbum.

10 Hastenùs dicta maxime contra Adversarios valere debent. Nunc absolue præstituta Assertio roboratur 1. quia, vt ostendimus disput. 4. c. 1., nullus est terminus verè Logicus, præter subiectum, & prædicatum: at copula, formaliter accepta, à prædicato, & subiecto distinguitur. 2. quia, si Copula terminus est, syllogismus perfectus plusquam tres terminos habebit, quod ab omnibus censetur absurdum. Nec dicas, copulam esse terminum enunciativum, non syllogisticum. Nam in primis, nullum esse terminum propriè Logicum, præter idòeum Syllogismo, probatum est loc. cit. Deinde, ad intrinsecam Syllogismi constitutionem tam necessaria est Copula, quam Extrema: ergo, si aliunde pars est non minus, quam subiectum, & prædicatum, æquo iure Syllogismi terminus appellabitur. Postremo, si Copula propositionis est terminus enunciativus, eadem ratione particula Ergo, quæ est velut Copula Syllogismi, terminus Syllogisticus erit: erit igitur quartus terminus, & in numero absurdum incurremus.

11 3.: quia Copula, formaliter accepta, est nexus ita modaliter affixus extremis, vt sine his nec existere, nec intelligi possit. Hoc, licet non paucis displiceat Thomistis, opinantibus, verbum manere Copulam, cum extrà propositionem solitariè profertur, clarissimè traditur à D. Thoma, qui ad illa verba Philosophi, *Consignificat (verbum) quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere, inquit: Compositio, in qua consistit veritas, & falsitas, non potest intelligi, nisi secundum quod intelligit extrema compositionis.* Et paucis interiectis. *Hoc verbum est, secundum se dictum, non significat, aliquid esse, licet significet esse. Et quia hoc verbum est (nempe solitariè prolatum), quod significat esse, potest videri significare compositionem, in qua sit verum, vel falsum; ad hoc excludendum subdit, quòd illa compositio, quam significat hoc verbum est, non potest intelligi sine componentibus, quia dependet eius intellectus ab extremis, quæ si non opponantur, non est perfectus intellectus compositionis, vt patet in eis esse verum, vel falsum.* Huc faciunt, quæ dedimus disput. 2. capit. 3. numer. 9. & 10.

12 Sanè copula enunciativa est illa compositio, vel significatio compositionis (id est, identitatis, aut convenientiæ obiectivæ) subiecti, & prædicati, in qua consistit propositionis veritas, aut falsitas. Quoties ergo non opponuntur extrema, vt accidit in Verbo seorsim sumpto, non potest intelligi Copula enunciativa. Unde sequitur, quod verbum est (idem esto de cæteris) non idem conceptus correspondet intrà propositionem, ac extrà: nam, dum seorsim profertur, ipsa respondet cõceptus significati principalis duratæ: at intrà propo-

tionem, respondet ipsi conceptus simplex eiusdem significati simul cum obiectivâ compositione, seu copulâ. Sequitur etiam, quod conceptus, qui respondet verbo *est* in enunciatione posito, geritque simile munus in iudicio mentali, nullatenus potest extrâmentale iudicium reperiri, cum sit conceptus essentialiter iudicativus, ut in Animâsicâ discetis.

13 Tum sic. Sed nexus ita modaliter affixus extremis, ut seorsim inelligi non possit, non est simpliciter pars compositi: ergo nec Copula, pars propositionis. *Prob. subsumpta Min.*: tum quia nexus eiusmodi non componit *ut quod*, sed *ut quo*, idest, non tam adhibetur ut sui merito componat, quàm ut sit id, quo partes componant, proindeque solum est pars cum addito disjunctive *ut quo*. Tum paritate unionis compositi naturalis, quæ idcirco non est pars simpliciter. Tum paritate copulæ propositionis complexæ, v.g. *Est, aut vel*, quæ ob eandem rationem non auget simpliciter numerum partium, & quidem hæc non sit tam affixa suis extremis, quàm copula enunciativa suis.

14 Rogabis ad calcem, in quo tandem liquidò consistat Copula formalis enunciativa? *Resp.* Consistit in significatione compositionis obiectivæ, non qualicumque, sed exigente actuale consortium extremorum formalium, nempe earum dictionum, quæ formalium subiectis & prædicati munus obeunt. Sanè ad enunciativam Copulam non sufficit qualicumque significatio compositionis, seu conjunctionis prædicati obiectivi cum subiecto: aliter, hæc nomina *Compositio, Convenientia, Identitas hominis cum Petro*, vim enunciativæ Copulæ continerent, quod falsum est. Insuper ergo requiritur modus significandi, quasi

practicè, & iudicativè attribuens unum extremum obiectivum alteri, vel removens unum ab altero: qui modus, seu attributionis, seu remotionis, cum necessariò exigat consortium terminorum talia extrema significantium, idcirco hos terminos necesse, & copulare dicitur, alterum constituendo formale subiectum, alterum prædicatum formale. Sed notandum, quòd modus attributivus, proprius Copulæ affirmantis, totus inabitur in prædictâ con-significatione, quæ est in verbo secundariæ remotivus verò, qui proprius est Copulæ negantis, coalescit ex eadem con-significatione, & ex particulâ *non* proindeque duo syncategoremata claudit.

CAP. IV.

Exarantur Argumenta Contraria.

Obj. 1. in propositione, *Petrus est homo*, Copula consistit in verbo *est*; sed hæc verbum vera pars est propositionis, & terminus: ergo, &c. *Resp.* In sententiâ probabili (de quâ Disp. 2. c. 3. n. 5.) statuente verbum *est* purum syncategorema cum significatione extremis affixa modaliter, *neg. Min.*. In sententiâ communi (de quâ *ibid.* n. 6.) concedo totum, si sermo sit de Copulâ realiter sumptâ: si verò de Copulâ sumpta formaliter; *dist. Mai.*, consistit in verbo *est*, ut syncategorematico, *conc.*; ut categorématico, *neg. Mai.*, & simili ter distinctâ *Mini. neg. Conseq.* Itaque in sensu reali Copula verè terminus est, cum sit totum verbum, cuius significatio realiter est simplex, ut ex eius definitione constat. Itaque hoc sensu intelligendi sunt D. Thomas, alijque veteres, si quando Copulam vocat enunciationis partem. Ceterum in sensu formali, quo aunc loquimur,

Copula non est verbum, sed quædam verbi particula minus principalis, vt cap. præced. explicatum est.

2 *Objic. 2.*: iuxta Damascenum, *a* *Unaquæque dictio terminus propositionis* 1. 3 sed Copula est dictio: ergo &c. *Confirm. 1.*: signum, ex quo propositio conficitur, terminus est: at Copula signum est obiectivæ compositionis, ex eâque propositio conficitur. *Confirm. 2.*: Copulae convenit proprietas termini suppositio; supponit enim pro identitate extremorum obiectivâ: at cui convenit proprietas, convenit etiam essentia termini. *Resp.* Hæc omnia in primis instantur in termino syncategorematico; qui tamen iuxta Adversarios non est terminus, aut pars simpliciter, sed secundum quid. Deinde (quod observatum velim), etsi alia syncategoremata partes essent, aliter dicendum foret in Copulâ. Nam syncategorema, *velociter* v. g., est signum modale *terminative*, non *subiectivæ*; quia separatum ab alijs dictionibus, suam aliqualem retinet significationem. At significatio propria enunciativæ Copulae, tam subiectivæ, quàm obiectivæ modalis est; quia nequit existere, nec intelligi seorsim à dictionibus, quas copulat.

3 Hinc, vt in naturalibus entitas purè modalis non est *entitas simpliciter*, sed *modus entis*, v. g. vnio humani corporis, & animæ; sic in Dialecticis dictio purè modalis, etiam subiectivæ, non est *dictio*, nec *signum simpliciter*, sed *modus dictionis*, aut *signi*. Quare Damascenus explicandus est, vt loquatur de dictione absolutâ, non de purè modalis. Tu n *dist. Min.* argumenti: Copula, formaliter sumpta, est dictio purè modalis, etiam subiectivæ, *conc.*; est dictio aliquatenus absoluta, *neg. Min. & Conseq.* Idem, quod de dictione, dictum esto de sig-

no; & prima *Confirm.* evanescet. Ad secundam: Copula formalis, saltem in affirmativis, accipitur quidem pro identitate, seu convenientiâ obiectivâ; sed non propriè supponit: non enim omnis acceptio est suppositio, sed sola *acceptio termini*, vt etiam Adversarij definiunt. Prius ergo probandum est, quod Copula sit terminus, vt deinde sequatur, quod eius acceptio est propriè suppositio.

4 *Objic. 3.*: iuxta Aristotelem, terminus est, in qua resolvitur propositio; sed propositio resolvitur in Copulam; ergo &c. *Prob. Min.*: nam si sermo sit de resolutione mentali, hæc etiam invenit Copulam, dum propositionem introspicit. Si verò de resolutione physicâ, hæc pariter fit in Copulam. Tum quia verbum est destructâ propositione manet, & quidem sub munere copulandi, tum adhuc connotet extrema, saltem in confuso. Tum quia, esto Copula non remaneat, verè tamen propositionem constituebat: vnumquodque autem resolvitur in ea, ex quibus constituitur, esto illa minimè supersint. Sic Leo moriens, resolvitur in corpus, & animam, quæ tamen illic peric.

5 *Dist. Mai.*: in quem resolvitur propositio, tamquam in subiectum, & prædicatum, *conc.*; aliter, *neg. Mai. Dist. item Min.*: resolvitur in Copulam, utcumque, *conc. Min.* (ne de voce disputemus); tamquam in subiectum, aut prædicatum, *neg. Min. & Conseq.* Ratio distinctionis constat ex dictis disp. 4. c. 1., præsertim n. 10. & 11. Ad probationem resolutionis mentalis invenit quidem Copulam; ac non vt propositionis partem *vt quod*, sed vt partem *vt quo*, seu modum partium; quod non sufficit, vs Copula sit terminus. Quod atinet resolutionem physicam, à velis, vt

compositum resolvi dicatur in omnia, ex quibus componitur, sive sine partibus, sive modi partium, sive soluto composito percant, sive supersint (quod de re disputare, non est operæpretium); transeat, quod propositio physice resolvatur in Copulam: non enim terminus est quidquid resolutionem terminat vicumque, sed quod terminat tamquam subiectum, aut prædicatum, seu tamquam pars *ut quod*, cuiusmodi est anima Leonina. Et retorquetur exemplum in unione corporis, & animæ Leonis.

6 Falsò tamen dicitur, quod verbum est retineat extrâ propositionem munus copulandi: id enim satis confutatum est cap. præced. n. 11. & 12. Quibus adde, quod verbum, sic receptum, vel actu copulat extrema confusa, vel non: Si copulat: ergo idem valet, ac *Aliquid est aliquid*, quæ integra propositio est; proindeque destruitur hypothesis. Si non copulat: ergo dabitur formalis unio nihil uniens: quæ, sive in naturalibus, sive in artificialibus, perinde sepugnat, ac actio nihil agens, aut relatio nihil referens. Verbum igitur, teoritur sumptum, connotat ut summum extrema possibilia connotatione solius aptitudinis, quæ non est Copula, sed, ut ita loquar, copulabilitas.

7 *Obiic. 4.*: ex varietate solius Copulæ claudicat syllogismus, v. g. *Omnis peccans est actu existens, sed Anichistus erit peccans, ergo est actu existens*, ubi sola variatio Copulæ est, erit, notam efficit consequentiam: sed non claudicat syllogismus, nisi ex variatione alicuius termini: ergo Copula est terminus. Obiectum probat contra Adversarios, Copulam esse terminum syllogismi, qui proinde plusquam tres terminos habebit. Quod ad nos attinet, *resp. 1.*, *admiss. Mai. dist. Min.*, nisi

ex variatione solius termini, vel *ut quo*, vel *ut quod*, *conc.*; præcisè *ut quod*, *neg. Min.*, & *Conseq.*, nisi loquatur de termino *cumtaxat ut quo*. Certè, variato situ militum, variatur acies, & sæpe claudicat; quis ideo situs inter aciei partes numeretur, nisi *ut quo*.

8 *Resp. 2.*: in prædicto syllogismo non sola variatur Copula, formaliter sumptæ: vitiosius quippe variatur verbum, quæ parte pertinet ad prædicatum, videlicet quatenus significat *esse*, vel *existat* cum tempore. Nam *est* significat entitatem *ut præsentem, erit* *ut futuram*: unde etiam redundat varietas suppositionis in subiectum, & in prædicatum coniunctum, quæ nunc accipiuntur pro significato præsentis, nunc pro futuro. Datur ergo reipsâ variatio omnium terminorum.

9 *Obiic. 5.* & principaliter: Copula est propositionis pars, & quidem præcipua: ergo & terminus. *Prob. Antec.* Copula est forma totalis, ad quam prædicatura, & subiectum comparantur *ut materia*; sed forma totalis, est pars in omni composito præcipua: ergo &c. Minor inductione patebit. Maior probatur: quia propositio affirmativa essentialiter à negativâ distinguitur ratione Copulæ, quæ in alterâ affirmatur, negatur in alterâ; sed essentialis distinctio, sive diversitas, provenit à formâ totali: ergo, &c.

10. Negat quidam Recontior Salmanticensis, Copulam esse formam propositionis: & generaliter in artefictis aliam cogitat formam; ex partibus, & earum unione resultantem. Nam forma domus, inquit, est forma realis artificiosa, realiter distincta à partibus unius, quæ ex earum unione resultat. Sed fallor, nisi hæc forma realis est in eum ens rationis.

Nihilominus vitro subsistam, si vel unum in Orbe Architectura Recentior inveniat, qui formam istam de facie noverit, vel inducere curet, cum domos ædificat: credendum enim est in arte peritis. Interim credam Aristoteli 8. Metaph., & D. Thomæ ibi Lect. 2., qui non aliam formam in artefactis agnoscunt, præter certum positionis, aut compositionis modum. Sic, si Limen definiatur, ait Angel. Doctor, *Lapis, vel lignum est ut materia, positio verò ut forma: & similiter in definitione domus, lapidis, & ligna sunt materia, & talis modus compositionis est ut forma.* Speciatim verò, quod formæ locum tenet in artefacto enunciativo, est *compositio*, vt nos docuit idem Angelicus. cap. præced. n. 6.

11 Præterea, forma propositionis est id, in quo formaliter consistit veritas, a re falsitas: per id enim specificatur propositio, discerniturque ab omni oratione non enunciativa. Sed id, in quo consistit veritas, aut falsitas, est *compositio*, secundum quod incipit extrema compositionis, vt nos docebat Div. Thomas cap. præced. n. 11.: ergo talis compositio, quæ proculdubio est Copula formaliter innecens subiectum, & prædicatum, forma propositionis est. Accedit, quòd affirmativa propositio à negativâ differt penes formam; sed non differt nisi penes Copulam, quæ in alterâ præ alterâ negationem includit: ergo, &c.

12 Ubi nota æquivocationem obiectionis propositæ, quod scilicet Copula negatur in propositione negativâ. Si negatur: ergo excluditur, seu removetur: ergo propositio negativa non constat Copulâ: ergo propositio non est; quo nihil falsius. Itaque, cum dicitur, *Petrus non est Leo*, particula *non* solum negat obiecti-

vam compositionem, id est, identitatem, seu convenientiam obiecterum, quæ quandoque dicitur *Copula obiectiva*. Non tamen negat Copulam formalem, sed illam potius constituit simul cum verbo vt consignificante. Vid. cap. præced. fin.

13 Sed dices: iuxta D. Thomam, *b* prædicatum est forma propositionis, ipsæque tribuit denominationem, & speciem: ergo falsò dicimus, propositionis formam esse Copulam. Resp. D. Thomas prædicatum appellat formam in sensu reali, quia vel est solum verbum, vel includit verbum; cumque verbum realiter sit Copula, idcirco absolute dicitur forma, seu pars formalis orationis, vt loquitur D. Thomas. c Si tamen formalis sensu loquamur, vt in præfati, non prædicatum, sed sola Copula, prout à toto prædicato distincta, propositionis forma est. Aliter poterit prædicatum vocari forma, quatenus in artefactis præcipua materiæ pars cum suâ formâ partiali dici solet forma totius, v. g. in statuâ caput, cuius varietas statuam efficit diversam. Sic Colosso, quæ fuerat olim in Rhodo insulâ Solis statuâ, Romæ reparato caput suum Nero Cæsar imposuit; eidemque postea substituit suum Commodus Imperator. En, pro solius varietate capitis, eadem statuâ modò Solis est, modò Neronis, modò Commodi.

14 Ad argumentum itaque, *neq. Antec.* Ad probationem, *conc. Mat. dist. Min.*: in composito naturali, *conc.*; in artificiali, *neg. Min.*, & *Conseq.*, nisi intelligatur additum vt quo. Fateor, non nihil. hic misceri controversiæ vocalis. Sed tamen, quod forma artificialis non proprie, & simpliciter vocetur pars, comprobari potest auctoritate, ratio-

Et, & exemplis. Auctoritate: nam præter dicta in specie cap. præced., D. Thomas alibi d sic loquitur: *In definitione domus, materia sunt partes, ædus autem, forma totius.* En, ut formam à partibus domi distinguit.

15 Ratione: quia artificialis forma est entitas purè modalis, variè modificans partes materiæ, consistensque in ordine, coniunctione, & figurâ. Id quod testatur generaliter D. Thomas e his verbis: *Ordo, & compositio, & figura in aliquibus tenent locum formæ, maxime in artificialibus.* At entitas modalis, quæ pura est modificatio, & affectio partium, non auget partium numerum, etiam in naturalibus; unde, etsi admittatur modus unionis in composito substantiali, non ideò tertia pars asseritur. Et hinc patet disparitas ad formas naturales, quæ, cum sint entitates absolutæ, partes compositi vocari merentur.

16 Exemplis: tum domus, & statux, de quibus disp. 4. c. 2. n. 5. Tum exercitus instructi; cuius partes non dicuntur modalis ordo, situs, variæque militum dispositio, sed tumæ, Legiones, alæ, &c. Tum Reipublicæ; cuius partes sunt cives, aut civium clâsses, non verò moralis nexus, aut ordo in abstracto, quævis censetur forma Reipublicæ. Quapropter, squando forma artefactorum vocatur *pars*, ut nonnunquam à D. Thomâ f, semper intelligendum est diminuens additum *ut quo*. Significatur quidem forma nominibus partium artefacti pro *formali*: non enim nudam materiam significat in statuâ nomen *caput*, aut in domo nomina *paries, columna* &c., aut in enunciatione no-

mina *subiectum, prædicatum*; sed materiam prout suâ formâ modificatam, & affectam. Cæterum, licet significetur expressius, non significatur in *recto*, sive *ut quod*, nec ut res, de quâ dicantur; & verificuntur ea partium nomina; sed dumtaxat in *obliquo*, & *ut quo*, sive ut modus, quo materia redditur digna nomine *capitis, columnæ, prædicati, &c.*

17 Denique, ut penitus explicata maneat enunciativa Copula, notare oportet, illam non solum totius propositionis esse formam, sed etiam uniuscuiusque extremi, sive termini ut actualis. At aliter, & aliter. Nam singulorum extremorum forma est, quatenus alteri tribuit denominationem *subiecti*, alteri denominationem *prædicati*: est etenim ipsa modalis subiectio, & prædicatio, penès diversos respectus. At propositi nis forma dicitur, quatenus illi præstat denominationem *enuntiantis, affirmantis, aut negantis*. Sic anima dicitur forma corporis, quatenus illud red- dicit completum, & informatum: dicitur verò forma hominis, quatenus illum constituit viventem, rationalem, &c.

CAP. V.

Utrum nomen Deus sit terminus communis?

1 **H**Æc una est ex celeberrimis Summulistarum controversijs; quam sic expedire conabimur, ut si qua Theologica miscere opus fuerit, tyronum aciem non supervolent. Nomen *Deus* nonnunquam accipitur prout etiam

etiam significatum admittit impro-
 prium, vt quoties in Sacris Litteris
 applicatur hominibus iustis, aut iu-
 dicibus populi, v. g. *a Dijs non detra-
 het, b Ego dixi, Dij estis*; atque etiam
 quoties dicitur de falsis Numinibus, v.
 g. *c Esfi sunt, qui vocantur Dij, sive in
 Caelo, sive in terra, nobis tamen vnus est
 Deus*. Hoc sensu nomen *Deus*, vt ex
 Doctore Angelico d docet Eximius
 Doctor. *e* Nam iustis, & iudicibus
 conuenit, quia peculiari modo ali-
 quam Dei excellentiam participant:
 falsis verò Numinibus aptatur eà ra-
 tione, quòd nomen *homo* de picto ho-
 mine dicitur. Vtrifque ergo applica-
 tur titulo cuiusdam similitudinis (vel
 veræ, vel apparentis) veri Dei, qui est
 principale analogatum. De iustissimo-
 di communione analogà, nulla modò
 contro verfa mouetur.

2. Mouetur ergo de nomine
Deus, prout propriè significat natu-
 ram Diuinam: quà ratione duplex
 adhuc quæstionis sensus esse potest.
 Alter: an nomen *Deus* sit terminus
 communis, habità ratione trium Per-
 sonarum? Cæterum hac de re nulla
 nobis contentio cum Thomistis. Om-
 nes quippe Catholicè fatentur, nomen
Deus verè prædicari de singulis Per-
 sonis Trinitatis, eo quod natura Di-
 uina, eadema, & singularissima, tribus
 Personis, omnibus, & singulis, reali-
 ter inest per identitatem. Hæc porro
 non est communitas *universalis*, quam
 D. Thomas *f* appellat *communitatem
 rationis*, & quæ itare nequit, si natura,
 non multiplicata, sed eadem numero,
 sit in pluribus *g*. Poterit ergo vocari
 cum D. Thomà *b communitas rei*, id est,
 unius individue rei identitas cum plu-
 ribus Personis; quæ non nisi in Deo re-
 peritur.

^a Exod. 22. — ^b Ps. 81. — ^c 1. Cor. 8. — ^d 1. p. q.
 dist. 19. q. 4. ar. 2. ad 2. — ^e D. Th. in Corp.

3. Aliter dici potest, nomen
Deus in ordine ad tres Personas, nec
 esse terminum omninò singularem,
 nec omninò communem, sed inter
 vtrumque medium, & vtrique aliqua-
 tenus similem. Quæ est etiam doctri-
 na D. Thomæ *i* per hæc verba: *Hoc
 nomen Deus, licet conueniat cum termi-
 nis singularibus in hoc, quòd forma sig-
 nificata non multiplicatur; conuenit ta-
 men cum terminis communibus in hoc,
 quòd forma significata inuenitur in plu-
 ribus suppositis*. Meritò igitur inquitur
 Thomistæ, quòd communitas tribus
 Personis non conducit ad communi-
 tatem, de quà est sermo: suppositis
 enim Fidei principijs, nulla potest hæc
 in re, nisi merè vocalis, superesse con-
 tentio.

4. Alter ergo, & proprius
 quæstionis sensus est: an nomen *Deus*,
 habità solum ratione Diuinæ naturæ,
 & præcisà Trinitate Personarum, sit
 terminus communis? Affirmat Tho-
 mistæ cum his limitationibus, *dialec-
 ticè, & ex modo significandi*, quamvis
 non *ex parte rei significatæ*: quia, in-
 quunt, licet res significata, nempe
 natura Diuina, sit in se omninò sin-
 gularis; tamen ex imperfectione men-
 tis humanæ concipitur à nobis quasi
 multiplicabilis esset, vel instar nature
 multiplicabilis; & saltem singularitas
 naturæ Diuinæ non significatur termi-
 no *Deus*; quod fat est, vt evadat ter-
 minus *negatiuè* communis, conse-
 quenterque propriè communis *dialec-
 ticè, & ex modo significandi*. Ex aduerso
 Auctores nostri negant, terminum
Deus esse communem vero aliquo, &
 proprio sensu dialectico. Hæc eadem
 sit nostra conclusio: quæ-

5. Præbatur hoc pacto. Om-
 nis terminus verè communis signifi-
 ca-

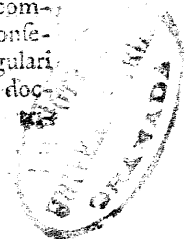
13. ar. 10. — *e* L. 2. de Attrib. neg. c. 32. — *f* in 3.
 ar. — *h* Ib. ad 2. — *i* 1. p. q. 39. ar. 4. ad 2.

care debet rationem, sive formam, multiplicabilem in plura individua, vel inferiora; sed ratio, seu forma, significata nomine *Deus*, non ita multiplicabilis est, vt Fides, & evidentia nos docent: ergo nomen *Deus* nullo vero sensu terminus est communis. Maior ostenditur multifariam. 1.: quia non alium sensum habere potest definitio termini communis, nominatim Thomistica, *Qui significat plura diuisim*; non enim is terminus immediate significat plura vt plura, sed aliquid multiplicari potens in plura *diuisim*, id est, singillatim. 2.: quia terminus communis talis esse debet, vt possit aptari, & convenire pluribus; si enim aptari nequit, nisi vni, quid distat à termino singulari? At si res significata est omnino impotens reperiri in pluribus, quomodo poterit nomen pluribus convenire, nisi mutet significatum?

6. 3.: quia id persuadet inductio perpetua per omnes terminos, quos constat esse communes, vt sunt *homo, leo, arbor* &c. 4.: quia terminus communis est terminus vniversalis, cum vterque significet vnum vnitate rationis, & realiter aptum convenire multis diuisim. At nequit terminus esse vniversalis, quin res significata multiplicabilis sit: ideoque D. Thomas k ex processu probat, in Deo non esse *totum vniversale*. 5.: quia iuxta D. Thomam, citat. n. 3., *nomen Deus convenit cura terminis singularibus in hoc, quod forma significata non multiplicatur*: ergo formam significatam multiplicari non possit, proprium est termini singularis, prout seceruntur à communi: ergo termini communis, prout à singulari discreti, proprium est, quod forma significata multiplicari queat.

7. *Confirm. 1.: D. Thom.* eod. loc. in nomine *Deus*, comparato ad Personas Trinitatis, non agnoscit convenientiam cum termino communi, nisi in hoc, quod forma significata invenitur in pluribus supposito: de cetero, convenientiam agnoscit cum termino singulari. Si ergo praescindamus, vt nunc praescindimus, à Trinitate Personarum, & nomen *Deus* consideremus in ordine ad entitatem Derabolutam; nulla iam ex mente D. Thomae superest convenientia cum termino communi, cum desit ille vnicus convenientiae titulus, in suppositura pluralitate fundatus.

8. *Confirm. 2.: terminus hic Deus non est communis, vt nemo dubitat: ergo nec terminus Deus. Prob. Conseq.:* tum quia vterque terminus significat naturam Divinam vt vnicum: siquidem *Deus ipse*, vt ait Div. Thomas, *secundum idem est Deus, & hic Deus*; sed est hic *Deus secundum naturam vt vnica*: vt vnica: ergo secundum eandem vt vnica est *Deus*. Tum quia, iuxta omnes, non modo Catholicos, sed naturali rationis lumine bene videntes, recta est haec appropinquatio: *Est verè Deus, non est iste Deus, sive vnica Deus*; vt & haec: *non est hic Deus, sive vnica Deus, ergo non est verè Deus*. Sunt igitur hi termini convertibiles, & se se invicem inferantes. At ex terminis convertibilibus nequit alter esse communior altero, cum vterque parem importer coactionem, aut latitudinem: ideoque, si terminus *homo* non latius pateret, nec extendetur ad plura, quam *Alexander*, non esset communior. Enimverò, notum est Dialecticis, quod à termino communi ad singularem nulla est consequentia affirmativè, nec à singulari ad communem negativè: cuius doc-

trina exempla sunt obvia. Si ergo utraque consequentia valet inter terminos *Deus*, & *hic Deus*, nequit alter communis esse, singularis alter.

9 Sed validius adhuc ab impugnatīs Adversāriorum solutionibus conclusio nostra robor accipiet. Respondeat 1. , nomen *Deus* esse commune, quia, licet forma significata non sit multiplicabilis ex parte rei, est tamen ex modo significandi proprio nominis. *Contra*: hic modus significandi, iuxta Adversarios in eo consistit, quod illud nomen significet, atque adeo cogitare faciat naturam Divinam *sive singularitate*. At fallum hoc esse, suadetur 1. : quia audito nomine *Deus* idem cogitamus, sive concipimus, ac audito *hic Deus*, nempe Deum nostrum ut singularem, & unicum; ideoque dicimus, quod *Deus verus & multiplex* implicat in terminis. 2. : quia Catholicus ex symbolo Apostolorum dicens, *Credo in Deum*, idem significat se credere, ac dicens ex symbolo Niceno, *Credo in unum Deum*; cum utriusque symboli sit vnus, & idem articulus: sed posterior formula significat ex vi verborum, sive ex modo significandi internam fidem Dei ut vnus, & singularis: ergo & prior.

10 Hæc facit illud Sap. 14. v. 21. *Incommunicabile nomen lapidibus, & lignis inposuerunt*. Sermo est de nomine *Deus*, ut ex contextu patet, docetque D. Thomas *m*. Est igitur *Deus*, Sacra Paginâ teste; *nomen incommunicabile*, seu, quod idem sonat, non commune, sed ad eum proprium vnus individui, ut alijs communicari non possit. Vbi nota bene, non solum obiectum nomine significatum, sed nomen ipsum vocari in-

communicabile; quo satis indicatur, repugnantiam communicationis in ipsâ quoque vi nominis, proprioque modo significandi sitam esse.

11 Dices: sicut essentia Divina ex modo nostro concipiendi præcinditur ab Omnipotentia, & reliquis Attributis, cur non etiam a singularitate? *Resp.* Quidquid sit, an essentia Divina sub nomine *essentia*, vel *natura metaphysicè sumpta*, præcindi possit a singularitate (quod ad Theologos spectat); non ita præcinditur sub nomine, & conceptu *Deus*. Probatur hoc: tum quia nomen *Deus* significat naturam perfectissimam, qua nihil melius cogitari possit, ut docet M. Augustinus *n*: ergo significat naturam Divinam physicè sumptam, & vndeque perfectam, sive ut actu complectentem perfectiones omnes absolutas, quas inter extima est singularitas.

12 Tum quia illud nomen non magis præcindit a singularitate, quam ab Immortalitate, & reliquis Attributis, ut Adversarij supponunt, nec vllâ ratione negabitur: sed non præcindit a reliquis Attributis, v. g. ab Immortalitate; siquidem, M. Augustino teste *e*, *Omnes Latine lingue sciis, cum aures eorum sonus iste (Deus) tetigerit, movet ad cogitandam excellentissimam quandam, Immortalemque naturam*. Non igitur nomen *Deus* habet eam significationem præcisivam, quæ fortè convenit huic termino *Essentia Dei metaphysica*; sed potius Deitatem præferet physicè sumptam, atque adeo ut singulari-

13 Adde clarissimum testimonium D. Thomæ *p*, contentum verbis hinc: *Hoc nomen Deus significat*

Est naturam Divinam: impossibile est enim nomen hoc ad aliquid significandum supra omnia existens: quod est principium omnium, & remotum ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes Deum. Unde sic arguo: nomen *Deus* ex propria impositione, & intentione nominantium Deum (atque ad eod ex proprio modo significandi), non significat aliquid præcisum ab existentia, sed *aliquid supra omnia existens*; non item aliquid præcisum ab Omnipotentia, sed aliquid, quod est principium omnium (quo exprimitur perfectio Omnipotentia, & Causæ primæ): ergo 1. nomen *Deus* non significat meram essentiam Dei metaphysicam, cum hæc iuxta Thomistam abstrahat ab Omnipotentia, & existentia; sed significat naturam Dei physice sumptam: ergo 2. non significat aliquid præcisum à singularitate; ab hac enim præcindi non potest natura Divina, quamdiu non præcinditur ab existentia, ut Thomistis in confesso est.

14 Respondent 2., singularitatem, quamvis implicite significetur nomine *Deus*, non tamen exprimit. Unde fit, ut natura Divina significetur præcisà à singularitate saltem penès explicitum: quod sufficit, ut terminus *Deus* vocetur communis; vt enim vocaretur singularis, deberet exprimere, sive explicare singularitatem. *Contrà* 1. iuxta D. Thomam (q), nomen *Qui est* (manifestatum Exod. 3.) est maxime proprium Dei, proindeque terminus singularis, non minus, quam *Petrus*, aliaque nomina, quæ Grammatici propria vocant: & tamen nomen *Qui est* non exprimit, nec præferret explicitè singularitatem. Dices: præferret existentiam, in qua imbitur singularitas. Rectè: dummodò intelligas, non quidem existentiam

vicumque (nam existentia vt sic, est vtique terminus communis), sed existentiam necessariam, & summè perfectam.

15 Sed hinc nomen *Deus* evadit etiam proprium, & singulare. *Prob.*: nomen *Qui est*, idèd singulare censetur, quia, licet non sit hæc expressio *singularitas*, explicat tamen existentiam Dei necessariam, in quam siquis reflectat, illico inveniet singularitatem. At id ipsum accidit in naturà verè Divinà, quam exprimit nomen *Deus*, & quæ non distinguitur ab existentia, nisi penès explicitum, vt modò supponis. Adde quòd iuxta D. Thomam nomen *Deus* etiam significat *aliquid supra omnia existens*, ac proinde significat etiam existentiam Dei necessariam.

16 *Contrà* 2.: quia si terminus *Deus* verè imbitur quiddam explicat hic terminus *Deus singularis*, vel *Deus unicus*, solumque ab eo differt penès explicitum, nequit esse communior illo. Sic *substantia* non est communior, quam *ens per se*; nec *animal* communior terminus, quam *sensitivum*; nec *Iesus* minus singularis, quam *Salvator mundi*.

17 Denique omnis Ac verbariorum evasio præcluditur hac ratione. Etsi permittamus, nomine *Deus* significari naturam Divinam à singularitate præcisam, adhuc nomen illud non erit commune. *Prob.*: natura Divina, sic præcisà, retinet semper essentialem exigentiam singularitatis, concipiturque vt necessaria radix illius: non aliter ac, etsi præcindatur ab Attributis, nunquam tamen concipitur sine exigentià Attributorum. Tum sic: ergo nomen *Deus* significat saltem naturam Divinam vt exactivè, & radicaliter singularem, & consequenter est nomen singulare radicaliter,

licet non formaliter : ergo non est commune. Patet hæc coniequentia : tum quia nomen radicaliter singulare non latius patet, quam singulare formaliter. Tum quia significat, ac præfereat aliquid essentialiter repugnans communicari, siue indifferentiæ ad plura ; quod enim essentialiter exigit esse vnicum, & singulare, essentialiter repugnat pluralitati : habet igitur significationem repugnantem termino communi, de cuius conceptu est indifferentia ad plura. Sic *Rationalis* nequit esse nomen commune risibili, & non risibili ; quia licet præcindat à risibilitate formali, retinet radicalem, vi cuius essentialiter excludit subiectum non risibile.

CAP. VI.

Diluuntur aduerse partiæ argumenta.

O *Bjic. 1.* : nomen *Deus*, quantum est ex se, ita significat naturam Divinam, vt convenire posset pluribus Dijs, si per impossibile darentur : ergo quantum est ex se, siue ex modo significandi, est terminus aptus convenire pluribus, ac proinde communis, licet res significata sit vnica ; *nomena cuius* (inquit D. Thomas (a)) *non sequuntur modum essendi, qui est in rebus, sed modum essendi, secundum quod in cognitione nostra est. Antec.* probari potest 1. : quia nomen illud ex se non determinat, sit nẽ vnicus, vel multiplex *Deus* ; quemadmodum nomen *homo* non determinat, sit nẽ in rerum natura multiplex, aut vnicus homo. 2. : quia aliter foret inutilis, aut nugatoria determinatio, quæ sæpe dicitur tali nomini, vt cum dicitur *hic Deus, vnus*, aut *unicus Deus*. 3. : quia

nomen *Deus* idem significat catholico, & pagano ; alioquin, dum hic affirmat, ille negat, idolum esse Deum, alter alteri non contradiceret : sed pagano ita significat, vt ex se non repugnet convenire pluribus : ergo & catholico. Hoc tamen discrimine, quod catholicus aliunde novit, Deum multiplicari non posse ; paganus autem deceptus putat oppositum.

2. *Resp. neg. Antec.*, vel *dist.* : nomen *Deus* convenire posset, &c., retentâ significatione, quam habet, *n.g.* ; significatione mutatâ, *conc. Antec.*, & *neg. Conseq.* . Si per impossibile darentur plures Dijs, nullus eorum esset aliquid *suprà omnia existens, principium omnium, & remotum ab omnibus* ; ad quod significandum impostum est nomen *Deus*, teste D. Thomâ : ergo nulli eorum conveniret hoc nomen, retentâ significatione, quâ gaudet. Si autem aliam indueret, foret quidem terminus communis. At quid inde ? Id ipsum accederet nomini *Petrus*, si imponeretur ad significandam speciem humanam. *Ad 1. prob. neg.* assumptum : quia nomen illud, quantum est ex se, naturam significat vt verè Divinam, adeoque vt repugnantem multitudini : secus nomen *homo*, quod significat naturam imperfectam, cui nullo ex capite multitudo repugnat.

3. *Ad 2. neg. sequel.* : quia determinatio vtiliter additur, vt caveatur erronea intelligentia nominis *Deus*, quam habent ethnici plerique, dum naturas varias, nec verè Divinas, eo nomine donant : quod tamen non provenit ex modo significandi proprio nominis, sed ex inconsiderantia, vel pravâ mentis dispositione. Accedit, quod nonnunquam determinatio apponitur nominis omnino

(a) *I. p. q. 13. ar. 2. ad 2.*

singulari, ac proprio, maioris expressionis, aut emphasis gratiâ, v.g. Act. 1. *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in Cœlum, sic veniet, &c.* Ad 3.: illud argumentum sibi objicit D. Thomas (b) contra conclusionem, quam ipse docet, quòd scilicet nomen *Deus* non univocè dicitur de vero Deo, & idolis gentium. Concedit, quòd catholicus contradicit pagano, & uterque nomine *Deus* vitur ad verum Deum significandum. Et tamen negat esse nomen univocum; quod est reipsâ negare, nomen esse commune secundum propriam significationem.

4. Itaque, si obiectio loquatur de pagano sapiente, & rationis lumen seclâs vulgi erroribus consulente, cuiusmodi fuere Socrates, Aristoteles, alijque, *conc. Mai.*, & *neg. Min.*: his enim Gentilibus (c) innotuit unitas Dei, tamquam essentialis prerogativa Divinæ naturæ, atque ita significata nomine *Deus*, vt hoc nomen non posset pluribus aptari penes proprium significatum: nec ipsimet idolis aptabant, saltem serîo, & cum internâ credulitate. Vnde, licet catholicus, instructus doctrinâ Fidei, melius intelligat eius nominis significatum; tamen ex modo significandi, nominis proprio, idem intelligebant prædicti Gentiles, quod attinet unitatem veri Dei. Quodsi de paganis vulgaribus sermo fit, isti pugnantia profus, & contradictoria de Deo cogitabant. Quoties enim rationis lumen, se quasi furto subducens errorum tenebris vtrò micabat, non in Deos plurali numero, sed in Deum unicum ferebatur: vnde sunt illæ formulæ, ipsi etiam ethnicis

familiares, *Quod Deus dedit, Deus videt, &c.* Quare Tertullianus (d) Gentiles opinie redarguit suo ipsorum animæ testimonio, opportunè exclamans, *O testimonium animæ naturaliter christiane!*

5. At iidem ipsi, malè sibi constantes, simul infinitam propè Deorum turbam adorabant, prævalentibus fabulis contra conscientiæ testimonium. Et quamvis nullus vel inter ethnicos inveniat, qui hoc Deum credat esse, quo ræius aliquid est, vt testatur M. August. (e), Deos tamen, alios alijs meliores, ab ethnicis creditos fuisse, notum est: nec certe rem optimam cogitabant, Divinitatem ad brata, & olera deprimentes Ægyptij; quos irridens Iuvenalis, & ipse paganus, exclamat. *O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis—Nummal*

6. Quamvis ergo dicatur cum D. Thomâ, nomen *Deus* accipi secundum proprium significatum à pagano, & catholico, super idolo contententibus; solùm sequitur, quòd paganus reipsâ implicat in terminis, dum Deum, quem concipit unicum, vult esse multiplicem, quemadmodum in terminis implicat, dum Deum, (cuius naturam cogitat excellentissimam, vt cogitat omnis latinæ linguæ scius Augustino teste cit. cap. præced.) vult esse corporeum, lascivum, alijsque vitijis dehonestatum: sic tamen, vt implicantiâ mens eius culpabiliter cœca non advertat. Idcirco verè contradicit catholicus, & nomen *Deus* ab implicantiâ vindicat. Sic, asserenti, Leonem esse hominem, eo quod ruditer cogitanti non appareat homo repug-

H 2

nans

(b) *Cit. q. 13. ar. 10.* (c) *Vid. D. Thom. 1. p. q. 11. ar. 3.* & *P. Suar. disp. 30. Met. sect. 10. m. 14.* (d) *Apolog. seu Lib. 2. c. 17. 3* & *1. 3.*, seu de testim. animæ, præfatio c. 2. & 6. (e) *L. 1. de Doctr. Christi. c. 7.*

nans irrationalitati, verè contradiceret qui negaret: nec ideò nomen *homo*, quantum est ex fe, fieret irrationalibus commune.

7 *Objic. 2.* nomen *Deus* non fignificat naturam Divinam, vt formaliter, & explicitè fingularem: ergo est terminus communis. *Prob.* in primis *Confeq.*: tum quia nifi præferat fingularitatem explicitè, non est terminus fingularis: inter communem autem, & fingularem, nullus est terminus medius. Tum quia natura Divina, prout fic explicitè fignificata, abftrahit à titulo, quo in fe redditur immultiplicabilis, videlicèt à fingularitate, quæ folà obftat communitati; atque adeò manet natura non repugnans multiplicationi; quod est manere communem ex modo fignificandi. Tum quia, iuxta D. Thomas, (f) nomen Dei tetragrammaton ideò est maximè proprium, quia fignificat Dei fubftantiam vt fingularem: vnde, fi non ita fignificat nomen *Deus*, non erit nomen proprium, ac proinde nec terminus fingularis.

8 Deinde *prob. Antec.*: natura Divina fignificatur eo nomine, prout à nobis pro hoc ftatu concipitur; at non concipitur prout est in fe, fed potius inadæquatè, connotativè, inftar naturæ materialis, atque adeò à fingularitate præcifà. *Confirm.* 1.: poffumus Deum concipere fine fingularitate, atque ita conceptum nominare: at nullum est nomen, quo Deum ita conceptum nominemus, præter *Tò Deus*. *Confirm.* 2.: aliter Deum fignificat *hic Deus*, quàm *Deus*; fed prior terminus Deum fignificat cum fingularitate: ergo pofterior fine illà.

9 *Refp.* 1. *omifs. Ant. neg. Conf.*, quia obftent probationes. Non primar-

nam, vt terminus verè fingularis fit, fufficit, quòd ita coarctetur ad vnicum individuum, vt non poffit convenire multis, quin maneat, vel amittat fignificatum. Hoc autè habet terminus *Deus*, eflò fingularitatem non fonet explicitè. Sic *homo* nomen eflò fpecificum naturæ rationalis, eflò rationalitatem explicitè non fonet. Accedit quòd, inter commune, & formaliter fingulare, dari potest medium, nempe fingulare radicaliter; quod genus fingularitatis femper convenit naturæ Divinæ, quantum vic abftractæ. Sic eflentia Dei, vt præcifà ab Immenfitate, non efl immenfà formaliter, nec tamen dici potest menfurabilis. Hinc ruit altera probatio: nam, eflò natura Divina præcindat ab eo titulo formali, non tamen præcindit à radicali, feu quo radicaliter immultiplicabilis efl, nifi velis, vt à verà Divinitate præcindat: hic autem titulus etiam obftat communitati verè tali. Sanè præcifio à formali immenfitate, vel æternitate, non efl efficit, vt eflentia Divina dicatur menfurabilis, ac temporalis, non alià de causà, nifi quia femper manet radicaliter immenfà, & æterna.

10 Tertia non vrget: nam D. Th. ibi, inter fe comparans tria hæc nomina, *Qui efl, Deus*, & tetragrammaton *IEOVA*, vnumquodque docet eflè Dei nomen magis proprium alijs ex diverfo capite, feu titulo: vnde nullum negat eflè nomen proprium, licèt tertium dicat *adhuc magis proprium*, quia expreffius fignificat Dei fubftantiam vt incommunicabilem. Nihil autem prohibet, in varijs terminis fingularibus, nominibusque proprijs, inæqualitatem reperiri quoad expreffionem fingularitatis. Sic nomen *JESUS* non tam expreffam exhibet fingularitatem, quàm terminus *hic homo Deus*.

177 *Resp. 2. dist. Antec.* si per
 To formaliter & explicitè denotetur (vt
 à Thomistis denotari videtur) propria
 distinctio rationis inter Dei naturam,
 & singularitatem ; s. g. ; si dumtaxat
 impropria præcisio ; & pure penes
 explicitum , conc. Antec. , & neg. Conseq.
 Ratio negationis , & concessionis
 constat ex cap. præced. , vbi ostendit
 rntus , nomine Deus significari natu-
 ram Divinam physicè sumptam , &
 sine ijs præcisionibus , quas forsan ad-
 mittit essentia Dei metaphysica. Of-
 tendimus etiam , terminum , qui
 non differt ab alio singulari , nisi
 penes explicitum , non posse commu-
 niorem esse , minivè singularem.

12 Concipitur quidem
 à nobis pro hoc statu natura Divi-
 na inadæquate , idest , conceptu non
 adæquante perfectionem , modum , &
 claritatem ; quæ Deus cognosci mere-
 tur , & cognoscitur à Beatis. Conci-
 pitur item , non prout est in se , sed instar
 materialis naturæ , vel obiecti : idest , con-
 cipitur , non per speciem propriam , sed
 alienam , à creaturis haustam (g) ; vi-
 ciatius , quoties spiritualia , gitanus ,
 quædam menti oberrat. imago corpo-
 rea , vbi quasi in speculo , vel symbolo
 nonnulla spiritualis obiecti lineamenti
 perspicimus : quod pertinet dictum Apo-
 toli (h) . Videmus nunc per speculum in
 enigmate , tunc autem factè ad faciem. Sic
 Angelum instar formosi juvenis , sic
 æternum Patrem instar venerandi fe-
 nis apprehendimus. Et quia cognitio
 huiusmodi quodammodo oblique res-
 picit , aut simul notat phantasmata ista ,
 seu corporeas imagines , idcirco non-
 nunquam dicitur connotativa . Eni ex-
 plicatas argumenti vteculas , ne te-
 fortasse terreat.

13 Caterum in primis nul-

lum pro hoc statu nomen est , quan-
 tumvis singulare , v. g. To hic Deus ,
 ex quo non concipiatur Divinitas
 eodem sensu inadæquate & instar obiecti
 materialis , connotative ; non prout est
 in se . Quare perperam inde colliges
 nomen Deus propriè præfendere
 naturam à singularitate. Deinde ,
 cum dicitur Deitas non concipi à
 nobis prout est in se , sed instar obiecti
 materialis , non inde sequitur , non
 concipi à nobis Deum verum : dam-
 natæ quippe sunt in Michaelè de Mo-
 linos hæ propositiones ordine 18. &
 19. : *Qui in oratione visitur imaginibus
 figuris , speciebus , & proprijs concep-
 tibus , non adorat Deum in spiritu
 & veritate . Qui amat Deum ,
 prout illum ratio argumentando re-
 præsentat , aut intellectus compre-
 hendit , non amat Deum verum .*
 Verum ergo Deum concipimus ,
 sed cognitione imperfectâ , obscu-
 râ , caliginosâ ; ortâ ex alienis
 speciebus , sociatæque phantasmatis
 corporeis , quorum tamen imper-
 fectiones , v. g. finitudinem , &
 corporeitatem , non tribuimus Deo ,
 sed solum quod puræ perfectionis
 est , v. g. substantiam , existentiam ,
 bonitatem , sublatis imperfectionibus.
 At ex imperfectionibus naturæ
 materialis vna est communitas , seu
 multiplicabilitas ; quam proutine non
 affigit Deo ; sed removet , quicum-
 que nomen Deus audit , & intelligit.

14 Iam ad 1. *Confirm. resp.*
 falsum in primis , quod possumus
 Deum concipere sine singularitate ,
 saltem radicali , quandiu sine verâ Di-
 vinitate non concipimus : falsum dein-
 de , quod Deus , si fortè sine formali
 singularitate concipiatur , non pos-
 sit ita conceptus aliter nomina-

H ; 11,

(g) Vid. D. Thom. 1. p. q. 12. ar. 12. & 13. & Opusc. 70. q. penult. §. Ad 2. sic proceditur.

(h) 1. Cor. 13.

ri, quam termino *Deus*; superest enim terminus *Essentia Dei metaphysica*, Ad 2. *Conc. Abig. F. Adin. neg. Conseq.*; quia ut is termini aliter, & aliter significant, non opus est, ut alter significet singularitatem, alter non: sed sufficit, quod illam alter semel tantum, alter bis, aut iteratò significet; ut cernere est in his terminis, *Iesus, hic, Iesus*.

15. *Objic.* 3. licet res significata singularis sit, potest nomen ex modo significandi esse commune. *Prob.*; potest nomen ex modo significandi esse absolutum, & substantivum, licet res significata non sit absoluta, sed connotativa; non sit substantia, sed accedens; ut patet in nomine *Albido*: & è contra nomen *Rationalis*, cum rem significet substantialem, nec adiacentem alteri, adiectivum est, & connotativum; ergo pariter. *Sc.* *Confirm.*: nomen *Deus* est terminus concretus, quavis res significata nullam habeat concretionem partium: ergo & poterit esse terminus communis, quavis nulla sit communitas, seu multiplicabilitas in re significata. Argumentum in primis infatur: nam simili formâ probari posset, terminum *Dei* esse proprie universalem, & univocum, item transcendentem, collectivum, privativum, &c. Si dicas, has denominationes terminorum pendere ab indole rei significatæ; id tibi dictum habe.

16. Deinde neg. assumptum. Ad *prob. conc. Antec. neg. Conseq.* Disparitas in aperto est. Nomen esse absolutum, aut connotativum, substantivum, vel adiectivum, pendet ex puro modo significandi, se tenente ex parte nominis, qui modus non consistit in detractione, vel attributione alicuius formalitatis obiecti, sed in eo præcisè quòd vel sit nomen

rei substantialis, aut accidentalis, vel formetur ad similitudinem nominum rerum istarum, scilicet per similes species. Quare denominationes eiusmodi sumuntur ab indole specierum, unde formatur nomen, non ab indole rei significatæ. Contrarium accidit in re nostrâ. Nam *modus significandi*, de quo disputamus, consistit, etiam iuxta adversarios, in detractione, seu præcisione singularitatis a re significatâ, quam præcisionem minime probat argumentum. Denominatio item termini *communis*, ab indole rei, significatæ pendet; ut ex eius definitione, & ex dictis cap. præc. latet constat. Quocirca, sicut terminus *Cæcus*, licet formetur per species formæ positiva, non dicitur *positivus*, sed *privativus*; quia denominationes istæ non ab speciebus, sed ab indole obiecti sumuntur, quin obest obiectionis exempla: nam censendum in casu nostro.

17. Ad *confirm. neg. Conseq.* Ratio disparitatis eadem est. Terminus dicitur *concretus*, non solum quando rem concretam ex partibus significat, verum etiam quando formatur ad similitudinem nominum significantium res physice concretas; seu quando formatur dependenter ab specie, & phantasmate rei compositæ. Unde denominatio *concreti* non pendet à genio obiecti, nec à modo significandi præcisè, sed quantaxat ab specie, quâ euditur, & phantasmate, quod excitat: secus denominationi *communis*, ut ostendimus, vique docet *Angelic. Doct.* inquit, (1.): *Singularitas, vel pluralitas nominis substantiæ, vel attenditur secundum formam significatam per nomen, & induit, tres Divinas Personas non posse dici tres Deos, quia, inquit, essentia Divina, quæ est forma significata nomine Deus, simplex est, &*

maximè una. Adde manifestam infantiam: nam ipsa Dei simplicitas, & incomplexio potest explicite significari per terminum concretum, & complexum, qualis est hic, *Deus unus* & *simplex*: ergo ipsa Dei singularitas significari poterit explicite per terminum communem. Mala consequentia, vel apud adversarios, certe negaturus, terminum *Deus* esse communem, si sonaret explicite singularitatem.

18 *Objic.* 4. iuxta Aristotelem, non datur scientia de singularibus; sed de Deo scientia est, nempe Theologia: ergo *Deus*, saltem ex modo significandi, non est singularis, sed communis. Sed verò, cur non potius infer, Deum esse naturam universalem? Sanè Philosophus negat scientiam de singularibus, ut illam de universalibus esse doceat. Loquitur itaque de singularibus contingentibus, seu creatis; de quibus scientia non curat, quia multabilia sunt, syncategorematicè infinita numero, vixque scitu digna quatenus singularia. Nihil horum militat in Deo, cum sit *Ens* necessarium, unicum, & scitu dignissimum. Nec Aristoteles ignoravit, scientiam versari circa Deum ut singularem; eum & noverit demonstrari posse, & ipsemet demonstrare conatus sit, Deum esse unicum, ut patet ex eius Lib. 12. *Metaph.* cap. 10.

19 *Objic.* ultimarè D. Thomas 1. p. q. 13. ar. 9. C.: ubi docet, quod inter nomina propriè communicabilia, alia sunt communicabilia secundum rem, & rationem, ut *homo*; alia secundum rationem tantum, ut *Sol.* Addit, quòd *forme subsistentes, si intelligerentur secundum quod sunt in se ipsis, non possent communicari nec re, nec ratione. Sed quia formæ simplices*

*per se subsistentes (cuiusmodi est natura Divina) non possunt intelligere secundum quod sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum, ideo imponimus eis nomina concreta significativa naturam in aliquo supposito. Unde, quantum pertinet ad rationem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas simplices subsistentes. Ex quâ doctrinâ concludit, quòd hoc nomen *Deus* incommunicabile quidem sit secundum rem, sed communicabile quidem sit secundum opinionem. Hinc fidenter inferunt Thomistæ, sententiam suam esse D. Thomæ, à quo putant nomen *Deus* asseri propriè commune secundum rationem, nec minus commune Logicæ, & ex modo significandi, quàm nomen cuiusvis naturæ compositæ.*

20 Sed illatio adentissimè neganda est; tum ex allatis de mente D. Thomæ in hoc, & super cap.; tum ex obiecto articulo, ubi nulquam asserit, nomen *Deus* esse communicabile secundum rationem, ut nec Logicæ, Dialecticæ, aut propriè, quibus terminis sententiam suâ explicat Thomistæ. Distinguit quidem duplex illud communicabilitatis genus, alterum secundum rem & rationem, alterum secundum rationem tantum. Cæterum, cum deinde pervenit ad nomen *Deus*, licet in eo agnoscat similitudinem quamdam cum nominibus rerum compositarum, negat tamen esse communicabile secundum rem, nec ideò concedit esse communicabile secundum rationem, sed duntaxat secundum opinionem: ubi apertè loquitur de opinione erroneæ paganorum, ut patet his, quæ illic subiungit, *Et secundum hoc dicitur Galat. 4., Hic, qui natura non sunt*

Dij, serviebatis Gloss. non sunt *Dij natura*, sed *opinioe hominum*. Hæc D. Thomas *ibidem*, explicationis gratiâ.

21. At communicabilitas nominis *Deus* secundum opinionem paganorum, non vera, & propria, sed falsa, & erronea communicabilitas est, nec dici potest *secundum rationem Logicè*, & ordinatè procedentem, sed tantum *secundum rationem* delirantem: quod genus communitatis certè non intendunt, nec adoptant Thomistæ; nec ad rem pertinet, cum nullum sit nomen singulare, quod secundum opinionem errantem nequeat esse commune. Nullam igitur nomini *Deus* veram, & propriam communitatem concedit ibi D. Thomas. Quare, dum ait, quod eadem ratio est de nominibus naturæ simplicis, ac naturæ compositæ, tantum intendit, ut utraque nomina conveniant quantum ad species, quas excitant, & unde formantur; minime verò, quantum ad denominationes pendentes ab indole rei significatæ, qualis est denominatio *communis*, vel *communicabilis*.

22. Itaque nobis pro hoc statu, tam nomen *Deus*, quam nomen *homo*, excitat speciem, &phantasmâ naturæ compositæ: hoc tamen discrimine, quod nomen *homo* sinit in naturâ compositâ, ut in objecto, de quo verificatur; at nomen *Deus* non denotat naturam compositam, tanquam rem significatam, sed tanquam symbolum, aut imaginem quamdam analogicam naturæ Divinæ, quam significat, & cui non attribuit communicabilitatem, sicut nec corporeitatem, compositionem, & imperfectiones alias eius imaginis. Quia tamen hic significandi modus, dependens ab specie rei materialis,

aliqualem anam præbuit rudibus ethnicis opinandi naturam Divinam communem pluribus morè naturæ compositæ; ideo dicit D. Thomas, nomen *Deus* esse communicabile *secundum opinionem*. Sed quid inde? Parem anam præbuit ipsdem cæcis mentibus opinandi Deos corporeos. An inde colliges, nomen *Deus* esse signatè corporeum *secundum rationem Logicè* procedentem?

23. *Replic.*: iuxta D. Thomam eod. art. ad 2., nomen *Deus* est *appellativum*, & non *proprium*: at nomen *appellativum* est nomen commune generi, vel speciei; *proprium* verò, est nomen individui ut singularis. *Confirm.*: D. Thomas, tum *ibid.*, tum in *Corp. art.*, comparat nomen *Deus* cum nomine *Sol*, idemque de utroque sentire videtur; sed nomen *Sol* dicit esse commune *secundum rationem*; idem ergo sentit de nomine *Deus*. Verum hæc, si rectè perpendas, potius probant, naturam Divinam esse Logicè universalem, verèque prædicabilem de multis, quod Thomistæ non docent. *Ad replic. resp.*: nomen appellativum, cum significat naturam ex se multiplicabilem, est commune; secus verò, cum naturam significat essentialiter unicam, qualis est Divina: tunc enim discernitur à nomine proprio, non penes latitudinem, sed penes magis, & minus explicitam mentionem singularitatis; atque etiam, quia appellativum cûditur per species naturæ multiplicabilis, proprium verò per species individui. De cætero D. Thomas, licet hoc sensu neget, nomen *Deus* esse *proprium*, alio tamen sensu concedit expressè, ut vidimus supra n. 10.

24. *Ad Confirm.*: D. Thomas in *corp. art.* negat nomini *Sol* communi-

nicabilitatem, quæ simul est de possibili & de facto, & quam vocat secundum rem & rationem simul; concedit verò communicabilitatem, quæ solum est de possibili, & quam ipse vocat secundum rationem tantum. At in hoc sensu non comparat nomen Deus cum nomine Sol; sed dumtaxat in communicabilitate secundum rem, seu de facto, quam negat utrique nomini, eo quòd nec Sol, nec Deus sit reipsa multiplex, nisi secundum opinionem errantem. Quare, cum nomen Deus dixisset commune secundum

opinionem, continuo subdidit, Quomodo hoc nomen, Sol, est communicabile secundum opinionem ponentium multos Soles. Non dicit est, sed esset, denotans communitatem, non secundum rationem, quæ verè nunc est, sed secundum rem, quæ non est, sed per fictionem esset. In formâ diss. Mai.: comparat utrumque nomen; quoad communitatem de facto, quam vocat secundum rem, Conc.; quoad communitatem de possibili, quam vocat secundum rationem; neg. Mai. & conc. Min. neg. Conseq.

DISPUT. VII.

De Enuntiatione.

ACCEDIMUS Ad contemplantum in se se totum artefactum, cuius hucusque partes explicuimus. Ad Logicum, inquam, artefactum, quod inter alia nomina Propositio, & Enuntiatio dicitur. Apud veteres quidem Propositio specialiter sonat plenam sententiam, quæ iam in syllogismo proposita est ad Conclusionem inferendam: & Enuntiatio, si vim vocis inspicias, evulgationem sonat exornam. Sed utrumque nomen confudit vsus Scholæ, iam vsque ab ævo Doctois Angeliei invalescens: effectique, ut utrobet significetur passim plena sententia, sive internè concepta, sive externè prolata. Quare & nos promiscue utrumlibet vsurpantes, quidditatem, species, accidentia, & proprietates Enuntiationis breviter expediemus.

CAP. I.

Quid sit Enuntiatio, & quotuplex?

EX doctrina Philosophi 1. Periher. c. 4. duplex Enuntiationis definitio eruitur: quarum altera est, Oratio perfecta, quæ vera est, aut falsa: altera Oratio perfecta, significans aliquid esse, aut non esse; vel, ut alibi (2) docet idem Philosophus, Assertio, aut negatio alicuius de quopiam. Utraque explicatio satis Enuntiationem discernit ab omni non ipsa, proindeque bona est in genere descriptionis, quo delectantur veteres. Neutra tamen essentialis definitio est Enuntiationis ut sic. Tum quia utra-

que traditur per disiunctionem inter extrema opposita, atque adeò nullum determinatum, fixum vè conceptum ingenerat de essentiali definitio. Tum quia prior definitum explicat, non per essentialia predicata, sed per accidentia; quemadmodum si homo describatur Animal, quod est sapiens, aut ignorans. Tum quia posterior describit genus per species, seu differentias divisivas, nimirum per affirmationem, quæ significat aliquid esse, & negationem, quæ significat aliquid non esse: vnde non magis est essentialis definitio Enuntiationis, quam ista animalis, Vivens, quod est rationale, vel irrationale.

(2) 1. Prior. c. 1.

2. Ut ergo definitio nem essentialium assignent, variè discurrunt Dialectici Recentiores: apud quos Enuntiatio, nunc definitur *Oratio perfecta enuntiativa unius de alio*; nunc *Oratio, in qua aliquid de aliquo dicitur*; nunc *Oratio subiiciens & predicans*; nunc *Affus mentis iudicativus*; nunc, ut alias definitiones præteream, *Oratio perfecta, sententiam ferens de obiecto*. Hæc vitima definitio placet: quia *ferre sententiam*, idoneè satis aperire videtur Enuntiationis discrimen à cæteris orationibus, eiusque proprium characterem. Dices: res inexplicata manet: nam rursus quaeritur, quid sit *ferre sententiam de obiecto*? Resp.: hoc vitio, siquod est, quævis alia definitio laborat. Pariter enim quæri potest, quid sit *iudicare, enuntiare, dicere unum de alio, quid subijcere, quid predicare*? Imò, quod non facile explicatum est, quid sit *orationem esse veram, aut falsam*? Ulteriore ergo explicationem exigentibus responderi poterit per interpretationem vocabuli, seu definitionem *quid nominis*, quæ non respuit disiunctionem inter extrema diversâ, vel opposita.

3. Porro, sententiam de obiecto ferre tum quilibet dicitur, cum internis, vel externis signis determinat, quid sentiat, teneat, aut censeat circa identitatem, aut convenientiam extremorum, quæ sibi proponit. V. g. per simplicem apprehensionem, quæ prima est operatio mentis, proponatur intellectui hæc extrema, *Petrus, Sapiens*, ut videat, an alterum conveniat alteri, nec nē. Tum intellectus, aliquo indicio ductus, elicit iudicium, quæ est secunda mentis operatio, vi cuius determinat, quid in re propositâ sentiat. Quod si sic decernat, *Petrus non est sapiens*, fert

sententiam negantem; si verò sic, *Petrus est sapiens*, sententiam affirmantem. Sed quia utrumque est *ferre sententiam*, idè hunc conceptum dicimus essentialem Enuntiationis *ut sic*, proat ab affirmante, & negante præcise. Consonat Magn. Augustinus (b), *pienam sententiam* vocans, quam nos Enuntiationem appellamus. Huiusmodi sententia, dum mente fertur, dicitur iudicium, & Propositio mentalis: dum autem voce, vel scripto, Propositio vocalis, aut scripta. Quia tamè sic interest claritatis, Aristotelicis descriptionibus deinceps utendum nobis est.

4. In omni Enuntiatione dicitur, aut negatur de aliquo obiecto obiectum aliquod. Unde nulla est, in quâ non reperiantur Subiectum, & Prædicatum, obiectiva, & formalia. Obiectum, quod affirmatur, aut negatur, est Prædicatum obiectivum: obiectum, de quo affirmatur aliquid, aut negatur, est obiectivum Subiectum. Illa verò signa, quæ obiectis hisce respondent, & quibus vivimur ad affirmandum, aut negandum, dicuntur Subiectum, & Prædicatum formalia: v. g. cum dicimus, *Homo est animal*, vox *homo* est formale Subiectum, & vox *animal* Prædicatum formale. Negant aliqui, voces, aut terminos formales, vocari *Subiectum, & Prædicatum* propriè, & simpliciter; censentque, tantum ita vocari impropiè, sive cum addito *ut quo*. Sed contrarium obtinuit usus, passim receptus à D. Thomâ (c), qui non solum ea nomina tribuit simpliciter terminis formalibus, sed aliquando magis propriè, quam obiectivis, ut cum ait (d) *Ipse verba sunt, quæ predicantur magis, quam significant prædicata*. Quare vius, *quem penis arbi-*

{b} L. de Magistr. c. 5. (c) V. g. 1. p. 7. 16. ar. 2. (d) In 1. Perib. Lect. 5.

rium est, & ius, & norma loquendi, efficit, vt nomina Subiectum, & Prædicatum, cum tribuantur terminis formalibus, propriè significent partes Enuntiationis, representantes obiecta, quod, & de quo dicitur.

5. Reperitur nem in omni Enuntiatione copula verbalis, idest, vis connectendi subiectum, & prædicatum, quæ imbibitur in verbo Logico, & quam satis explicuimus Disp. præced. Ex his constitutivis reluitat Enuntiation, velut Totum quoddam, in quo materiam, formam, quantitatem, & qualitatem inuenies more compositi naturalis. Vt enim in homine v. g. considerant Physici materiam, quod est corpus, formam, quæ est anima, quantitatem, quæ est corporeæ mois extensio, vel extensionis immediata radix, ac demum qualitatem, quæ est accidens, hominem sic verbaliter afficiens, v. g. sanitas, aut ægritudo: ita proportione quâdam similia nomina contemplantur, ac designant Logici in artefere Enuntiativo, quod ex ijs capitulis in varias dividunt species, à nobis mox enumerandas.

Enuntiationis Materia.

6. Materia Enuntiationis, aliter dicitur *ex qua*, consistitque in ijs terminis, qui gerunt muneria subiecti, & prædicati formalis: alia dicitur *circâ quam*, consistitque in ijs rebus, aut obiectis, quæ per formales terminos manifestantur. Ratione materię *ex qua*, dividitur Enuntiation 1. in *eam*, quæ est *de secundo*, & *eam*, quæ est *de primo adiacentem*. Hæc divisio explicata est disp. præced. c. 3. n. 1. & 2. Dividitur 2. in *formalem*, & *id. n. cam*. Formalis est, quæ in obiecto distinctionem efficit subiecti à prædicato, saltem ratione nostrâ, vel penes explicitum, vt *Homo est animal*

rationali. Identica est, in quâ igitur identificatur obiectum per terminos eodem, aut synonymos ex parte subiecti, & prædicati, vt *Homo est homo*, *Ensis est gladius*. Si quæras, quomodo in his prædicatur *unum de aliis*? Resp.: datur *ibi unum*, & *aliud*, denominativè à numerica distinctione duarum apprehensionum, *teno*, & *homo*. Nam, vt ait D. Thomas (e), *secundum quod ratio apprehendit vis affi- quod unum, statim illud ut duo: & sic apprehendit quamdam habitudinem ipsius ad se ipsum*.

7. Dividitur 3. in *directam*, & *indirectam*. Directa est, in quâ prædicatum vel est subiecto æquale, vel superius, idest, communius, aut univèrsalius. Indirecta est, in quâ interius de superiori prædicatur, vt *Animal est homo*. Dividi potest 4. in varias species, iuxta divisiones terminorum, quæ dedimus disp. 4. c. 4. Ex quibus, illationis gratiâ, seligenda modo Propositiones, quæ ratione prædicati vocantur *finite*, vt *Homo est sapiens*, *privativæ*, vt *Homo est insipiens*, & *infinite*, vt *Homo est non-sapiens*. In quibus hoc nota, quod à *privativa affirmante ad affirmantem infinitam* valet *consequentiâ*, sed non è *converse*. Unde bene argues: *Est insipiens, ergo est non-sapiens*: ac non bene, si ab *infinite inferas privativam*; nam lapsus, quamvis *non-sapiens*, non ideo est *insipiens*, siquidem hic terminus efferentiæ sapientiæ requirit in subiecto capacem. Quæsi utraque sit *negativa*, valet *illatio ab infinite ad privativam*, sed non vice versa, vt experienti constat.

8. An autem mutua consequentia valet inter finitam negativam, & affirmativam infinitam, dubium est: in quo affirmandum puto, cum limitationibus mox adhibendis.

Ratio est : quia sicuti attribuitur non esse hominis v. g. eidem negari debet esse hominis, & è converso ; alioquin posset aliquid simul esse, & non esse homo, quod repugnat. At per hanc affirmativam infinitam, *Lapis est non-homo*, attribuitur lapidi non esse hominis, seu negatio hominis concreta alicui subiecto confuso : ergo eidem lapidi negari potest, & debet esse hominis, ut fit in hac negativâ finitâ, *Lapis non est homo*. Quod idem, mutatis vicibus, verum erit. *Obijc.* : de corvo non existente verè dicitur, *non est albus* : & tamen falsò dicitur, *est non-albus* ; quia *Tò non-albus*, utpote prædicatum contingens, affirmari nequit de subiecto non existente. *Resp.* : prædicatum contingens, quando est positivum, aut privativum, requirit existentiam subiecti ; non verò, quando est infinitum : verè enim dicitur, *Hircocerous est non sapiens*. Verè ergo de corvo non existente dicitur, *est non albus*.

9 Sed nota 1., nos loqui de Enuntiatione, quæ solum infinita sit ex prædicato : nam, si subiectum infinitetur, ut *Non-homo currit*, non infertur negativa finita, *Homo non currit* ; quia subiectum utrobique diversum est, in secundâ homo, in primâ aliquid, quod non est homo. Hinc, si dicas, *In fluvio sunt non pisces*, non lequitur, *ergo in fluvio non sunt pisces* : nam prima verificari potest de lapidibus, qui pisces non excludunt : sed ideò non lequitur, quia *Tò non-pisces*, non est prædicatum, sed subiectum : nisi malis, aliud subiectum subintelligi, sic nimirum *Aliaqua in fluvio sunt non-pisces* ; quo sensu optimè infertur negativa finita.

10 Nota 2., totum prædicatum, quod negatur in unâ, debere in alterâ infinitari, & vice versâ. Vnde ex hac, *Petrus potest non salvari*, malè inferes,

ergo Petrus non potest salvari : quia prima non infinitat totum prædicatum, quod secunda negat. Si tamen totum infinitaret sic, *Petrus est non potens salvari*, legitima foret illatio. Idem dicitur de hac, *Petrus non est necessario existens* ; quæ ob eandem rationem non infert istam, *Petrus est necessario non existens*, sed istam potius, *Petrus est non necessario existens*. Nota 3. oportere, ut propositiones absolute loquantur, non in sensu reduplicativo, aut præcisivo. Quare perperam sic argues : *Homo ut homo non est albus, ergo homo ut homo est non albus*, nisi *Tò non-albus* habeat etiam sensum præcisivum. Ratio : quia homo, ut homo, vel secundum hominis essentiam, nec dicit albedinem, nec carentiam albedinis, sed ad utramque indifferens est, & ab utraq; præciuditur : ergo in eo sensu nec albus est, nec non-albus, nisi *Tò non-albus* præcisivè magis, quàm negativè sumatur.

11 Ratione materiæ circa quam dividitur Enuntiatio in necessariam, contingentem, & impossibilem : quæ partitio delimitur ex diversâ habitudine obiectivâ subiecti ad prædicatum. Nam propositio dicitur *necessaria*, quando prædicatum necessario convenit subiecto, vel tamquam proprietates connaturalis, ut *Ignis est calidus*, vel tamquam essentia, ut *Homò est animal rationale*. Dicitur *contingens*, quando prædicatum contingenter advenit subiecto, ut *Aqua est calida*. Dicitur *impossibilis*, quando asserit ideitatem extremorum impossibilem, quæ materia vocari solet *remota*, & *repugnans*, ut *Lapis est homo*. Propositio de materiâ necessaria, semper vera est, & necessaria, si affirmativa sit ; si verò negativa, semper est falsa, & impossibilis. Contrà evenit in propositione de materiâ remota, siye impossibile. Quæ autem in materiâ contingen-

genti versatur, vera, vel falsa esse potest, sive asserat, sive neget.

12. Quæres, an propositio sit necessaria, quando subiectum est vniū per accidens, sive constat ex duobus contingenter vnitis, in quo tamen complexo prædicatum necessariò includitur? Exemplo sunt propositiones istæ, *Homo albus est albus, Homo currens movetur, Homo peccans male agit*. Resolutio pendet à sensu, quem efficit subiectum, v. g. *Homo albus*: nam, si ita significet, *Homo, qui nunc est albus*, propositio erit contingens, cum ad eius veritatem requiratur constantiæ subiecti, quam esse contingentem, certum est. Si verò tale subiectum ab existentia præcindat, & quasi conditionatè significet, sic nimirum, *Homo, qui fuerit, vel quovocumque fuerit albus*, tunc propositio est necessaria, & æternæ veritatis, sive prædicatum sit ex se contingens, sive secundum. Licet enim non sit absolutè necessarium, hominem esse album; tamen ex suppositione, vel sub conditione, quòd albus sit, album esse necesse est, iuxta vulgare, & evidens proloquium, *Omne quod est, ex suppositione quòd sit, necesse est esse*.

13. Si iterum quæras, in quo sensu regulariter accipitur eiusmodi subiectum? Resp. regulariter accipitur in secundo, ita vt à præsentia existentia præcindat, & quasi conditionatè significet. Quoties enim prædicatum est de conceptu essentiali subiecti, propositio est æternæ veritatis, subiectumque absolvitur à tempore, sive sit ens per se, sive complexum per accidens; vt patet in his, *Quatuor & tria sunt septem, Aer non lucidus est tenebrosus, nec non Omnis peccans male agit*, quæ vera esset, etsi nullus actu peccaret; eo quòd male agere sit de conceptu essentiali subiecti penes illam

partem peccans. Oppones hunc in *Darapti* syllogismum, *Omnis homo albus est homo, sed omnis homo albus est albus, ergo aliquis homo est albus*: vbi conclusio est contingens, qualis esse non posset, si præmissæ forent necessariae. Resp. syllogismus non est in *Darapti*, nec rectus, quia non servatur idem sensus propositionum ad finem vique; siquidem in præmissis est conditionatus, in conclusione absolutus. Conclusio ergo sic deducenda, *Ergo aliquis homo, si albus sit, est albus*. Dixi tamen regulariter: quia cum verbo existit, aut equipollenti, prior sensus videtur visitatus, vt cura dicitur, *Homo currens existit*.

Enuntiationis Forma.

14. Enuntiationis formam esse verbalem copulam, satis ostendimus disp. 6. cap. 4. à n. 10. Ibidem, & cap. 3. explicatum est, quid sit, & in quo consistat copula verbalis, seu imbibita in verbo Logico. Quare nihil modò superaddere opus est. Dices: vniō in composito naturali, v. g. in homine, non est forma: ergo nec in composito enuntiativo. Neg. Conseq. quia in homine, non vniō, sed anima est, quæ constituit compositum in specie determinatâ, humanâ scilicet potiùs, quàm leoninâ, vel equinâ. Anima item, non vniō, est, quæ præstat composito præcipuas denominationes *viventis, rationalis, &c.* At in hoc artefacto v. g. *Petrus est homo*, vniō, seu copula est, quæ determinat partes, *Petrus, Homo*, ad speciem artefacti enuntiativi potiùs, quàm termini complexi, aut orationis imperfectæ. Copula item est, quæ præcipuas tribuit denominationes *enuntiantis, affirmantis, negantis, &c.*

15. Ratione formæ dividitur Enuntiatio 1. in simplicem, & complexam, categoricam, & hypotheticam, de quibus inferius. Dividitur 2. in *affirmativam, & ne-*

gativam: quæ membra per se nota sunt, & vulgo perspecta. Affirmativa vocari solet *compositio*, & *compositio*, quia *signatè* componit, idest, coniungit, seu attribuit vnum obiectum alteri, vt *Homo est animal*. Negativa ex aduerso vocatur *dividens*, & *divisio*, quia *signatè* dividit, idest, separat, seu removet vnum ab alio, vt *Homo non est Leo*. Ut tamen propositio sit negativa, debet negatio afficere copulam principalem (idest, eam, quæ principaliter intenditur ab enunciante); nec sufficit, quod afficiat minùs principalem, quæ nonnunquam intermiscetur ex parte subiecti, aut prædicati, sub relativo, aut aliâ formulâ, vocaturque *copula implicationis*. Unde sunt propositiones affirmantes, *Homo, qui non peccat, est sapiens*, *Leo est animal, quod non timet*.

16. Negat Caramuel in *Heracle Logico* (f), vllam propositionem esse negativam: quod mirabile paradoxum multis argumentis prebare conatur, quæ tamen ad hæc tria revocari possunt. Primum: omnis propositio, quæ negativa dicitur, reverâ est affirmativa de termino infinito: nam idem est dicere, *Planeta non scintillat*, ac *Planeta est non scintillans*; & idcirco his phrasibus promiscuè utantur Auctores. Secundum: hic syllogismus; *Omne sydus, quod non scintillat, prope est; nullus Planeta scintillat; ergo omnis Planeta prope est*: hic, inquam, legitime infert conclusionem affirmativam; sed hæc, iuxta regulas syllogisticas, legitime inferri non potest, si vel vna præmissa negativa sit: ergo præmissa Minor reverâ non est negativa, etsi videatur. Tertium: propositio negativa non est, vbi negatio non afficit copulam; sed nunquam afficit; ergo, &c. *Prob. Min.*

quia si negatio copulam afficeret, propositio non foret compositum Logicum; non enim constaret vnione; sed vnionis carentiâ, scilicet *Tò non est*, vbi carentiâ vnionis exprimitur.

17. Sed hæc infirma sunt, vt contra sensum totius generis humani prævaleant. Ad 1. eodem iure posset alius Hercules omnem eliminare propositionem affirmantem; quia omnis pariter ad negantem reduci potest, v. g. *Petrus est homo*, quæ idem significat, ac *Petrus non est aliud ab homine*. Equivalentiâ ergo immeritò confunditur cum identitate formali: optimè quippè stare potest cum diversitate in formâ, & modo essendi, & significandi. In moralibus idem valent pecunia, & panis, quin idem sint. In naturalibus anima humanâ æquivaleret belluinæ in facultate sentiendi; nec tamen idem sunt. In Logicis propositio universalis, *Omnis homo est animal*, æquipollet innumeris singularibus; quin tamen credatur formaliter eadem cum illis, nè in mente quidem. Sic igitur negativa æquipollere poterit affirmativa de termino infinito, quin sit formaliter affirmativa. Auctores promiscuè utuntur ijs phrasibus, quia ad rem explicandam idem valent, non quia eundem concipiendi modum præferant.

18. Ad 2.: in syllogismo sæpe non tam attenditur propositionum forma, quàm substantia sensus, & obiecti significati. Quia ergo Minor syllogismi Caramuelis, licet formaliter negativa, tamen virtualiter, & æquivalenter eundem sensum reddit, ac ista, *Omnis Planeta est sydus non scintillans*, quæ ibi poni deberet de rigore formæ, idcirco rectè deducitur conclusio affirmativa. Ad 3.: me-

ra æquivocatio obtenditur. In negativâ propositione particula *non* signatè afficit, idest, removet, seu negat copulam obiectivam: at copulam formalem (quæ est unio, vi cuius propositio est compositam Logicum) non afficit negatio signatè, sed exercitè, quatenus illi coniungitur ad copulandos diversimodè terminos formales; nec illam ita afficit, ut neget, seu destruat, sed ut eam diversificet à copulâ affirmante. Recole dicta disp. 6. c. 3. n. 14. & c. 4. n. 12. Denique adversus huiuscemodi paradoxum intorqueri potest documentum illud Christi Domini (g): *Sit sermo vester, est, est: non, non.* Vbi docetur vltim propositionis negantis, tamquam ab affirmante diversa.

Enuntiationis Quantitas, & Qualitas.

19 Quantitas propositionis dicitur extensio subiecti formalis ad plura, vel pauciora obiecta significanda. Et quia quadruplex esse potest, quadruplex etiam ratione illius distinguitur Enuntiationis species. Prima dicitur *Universalis*; cuius subiecto apponitur signum universale distributivum, ut *omnis, nullus*. Secunda *Particularis*; cuius subiectum afficitur signo particulari, ut *aliquis, quidam, non*. Tertia *Singularis*; cuius subiectum, vel est nomen proprium, ut *Petrus*, vel afficitur signo demonstrativo, ut *hic homo*. Hæc, iuxta plures, non est propriè quantitas; quia subiectum extensione caret, & ad punctum Logicè indivisibile redigitur. Quarta *Indefinita*; cuius subiectum est terminus communis, nullo signo affectus: hæc, dum est in materiâ contingenti, æquivaleret particulari, ut *Homo currit*, quæ huic æquivaleret, *Aliquis homo currit*; si verò sit in ma-

teriâ necessariâ, vel dogmaticâ, æquivaleret universali, ut *Homo est animal, Iustus in Gratia moriens salvatur*, quarum subiecta valeant *Omnis homo, Omnis iustus*. Excipe propositionem *indirectam*; quæ, licet sit de materiâ necessariâ, v. g. *Animal est homo*, æquivaleret particulari, nempe *Aliquid animal est homo*. Quando subiectum constat recto, & obliquo, quantitas propositionis non pendet à signo afficiente solum obliquum (quod vocant *subiectum distributionis*); sed à signo afficiente rectum (quod vocant *subiectum attributionis*): quare hæc non est universalis, *Rex omnium Hispanorum est inclitus*. Nec item pendet quantitas à prædicato: quare hæc non est singularis, *Omnis Persona Divina est hic Deus*.

20

Qualitates Enuntiationis (quo nomine nunc intelligimus quædam accidentia, quæ ab essentiâ resultant, vel ipsi iam constitutæ superveniunt) alij dicunt esse veritatem, & falsitatem; alij, affirmationem, & negationem. Veritas est conformitas actus cum obiecto, quod ita se habet, sicut enuntiat. Falsitas est difformitas actus cum obiecto, quod aliter enuntiat, quàm in se est. Utraque non immeritò dicitur Enuntiationis qualitas: quia videtur supervenire, vel accedere propositioni iam essentialiter constitutæ, tam in genere, quàm in specie affirmativâ, vel negativâ, ut ipsam benè, vel malè afficiat: veritas enim est veluti sanitas Enuntiationis, & falsitas velut ægritudo. Hinc ratione qualitatis dividitur Enuntiatio in *veram, & falsam*. Affirmatio, & negatio reverà sunt differentie formales, & specificæ Enuntiationis, sicuti rationale, & irrationale respectu Animalis. Sed quia differentie dicuntur Logicè accedere gene-

neri; idcirco respectu Enuntiationis ut sic, sive in genere, negatio & affirmatio vocari poterunt accidentia Logica, seu Logicæ qualitates.

CAP. II.

Quid, & Quotuplex sit Enuntiationum Oppositio

Oppositio, quæ de loquimur, definiiri potest, *Duarum propositionum, affirmantis, & negantis idem de eodem, repugnantia Logica formalis in qualitate.* Dicitur *repugnantia Logica*: quia modo non loquimur de physica pugna, sive incoherentia duarum propositionum in eodem intellectu, quæ ad Physicos, aut Animasticos pertinet; sed de pugna significationis veræ, ac falsæ circa idem obiectum; quæ pugna in significando, Logicæ considerationis est. Dicitur *formalis*: quia debet esse repugnantia ratione formæ, ita vt in quacunque materiâ propositiones formentur similes, altera alteri repugnet. Requiritur deinde vt propositiones sint de eodem subiecto, & prædicato: quia sicut contrarietas physica, & in essendo, exercetur circa idem commune subiectum; ita oppositio Logica, & in significando, circa idem obiectum commune exerceri debet. Vnde propositiones istæ, *Petrus est idem secum, Petrus non est idem secum*, non sunt Logicè oppositæ, licet nec simul falsæ, nec veræ simul esse queant. Sed intellige, debere subiectum esse idem, non computatis syncategorematis, aut signis, quantitatem propositionis denotantibus: si enim ista computentur, subiectum, saltem formale, diversitatem aliquam admittit. Denique ad-

ditur in *qualitate Logica*: idest, in veritate, & falsitate, quæ magis aptè dicuntur Enuntiationis qualitates. Quodsi hoc nomine intelligas etiam affirmationem, & negationem, non idcirco definitio claudicat: nam oppositio, dum est immediata, servatque, formam, & modum, inter negantem, & affirmantem exercetur.

Dividitur oppositio.

2 **O**ppositio propositionum communiter circumfertur quadruplex, videlicet Contradictoria, Contraria, Subcontraria, & Subalterna. Oppositio contradictoria, est *Repugnantia formalis duarum propositionum in veritate & falsitate* (in hac, & sequentibus definitionibus intellige cætera, quæ continet definitio communis, data num. præc.). Contradictio itaque versari debet inter affirmantem, & negantem idem de eodem, quarum vnus veritas excludat veritatem alterius, & falsitas falsitatem. Hoc genus oppositionis est passio, seu proprietas, omni Enuntiationi conveniens: nulla enim possibilis est, cui non possit alia contradicere, (a) id ipsum ex aduerso sic affirmando, vel negando, vt nequeat vtraque simul esse vera, nec simul falsa. Regulariter fit inter propositiones vniuersalem, & particularem, vt *Omnis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus*; vel inter duas singulares, vt *Petrus disputat, Petrus non disputat*. Cæterum in omni Contradictione Logica debet altera propositio id affirmare, vel negare, quod præcisè requiritur, & sufficit ad falsitatem alterius. Hinc, *Omnis homo currit, Petrus non currit*, non sunt contradictoriæ, cum ambe simul falsificari possint, currente Petro, & cæteris sedentibus. Ratio autem est, quia secunda plus negat, quam opus fit ad

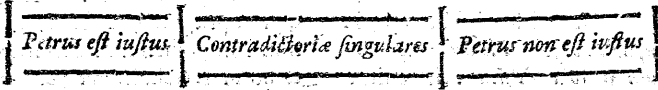
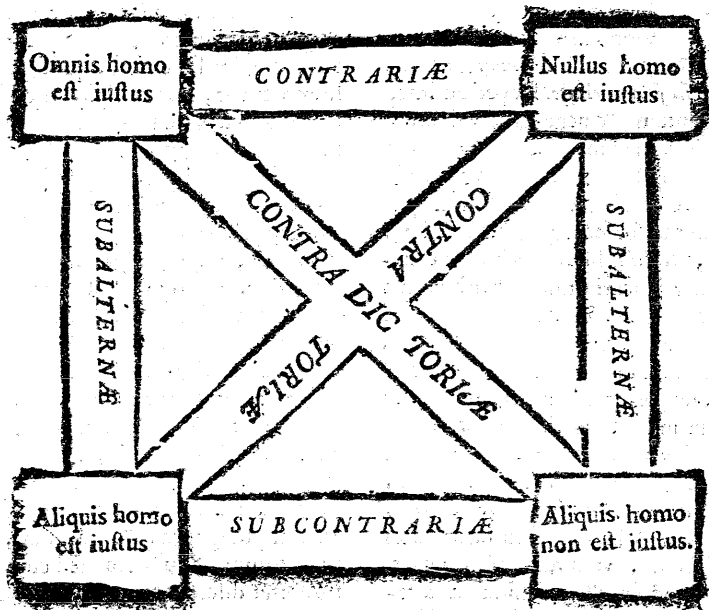
falsitatem primæ: determinat enim Petrum, cum sufficiat aliquis homo vagè.

3 Oppositio contraria est *Repugnantia formalis duarum propositionum in sola veritate*. Reperitur inter affirmantem, & negantem vniuersales, quarum vnus veritas excludit necessariò alterius veritatem; vtriusque tamen falsitas existere simul potest ratione formæ: v. g. *Omnis homo currit*, *Nullus homo currit*; quæ nequeunt verificari simul; benè tamen simul falsificari, vt accideret sedente Petro, & currente Paulo. Quod autem in materiâ naturali, seu necessariâ, nequeant falsificari simul, vt cernitur in his, *Omnis homo est viuens*, *Nullus homo est viuens*, prouenit à materiâ circa quam, non à formâ; proindeque nulla in his est *repugnantia formalis* in falsitate. Contrariæ tales esse debent, vt altera plus neget, quàm quod fat est ad falsitatem alterius; vt in exemplis adductis videre licet.

4 Oppositio subcontraria est *Repugnantia formalis duarum propositionum in sola falsitate*. Invenitur inter duas particulares, negantem, & affirmantem, vt *Aliquis homo currit*, *Aliquis homo non currit*; quæ nunquam simul falsæ, sed aliquando veræ simul esse possunt, si nimirum currat Petrus, & sedeat Paulus. In materiâ necessariâ verificari simul nequeunt: sed hoc à materiâ

prouenit, vt nuper in simili dictum est. Harum intrinseca conditio est, vt altera minus affirmet, neget ve, quàm ad alterius falsitatem requiritur: vt enim falsum sit, quod aliquis homo currit, non sufficit quod non currat aliquis, sed requiritur, quod nullus omnino currat.

5 Subalterna demùm Oppositio est *Repugnantia in sola quantitate duplicis propositionis, vtriusque affirmantis, vel vtriusque negantis idem de eodem*. Sic opponi dicuntur propositiones vniuersalis, & particularis, quarum prima dicitur *Subalternans*, secunda *Subalternata*; dum vtraque affirmat, vt *Omnis homo currit*, *Aliquis homo currit*; aut vtraque negat, vt *Nullus homo currit*, *Aliquis homo non currit*. Hæc est oppositio quædam relativa, vt quæ datur in phisicis inter magnum, & paruum, aut inter totum, & partem: sed cum non importet discrepantiam affirmationis, & negationis, veritatis, & falsitatis, non est oppositio propriè Logica, de quâ in præsentia differitur, ideòque non comprehenditur definitione datâ num. 1. Subalternæ per se nec veritatem, nec falsitatem simultaneam respuunt, vt insipienti patebit. Quod si non tenet in materiâ necessariâ, & repugnantia, causa est, non formæ, sed materiæ conditio. Ut prædictas omnes oppositionis specie præ oculis habeas, en tibi subiectas de more typus.

6 Propositiones, prout sunt in tabulâ, vocantur Oppositæ de formâ & modo: quia servant formâ expressè oppositam penes affirmationem, ac negationem; & insuper modum significandi regularem penes univerialitatem, & particularitatem. Aliæ verò, quæ sub diversâ formâ, & modo circa idem obiectum versantes, eandem Legem fundamentalem super veritate, & falsitate recipiunt, vocantur Oppositæ de Lege. V.g. *Petrus est homo, Petrus est non homo*, sunt contradictoriæ de Lege, quamvis utraque sit affirmativa: ut etiam *Nullus homo est iustus, Petrus est iustus*, sunt

contrariæ de Lege, quamvis non sit utraque univerialis.

Leges Oppositionis.

Ex definitionibus supra datis habetur, Legem fundamentalem, & inconcussam esse, ut in nullâ mater a propositiones contradictoriæ possint unquam evadere simul veræ, nec simul falsæ; ut nec contrariæ simul unquam veræ, nec subcontrariæ simul unquam falsæ. Nisiur ea lex principijs hisce per se notis, ac metaphysicè infallibilibus, *Quod ibet est, vel non est, Impossibile est idem simul esse, & non esse.* (b) Nam in primis, quod atinet contradictorias, v.

(b) Apud Arist. 4. Metaph. c. 3.

g. Omnis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus, si utraque vera esset, iam ille aliquis homo, qui iuxta secundam verè non est iustus, simul esset verè iustus iuxta primam, cum sit vnus ex omnibus, qui in eà verè dicuntur esse iusti. Idem igitur homo simul esset, & non esset iustus, contra principia posita. Si autem utraque dicatur falsa; prima idèd falsa erit, quia vnus saltem homo non est iustus; secunda idèd, quia ne vnus quidem reperitur, nisi iustus; si enim vel vnus reperitur non iustus, illa non poterit esse falsa. Ergo ex falsitate secundæ sequitur, quod est iustus etiam ille vnus, qui non est iustus ex falsitate primæ; proindeque idem absurdum sequitur contra principia.

8. Id ipsum pariter demonstratur in his, *Nullus hoc est iustus, Aliquis homo est iustus*: nam si vera sit utraque, ille aliquis homo, qui iuxta secundam verè iustus est, simul non est iustus iuxta primam verè dicentem de omni homine, atque adeò de illo verè iusto, quod non est iustus. Si ambæ sint falsæ, sequitur ex falsitate primæ, quod saltem vnus homo est iustus: at ex falsitate secundæ sequitur, quod ne vnus quidem est iustus, adeoque nec ille ipse, qui primam falsificat, quia iustus est: ergo sequitur, quod ille ipse simul est, & non est iustus. In contradictorijs singularibus, v. g. *Petrus est iustus, Petrus non est iustus*, planior, & brevior est demonstratio: nam si utraque est falsa, falsum erit, quod Petrus sit iustus, & falsum pariter quod non sit iustus: erit ergo falsum illud principium, *Quodlibet est, vel non est*. Si vera sit utraque, verum erit *Petrum esse iustum*, & eundem non esse iustum: non ergo verum erit principium illud, *Impossibile est idem simul esse & non esse*.

Hinc facile demonstratur firmitas oppositionis contrariæ, & subcontrariæ. Nam si contrariæ, *Omnis homo est iustus, Nullus homo est iustus*, veræ simul essent, simul quoque verificarentur subalternatæ particulares, nimirum *Aliquis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus*, quia legitime ex subalternantibus inferuntur, sed hæc particulares contradictoriè opponuntur vniuersalibus ex diametro, vt constat ex typo, seu tabulâ: ergo, si utraque supponantur veræ, sequitur, contradictorias simul esse veras; quod, salvis principijs per se notis, contingere non posse, nuper ostendimus. Iam si subcontrariæ, *Aliquis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus*, dicantur simul falsæ, sequitur, earum contradictorias simul esse veras: at earum contradictoriæ sunt vniuersales inter se contrariæ, vt ostendit tabula, & ex contrarijs simul veris sequitur simultaneam veritatem in contradictorijs, atque adeò principiorum eversio, vt nunc nunc vidimus: ergo, &c.

10. Sed, vt supra indicauimus, ratio, cur hæc oppositio, vsque adeò nixa principijs immobilibus, reperitur in his, aut illis propositionibus, est mensura negationis, aut exclusionis vnus respectu alterius in significando. Ex eo enim, quod altera propositio excludat de obiecto quantum præcisè sufficit, & necessarium est ad falsificandam alteram, oritur oppositio contradictoria. Quia, dum altera excludit quantum sufficit falsitati alterius, si vera est, necessario infert alterius falsitatem: & dum excludit quantum est necessarium, si falsa est, infert veritatem alterius, quæ certè vera manet, quandiu falsò inducitur quod ad eam falsificandam est necessarium. At, si altera excludat plusquam quod sufficit alterius

falsitati, resultat oppositio contraria. Nam, si excludens est vera, nequit altera vera persistere, siquidem verè inducitur quod eius falsitati sufficit: si tamen contingat, vt datur quod sufficit, & non plus, erit vtraque falsã. Denique, si altera excludat minus, quàm quod alterius falsitati sufficit, oppositio erit subcontraria: eo enim ipso veritas excludentis, siue negantis, non sufficit ad alteram falsificandam, ac proinde permittit, vt simul vera maneat. Si tamen altera falsificatur, quando minus excludit, quàm quod alteri falsificandæ necessarium est: falsior esset, si excluderet quantum est necessarium, ac proinde si contradictoria foret: tunc ergo non poterit altera simul esse falsã.

II Præter dictam Legem, eiusque radicem, sunt & aliæ regulæ in Oppositione seruandæ. Prima: vt nulla varietur proprietas terminorum, scilicet suppositio, ampliatio, appellatio, &c. Quare deest oppositio in istis, *Rex est syllaba, Rex non est syllaba*, si varietur suppositio. subiecti de materiali in formalem: in istis item, *Cæcus videt, cæcus non videt, Miles est bonus, Miles non est bonus*, si non eadem ampliatio, & appellatio seruetur. Suppositionis tamen varietatum solum obest, cum efficit, ne vtraque propositio loquatur de eodem obiecto, iisdem circumstantijs obiectivis affecto, quin signa quantitativa computentur. De cætero, suppositionis varietas, quæ in solâ quantitatis variatione consistit, oppositioni non efficit, vt constat ex tabulâ, & ex dictis n. 7. & seqq.

12 Secunda regula: vt pro contradictoriâ oppositione retineat vtraque propositio eadem syncategoremata (exceptis quantitativis ex parte subiecti, vt nunc monuimus),

eadem scilicet adverbia, casus obliquos, &c.: iternaque, vt quæ in alterâ affirmantur syncategoremata, ad verbum, aut prædicatum pertinentia, negentur in alterâ. Vnde huic propositioni, *Petrus essentialiter est doctus*, non contradicit hæc, *Petrus essentialiter non est doctus*, sed ista potius, *Petrus non essentialiter est doctus*. Tertia: vt oppositio evadat contradictoria, omnes universalitates vnius propositionis, in alterâ particularitates esse debent: v. g. contradictoria istius, *Cuiusvis hominis omnis anima semper & ubique existit*, debet ita formari, *Cuiusdam hominis quædam anima non existit aliquando: vel alicubi: vbi cernis universalitates terminorû cuiusvis, omnis, semper, ubique, necnon &, mutatas in particularitates cuiusdam, quædam, aliquando, alicubi, ac vel: conjunctiones enim &, ac vel, sic inter se comparantur, vt prima sit quasi universalis, secunda, quasi particularis. Denique, ne alijs minutissimis regulis, quæ sine fine excogitari possunt, immoremur, attende inspicendus est propositio cuiusque sensus, quantumque in eo destruat altera propositio, an præcisè quod eius falsitati sufficit, & requiritur, an plus, an minus: vtrâ dignoscatur, sint ne propositiones contradictoriæ, contrariæ, vel subcontrariæ, iuxta dicta n. 10.*

Quæstioncula duplex.

13 Quær. 1. an oppositio contradictoriâ sit omnium maxima? Affirmandum existimo: Tum quia in phisicis summa est oppositio contradictoria, quæ versatur inter esse, & non esse rei: ergo pariter in Logicis. Tum quia sola contradictoria est oppositio reciproca in veritate, & falsitate: cum cætera solam impotent repugnantiam vel in veritate, vel in falsitate. Tum demum, quia cætera-

sum oppositionum firmitas per contradictoriam demonstratur, ut vidimus n. 9.: & idcirco ab Aristotele (c) contradictoria quasi autonomastice vocatur *Oppositio*. *Objic.*: huic propositioni, *Omnis homo est iustus*, magis opponitur hæc universalis, *Nihilus homo est iustus*, quam hæc particularis, *Aliquis homo non est iustus*, cum universalis plus neget, aut excludat de obiecto affirmato. Erit ergo oppositio contraria maior contradictoria.

14. *Resp.* 1.: ex eo capite poterit oppositio contraria dici maior secundum quid, aut extensivè: sed tamen absolute, & intensivè minor erit ob alios titulos in contradictoria prævalentes, quos in probatione indicavimus. *Resp.* 2. *neg. Antec.*, quin obftet subiecta ratio: quia licet contraria universalis plus neget, nõ idèò magis opponitur: negatio quippè carens opponitur affirmationi, quatenus infert repugnantiam in veritate, & falsitate simultaneâ. Hæc autem repugnantia maior infertur ex negatione particulari contradictoria, quam ex universalis contraria, siquidem ex hac oritur repugnantia in solâ veritate, ex illâ verò tam in veritate, quam in falsitate.

15. *Quæst.* 2. vtrum subcontraria propriè sit oppositio? Ratio negandi esse potest. 1.: quia subcontrariæ possunt esse simul veræ: vna autem veritas non opponitur alteri, ut nec virtus virtuti. 2.: quia in subcontrariis non affirmatur, & negatur idem de eodem: & idcirco, si currat Petrus, & non Paulus, ambæ istæ verificantur, *Aliquis homo currit*, *Aliquis homo non currit*, eo quod altera pro Petro, altera pro Paulo supponat. Propter hæc sententiam negativam expressè tenet D. Thom. 1. Perih. Lect. 11. Ra-

tio tamen affirmandi esse potest: quod contraria iuxta omne, proprie est oppositio: ergo etiam subcontraria. *Prob. consequ.* 1.: quia utraque, quatenus oppositio dicitur, æquè innititur principis per se notis, & oppositionem contradictoriam includit, aut infert, ut supra vidimus. 2.: quia subcontrariæ tam advertantur invicem in falsitate, quam contrariæ in veritate: nulla autem ratio est, cur repugnantia potius in veritate, quam in falsitate, proprie vocetur oppositio. 3.: quia oppositio contradictoria propriè excedit contrariam in esse oppositionis; sed non excedit, nisi quâ parte repugnantiam continet in falsitate; repugnantia igitur in falsitate, propriè participat vim oppositionis.

16. 4.: Quia fundamenta partis advertæ non videntur. Nam primum solum probat, subcontrarias non esse oppositas, quatenus veras: non tamen evincit, propriè non opponi quatenus falsas, ita scilicet, ut unus falsitas falsitatem alterius excludat. Sanè potest falsitas falsitati opponi, sicut vitium vitio, v. g. prodigalitas avaritiæ. Secundum non probat, quod intendit: nam utraque propositio significat omnes homines indeterminate, & pro omnibus supponit disjunctivè, ut patet ex Descensu, qui ab utraque fieri potest ad omnes homines sub disjunctivè. Profectò, si altera non supponeret, nisi pro Petro, & altera non nisi pro Paulo, posset utraque simul esse falsa (quod nemo concedit), quemadmodum falsæ simul esse possunt istæ, *Petrus currit*, *Paulus non currit*. Quod ergo utraque subcontraria vera sit, non provenit ex alietate obiecti, sed ex eo quod suppositio disjunctiva non requirit pro sui veritate existentiam eandem exterminorum, sed alicuius: idèòque, si aliud extre-

num existat, & non aliud, datur quod sufficit vt vtraque propositio vera sit. Adde quod propositiones contrariæ propriè sunt oppositæ, quamvis, dum falsificantur simul, non proveniat vtriusque falsitas ab eodem obiecto. Dissidium videtur mare vocale. Faterentur omnes, propositiones subcontrarias tam rigidè repugnare invicem in falsitate, quam in veritate contrarias. Vnde solum de nomine *oppositio- nis* contentio superest.

CAP. III.

Variæ circa oppositionem Contradictoriam in particulari Difficultates enodantur.

1. **Q**uamquam omninò certum, atque evidens sit, propositiones contradictorias non posse in veritate simul, aut in falsitate convenire, hæc tamen evidentiâ non rarò obscuratur, cum ad designandas in particulari varijs propositionibus contradictorias pervenitur. Quapropter difficiliōres nunc, & viliores percurremus: nam ire per omnes, infinita conceptuam, & locutionem humanarum varietas non paritur.

2. *Quer. 1.*, quenam propositio contradicat huic, *Omnes homines currunt*? Respondent Dialectici non pauci, hanc esse contradictoriam, *Aliqui homines non currunt*. Dum autem objicitur, quòd vtraque simul falsificabitur, si vnus tantum homo non currat: reponunt, eo in eventu veram esse particularem negativam, quia syncategoremata numeri pluralis, *Omnes*, *Aliqui*, supponantur pro binarijs, nec possunt resolvi in singulas unitates; & perinde est dicere, *Omnes homines*, ac *Omnes hominum unitates*, & *Aliqui homines*, ac *Aliqua dualitas hominum*. Hinc, dum ceteri currunt præter vnum, particularis illa vera

manet; quia verum est tunc, quòd aliqua dualitas, vel aggregatum aliquod duorum hominum non currit, nempe aggregatum constitutum ex illo non currente, & alio currente.

3. Hæc tamen doctrina displicet, vt quæ tota nititur illâ suppositione pro binarijs, quam impugnavimus disp. 5. cap. 3. n. 4. Quis non reprobet, vt falsas, propositiones istas, *Aliqui Apostoli Dei non sunt in Cælo*, *Alique femine post Evam non sunt conceptæ in peccato originali*, *Alique Divine Personæ non sunt diff. a Patre*, *Aliqui Christiani non sunt subditi Papæ*. Et tamen eadem doctrinâ verificari poterunt omnes, factò scilicet binario, seu aggregato ex S. Petro, & Iudâ proditore, ex Deiparâ, & Marthâ, ex Patre, & Filio, ex Parocho tuo, & Papâ ipso.

4. Respondent alijs prædictæ propositioni contradicere, si totus ipse præponatur negatio, sic nimiram, *Non omnes homines currunt*. Sed contra: *Non omnes* in sensu distributivo idem valet, ac *Aliqui non*; sed quando vnus tantum non currit, falsò dicitur, *Aliqui homines non currunt*, vt constat ex num. præc. ego, &c. Prob. Mai. ex illo Apostoli (a), *Non omnes obediunt Evangelio*; & ex communi sensu, quo passim dicimus, *Non omnes christiani salvantur*, *Non omnes ingeniosi sumus*, & hinc similia; vbi nemo est, qui non idem intelligat, ac si dicatur, *Aliqui non*.

5. Existimo ergo, eandem esse contradictoriam illius, *Omnes homines currunt*, ac istius, *Omne homo currit*, hanc scilicet, *Aliquis homo non currit*. Ratio: quia plurale signum *Omnes*, quoties prædicatum non obstat distributioni per singulas unitates, importat suppositionem pro singulis non minus, quam singulare *Omne*: ergo

eodem modo contradicitur vtrique particularis negatio numeri singularis ; in plurali quippe negatur plus, quam sufficit ad falsitatem universalis. *Prob. Antec.* : quia, dum prædicatum non obstat, *Tò Omnes* optimè resolvitur per *Tò singuli*, vel *unusquisque* ; ut patet, tum ex dictis loc. cit. n. 3. : tum ex loco *16. 12.*, (b) *Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam derivavit*, ubi cerpis signum *Omnes* resolutum per *unusquisque* : quod idem cernere est in loco Apostoli, (c) *Omnes stabimus ante tribunal Christi*, quæ propositio paucis interiectis resolvitur, sive explicatur per æquipollentem, (d) *Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet D. o.* Eundem sensum in alijs innumeris locutionibus, sacris, & prophanis, passim invenies.

6. *Obijciat* eventus, quo vnicus homo existat, & eurrat, ambæ propositiones, quas dicimus contradictorias, falsificantur ; prima, quia est de subiecto non supponente, nam *Tò Omnes homines* supponit existere plures ; secunda, quia nullus est homo, qui non currat. *Resp.* : hæc difficultas vexat communes contradictorias, ab omnibus receptas ; sive enira dicatur *Omnis homo*, sive *Omnes homines*, æquè supponitur falsa pluralitas, dum vnicus existit homo. Itaque particularis negativa tunc est vera ; quia vagatur etiam per homines non existentes, quorum quilibet reverà non curret. Quod ita vageatur, constat : quia contradictoria negativa loqui debet de eodem obiecto, quod verificat, vel falsificat affirmativam ; ut nemo nescit ; sed affirmativa falsificatur in eo eventu per homines non existentes, quos falso supponit existere : ergò de ipsdem vage, seu disjunctivè loquitur particularis negativa. Eadem doctrina

na valet pro eventu, quo nullus homo existeret, & proferrentur ab Angelo hæc iuxta omnes contradictoria, *Omnis homo curret*, *Aliquis homo non curret*.

7. *Quæritur*, qualiter contradicendam propositionem, *Omnis Deus est omnipotens* ? Est enim abidubio falsa, utpote supponens Deorum multitudinem : & aliunde hæc, quæ videtur contradictoria, *Aliquis Deus non est omnipotens*, falsa pariter est ; quia *Tò Aliquis eadem suppositione* falsà laborat, cum perinæ sonet, ac *Iste*, vel *ille*, vel *ille*. Quæ difficultas augebitur, si dicatur, *Omnis Deus verus est omnipotens*, vel, *Omnis Pater æternus est Genis x.* Varij varia respondent. Ex doctrinâ numeri præced. dici potest, particularem negativam esse contradictoriam universalis, & veram, etiam si dicatur, *Aliquis Deus verus*, vel, *Aliquis Pater æternus*. Ratio : quia particularis de eodè obiecto loquitur disjunctivè, de quo universalis distributivè ; sed universalis loquitur de Dijs fictis, & chymericis, quos supponit esse possibiles, & veros, & idcirco est falsa : ergo de ipsdem chymericis Dijs, aut Patribus, disjunctivè loquitur particularis. Nec novù est, quòd particularis vniu. induat sensum ex conspectu universalis, cui contraponitur. Sic universalis vera, *Omnis homo est mortuus*, contradicit hæc particularis, *Aliquis homo non est mortuus*, censeturque falsa, quia ex conspectu universalis loquitur de homine existente ; cum tamen secundum se verificari possit de homine possibili, qui nunquam existet. At de aliquo Deo, aut Patre chymérico verè negatur, quod sit omnipotens, aut Genitor : vera igitur est particularis id negans.

8. *Dices* : quomodò illius

I 4 ve-

(b) *Isai.* 53. 6. (c) *Rom.* 14. v. 10. (d) *Ibid.* v. 12.

veritas stare poterit cum suppositione
falsâ ex parte subiecti. Siquidem
idem sonat *Aliquis Deus verus*, ac
Vnus è multis veris Dijs. Resp. : sup-
positio illa subiecti non est falsa : quia
in negativis propositionibus, suppo-
sitis solius multitudinis subiecti abs-
que addito accidentali, per negatio-
nem sublequentem ampliatur ad mul-
titudinem, quæ est, vel quæ non est,
nec esse potest : cum enim prædica-
tum verè enuntiarî possit negativè de
illis etiam subiectis, quæ non sunt,
nec esse possunt, sit, vt suppositio
subiecti accommodetur generi prædi-
cati, seu negationis sublequentis, nisi
obster additum accidentale, de quo
infra. Exemplo sit hæc propositio,
Aliquis Sol non est absque luce, quam
nemo negabit esse veram, quin ob-
ster suppositio multitudinis, vt pote
verè contradictoriam istius falsâ, *Omnis
Sol est absque luce*. In illâ ergo particu-
lari negativâ, *Tò Aliquis Deus verus* red-
dit hûc sensum, *vnus è multis veris Dijs,
qui sunt, vel qui non sunt, nec esse possunt*.

9 Quod si ista non placeant,
cogitetur vniuersalis illa, *Omnis Deus
est omnipotens*, vt propositio de relati-
vo, hunc sensum habens, *Deus, qui
est multiplex*; quod genus propositio-
nis prius resolvi debet, quàm asig-
netur contradictoria, vt infra notabi-
mus. Si autem in casu nostro resolu-
tio sic fiat, *Deus est multiplex*; & *om-
nis est omnipotens*, hæc erit contradic-
toria, vel *Deus non est multiplex, vel
aliquis non est omnipotens*.

10 Quæ 3., qui fiat con-
tradictio, vbi datur suppositio sim-
plex, aut copulata? Resp. : vtraque
suppositio, vt pote *immobilis* (idest,
incapax resolutionis, atque descen-
sus), tractanda est vt suppositio sin-
gularis, nihilque in contradictione
variandum, præter negationem copu-

la additum. Quamobrem hæc sunt
contradictoria, *Homo est nom. v.*, *Ho-
mo non est nom. v.*; & hæc pariter, *Ho-
mes Apostoli sunt duodecim*, *Omnis Apo-
stoli non sunt duodecim*, servatâ vtrobi-
que eadem suppositione simplici, &
copulatâ, seu collectivâ. Hinc, quod
cap. præced. dictum est, mutandas
esse vniuersalitates in particularitates,
& è converso, intelligi debet, quan-
do suppositio est disiunctiva, seu dis-
tributiva : si enim sit copulata, nihil
mutandum. Vnde propositioni veræ,
*Omnis homo, seruans vane mandatum
Dei, salvabitur*, non contradicit ista,
*Aliquis homo, seruans aliquod manda-
tum Dei, non salvabitur*, cum sit etiam
vera in ijs, qui ex vnus mandati
transgressione damnantur. Hæc ergo
ritè contradicet, *Aliquis homo, ser-
uans omne mandatum Dei, non salva-
bitur*, invariato signo omne, quia co-
pulatè supponit. Idem intellige de
signis omne, & *aliquid*, immediatè
appositis prædicato, quæ invariata
retineri debent, sic nimirum, *Omnis
homo est omne animal*, *Aliquis homo non
est omne animal*.

11 Quæ 4., quo pacto
statuenda contradictio in signis dua-
litate, vterque, *Alter*, &c. ? Con-
cedunt omnes, quod *neuter*, & *alter*
invicem contradicant (nisi *alter* dis-
iunctim accipiatur, de quo statim),
vt cum dicitur, *Neuter homo currit,
Alter homo currit*. Difficultas est in sig-
nis vterque, & *Alter non*; quibus con-
tradictionem effici, communiter neg-
gatur : quia subiectum propositionis,
Uterque homo currit, reddit hunc sen-
sum, *Aliquis binarij hominum quilibet
currit* : sensus autem huius, *Alter
homo non currit*, hic est, *Aliquis bina-
rij hominum aliquis non currit*. Quo
sensu vtraque propositio poterit esse
veræ, si dentur hominum binarij
duo.

duo, quorum in vno quilibet currat, & in alio non currat alter. Assentior omnino, si semel statuatur, illum esse germanum propositionis virtutis que sensum.

12 Sed, vt iam alibi notauimus (e), communior talium signorum vsus postulat certum binarium, de quo fit sermo, vel saltem certam hominum classem in binarios distributam. Sic, cum dicitur Genes. 2., *Erat aut in uterque nudus*, protinus additur, *Adam scilicet & uxor eius*, & Act. 8., vbi dicitur, *Descenderunt uterque in aquam*, statim subditur, *Philippus, & eunuchus*; quasi uterque non perfecte significet, nisi binarius designetur. Hoc autem sensit, saltem dum abest suppositio consula, vel copulata, *Uterque*, & *Alter non*, proculdubio important contradictionem. Quod si nonnunquam extendatur *Uterque* ad plures binarios certi hominum generis, pro omnibus supponit distributivè. V. g. huius propositionis, *Si cecus cecum ducat, uterque in fossam cadit*, sensus est, *Omnis binarij cecorum, ducentis, & ducti, quilibet in fossam cadit*: tunc autem ritè contradicit *Alter non*, quia reddit hunc sensum, *Aliquis binarij, &c. alter non cadit in fossam*.

13 *Quer. 5.*, quid contradicat suppositioni consulae, quæ dicitur etiam disiuncta, & vaga? His v. g. propositionibus, *Alter oculus ad videndum requiritur, Aliquis equus necessarius est ad equitandum* *Resp.*: hæc etiam suppositio est quasi immobilis, quia non admittit resolutionem, aut descensum ad plures propositiones categoricas, sed ad vnicam de subiecto disiuncto, vt ostendimus disp. 5. cap. 2. n. 16. *Quare* de suppositione ista censendum, quod de simplici, & copulata: nihilque in contra-

dictis variandum, præter negationem. Itaque prædictis propositionibus hæc contradicunt, *Alter oculus non requiritur ad videndum, Aliquis equus non requiritur ad equitandum*: quas nãquam veras inuenies, dummodo suppositionem pure consulam, ac vagam ex parte subiecti retineas.

14 *Quer. 6.*, quomodo contradicatur suppositioni, cuius subiecto additur aliquid accidentale, seu contingens, v. g. *Petrus albus currit*? Ratio questionis est: quia non contradicatur, si dicatur, *Petrus albus non currit*; potest enim utraque falsificari, si Petrus non sit albus, cum utraque importet suppositionem falsam ex parte subiecti, vel, vt aiunt, utraque sit de subiecto non supponente. *Resp.* Res tota pendet à sensu subiecti. Si enim idem sonet *Petrus albus*, ac *Petrus, qui nunc est albus*, propositiones illæ non sunt contradictoriæ, propter rationem modò dictam. Dices: etiã Petrus non sit albus, vera erit hæc propositio, *Petrus, qui nunc est albus, non currit*, quia resoluitur per istam, *Petrus non currit, vel ille non est nunc albus*, iuxta doctrinam Thomistarum de resolutione Relatiui: ista autem disiunctiva in eo eventu vera est. *Resp.* Hic modus resolutionis satis impugnatus est disp. 5. cap. 3. à n. 13. Et verò, quis eius doctrinam præsidio veram reputet propositionem istam, *Amichristus, qui nunc disputat, non errat*? Aut etiam istam, *Spiritus Sanctus, qui factus est homo, non est immortalis*?

15 Itaque, propositio questionis, si idem significet, ac *Petrus, qui nunc est albus, currit*, est æquivalenter copulativa, & resolvi debet in copulativam formalem, vt illi contradictoria assignetur iuxta ritum copulativarum, quem dabimus cap. 7.

(e) Suprà disp. 5. cap. 3. n. 5.

S4

Si vero significet quasi conditionate, ita scilicet, *Petrus, qui sit albus*, tunc contradictoria erit illa, *Petrus albus non currit*: quavis enim Petrus albus non sit, verè negabitur, currere Petrum, qui sit albus. Sensus porò conditionalis erit, si prædicatum sit aliquid inclusum in subiecto, vel in aliquâ subiecti parte, vt si dicatur, *Petrus albus est albus*, vel *est homo*. Item, si prædicatum regulariter sit sequela subiecti pendens illud additum contingens, maximè si subiectum sit terminus communis, vt cum dicitur, *Miles veteranus fortiter pugnat*, *Homo senex est bonus consiliator*. Id quod sæpe tenet, etiam si relativo utamur in speciem absoluto, v. g. *Iuuenis, qui studio constanter incumbit, doctus exiit*; adhac enim sensus conditionalis est. At, cum alijs prædicatis, quæ per se, vel regulariter, non ita sunt annexa, suppositio subiecti est absoluta, & consequenter falsa, data in re non datur additum subiecti contingens, maximè si de subiecto singulari sit sermo. In dubio vere distinctione.

16. Hinc colliges, quid sentiendum, quando subiecto additur casus obliquus, denotans possessionem contingentem. Si possessio omnino absolute denotetur, vt plerumque accidit, non fit contradictio modo regulari. Hæc quippè non sunt contradictoria, *Pallium hoc Petri est novum*, *Pallium hoc Petri non est novum*, item, *Cuiuslibet hominis equus emnis currit*, *Alicuius hominis aliquis equus non currit*: nam utraq; simul falsificari possunt; priores, si Petrus non habeat pallium; posteriores, si nullus homo possideat equum. Ratio: quia subiectis earum hic sensus inest, *Pallium, quod nunc habet Petrus, Omnis equus, quem nunc possidet homo*

quislibet. Prius ergo resolvendæ sunt, vt deinde contradictio formetur ritu copulativarum, vt num. præced. dictum est. At, si possessio conditionaliter denotetur, vt nonnunquam fit per terminos communes, v. g. *Studiosi hominis labor est fructuosus*, *Cuiuslibet furiosi arma sunt timenda*, tunc formari poterit contradictio ritu communi, vt experienti liquidum erit.

17. *Quæ. 7.*, quæ sit contradictoria propositionis, *Nullum intelligibile potest intelligi*? Ea certè vera videtur ex terminis: & aliunde vera quoque apparet hæc affirmativa particularis, *Aliquod intelligibile potest intelligi*, quia subiectum reipsa intelligitur, dum significatur, vt de ipso enustietur aliquid; si autem intelligitur, utique potest intelligi. *Resp.* Alia est intelligibilitas, quæ respondet his apprehensionibus *intelligibile, incognoscibile*, & similibus, quæ licet videantur negare omnem intelligibilitatem, aliquam tamen necessario supponunt, dum aliquod obiectum reipsa apprehendunt confusivè. Hæc dicitur intelligibilitas *exercita*. Alia est, quæ clariùs apprehenditur per hos conceptus, *Cognoscibile, intelligibile*, & similes, diciturque intelligibilitas *signata*. His positis, contradictoriae sunt propositiones adductæ, dummodo in eodem sensu loquantur. Nam, si universalis negare intendat intelligibilitatem etiam *exercitam*, semper est falsa, & in eodem sensu particularis affirmans semper est vera. Si autem universalis solam neget intelligibilitatem *signatam*, semper vera erit; & ex adverso semper falsa, particularis eodem sensu affirmans.

18. *Quæ. 8.* quid sentendum de propositionibus hæc, *Petrus dis-*

distat à me, Petrus non distat à me?
Resp. Sunt contradictoria. Obijez. si Petrus non existat; utraque falsificabitur: prima, ut per se patet; secunda, quia significat, Petrum esse in loco mihi propinquo, quod tunc falsum est. *Resp.* Licet propinquitatis loci vulgariter explicari soleat per non, distantiam; non tamen necesse est, ut *Tò non distat* sic accipiatur in sensu positivo; sed proprie reddere potest sensum purè negativum, ita ut excludat locum distantem, quin asserat propinquum. Idem dici poterit in his *Petrus desinit esse lauro, Petrus non desinit esse lauro*, quæ simul falsæ videntur, si Petrus non fuit unquam lauro. Reipsà tamen secunda vera est, dummodo *Tò non desinit* purè neganter accipiatur. In summa, ut alias quaestiones omittam, attentè inspiciendus est cuiusque propositionis sensus, & an indigeat resolutione, vel expositione: nec prius inter disputandum contradictoria confrenda sunt, quam adversarius distinctè explicare cogatur sensum propositionis obicurrum, aut ambiguum. Qualiter autem consicienda sit oppositio in enuntiationibus Complexis, Modalibus, & quæ propriè dicuntur Exponibiles, inferius suis in locis aperiemus.

Quid tenendum circa Propositiones semet falsificantes?

19 **S**uperfunt propositiones quedam, quas *inextricabiles, & insolubiles* vocant, in quibus ita complicatur cum falsitate veritas, ut appareant veræ, quia falsæ, & falsæ, quia veræ, consequenterque sibi met ipsis contradicant. Tales sunt quedam propo-

sitiones pure reflexæ supra se, ita ut se ipsas significent, nec aliud obiectum habeant. Quarum distingui solet species quadruplex. Prima est earum, quæ propriè vocantur *falsificantes*, quia semet expresse falsificant; idque, vel mediatè, vel mediatè. Immediatè: ut si ponatur in se reflexa oratio ista, *Hec enuntiation est falsa*. Nam, si verà est, ergo verè dicit se esse falsam, atque adeò reipsà falsà est. Si autem falsà est; ergo est vera, quia se falsam verè dicit. Idem erit, si quis eadem reflexione dicat, *Ego non mentior*: nam si verum dicit; mentitur; & si falsum dicit, non mentitur. Mediatè: ut si Plato dicat Socrati, *Proxima tua propositio erit vera*; & Socrates illicò respondeat, *Ultima tua propositio fuit falsa*. Tunc, si prior propositio fuit vera, sequitur quod etiam posterior vera est: si autem est vera posterior, cum dicat priorem fuisse falsam, prior falsà fuit, & quidem quia vera fuit. Eadem vii sequitur quod fuit vera, si falsà fuisse dicatur.

20. Secunda species est earum, quæ vocantur *impossibilitantes*: ut, si ponatur oratio ista in se reflexa, *Hec enuntiation est impossibilis* (id est, *impossibilis quoad veritatem*, eò sensu, quo diximus cap. 17, enuntiationem vocari *impossibilem* ratione materiæ.) Illa, inquam, oratio, si reipsà est impossibilis, est vera, & si vera est, iam non est impossibilis: simul ergo est, & non est impossibilis. Si autem reipsà non est impossibilis, sed possibilis, idem absurdum sequitur, quia eo ipso potest aliquando vera esse, & nunquam vera fieri, quin simul sit, & non sit impossibilis, ut modò vidimus. Unde concluditur, eius veritatem

tem simul esse possibilem, & impossibilem. Tertia species est propositionum *destruentium suam necessitatem*. v. g. Oratio ista in se reflexa; *Hæc enuntiation non est necessaria* (id est, *necessaria quoad veritatem*;) si est necessaria, non est necessaria, quia est falsa, & nulla enuntiation necessaria potest esse falsa. Si non est necessaria reipsâ, idem redit absurdum, quia poterit aliquando esse falsa, & tunc erit simul & non erit necessaria.

21. Quarta species est *destruentium suam contingentiam*; cuiusmodi est oratio sequens in se reflexa; *Hæc enuntiation non est contingens* (id est, *contingens quoad veritatem*.) Hæc tamen non est absolute computanda inter insolubiles; quia, si dicatur vera, nulla sequitur implicatio. Solum ergo computanda est, quando aliunde supponitur reipsâ contingens: tunc enim, si vera est, destruit suam contingentiam, ut per se patet; & si falsa est, contingentiam pariter destruit; quia propositio negans de contingenti contingentiam, semper est falsa, & impossibilis, consequenterque non contingens. Vnde, quidquid eligas, erit simul & non erit contingens.

22. His addi solet pactum quoddam perplexum, quod maioris firmitatis gratiâ supponamus à Deo iniri cum Petro, sequenti formulâ: *Dabo tibi Gratiam, si prima, quam proferes, propositio sit vera, & aliter non dabo*. Quo posito, prima Petri propositio sit hæc, *Deus non dabit mihi Gratiam*. Si propositio ista vera est, Deus utique dabit Gratiam ex pacto; atque ita redditur eadem propositio falsa, utpotè negans eandem esse Gratiam. Si autem est

falsa, Deus iuxta pactum, non dabit Gratiam; atque ita propositio Petri, cum id ipsum enuntiet, vera redditur. Erit igitur vera, quia falsa, & falsa, quia vera; Deulque pactum violat, quia implet, & implet, quia violat.

23. Huc etiam pertinet cavillatio excitari solita circa nonnullos Sacræ Paginæ textus. V. g. Regius Pfaltes ait (f): *Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax*. Super quâ sententiâ, en sophistica: si David verum dicit, mentitur, utpotè unus ex omnibus, qui verè sunt mendaces: si non mentitur, falsum dicit; quia ipse, homo cum sit, non est mendax. Quod idem sophisma proponit Magn. Gregorius (g) sub his terminis: *Si omnis, & tu: falsaque iam erit sententia, quam mendax ipse proluiisti. Si verò ipse non est mendax, vera iam sententia non erit: quia dum tu verax; non omnis homo cognoscitur mendax*. Similis cavillatio exurgit circa locum Apostoli (h), ubi ex Epimenide Poetâ Cretensi refertur hanc sententiam, *Cretenses semper mendaces*, additque, *testimonium hoc verum est*. En tibi sophisma. Si testimonium Epimenidis verum est; ergo est falsum; quia ipse, Cretensis cum sit, iam aliquando non est mendax. Si autem est falsum, quomodo Paulus docet esse verum? Erit ergo verum, quia falsum, & falsum, quia verum.

24. Pro solvendis nodis hinc Gordianis plurima à Dialecticis per tractatus integros dicta sunt. Sed eos rumpere potius, quàm solvere, placet iam communiter Recentioribus, & merito. Nam, quæ dicantur propositiones reflexivæ, reverà

non sunt propositiones, sed propositionum phantasmata, sensu vacua, vel plena sensu prorsus chymérico. Probatur: quia si sensus earum sit ille, qui prætenditur, evidenter sequitur, quod orationes eiusmodi simul sint veræ & falsæ, impossibiles & non impossibiles, necessariae & non necessariae, &c.: imò, quod idèo sint veræ: quia falsæ, idèo impossibiles, quia non impossibiles, &c. Hæc autem non minus repugnantia, & chymica sunt, quam quòd idem aer simul sit lucidus, & tenebrosus, aut idem homo simul rationalis & irrationalis, aut idèo bonus, quia malus, idèo prudens, quia imprudens. Adde quòd alioqui ruerent illa principia, ab omnibus sanis mentibus confessâ: *Omni enuntiatio aut vera tantum est, aut falsa tantum: Impossibile est idem simul esse & non esse: quorum primum basis est totius Dialecticæ, secundum totius Metaphysicæ.*

25. Dices: non repugnat cognitio in se reflectens, ut patet in cognitione Divinâ, quæ se cognoscit. Resp. Esto non repugnet cognitio in se reflexa, sano sensu prædita; repugnat omnino, si talem sensum habeat, qualis assignitur prædictis enuntiationibus reflexivis. Dices iterum: saltem propositiones illa vocaliter efformari possunt. *Disting.*: significantes obiecta à se ipsis distincta, *conc.*: significantes se ipsas modo prætenso, *neg.*: nullam quippe figuram capax est significationis veræ simul & falsæ, hoc est, chymicæ. Hinc, qui dicit, *Ego non mentior*; vel de alijs à se dictis loquitur; vel si purè reflexè loquatur, nihil significat. Item, ea propositio Platonis ad Socratem, implicite essentialiter excipere debet tale responsum Socratis;

alioquin, si illud etiam comprehendere intendat, nihil omnino significabit, nec propositio erit. Idem senti de pacto proposito; quod, nisi intelligatur essentialiter excipere, vel excludere propositiones eiusmodi, nec Deo possibile est, nec quidquam significat, adeoque nec factum, nec promissio est: non aliter, ac si diceret, *Dabo tibi Gratiam, si verè dixeris me non daturum*, vel, *Dabo tibi Gratiam sub conditione quòd non sim daturus.*

26. Ad argutiam super sententiâ Psalmographi, responsum eruit ipse D. Gregorius (i) ex verbis illis, *Ego dixi in excessu meo, atque ita loquitur: Per excessum ergo mentis etiam se ipsum transiit, cum de hominis qualitate definiit. Ac si patenter dicit: De falsitate omnium hominum, inde veram sententiam protuli, unde ego ipse super hominibus tantum verè & ipse mendax, in quantum homo: in tantum autem omnino non mendax, in quantum per excessum mentis super hominem.* Quod attinet ad sententiâ Poetæ Cretensis relatam ab Apostolo, ut vera dicatur, non opus est Cretenses mentiri incunctis, ita ut illis nunquam omnino veritas excidat vel per incuriam: sic enim ne diabolus quidem, mendacij pater, mentitur semper. Sufficit ergo Cretenses ut plurimum, aut serè in omnibus mentiri: quâ ratione verè dicimus passim de homine ebrioso, *semper in tabernis habitat*; & de femina imprecationibus deditâ, *Diavolum semper in ore habet*. Brevius ut aique argutia revertitur, si dicatur, aliud esse astu mentiri, aliud mendacem esse: nam mendax dicitur, qui mendacis obnoxius est, aut nimium assuetus, quanvis interdum non mentiat.

CAP. IV.

De Propositionum Aequipollentia, & Conversione.

1. **Æ**quipollentia Propositionum est idem valor, aut eadem vis significatio- nis, quæ mille modis contingere po-

Præ Contradic. Post Contra. Præ, postque Subalter.

Et sequentia: *Non omnis, quidam non: omnis non, quasi nullus.*

Non nullus, quidam: sed nullus non valet omnis.

Non aliquis, nullus: non quidam non, valet omnis.

2. *Præ Contradic* indicat, Contradictoria fieri æquipollentes, si alterutri earum, seu affirmanti, seu neganti, adveniat nova negatio, præponaturque signo quantitativo. V. g. hæc sunt Contradictoria, *Omnis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus*; si negationem præponas universali affirmativæ sic, *Non omnis homo est iustus*, desinit esse contradictoria, & fit æquipollens particulari negativæ, iuxta illud, *Non omnis, quidam non, sive aliquis non*. Pariter particularis negans, novâ negatione præpositâ sic, *Non aliquis homo non est iustus*, fit æquipollens universali affirmanti, quia *Non quidam non valet omnis*. Idem eveniet, si contradictoria sint universalis negans, & particularis affirmans: quia *Non nullus, quidam, & Non aliquis, nullus*.

3. *Post contra* denotat, contrarias universales, v. g. *Omnis homo est iustus, Nullus homo est iustus*, exerce contrarietatem, & reddi æquipollentes, superveniente negatione, & postpositâ subiecto vtriuslibet, sic nimirum, *Omnis homo non, vel Nullus homo non*. Veritas hæc liquebit consideranti, si meminerit, quod

test. In præsentem solum agitur de modo, quo propositiones Oppositæ, prout suar in typo, seu tabulâ cap. præc. descriptæ, reddi possunt æquipollentes, præpositâ, vel postpositâ syncategorematis quantitativis particulâ *non*, & terminis de cætero invariantis. Quem ad finem habeto præculis Carmen Summulisticum:

Omnis non, quasi nullus, & Nullus non valet omnis. Demùm *Præ, postque subalter* innuit, æquipollentes fieri subalternas, præpositâ simul & postpositâ negatione subiecto alterutrius. V. g. subalternæ sunt, *Omnis homo est iustus, Aliquis homo est iustus*: è quibus prima redditur æquivalens secundæ sic, *Non omnis homo non est iustus*: & secundâ primæ sic, *Non aliquis homo non est iustus*. Non assignatur æquipollentia subcontrariarum, quia nulla esse potest, nisi fortè nimis durè; ut si hanc, *Aliquis homo est iustus*, negationibus oneres hoc modo, *Non non aliquis homo non est iustus*, ut ita æquipolleat isti, *Aliquis homo non est iustus*.

4. Hæc omnia plana sunt ex terminis ipsis, & communi usu loquendi; nisi fortè æquipollentia terminorum *Non omnis, & Quidam non*; quam Hercules Caramuelis operose impugnat toto Labore secundo, contendens, terminum *Non omnis* æquipollere simul hisce duobus, *Quidam non, Quidam sic*. Probat r.: quia propter æquipollentiam duobus his terminis, sacrilegæ sunt pro-

propositiones istæ, *Non omnis Personæ Divina est creata*, *Non omne dogma Fidei est errorum*. 2.: quia in hoc sensu loquuntur Auctores, sacri, & prophani: ut cum ait Apostolus, *Non omnes obediunt Evangelio*, idest, *Quidam obediunt, Quidam non*: & Virgilius, *Non omnes arbesta iuvant*, idest, *Quosdam iuvant, Quosdam non*. Libenter assentior: nec aliud forsitan intendunt summulistas quamvis vulgari suo carmine solam exhibeant significationem termini *Non omnis* explicitam, quæ præcisè negativa est, qualem habet te. minus *Quidam non*.

Conversio.

Propositionum Conversio est, *Vnius ad alteram per extremorum transpositionem consequentia neces-*

saria & formalis. Itaque propositio tunc converti dicitur, cum termini sic transponuntur, ut qui subiecti locum tenebat, fiat prædicatum, & vice versa, quin villa fiat in affirmatione, vel negatione mutatio. Cum autem hoc modo vna ex aliâ propositio deductur, quæ antecedens est, dicitur *Conversa*: quæ vero de consequens, vocatur *Conversum*. Triplex Conversio distinguit solet: prima *Simplex*, sive *in terminis*, quæ terminos transmutat eadem quantitate retentâ: secunda *Per accidens*, sive *in partem*, in quâ variatur etiam quantitas: tertia *Per contrapositionem*, in quâ termini ex finitis redduntur infiniti, vel è contrario. Quas species per varias propositiones distribuunt vulgata carmina.

Simpliciter fEeI convertitur: EoA per accid.

AfO per contrap. Sic fit *Conversio tota.*

Qui versus explicantur his alijs.

Afferit A, negat E: sed universaliter amba.

Afferit I, negat O: sed particulariter amba.

Quorum sensus est: vocales E, & I, dictionis fEeI, denotant, converti simpliciter propositionem universalem negativam, & particularem affirmativam: v. g. *Nullus homo est Leo*, ergo *Nullus Leo est homo* item, *Aliquis homo est Sacerdos*, ergo *Aliquis Sacerdos est homo*. Vocales E, & A, dictionis EoA, denotant, posse converti *Per accidens* universales negativam, & affirmativam: v. g. *Nullus homo est Leo*, ergo *Aliquis Leo non est homo*: *Omnis homo est animal*, ergo *Aliquod animal est homo*. Vocales A, & O, dictionis AfO, denotant, converti posse *Per contrapositionem* enuntiationes universalem affirmativam, & particularem negativam: v. g. *Omnis homo est animal*, ergo

Omne non animal est non homo: *Aliquis homo non est albus*, ergo *Aliquod non album non est non homo*.

Tria hæc conversionum genera docuit Aristoteles (a), ac demonstravit. Et in primis, quod universalis negativa, & particularis affirmativa convertantur simpliciter, sensus ipse demonstrat primo aspectu: si enim nullus homo est Leo, omnis homo distinguitur ab omni Leone, consequenterque nullus Leo, est, qui cum homine identificetur; alioquin identificaretur cum extremo à se distincto, quod repugnat ex terminis. Item, si aliquis homo est Sacerdos, necesse est, aliquem Sacerdotem esse, qui cum homine identificetur invicem. Deinde con-

(a) 1. Prior. 2., & lib. 2. Topic. cap. 3.

versio per accidens enuntiationum
 universalium eadem ratione demon-
 stratur. Ac demum conversio per
 contrapositionem, quanvis à negatio-
 nibus infinitantibus reddatur obscu-
 rior, sensu tamen attente perspecto
 recta convincitur. Si enim omnis
 homo est animal, nullus est homo,
 qui sit non animal: ergo necesse est,
 ut omne non animal distinguatur ab
 omni homine, sitque non homo.
 Item, si aliquis homo non est albus,
 ipse aliquis est aliquid non album:
 ergo aliquid non album est idem cum
 homine: ergo non est non homo.

8 Sed not. 1.: totum præ-
 dicatum propositionis conversæ fieri
 debet subiectum convertentis. Vnde
 propositiones, *Nullum Cælum est in
 stella*, *Aliquis equus est Regis*, pepe-
 ram convertuntur sic, *Nulla stella est
 in Cælo*, *Aliquis Rex est equi*, vel *est
 equus*: debet ergo mutari totum præ-
 dicatum hoc pacto, *Nullum existens
 in stella est Cælum*, *Aliquid ens Regis est
 equus*. Not. 2.: in Conversione reti-
 neri debet eadem suppositio (exceptâ
 variatione quantitativâ requisitâ ad
 Conversionem per accidens), eadem
 item ampliatio, restrictio, cæteraque
 proprietates terminorum. Unde ma-
 le sic inferes, *Aliqua species est homo*,
 ergo *Aliquis homo est species*; quia sup-
 positio simplex mutatur in personalem.

9 Male itidem sic, *Omne
 ridens est homo*, ergo *Aliquis homo est
 ridens*: quia in consequenti, nisi ali-
 quid addas, terminorum suppositio
 est contingens, & in antecedenti
 plerumque naturalis; non secus, ac
 si diceretur, *Omnis homo ridens est
 homo*. Imò generaliter, quoties ali-
 quid dicitur de accidenti sibi soli pro-
 prio, seu quoties subiectum est con-
 cretum accidentale soli prædicato
 conveniens, suppositio evadit ple-

rumque naturalis, & abstrahit ab
 existentia præsentis, ut cum dicitur,
Omne Grammaticum est homo, quod
 perinde sonat, ac *Omne Grammaticum,
 quandocumque extiterit, est homo*. Tunc
 ergo propositio convertens debet ali-
 quâ notâ retentam indicare suppositio-
 nem conversæ, v. g. *Omne rid. nr
 est homo*, cuius sensus est, *Omne ri-
 dens, quandocumque existit, est homo*;
 debet converti sic, ergo *Aliquis homo
 est ridens; quandocumque ridens existit*.
 Si tamen conversâ supponat contin-
 genter ex parte subiecti, inoffenso
 pede convertetur.

10 Præterea ex varietate
 ampliationis vitiosa est conversio ist-
 tiusmodi, *Aliquis cæcus est videns*, ergo
Aliquis videns est cæcus: nam in ante-
 cedenti ampliatur subiectum ad tem-
 pus etiam præteritum hoc sensu, *Ali-
 quis, nunc existens, qui fuit cæcus*: at
 in consequenti restringitur idem ter-
 minus ad tempus præsens. Debet
 ergo convertens ita formari, *Aliquis
 videns est existens, qui fuit cæcus*. Ex
 varietate alienationis claudicat simili-
 ter hæc conversio, *Aliquis homo est
 mortuus, vel est pictus*, ergo *Aliquid
 mortuum, vel pictum, est homo*: nam
 in conversâ accipitur homo per alie-
 nationem pro eo, qui fuit, & non
 est, cum dicitur mortuus; & pro eo,
 qui specie tenus est homo, cum dicitur
 pictus: at in convertente accipitur
 homo per statum. Quare servari de-
 bet idem sensus hoc pacto, *Aliquid,
 quod mortuum est, fuit homo; Aliquid
 pictum est homo specie tenus*.

11 Quoties ergo propositio
 talis est, ut eius conversio fieri ne-
 queat trito & communi modo, quin
 varietur acceptio terminorum, quæ-
 renda phrasî, quâ sensus retineatur
 illæsus. Hanc propositio vera, *Ali-
 quod generans est essentia Divina*, non
 bene

benè convertitur sic ; ergo *Aliqua essentia Divina est generans*, quæ falsa est. Ratio : quia in primâ *Tò generans* accipitur substantivè, in secundâ adiectivè, quasi diceretur ; *Aliqua essentia Divina generat*, seu denominatur generans. Vt igitur eadem acceptio servetur, debet conversio formari sic : *Aliquod generans est essentia Divina*, ergo *Essentia Divina est aliquid, quod est generans*, vel est id, quod est generans. Sed de his Theologi in tractatu de Divinâ Trinitate.

12 Not. 3. : propositio de verbo adiectivo indiget aliquâ resolutione, vt convertatur. Si enim dixeris, *Aliquis homo currit*, ergo *Currit aliquis homo*, non conversionem, sed repetitionem efficies. Tale itaque verbum resolvi debet in participium, & verbum est ; videlicet, *Aliquis homo currit*, ergo *Aliquid currens est homo* : vel, quod in idem recidit, verbum adiectivum assumi debet in subiectum cum relativo, & copula principalis exprimi verbo est ; nimirum, *Aliquis homo currit*, ergo *Aliquid, quod currit, est homo*. Not. 4. : verbum substantivum de præterito, & futuro, æquipollet verbo adiectivo (maxime cum subiectum, & prædicatum pro formali requirunt successionem temporis) : idem quippè valent *fuit, erit*, ac *existit, existet*, aut quid simile. Quare in conversione propositionum de præterito, & futuro, vt citra periculum fiat, servanda est regula modò tradita pro verbis adiectivis, vt scilicet vel resolvantur in participia, vel assumantur in subiectum cum relativo.

13 Hinc illegitima est conversio hæc, *Nullus puer fuit senex*, ergo *Nullus senex fuit puer*: vti & hæc, *Nullus senex erit puer*, ergo *Nullus puer*

erit senex : nam in conversis veritas, & in convertentibus falsitas apprehenditur. Vel ergo utraque prius in participium resolvenda cum verbo est, hoc pacto, *Nullus puer est factus senex*, *Nullus senex est futurus puer* : tumque rectè convertentur sic, ergo *Nullus factus senex, est puer*, ergo *Nullus futurus puer, est senex* : vel certè verba, *fuit, erit* ; à convertentibus assumenda in subiectum cum relativo, sic nimirum, ergo *Nullus, qui fuit senex, est puer*, ergo *Nullus, qui erit puer, est senex*.

14 Hæc doctrina multò planior, ac firmitior est, quàm quæ tradi solet : quòd scilicet ideò propositiones illæ non convertuntur more communi, quia servari nequit eadem terminorum restrictio, & ampliatio. Pro quo supponitur, quasi ex mente Aristotelis (b), cum verbis de præterito ampliari subiectum ad præsens, & præteritum, accipique pro eo, qui est, vel fuit ; prædicatum verò restringi ad præteritum : cum verbis autem de futuro amplè usurpari subiectum pro eo, qui est, vel erit ; & prædicatum restringi ad futurum. Vnde, si in conversione fiat commutatio subiecti in prædicatum, & è converso, terminus restrictus migrabit in amplum, & vice versâ. Verùm doctrina ista, si tamquam regula generalis statuatur, alibi à nobis impugnata est (c) : & in casu præfenti sustineri nequit. Nam propositio illa, *Nullus puer fuit senex*, quæ vera censetur ab omnibus, si redderet hunc sensum, *Nullus, qui est, vel fuit puer, fuit senex*, falsa foret abs dubio : quia de sene quovis, v. g. de Simeone, verè dicitur, *Hic, qui fuit puer, fuit senex* ; consequenterque verè dicitur quoque, *Hic, qui est,*

K vel

vel fuit puer, &c., cum ad huiusmodi disiunctionem sufficiat veritas alterutrius extremi. Idem experieris in alterâ propositione, *Nullus senex erit puer*, si subiectum accipias pro eo, qui est, vel erit senex.

15 Nec oppositum docuit Aristoteles: qui solum monet, in hoc enuntiato, *sedens surgit*, aut *surgit sedens*, cum possit significare & eum, qui nunc sedet, & eum, qui sedebat; ac proinde opus esse distinctione, quâ sensus determinetur. Hoc verum fateor; nec in participijs duntaxat, sed in plerisque etiam nominibus connotativis, præsertim cum prædicatur forma incompatibilis, v. g. *cæcus videt*; quæ falsa erit, si subiectum significet eum, qui est cæcus; vera autem, si significet eum, qui cæcus fuit. Cæterum hæc ambiguitas non probat ampliationem intentam: tum quia eodem modo locum habet cum verbis de præsentibus: tum etiam quia vox ambigua non necessariò accipitur in propositione pro suis omnibus significatis; alioqui, dum dicitur, *Gallus est nuntius solis*, acciperetur *Gallus* pro eo, qui est homo, vel avis. Determinatur ergo vox ambigua ex circumstantijs, præsertim ex prædicato. Quodsi maneat adhuc indifferens, distinctione, vel interrogatione exploranda est intentio loquentis.

16 *Not. 4.*: cum dicitur conversio simplex competere solis univèrsali neganti, & particulari affirmanti, iuxta illud *simpliciter fæct*; sermo est de conversione formali, seu de consequentiâ ratione formæ, quæ in qualibet materia valet. Sæpe tamen conversione materiali, seu ratione materiæ, simpliciter convertitur uni-

versalis affirmativa; quoties scilicet subiectum, & prædicatum eadem latitudine gaudent, vt *Omnis homo est animal rationale*, ergo *Omnis animal rationale est homo*: imò & particularis negativa, vt *Aliquis homo non est Leo*, ergo *Aliquis Leo non est homo*. Hæc tamen conversio, & consequentia non est formalis, cum non teneat in omni materia; neque enim rectè inferas, *Aliquis homo non est Episcopus*, ergo *Aliquis Episcopus non est homo*. De Conversione qui plura volet, adeat PP. Conimbricenses (d), de re istâ doctè, & accuratè differentes.

17 *Not. demùm*: Conversio locum habet in propositionibus etiam singularibus: pro quibus sequentes regulæ traduntur. Prima: propositio de utroque extremo singulari, sive sit affirmans, sive negans, convertitur simpliciter. V. g. *Petrus est hic homo*, ergo *hic homo est Petrus*; *Petrus non est hic Leo*, ergo *hic Leo non est Petrus*. Secunda: propositio de subiecto singulari, & prædicato communi, dum est affirmativa, convertitur in particularem; dum verò negativa, tum in particularem, tum in univèrsalem. Ex. g. *Petrus est homo*, ergo *Aliquis homo est Petrus*; *Petrus non est Leo*, ergo *Aliquis Leo non est Petrus*, vel etiam *Nullus Leo est Petrus*. Tertia: propositio, seu affirmativa, seu negativa, de prædicato singulari, & subiecto communi notâ univèrsalitatæ affecto, convertitur in terminis, sive simpliciter. Ex. g. *Omnis Persona Divina est Deus*, ergo *Deus est omnis Persona Divina*; *Nullus Angelus est hic homo*, ergo *hic homo non est ullus Angelus*; nec excluditur conversio per accidens.

18 Quarta: propositio de prædicato singulari, & subiecto com-

communis indefinito, vel particulari, si affirmativa sit, convertitur etiam in terminis, ut facillè quisque experiretur: si verò negativa sit, non convertitur ratione formæ; non enim valet, *Aliquis homo non est Petrus*, ergo *Petrus non est aliquis homo*. Obiiciet contra secundam regulam: hæc propositio, *Deus factus est homo*, non rectè convertitur in istam, *Homo (vel Aliquis homo) factus est Deus*; quia iuxta D. Thomam (e), prior est vera, & posterior fallà. Resp.: conversio idè rectè non fit, quia non convertit totum prædicatum; nam participium *factus* ad prædicatam pertinet. Sic ergo fieri debet, ergo *factus homo*, seu *qui factus est homo*, est *Deus*. Eadem ratione, iuxta Aristotelem (f), hæc propositio, *Lignum factum est album*, (idè est de similibus alijs), malè convertitur sic, ergo *album factum est lignum*: sed convertenda sic, ergo *quod factum est album*, est *lignum*. De quibusdam tamen propositionibus circa mysteria Trinitatis, & Incarnationis, quæ possent regulis hinc negotium facessere, opportuniùs Theologi differant.

CAP. V.

De Enuntiatione complexa.

Celebris divisio est Enuntiationis in *Simplicem*, & *Complexam*, sive *Coniunctam*, quam Aristoteles vocat (a) *Coniunctione unam*. Simplex est, *Cuius principalis Copula est verbum Logicum*, seu *copula verbalis*. De hac egimus hæcenus per superiora capita. Complexa est, *Cuius præcipua*

Copula est nexus non verbalis, connectens ut minimè duo extrema, *singula vim enuntiationis simplicis habentia*. Præcipua copula censetur illa, quæ principaliter intenditur, aut intenta videtur, ab enuntiante. Vnde hæc enuntiatio est complexa, *Deus humilia respicit & alta à longè cognoscit*: nam qui totum hoc coniunctum profert, præcipuè intendit significare utriusque extremi similitudinem, quam denotat particula &, qui nexus est non verbalis. Idcirco talis enuntiatio dicitur copula principalis: quæ tamen non efficeret enuntiationem complexam, nisi extrema, quæ necesse est vim enuntiationis haberent, ut patet in hoc coniuncto, *Petrus & Paulus*. Sufficit porò, quod extrema vim, seu virtutem enuntiationis habeant, etsi formaliter enuntiationes non sint: vnde hæc est enuntiatio complexa, *Si Sol luceret, dies esset*, quia facillè reduci potest ad hanc, *Si Sol lucet, dies est, & eandem ferè vim habet*.

2. Dividitur passim Enuntiatio complexa in *Copulativam*, *Disiunctivam*, *Conditionalem*, *Causalem*, & *Rationalem*: quas inter se discernit copula unicuique præcipua, qualem exhibent eodem ordine particulae sequentes, *Et*, *Vel*, *Si*, *Quia*, *Ergo*. Breviùs, & immediatius dividitur posset in *Categoricam*, & *Hypotheticam*: ac deinde complexa categorica subdividi in *Copulativam*, & *Disiunctivam*; Hypothetica verò, in *Conditionalem*, *Causalem*, & *Rationalem*; quæ tres, quia unum enuntiant ex suppositione, vel sub conditione positionis alterius, propriè vocantur Hypothetica. Nam Græca vox *Hypothesis*, Latine est *suppositio*, vel *conditio*. Vox autem

K 2 Ca-

(e) 3. p. 9. 16. ar. 7. præsertim ad 4. (f) 1. Poster. cap. 18. (a) 1. Perib. cap. 4.

Categorica perinde sonat, ac *absolutè predicativa*; conveniturque, tum cuiusvis Enuntiationi simplici, tum duabus illis complexis primæ, & secundæ speciei, præsertim Copulativæ. Idèò *categoricè* loqui vulgò dicitur, quicumque sine suppositionibus, aut conditionibus enuntiat. Sed vsu Scholæ tritissimò, quem evellere frustra coneris, omnis, & sola propositio simplex vocatur *Categorica*, vti & omnis complexa dicitur *Hypothetica*.

3 Forma Enuntiationis complexæ communiter dicitur esse Copula principalis, seu particula complexiva. Rectè quidem, si forma accipiatur pro caractere, quo propositiones complexæ discernuntur inter se, & à simplicibus. Forma tamen, quæ orationem constituit in esse *artefacti complexi enuntiativi*, non est sola coniunctio vel v.g., sed simul cum copulâ verbali utriusque extremi: si enim verbalis copula auferatur ab hoc artefacto, *Petrus est doctus, vel Paulus est indoctus*, manebit quidem oratio complexa, *Petrus doctus, vel Paulus indoctus*, sed non manebit enuntiativa. Integratur ergo forma Enuntiationis complexæ ex utraq; copulâ verbali, & ex nexu præcipuo non verbali. Hinc materia ex qua propositionis complexæ, sunt termini, quibus constat utraque simplex. Materia *circâ quam* eadem est, quæ simplicium, ex quibus complexa constituitur, & ex quibus etiam desumitur quantitas, & qualitas Enuntiationis complexæ. Sed hæc explicabuntur singillatim.

De Copulativa.

4 Complexa Copulativa dicitur, *Cuius præcipua copula est coniunctio, & nec, atque, aliavè similis: vt Petrus docet, & Paulus discit.* Si

nullam negationem includat, erit omninò affirmativa. Si præcipua copula negatione afficiatur, erit absolutè negativa, etiam si utraq; simplex affirmativa sit, v. g. *Non & Petrus docet, & Paulus discit.* Si verò utraq; simplex sit negativa, copula tamen præcipua non afficiatur negatione, v. g. *Petrus non docet, & Paulus non discit*, absolutè censetur affirmativa: quia denominatio *affirmantis*, aut *negantis* sumitur à copulâ principali; nec aliâ de causâ propositio hæc, *Petrus, qui non currit, disputat*, ab omnibus affirmativa dicitur. *Obijc.*: propositio contingens affirmativa, verificari nequit de subiecto non existente; sed propositio illa, vtiq; contingens, *Petrus non docet, & Paulus non discit*, verificatur de Petro & Paulo non existentibus: ergo non est affirmativa. *Resp.*: Maior non est vera, si comprehendat omnes affirmativas complexas: hæc quippè, licèt ex proprio caractere, seu propriâ copulâ, sint affirmantes, si tamen componantur ex simplicibus negativis, participare possunt privilegia suarum partium, & earum merito verificari de subiectis non existentibus. Id quod etiam competit nonnullis categoricis, huic v. g. *Antichristus, qui non existit, est homo, quæ, licèt affirmans, & contingens, verificatur de subiecto non existente.*

5 Copulativa, quæ ratione Copulæ principalis affirmativa est, erit falsa, si vel vna ex simplicibus falsa sit, v. g. *Homo est animal, & Angelus est Lapis.* Quare, vt vera sit, postulat simultaneam veritatem omnium simplicium, quibus constat. Erat item *necessaria*, si utraque simplex necessaria sit, vt *Deus est summum bonum, & peccatum est summum malum.*

malum. Erit *impossibilis*, si vtraque, vel altera simplex sit *impossibilis*; atque etiam, si componatur ex contingentibus inter se *contradictorijs*, aut *contrarijs*, vt *Petrus currit, & non currit, Petrus est iustus, & Nullus homo est iustus*. Erit *contingens*, si ex simplicibus, inter se non oppositis in veritate, vtraque, vel altera sit *contingens*, & neutra *impossibilis*. Quod si *Copulativa* sit *negans* ratione copulæ principalis, erit vera, si vel vnum, vel vtrumque extremum re ipsa deficiat: hæc enim v. g., *Non & Petrus currit, & Paulus sedet*, negat actu coniungi vtrumque extremum: duorum autem coniunctio verè negatur, quando vel. vnum deest. Sed cum in omni genere enuntiationis complexæ *negativa* semper *contradictoria* sit *affirmatiuæ*, Regula generalis est pro *Copulatiuâ*, & reliquis: vt quoties *affirmatiua* est *falsa*, *negatiua* sit *vera*, & è *conuerso*: item, quoties *affirmatiua* est *necessaria*, *negatiua* sit *impossibilis*, & vice versâ: ac demùm, vel neutra, vel vtraque sit *contingens*.

6 Sunt, quibus displicet, vt *Copulativa* dicatur *enuntiatio vna*. Sed verò, licet non sit *vna* simpliciter, non est cur *negemus esse coniunctionem vnâ*, vt loquitur cum Aristotele D. Thomas (b), ita vt mens vno impetu enuntiet, non modo singula extrema, sed etiam vtriusque *simultatem*, quam denotat *coniunctio*. Objic.: in *Copulatiuâ* solet vna pars concedi, & altera negari: ergo, qui censetur esse *enuntiatio*, non *vna*, sed *duplex*: si enim censetur *vna*, deberet *absolutè* negari propter cuiusvis partis *falsitatem*. Resp.: posset quidem *Copulativa* *absolutè* negari, cum vel *vna* pars *falsa* est: sed quia simul indicare

volumus; unde *proveniat falsitas*, ideo tunc *negatur altera pars*, *concessâ* alterâ: quemadmodum dicitur, *Quatuor homines currunt*, responderi solet, *Nega quoad duos*; quum ideo talis *propositio* censetur non *vna* *formaliter*.

7 Replie.: si *Copulativa* est *absolutè* *falsa*, quando *falsa* est altera pars, & altera *vera*, sequitur, quod totius *enuntiationis* *falsitas* componitur ex *veritate*, & *falsitate*; quod *implicat*. Resp.: *Copulativa* tunc dicitur *absolutè* *falsa*; quia, vt fert *communis* *paræmia*, *Malum ex quocumque defectu*, & *Bonum ex integra causa*; quemadmodum *falsò* dicitur, *Omnis homo currit*, quando vel *vnus* *sedet*, *currentibus* cæteris. Sed hinc non sequitur, quod *falsitas* ex *veritate* *constituatur*, sed quod *falsitas* *vnus* *partis* *refundat denominationem* in totum. Sic *statua* *perfecto* *capite*, & *imperfectis* *cruribus*, *absolutè* dicitur *imperfecta*; nec ideo datur *imperfectio* *composita* ex *perfectione*.

8 Sunt ex *aduerso*, qui velint, *Copulativam* *admodò* *esse* *vnâ*, vt non sit *complexa*, sed *categorica*, idest, *simplex*: quia hæc v. g., *Hic homo currit, & ille currit*, idem valet, ac *ista, Vterque currit*, vel *vtriusque cursus coexistit*, ubi *sensus* est *categoricus*. Sed, vt iam alibi (c) notavimus, *æquivalentia* *sensus* non est *identitas* *formalis*, nec *probat*, *propositiones* *esse* *eiusdem* *generis*, cum possint *differe* *plurimum* in *formâ*, & *modo* *significandi*. Sic iuxta omnes hæc *propositio*, *Quia homo lethaliter peccat, Gratiam amittit*, est *complexa*, licet *æquivalenter* *reducatur* ad *hanc* *categoricam*, & *simplicem*, *Lethale peccatum*

causat in homine iacturam Gratia.
 Copulativa igitur enuntiat quidem
 coexistentiam, seu coniunctionem ob-
 iectorum utriusque partis; at non
 illam enuntiat per copulam formaliter
 & explicitè prædicativam, vi
 cuius coniunctio prædicetur forma-
 liter de utroque obiecto, ut sit in illà
 categoricà, *Uterque coexistit.* Solum
 ergo coniunctionem obiectorum
 enuntiat per copulam virtualiter, &
 implicitè prædicativam, qualis est
 particula *Et.* Hic autem diversus
 enuntiandi modus efficit enuntiationes
 diversi generis.

De Disiunctiva.

9. Complexa Disiunctiva
 est, Cuius præcipua copia est particu-
 la, *vel,* aut, aliavè sensu similis:
 ut illa, quam dixisse fertur Dionysius
 Areopagita, cum videret tenebras in
 Passione Domini factas, *Aut Deus
 nature patitur, aut mundi machina
 dissolvitur.* Nulla Disiunctiva cense-
 tur absolutè negans, quamvis utra-
 que simplex negativa sit, nisi negatio
 præponatur Copulæ principali
 ab ipso propositionis initio, v. g.
*Non aut Deus nature patitur, aut mun-
 di, &c.* 3. ut suprà de Copulativa dic-
 tam est.

10. Ad veritatem Disiuncti-
 tivæ affirmantis sufficit, quòd alte-
 rutra simplex vera sit, quantumlibet
 altera sit falsa, & impossibilis; ut:
 ex ipso loquendi usu notum est. Unde
 & erit *necessaria*, si altera ex sim-
 plicibus necessaria sit, necnon si
 componatur ex contingentibus inter
 se contradictorijs, aut subcontrarijs;
 v. g. *Peirus currit, vel non currit.* Erit
impossibilis, si utraque simplex im-
 possibilis etiam sit. Erit *contingens*,
 si altera saltem è simplicibus sit con-
 tingens, & altera nec sit necessaria,

nec alteri contradictoria, aut sub-
 contraria: v. g. *Peirus est doctus, vel
 Paulus est indoctus.* Disiunctiva negans
 semper est contradictoria affirmantis,
 ex cuius proinde compara-
 tione discernendà est negans veritas,
 aut falsitas, itemque necessitas,
 impossibilitas, & contingentia, ut
 notavimus num. 5.

11. Sed dubium est, an
 veritas Disiunctivæ affirmantis stare
 possit, quando utraque simplex vera
 est? V. g. an vigilante Petro, &
 dormiente Paulo, verè dicatur, *Pe-
 trus vigilat, vel Paulus dormit.* Multi
 negant. 1.: quia negat etiam expres-
 sè D. Thomas Opusculi 48. (d),
 eademque videtur fuisse veterum
 sententia. 2.: quia falsò diceretur, *vel
 Pater est Deus, vel Filius est Deus,*
 non alià ratione, nisi quia utrumque
 verum est. 3.: quia sicut particula
Et signatè coniungit obiecta, ita
 particula *vel* signatè disiungit: ergo,
 sicut prima verificari nequit, nisi
 detur obiectiva coniunctio utriusque
 extremi, ita secunda verificari non
 poterit, nisi detur obiectiva disiunctio,
 seu divisio extremorum, quo-
 rum alterum sine altero existi-
 tat.

12. Nihilominus communis
 sententia in omni Scholà distinguit
 in copulà disiunctivà duplicem
 sensum, alterum *exclusivum*, alterum
permissivum. Prior efficitur, quando
 hæc v. g. *Peirus aut est Musicus, aut
 est Logicus,* ex intentione dicentis
 æqui valet huic, *aut est tantum Musi-
 cus, aut est Logicus tantum.* Quo sen-
 su maxime utimur, cum de extremis
 incompossibilibus disiunctivè loqui-
 mur, ut cum dicimus, *Quodlibet est,
 vel non est;* quod idem significat, ac
*Impossibile est idem simul esse Et non
 esse.*

esse. Posterior sensus efficitur, quoties intentio dicentis est, ut alterum saltem extremum existat, quidquid sit de altero; ut si prædictam propositionem sic interpreteris, *Quidquid sit an Petrus simul sit Musicus & Logicus, saltem aut est Musicus, aut est Logicus.* Hunc sensum esse disiunctioni congruentem, patet ex his enuntiatis; *Petrus aut est Sacerdos, aut est Diaconus; Religiosus hic aut bonus est, aut esse debet; Dives hic aut prædium emit, aut ut nummos habet, quibus emere possit;* quæ nemo intelligit in sensu exclusivè; imò si duo priora sic intelligerentur, nunquam possent verificari ratione primæ partis, quod est à communi sensu alienum.

13 Quod autem eadem significatio permissiva, quoties sermo est de extremis sociabilibus, vñtatiſſima sit apud Dialecticos, constat ex multis regulis, passim in Dialecticâ receptis, quæ sæpe fallerent, si propositio disiunctiva non permitteret simultaneam veritatem extremorum. Recolatur in specimen regula Descensus disiunctivi (e), qua docemur, ex enuntiatione particulari rectè deduci complexam disiunctivam. Quæ regula proculdubio falleret, si v. g. ex hac particulari, *Aliquis homo est animal, inferas, ergo hic homo est animal, vel ille homo est animal, &c.* sequeretur enim ex Antecedenti vero Consequens falsum; quod omninò repugnat. Nec obstant argumenta contraria. Ad 1. illud Opusculum inter incerta D. Thomæ notatur in Editione Romanâ inſu S. Pij V. dispositâ. Sed quicumque sit Auctor, exponi potest de Disiunctivâ, non qualicumque, sed efficiente sensum exclusivum.

14 Ad 2. propositio illa non foret falsa, sed absurda quia in loquendi modus indicat dubitationem de veritate utriusque extremi. In rebus autem Fidei certis, non solum nefas est negare, sed etiam dubiè loqui. Ad 3. dist. nec: ita particula vel signatè disiunctivè, aut exclusivè semper, neg. & disiungit: nonnunquam exclusivè, & sæpe non nisi permissivè, aut præcisivè, conc. Antec., & sub eadem distinctione conc., vel neg. Conseq. Dum sermo est de extremis inter se non pugnantibus, particula vel non significat obiectivam separationem extremorum, sed totam propositionem determinat ad talem modum tendendi, qui contentus sit alterutro extremo, & præcindat à coniunctione cum altero, permittatque, ut aliunde separari possint, aut coniungi. Non aliter ac, cum dicitur, *Aliquis homo currit, unus ex hominibus currit, nec prohibetur, nec exigitur, ut duo, sive etiam omnes currant.* Itaque particula, & ac vel, solam habent oppositionem subalternam, sicut *Omnis, & Aliquis, aut Uterque, & Alter.*

De Conditionalibus.

15 Inter propositiones propriè hypotheticas prima est Conditionalis, illa scilicet, *Cuius copula est particula Si: v. g. Si Sol lucet, dies est.* Extremum substantiæ particula Si, vocatur *hypothesis*, sive *conditio*: alterum verò extremum appellatur *conditionalis*. Sic in adducto exemplo *Tò Sol lucet* est conditio; *Tò dies est*, conditionalium. Propositio Conditionalis in quatuor membra dividitur, nempe in *Illativam, influxivam, Mixtam ex his, & purè Coniunctivam.* Breviùs ab alijs dividitur in *Illativam, & Enuntiativam,*

quo posteriori membro comprehenditur, quæcumque illativa non est. Illa tamen divisio quadrimembri aptior videtur, & clarior.

16 *Illativa* ergo dicitur, *In qua conditio connectitur cum conditionato*: v. g. *Si ridet, est homo; si datur unio, dantur extrema*. In his conditio vocatur *Antecedens*; conditionatum verò *Consequens*. *Influxiva*, quæ & *Causalis* appellatur, est, *In qua conditio conducit ad positionem conditionati, tamquam illius causa, vel requisitum ex parte causa*: v. g. *Si Petrus vocetur auxilio A, convertetur; si eger hic vocaret Med. cum, sanaretur*. *Mixta* dicitur, *In qua conditio & est causa conditionati, & cum eo connectitur*: v. g. *Sol alius creabitur, si Deus illum creare decernat*. Hæc porro connectio dicitur *metaphysica*, dum est omnino infrustrabilis, vt in proximo exemplo: dicitur *physica*, five *ex natura rei*; dum sine miraculo frustrari non potest, vt *Si datur ignis, datur calor*: dicitur *moralis*, dum non frustratur nisi raro, & difficulter, vt *si mater est, diligit filium*. Denique *purè Coniunctiva* est, *In qua enuntiatior positio conditionati pro casu existentie conditionis, quin hæc importet connexionem, nec conducentiam*: v. g. *Si Petrus sit albus, erit dives; Si Papa cantez, Turca dormiet*. His additur *Promissiva*, vt *Si videris, coronabo t.* Sed hæc reductur, nunc ad *Causalem*, nunc ad *purè Coniunctivam*, prout fuerit hypothetis.

17 Thomistæ communiter nullam Conditionalem veram agnoscunt, quæ non sit *Illativa*, saltem extrinsecè ex Divino decreto subiectivè absoluto, & obiectivè

conditionato, quòd infallibiliter aliiget extrinsecè conditionem, & conditionatum. Sed Conditionales, saltem de hypothesi conducente, etiam non illativas, posse veras esse, tuentur omnes Scholæ nostræ Doctores, quibus apertè favet Sapientissimus Magister Soto (f), de Conditionali promissivâ differens. Imò & *purè Coniunctivam* (quam vocant *disparatam*, seu *de conditione disparatam*) veram esse posse, quamquam nos lateat, quando locutio sit vera, quando falsa, solumque Deo notum sit; tenet communior in Scholâ nostrâ sententia cum Eximio Doctore (g): eo quod eiusmodi Conditionalis nullam affirmet illationem, connexionemvè; sed meram coniunctionem, aut coexistentiam extremorum, vnde cumque proveniat. Perinde enim sonat, *Si Petrus sit albus, erit dives*; ac *Si Petrus albus sit, eodem tempore contiget vt sit dives*. Nec verè negaveris, sensum hic esse conditionalem: nihil enim absolutè asseritur, aut in esse ponitur. Sed fusius ista Theologi in Tract. de Scientiâ Dei.

18 Modò *Not. 1.*: nulla Conditionalis est negativa, nisi negatio immediatè præfiguratur particulæ *Si*, vt fatentur omnes (h). *Not. 2.*: Conditionalis affirmans, vt vera sit, nullius extremi absolutam existentiam requirit. Hinc est proloquium illud: *Conditionalis nihil ponit in esse*: id est, veritas conditionalis nihil postulat in statu existentie absolutæ. Itaque ad veritatem *Illativa* sufficit bonitas consequentiæ ab hypothese apprehensâ ad conditionatum, etiam si neutrum extremum sit absolutè possibile: v. g. *Si Leo est*

(f) In *Summul. Lib. 3. cap. 8. Lect. 3. Not. 1.* (g) *Opusc. de Scient. futur. conting. Lib. 2. cap. 6. v. 4.* (h) *V. D. Thom. 1. Peri. Lect. 8.*

homo, est rationalis, Si Homo volat, habet alas. Quoties autem deest bonitas illationis, falsa est Conditionalis in sensu illativo, etiamsi consequens verum sit, vt *Si Petrus est animal, est homo.* Ad veritatem Conditionalis *Enuntiativa*, seu non illative, sufficit, & requiritur, quod reipsa ponendum esset conditionatum pro casu existentiae hypothesis, etsi neutrum sit vnquam extitutum. Idem dicendum de Conditionalis *Promissiva*, proprie, ac directe sumpta, quatenus liquid enuntiat reipsa futurum sub hypothesis. Si tamen accipiatur vt significans promissionem praesentem, ab istius existentia praesenti pendet, quod vera sit, aut falsa.

19 Not. 3. : Conditionalis illativa, in eo genere, seu gradu, quo illativa est, nunquam est *contingens*: sed, si vera est, erit *necessaria*; si falsa, erit *impossibilis*. At, quae non est illativa, plerumque est *contingens*. Erit tamen *impossibilis*, si conditionatum sit conditioni oppositum, vel aliunde repugnet, vt, *Si Petrus sedet, ambulat*; vel, *Si Homo est animal, Leo est lapis*. Poterit etiam esse *necessaria*, si conditionatum cum conditione non pugnet, & aliunde sit *necessarium*, vt *Si Sol lucet, homo est animal*. Not. 4. : Conditionalis neganti tribuenda sunt haec omnia per oppositum affirmantis, cui semper est contradictoria.

De Causali, & Rationali.

20 Causalis hypothetica est, Cuius praecipua copula est particula *Quia*: v. g. *Quia Petrus est rationalis, est admirativus*. Haec continet vt minimum duas categoricas: quarum ea, cui apponitur *Tò Quia*, dicitur *Antecedens*; altera, *Consequens*. Ut vera sit, tria requirit: primum

vt vtraque categorica sit absolute vera: secundum, vt Consequens bene inferatur ex Antecedenti: tertium, vt inferatur tamquam ex causa, vel ratione cur. Horum quolibet deficiente, propositio est falsa, vt haec, *Quia Petrus est animal, est homo*. Hinc Causalis stricta nunquam est *contingens*: sed, si est vera, est *necessaria*; si falsa, *impossibilis*. Hinc etiam regula communis est, quod ex Causali vera sequitur universalis simplex: v. g. ex hac, *Quia Petrus est rationalis, est admirativus*; recte sequitur, *Ergo Omne rationale est admirativum*.

21 Sed nota, non semper tam strictè accipi *Tò Quia*. Saepe enim non denotat causam necessariò connexam cum effectu, sed moti-
vum ex se conducens, indifferens tamen, & ex aliena determinatione coniunctum cum effectu, vt *Petrus obtinet Cathedram, quia dignus est*. Saepe etiam denotat conditionem *sine qua non*, quae tamen sola non sufficit: saepe non nisi causam remouentem prohibens, vt *Quia Petrus non resistit, occisus est*. His autem in casibus propositio Causalis poterit esse *contingens*, vt quisque videt: non enim affirmat necessariam illationem vnus ex alio, sed contingentem consecutionem de facto. Adde quod nonnumquam locutione causali denotatur ratio à posteriori. Nota insuper, Causalem non reddi negativam, nisi negatio praefigatur particula *Quia*, tuncque iura omnia affirmativae opposita servare.

22 Rationalis demùm hypothetica dicitur, Cuius praecipua copula est particula *Ergo*, vel *Igitur*: v. g. *Sol lucet, ergo dies est*. Haec, vt vera sit, postulat veritatem utriusque partis veritatem, atque etiam vt secunda

legitimè sequatur ex primâ , vnde cumque inter se connectantur : vt *Petrus ridet*, ergo *est homo*. Verùm, quæ dicitur propositio Rationalis, reverà non est propositio vna, sed duplex, cum sit formaliter Argumentatio ; nec ad secundam intellectus operationem pertinet, sed ad tertiam. Aliud est in hypotheticis præcedentibus ; quæ, licet contineant discursum virtuales, tamen ad secundam operationem spectant, quia non servant ritum, & formam Argumentationis. Idcirco quidquid de Rationali dicendum superest, ad sequentem Disput. remittimus.

Oppositio Propositionum Complexarum.

23. Inter propositiones Complexas nulla Oppositio formalis, seu de forma, reperitur, nisi Contradictoria. Ratio est : quia Oppositio de forma versari debet inter affirmativam, & negativam eiusdem generis. At Complexa negativa semper est affirmativæ contradictoria. Nam, vt supra ostendimus, non est negativa, nisi negatio efficiat copulam principalem : tunc autem præcisè negat id, quod sufficit, & requiritur, vt affirmativa falsificetur pro omni eventu ; quæ propria est contradictionis mensura. Explicatur in singulis. Huic Copulativæ affirmanti, *Petrus currit, & Paulus sedet*, contradicit hæc negans, *Non & Petrus currit, & Paulus sedet* ; quia præcisè negat vtriusque obiecti coniunctionem, ex qua pendet pro omni eventu veritas, aut falsitas affirmantis. Huic item Disiunctivæ, *Petrus currit, vel Paulus sedet*, contradicit hæc, *Non vel Petrus currit, vel Paulus sedet* ; quia ne vnum quidem ex ijs obiectis esse permittit, prout affirmantis veritas exposcit. Nec te moveat, quod

in negativis iterantur particule, *Er, ac Vel*. Hæc enim iteratio non variat sensum, etiam in affirmativis, cum sæpe in eis exprimat, & fortè elegantius ; imò, dum non exprimitur, subintelligitur. In negativis autem expressa iteratio necessaria est, ne particula *non* (quæ congruo sensu collocari nequit in medio) putetur infinitare primum terminum, aut solam negare primam categoricam.

24. Præterea in Conditionali negativâ, vt *Non si Sol lucet, dies est*, *Non si Petrus existat, erit doctus*, solùm negatur sub hypothesi illatio, sive coniunctio conditionati, vnde tota pendet veritas affirmantis. Pariter Causalis hæc, *Non quia Sol lucet, dies est*, vnicè negat, quòd lux Solis de facto sit causa diei : quæ negatio si vera sit, non poterit non esse fallâ Causalis affirmans, & è converso. Debet autem in his negatio poni in fronte totius hypotheticæ cum copulâ, ne alioqui prior categorica videatur tamquam vera supponi. Unde si dicas v.g., *Diis est, non quia Sol lucet*, non efficies contradictoriam affirmantis : quia vtraque, noctu prolata, simul erit fallâ. Huc facit regula illa Dialcctica, *Non est melius contradicere, quam si toti propositioni præponatur negatio* : quæ regula, cum non semper teneat in Categoricis, constanter valet in Complexis. Obiic. : negatio posita in fronte, excludit distributivè singulas partes hypotheticæ : est enim, vt aiunt, malignantis naturæ, & quidquid post se invenit, destruit. Quod si ita sit, non dabitur contradictio inter affirmantem, & negantem : hæc enim est fallâ, *Quia Petrus est albus, est doctus* ; & hæc simul fallâ esse poterit, *Non quia Petrus est albus, est*
doc-

doctus, si neget tria hæc singillatim, *Petrus esse album, esse doctum, & albedinem esse causam doctrinæ.*

25 *Resp.*: quod de malignante negationis naturâ dicitur, verum est, quando negatio dirigitur ad copulam verbalem: tunc enim & principale significatum verbi, & totum prædicatum adiunctum, si capax sit distributionis, negatio destruit, sive negat distributivè. Ceterum, quando immediatè afficit alios terminos, aut syncategoremata, vim suam non diffundit ad reliqua: vè patet, quoties subiectum immediatè afficitur particulâ *non*, v. g. *Non homo currit*, vbi solus infinitatur terminus *homo*, quin propositio fiat negativa. Sic ergo, dum negatio præponitur particulis *Et, Vel, Si, Quia*, tantummodò removet significatum ipsarum: reliquas autem partes Enuntiationis hypotheticæ, præcisivè respicit, nisi quantum opus est ad præcipuæ copulæ falsitatem.

26 Quod spectat oppositionem *de lege*, poterit illa reperiri inter Complexas, quæ ratione præcipuæ copulæ sint affirmantes, dummodò altera constet categoricis affirmativis, altera negativis. Quod ut noveris, accipe sequentia documenta. 1.: datur oppositio contraria inter Copulativas, quarum in alterâ negatur utrumque, vel alterum extremum, quod affirmatur in alterâ: v. g. *Petrus sedet, & disputat, Petrus non sedet, & non disputat*, vel etiam *sedet, & non disputat*. Hæc quippè in veritate pugnant, non in falsitate. 2.: Inter Disiunctivas eadem contrapositione formatas, datur oppositio subcontraria: v. g. *Petrus sedet, vel disputat, Petrus non sedet, vel non disputat*, aut etiam *sedet, vel non disputa-*

tat. Pugnant enim in solâ falsitate.

3.: inter Copulativam, & Disiunctivam, nullâ negatione dissidentes, datur oppositio subalterna. Si autem utriusque extremi negatione dissideant, ita ut extrema vnius contradicant extremis alterius, opponuntur contradictoriè. Huic itaque, *Petrus sedet, & disputat*, hæc respondet subalterna, *Petrus sedet, vel disputat*; & hæc contradictoria, *Petrus non sedet, vel non disputat*. Ratio: quia coniunctiones *Et, ac Vel*, invicem comparantur tamquam signa univèrsale, & particulare, eotèrè modo, quo *Omnis, & Aliquis*, aut *Uterque, & Alter*. 4.: Conditionales, quæ sub eadem hypothèsi, altera conditionatum affirmat, altera negat, sunt contrariæ, si reddant sensum illativum: si verò purè coniunctivum, sunt contradicentiæ; v. g. *Si Petrus est dives, est doctus; Si Petrus est dives, non est doctus*. 5.: Causales, simili contrapositione formatæ, contrariæ sunt: ut, *Quia est Logicus, est musicus; Quia est Logicus, non est musicus*; quæ nunquam simul veræ, falsæ tamen simul esse possunt.

Notanda quedam.

28 Ad extremum *Not. 1.*: propositiones Complexas, quas vocant temporales, & locales, & aliæ idgenus, ut cum dicitur, *Quando Petrus docet, Paulus audit, Ubi Rex est, ibi sunt ministri*, regulariter ad Copulativas reducuntur: reddunt enim hunc sensum, *Eodem tempore Petrus docet, & Paulus audit, Eodem loco Rex, &c.* Nonnumquam tamen ab existentia præcindunt, redduntque sensum conditionalem. Ad Copulativas etiam revocantur *adversativæ*, ut *Iustus à Munda despicitur, sed à*

Deo honoratur : item, quæ comparationem continent, vt *Qualis est Princeps, talis fere est populus*. Not. 2.: propositiones de Relativo *Qui Quæ Quod*, cum resolvantur in Copulativas modo dicto Dilp. 5. cap. 3. à n. 15., eandem subeunt leges Oppositionis. Hæ v. g. *Petrus, qui est doctus, disputat*, ita resolvitur, *Petrus est doctus, & ipse disputat*: quare contradictoria illius erit, *Non & Petrus est doctus, & ipse disputat*; aut etiam, *Petrus vel non est doctus, vel non disputat*.

29 Not. 3., quatenus consequentia valeat inter Hypotheticas, siue Complexas, hæcenus explicatas. In primis rectè arguitur à Copulativâ ad Disiunctivam in affirmantibus; comparantur enim vt Subalternans, & Subalternata. Vnde benè inferitur, *Petrus currit, & loquitur, ergo vel currit, vel loquitur*. In negativis è converso rectè arguitur à Disiunctivâ ad Copulativam; quia comparantur, vt *Non aliquis, & Nullus*. Deinde, à Causali affirmativâ legitimè arguitur ad Copulativam, Disiunctivam, & Conditionalem: Causalis enim continet quiddam ad earum veritatem requiritur, & amplius. Præterea, ex Conditionali rectè deducitur Disiunctiva cum negatione solius hypothetis: vt *Si Sol lucet, dies est, ergo vel dies est, vel Sol non lucet*: atque etiam conditionalis alia de extremis formaliter oppositis, quorum sic mutet vices, vt conditionatum fiat hypothetis, & è converso, scilicet, *Ergo si dies non est, Sol non lucet*. Postremo, à Copulativâ ritè arguitur ad quamlibet eius partem determinatè, sed non è converso, vt per se patet. Idem intellige de Causali. At in Disiunctivâ ex veritate cuiuslibet partis inferitur veritas totius. Enun-

tiationis, non tamen vice versâ. Not. demùm, Enuntiationibus Complexis non convenire Conversionem, nisi ratione Simplicium, quibus constant.

CAP. VI.

De Enuntiatione Exponibili.

1 Propositionibus Complexis affines sunt Exponibiles, ita dictæ, quia ratione cuiusdam additi, obscurum sensum importantis, indigent expositione. Fit autem hæc expositio per clariores alias propositiones, quæ dicuntur Exponentes, è quibus conficitur propositio Complexa, quam virtualiter continet Exponibilis. Missis alijs, vel quia per se facillimæ sunt, vel quia ad alias pertinent facultates, triplex in præfenti species confluxit exponi. Prima dicitur *Exclusiva*, secunda *Exceptiva*, tertia *Reduplicativa*.

De Exclusiva.

2 Propositio *Exclusiva* est, quæ constat signo exclusivò, vt *tantum, dumtaxat, solum, & similibus*: quæ signa, si pertineant ad prædicatum, vt *Petrus est tantùm Logicus*, efficiunt propositionem de extremo exclusivò, & à subiecto excludunt cætera omnia prædicata eiusdem generis. Quare dicta propositio sic exponitur, *Petrus est Logicus, & nullam aliam artem scit*. Si verò exclusio ponatur ex parte subiecti, efficit Enuntiationem propriè *Exclusivam*, quæ potest esse quadruplex. Prima, quæ nec exclusionem, nec verbum neget, vt *Tantum Petrus est Logicus: quæ sic exponitur, Petrus est Logicus, & nullus alius ab eo est Logicus*. Secunda, in quâ negatio afficiat signum exclusivum, vt *Non tantum Petrus est*

Logicus : quæ debet exponi sic, *Petrus est Logicus*, & aliquis alius etiam est *Logicus*. Tertia, quæ solum verbum neget, vt *Tantum Petrus non est Logicus* : quæ exponitur sic, *Petrus non est Logicus*, & ceteri omnes sunt *Logici*. Quarta, quæ & exclusionem, & verbum neget, vt *Non tantum Petrus non est Logicus* : quæ exponitur hoc pacto, *Petrus non est Logicus*, & aliquis alius ab eo non est *Logicus*.

3 Ex his vides 1., expositionem *Exclusivæ* semper fieri per *Copulativam*, cuius prior *Categorica* sit ipsamet *Exponibilis*, detracto signo *exclusivo* cum suâ negatione (si datur), de cætero invariata manens : atque hæc dicitur *propositio Præiacens* ; posterior autem *categorica* vocatur *secunda Exponens*. Vide 2., hanc *secundam Exponentem* variari penes quantitatem, & negationem in quatuor speciebus nunc enumeratis. Nam in primâ est *universalis negativa* : in secundâ, *particularis affirmativa* : in tertiâ, *universalis affirmativa* : in quartâ, *particularis negativa*. Scio, plures *Summulistas* longè aliter sentire quoad *secundam*, & *quartam*. Aiunt enim, hanc v. g. *Non tantum homo est vivens*, exponendam esse per *Disiunctivam*, cuius *Præiacens* sit *universalis negativa*, & *secunda Exponens* *particularis affirmativa*, sic nimirum, *Nullus homo est vivens, vel aliquid aliud ab homine est vivens*. Aiunt item, hanc v. g. *Non tantum homo non est vivens*, exponendam quoque *disiunctivè*, ita vt *Præiacens* sit *affirmativa universalis*, & altera *Exponens* *negativa particularis*, videlicet, *Omnis homo est vivens, vel aliquid aliud ab homine non est vivens*.

4 Hinc prædictis quatuor

Exclusivæ speciebus variorum generum *oppositionis* accommodant. Nam *primam*, & *secundam* *contradictorias* dicunt, sicut *tertiam*, & *quartam* inter se : *primam*, & *tertiam* *Contrarias* : *secundam* & *quartam* *Subcontrarias*, &c. . *Tabulas* etiam *ef* formant, *variaque* *Dictiones*, *memoriae* mandandas, proponunt. Sed *verò*, nec res ipsa videtur tantâ *confusione*, *ædiogone digna* ; nec *expositio* illa *disiunctiva* *villatenus* *admittenda* est, vt potè *contrà* *communem* *hominum* *apprehensionem* (a). *Quis* non horreat, vt *sacrilegè* *falias*, *propositiones* istas, *Non tantum Deus, vel non solus Deus est mandax, Non soli Evangelista mentiuntur, Non solus Deus non est sanctus, Non sola virtus non est bona, & alias* huiusmodi ? Et tamen *verè* forent, si *disiunctivè* *exponerentur* *iuxta* *numerum* *præced.*, vt *consideranti* *parebit*. *Quis* item *credat*, per hoc *enuntiatum*, *Non tantum diabolus est in inferno*, *determinatè* *non* *affirmari*, vel *supponi*, quod *diabolus* *in inferno* *sit* ; sed *potius* *id negari* *disiunctivè* ? Aut etiam per hoc, *Non solus diabolus non est sanctus*, *disiunctivè* *affirmari*, quod *diabolus* *sanctus* *sit* ?

5 Rectius ergo dixeris, *omni* *Exclusivæ* *deberi* *copulativam* *expositionem*, prout *suprà* *explicitimus*. Vnde hæc, *Non tantum homo est vivens*, non est *negativa*, vt *volunt* *ijdem* *Summulistæ* ; *affirmat* enim, *hominem* *esse* *viventem*, & *insuper* *aliquid* *aliud* *esse* *vivens*. Imò *magis* *est* *affirmativa*, quàm hæc, *Tantum homo est vivens*, vt *ex* *variis* *que* *expositione* *constat*. Dices : *negatio* *posita* *in* *fronte* *propositionis*, *totum* *negat*, & *quidquid* *post* *se* *invenit*, *destruit*. *Resp.* *Doctrina* *ista,*

(a) Vid P. Hurtad. disp. 4. Summul. sect. 14. in Edit. 6.

ista, quidquid sit illas, vera certe non est, quando negatio afficit signum negativum, ut patet in hac, *Non nullus homo currit*; quæ licet negationem fronte gerat, affirmativa est: nam, ut aiunt, *duplex negatio affirmat*. Cum igitur omne signum exclusivum (b) reipsâ vim negationis habeat, negatio ipsi præfixa magis affirmat, quàm negat.

6 Id ipsum cogita, quando negatio afficit verbum, & ex parte prædicari datur exclusio: v. g. *Planeta non sunt tantum viginti*, *Lapis non est tantum vivens*: hæ quippè, & affirmativæ sunt, & falsæ; quia supponunt, vel affirmant, Planetas esse viginti, atque etiam plures; nec non lapidem esse viventem, & aliquid vtrâ. Unde nec admittunt expositionem disiunctivam, qualem prædicti Summulistæ volunt, nimirum, *Planeta non sunt viginti*, vel *sunt plures quàm viginti*; sed potiùs copulativam exigunt sibi, *Planeta sunt viginti*, & *plures sunt quàm viginti*, quæ Exponens falsa est, sicut Exponibilis.

7 Exclusivis igitur perpetuam assignabis contradictorias in se, sive invariatis terminis. Hæ quippè non sunt contradictoriæ, *Tantum Petrus est Logicus*, *Tantum Petrus non est Logicus*, cum possit vtraque falsificari, si Petrus, & Paulus sint Logici: nec istæ, *Tantum Petrus est Logicus*, *Non tantum Petrus est Logicus*, quia simul etiam falsificantur, si Petrus non sit Logicus. Contradictio ergo formari debet in Exponentibus; quæ, in unam Copulativam coeuntes modo dicto num. 2., oppositionem admittunt ritu Copulativarum exposito cap. superiori. Inter quatuor autem Exclusivæ species, invi-

cem comparatas, sola intercedit oppositio contraria.

8 Hic Not. 1.: nulla Exclusiva conversione admittit invariatis terminis. Quare Conversio fieri debet in Exponentibus. Illa tamen, quæ ad primam speciem pertinet, converti potest in universalem affirmativam, exclusionem sublata: ut *Tantum homo est Sacerdos*, ergo *Omnis Sacerdos est homo*. Not. 2.: ubi negatio exclusionem non afficit, non est locus Descensus à subiecto communi ad singulare (c). Unde malè inferes, *Tantum homo est Sacerdos*, ergo *Tantum Petrus est Sacerdos*. Si verò negetur exclusio, Descensus licebit. Not. 3.: vetus paræmia fert, quod *Diclio exclusiva non excludit concomitantia*, idest, non excludit ea, quæ de subiecto Enunsiationis Exclusivæ prædicantur.

De Exceptionibus.

9 Propositio, quæ vtiur signo exceptivo, *preter, nisi*, aut alio, siquod est eiuſdem potestatis, dicitur Exceptiva: ut *Omne animal, preter hominem, est irrationale*. Cum autem exceptio sit *detractio partis à toto*, duo requirit: 1., ut terminus exceptus, seu qui excipitur, in subiecto propositionis contineatur: 2., ut tale subiectum sit aliquid universaliter sumptum; aliter non accipietur ut totum. Hinc enuntiata ista, *Omnis homo, preter equum, est rationalis*, *Aliquis homo, preter Petrum, est doctus*, reiicienda sunt ut inepta. & falsi suppositi: nam primum supponit, equum esse hominem: secundum accipit hominem, non ut propriè totum respectu Petri, sed ut individuum vagum, indifferens ad Petrum, & alios divisivè. Non rarè tamen idem sonat *preter*, ac *vtrâ*; tunc-

(b) V. D. Thom. 1. p. q. 31. ar. 3. ad 2. (c) V. D. Thom. loc. cit. ad 3.

tuncque requisitis hinc non eget. Vere enim hoc sensu dicitur; *Præter hominem, Bruta animalia sentiunt; Præter Hispaniam, aliqua regio est Catholica; id est, ultra hominens, ultra Hispaniam.* Sed tunc non fit enunciatio Exceptiva, sed alia, quæ dici poterit Ampliativa.

10 Exceptivæ ergo, nisi vocibus abutamur, nulla est, nisi universalis affirmativa, aut negativa. Affirmativa denegat partem, quod tribuit toti; petitque tres Exponentes; quarum prima affirmet totum de parte exceptâ; secunda neget prædicatum de eadem parte, seu termino excepto; & tertia affirmet idem prædicatum de remanente. Unde hæc, *Omne animal, præter hominem, est irrationale*, sic exponitur, *Homo est animal, Homo non est irrationalis, & animalia reliqua sunt irrationalia.* Negativa tribuit partem exceptæ, quod denegat toti; & tribus etiam exponitur; primâ, ut nuper; secundâ affirmante prædicatum de termino excepto, & tertiâ idem negante de reliquis. Unde hæc, *Nulium animal, præter hominem, est rationale*, ita exponitur, *Homo est animal, Homo est rationalis, & animalia reliqua non sunt rationalia.* In his, & superioribus exponentibus, subiectum indefinitum supponit universaliter in materiâ necessariâ, & particulariter in contingenti.

11 Not. 1. : Exceptiva non admittit Contradictoriam in se, sed in Exponentibus: nam prædictis universalibus non contradices, etsi dicas; *Non omne animal, præter hominem, est irrationale; Nonnullum animal, præter hominem, est rationale.* Ratio: quia in his destruitur universalitas, siquidem *Non nulum, & Non omne*, idem valent, ac *Aliquod, & Aliquod non.* Tunc autem enunciatio definit esse

Exceptiva, & fit Ampliativa, ex num. 1. Inter Exceptivas igitur sola esse potest oppositio Contraria. Not. 2. : unicuique Exceptivæ suæ responderit Excludiva; in quâ subiectum sit terminus exceptus; & verbum quoad negationem varietur. Unde prædictæ universalis affirmanti æquivaleret Excludiva, *Inter animalia, tantum homo non est irrationalis*; neganti verò æquivaleret hæc; *Tantum homo inter animalia est rationalis.*

12 Not. 3. : apud Sumptulistas complures, quatuor distinguuntur Exceptivarum species, quas inter distribuuntur oppositiones contradictoria, contraria, subcontraria, & subalternæ, cum suis tabulis, & clave dictionum in memoriæ subsidium. Sed ab his discedere nos cogit recepta loquendi, atque intelligendi consuetudo, ut doctrinam, quam dedimus, tamquam veram, planam, ac facilem, amplectamur.

De Reduplicativa.

13 Dicitur, vim habens geminandi, aut iterandi, cuiusmodi est *er, prout, quatenus, in quantum, aliavè similis*, dicitur Reduplicanti, & Reduplicatio; & propositionem, cui inest, efficit Reduplicativam: v. g. *Homo, quatenus rationalis, videre potest.* Usurpatur autem Reduplicatio multifariam. 1. in sensu alienante, ut *Homo, in quantum pius, non sentit.* 2. in sensu diminvente, ut *Archiepiscopus, quatenus dentes habet, est albus*, aut etiam restringente subiectum commune ad partem subiectivam, ut *Animal, quatenus rationale, videre potest.*

14 3. in sensu specificativo, quando scilicet Reduplicatio detegit, unde subiectum reddatur capax prædicati, sive etiam conditionem signat requisitam, quæ tamen non sit

causa sufficiens, ut predicatum reip-
sâ conveniat: v. g. *Christus*, in quan-
tum homo, passus est; *Ignis*, ut appo-
situs, comburitur. Sæpe tamen specifi-
cative, & reduplicative, penitus lo-
nant, ac materialiter, & formaliter;
vîrunturque, dum loquimur de
Cognotativo, nunc ratione subiecti,
nunc ratione formæ. Alias etiam ac-
ceptiones patitur dictio Reduplicans,
quas Schoiz viù disceris.

15 Superest nunc sensus,
qui propriè, vel maximè dicitur re-
duplicativus, quando scilicet Redu-
plicatio causam exhibet, vel ratio-
nem à priori, cur predicatum reip-
sa conveniat subiecto: v. g. *Petrus, qua-
tenus Sacerdos, est honore dignus*. Hoc
sensu efficitur propositio Reduplica-
tiva, de quâ in præfati: cui à Sum-
mulistis assignantur Exponentes qua-
tuor, hoc ordine, *Petrus est honore
dignus, Petrus est Sacerdos, Omnis Sa-
cerdos est honore dignus, & Quia ali-
quis homo est Sacerdos, est honore dig-
nus*. Sed, licet quatuor illæ rectâ
consequentia deducantur ex Redu-
plicativa; hæc tamen brevius, & fa-
cilius exponitur per Causalem, sic
nimirum, *Petrus, quia est Sacerdos,
est honore dignus*; nam ex Causali stric-
tè sumptâ deducuntur pariter illæ
quatuor.

16 Reduplicativa contra-
dictoriam patitur, non solum in Ex-
ponente, sed in se quoque, dummo-
do negatio Reduplicacionem afficiat
hoc pacto, *Petrus, non quatenus Sa-
cerdos, est honore dignus*; quæ sic ex-
ponitur, *Petrus, non quia est Sacerdos,
est, &c.* Si verò negatio solam copu-
lam afficiat sic, *Petrus, quatenus Sa-
cerdos, non est honore dignus*, resultat
oppositio contraria. Hic etiam Dictionum
clavium, & typum suggerunt
Summulistæ. Sed electa sufficiunt.

Nec exponendis Enuntiationibus nu-
meri 13, & 14, immoramur; quia sensû
insipienti facilis expositio erit. Vnum
observa, passim Reduplicacione fic-
ti sensum, non causalem, sed forma-
lem, sive essentialem, ut cum dicitur,
*Homo, quatenus animal, est vi-
vens*; cuius sensus est, *Homo est ani-
mal, & est vivens, & ad essentialern
conceptum animalis pertinet vi-
vens*.

CAP. VII.

De Enuntiationibus Modalibus.

Generatim vocari potest
propositio Modalis, quæ-
cumque dictione aliquâ,
præsertim adverbio, denotat modum
subiecti, aut prædicati, ut *Segniter
fugians serò coramabitur*, ubi *Tò seg-
niter, & serò* dicuntur Modi. Nunc
tamen ea duntaxat appellatur Propo-
sitió Modalis, in quâ reperitur dictio
determinans indolem compositionis
obiectivæ, seu habitudinis unius ad
aliud. Modi Dialectici, qui præsen-
tis sunt instituti, numerantur qua-
tuor, scilicet, *Necessarius, seu Necessarium,
Impossibile, Possibile, Contingens*.
Necessarium dicitur, quod defacere
non potest: Impossibile, cuius positi-
o repugnat: Possibile, cuius positio
non repugnat, sive sit necessaria, sive
non: Contingens, cuius nec repug-
nat positio, nec defectus.

2 Quæ nullum continet ex
hiscè Modis, dicitur *Propositió de in-
esse*, (aliàs dicitur *Propositió de inesse*,
quæ constat verbo de præfati): quæ
verò aliquem ex ijs Modum claudit,
vocalur *Modalis*. Hæc potest duabus
formulis efferrî. 1. si Modus ponatur
adverbialiter, ut *Drus necessari-
es*. 2. si nominaliter accipiatur, ut *Drus
exis-*

existere est necessarium. Prior formula nunc omittitur; quia subest eisdem ferè regulis, quibus posterior. Omittuntur etiam Modi, *Verum*, & *Falsum*; quia virtualiter includuntur in Propositione de *in esse*, nam idem valet, *Petrus currit*, ac, *Petrus non currit*, *verum est*; sicut, *Petrus non currit*, & *Petrus currit*, *falsum est*.

3 Posterior ergo formula, quæ ad præsens attinet, habet pro subiecto orationem infinitivi, quæ vocatur *Dictum*, de quo subiecto tenentur Modum, tanquam prædicatum. Nihil autem refert collocatio Modi ante, vel post *Dictum*: semper enim sensus est idem, siue dicas, *Dum esse necesse est*, siue *Necesse est Dum esse*. Itaque materia ex qua propositionis Modalis sunt *Dictum*, & *Modus*: & copula, quæ utrumque necit, est forma; ex qua pendet, quòd Modalis evadat simpliciter affirmans, aut negans. Sed distinctionis gratiâ, ubi negatio removet Modum, idest, ubi afficit copulam præcipuam, dicitur Propositioni negativa de Modo, ut *Petrus currit non est necesse*: ubi autem negatur verbum *Dicti*, vocatur negativa de *Dicto*; ut *Petrus non currit est possibile*.

4 Materia circa quam, si solum *Dictum* spectes, poterit esse necessaria, contingens, vel impossibile, ut in propositionibus de *in esse*. Si verò spectetur habitudo inter *Dictum*, & *Modum* (quæ absolute est materia Modalium), semper est, vel necessaria, vel remota, idest, impossibilis. Hinc nulla propositio Modalis est contingens: sed si vera est, necessaria est; & si falsa, impossibilis: nam vel ipse Modus *Contingens*, sicut *Dicto* convenit, necessario convenit; & sicut non convenit, eidem repugnat. Veritas autem, & falsitas Modalium pendet ex conve-

nientia, vel repugnantia Modi cum *Dicto*: unde vera est hæc, *Hominum esse lapidem impossibile est*, quamvis *Dictum* in se videatur falsum.

5 Quantitas Modalium ex parte *Dicti*, poterit esse universalis, particularis, indefinita, & singularis: ac ex parte Modi, solum est vel universalis, vel particularis. Modi, *Necesse*, & *Impossibile*, continentur universales: Modi verò, *Possibile*, & *Contingens*, particulares. Ratio: quia *Necesse* perpetuo ponit subiectum, de quo dicitur; sicut *Impossibile* perpetuo tollit; & idè comparantur signis, *Omnis*, & *Nullus*; quia sicut in his est universalitas numeri, ita in illis universalitas temporis. At *Possibile*, & *Contingens*, ex se vermittunt, subiectum aliquando non esse: quare comparantur signo *Quidam*, ob eandem rationem. Rem illam exhibent vulgati versus: *Omnis Necesse valet: Impossibile, Nullus: Possibile, Quidam: Quidam non, Possibile non.*

6 Sed nota, *Contingens* bifariam accipi. 1. propriè, dum significat id, quod in utramque partem accedere potest, siue quod potest esse, & non esse. 2. impropriè, dum præcisè significat id, quod esse potest: quo sensu *Contingens* idem significat, ac *Possibile*, & verificatur de omni re possibili, siue sit necessaria, siue *non*. Atque ita in præsentè accipitur à Summorum exemplò Aristotelis (a), & D. Thomæ (b). Dices: *Contingens*, dum ita accipitur, nõ auget numerum Modorum, cum nõ distinguatur à Modo *Possibile*, nisi vocetenus: vel, si vocalis distinctio sufficit, addere oportet Modos *Indefinitibile*, & *Repugnans*, quavis solâ voce differant à Modis *Necesse*, & *Impossibile*. Resp. Huius rei alia ratio nõ est, nisi quia sic voluere priores. Modum istum, etiam Logicè indistinctum à Modo *Possibile*, retinebimus, ne quidquã de tabulâ conseruetur,

(a) 2. Perib. c. 3. & 1. Prior. c. 3. (b) Opusc. de Modalib.

rior (subijcienda, detrahamus, eorum
dicturi postmodum de Contingenti proprie
accepto, qui reipsa quartus est Modus.
Oppositio, & Equipollentia Modalium.

7 Si sub eisdem terminis,
idest, sub eisdem Dicto, & Modo, so-
la detur varietas affirmationis, & ne-
gationis in præcipua copulâ, resulta-
bit oppositio Modalium Contradic-
toria: v. g. *Necesse est Deum esse, Non
necesse est Deum esse*: idemque erit in
quovis alio Modo. Ratio: quia altera
præcisè negat quod sufficit, & requi-
ritur ad falsitatem alterius; nec me-
dium cogitari potest inter *Necesse, &
Non necesse*, & sic de Modis alijs. De-
bet autem idem Dictum (sive sit
commune, vt *Hominem*, vel *Omnem
hominem loqui*, sive singulare, vt *Pet-
rum loqui*), præcisè invariatur utro-
bique servari; nec Modus variandus
aliter, quàm sola negatione. Atque
hæc dici poterit *Oppositio de forma*.
Vbi nota, non variari sensum phra-
sis hæc, *Necesse non est, Non necesse
est, Non est necesse*; quia negatio sem-
per affert præcipuam copulam, & ne-
gationem. Negatio ergo in præsen-
tia copulatur postposita Modo, nisi
quando pertinet, non ad Modum, sed
ad Dictum. Unde, cum loquimur de
Modis, *Necesse non, Possibile non* &c.
Modalem intelligimus negativam de
Dicto, v. g. *Possibile est Petrum non loqui*.

8 Quo posito, reperitur
etiam inter Modales omne genus Op-
positionis, (quæ vocari poterit oppo-
sitiō de lege), si certa fiat combinatio
Modorum inter se. Nam Modales de
Necesse, & Impossibili, sunt Contrariæ:
Modales de *Necesse, & Possibili*: non, at-
que etiam de *Impossibili, & Possibili*,
Contradictoriæ: Modales de *Possibili,
& Possibili non* (idem puta de *Contin-
genti* improprie accepto), subcontra-
riæ: Modales de *Necesse, & Possibili*, at-

que etiam de *Impossibili, & Possibili
non*, subalternæ. Hæc omnia percipies;
cum ex comparatione Modorum cum
signis *Omnis, Nullus, Quidam, & Qui-
dam non*, de quâ supra num. 5.: tum
ex eo, quod reperitur in his mensu-
ra negationis, aut exclusionis (de quâ
supra cap. 2. n. 10.), quæ pro vnaquâ-
que oppositione requiritur, vt patebit
examinanti.

9 Modalium Equipollen-
tiam deprehendes, ex eadem compa-
ratione cum signis quantitativis *Omnis,
Nullus* &c., si memineris illius
earminis, *Præ Contradic.* &c., & alio-
rum, de quibus supra cap. 4. Vnde col-
liges, Modales contradictorias fieri
æquipollentes negatione præpositâ
Modo utriuslibet: has v. g., *Impossibile
est Petrum loqui, Possibile est Petrum
loqui*, æquipollere, si prima sic incipiat,
Non impossibile est, aut secunda sic, *Non
possibile est*. Idem invenies proportio-
ne servatâ in alijs Oppositionibus, &
Modis.

10 Vt traditam de Opposi-
tione, & Equipollentiâ doctrinam
memoriâ teneas, aut præ oculis ha-
beas, accipe vulgatas in re istâ dictio-
nes, *Purpurea, Anabimus, Ilicæ, Edeu-
tuli*; quarum singulæ continent qua-
tuor vocales, quibus indicantur pro-
positiones quatuor hoc ordine: prima
de *Possibili*, secunda de *Contingenti*, ter-
tia de *Impossibili*, quarta de *Necesse*. Har-
um affirmatio, & negatio disponi de-
bent iuxta valorem vocalium, indica-
tum sequenti versiculo: *E Dictum ne-
gat, I que Modum: nihil A; sed V totum*.
Idest, vocalis *E* denotat propositio-
nem negativam de solo Dicto: vocalis
I, negativam de solo Modo: vocalis *A*,
vndique affirmativam: vocalis *V*, vndi-
que negativam, scilicet de Dicto, &
Modo. Propositiones ita formatæ in
vnaquâque dictione, sunt æquipollen-
tes

tes inter se. Quodsi dictiones invicem comparantur, Propositiones formatae in *Purpurea*, sunt contradictoriae formatis in *Edentuli*; sicut etiam formatae in *lilace*, contradicunt formatis in *Amabimus*. At inter formatas in *Pur-*

purea, & *lilace*, datur oppositio contraria: inter formatas in *Amabimus*, & *Edentuli*, oppositio subcontraria: ac de eadem oppositio subalterna inter *Purpurea*, & *Amabimus*, necnon inter *lilace*, & *Edentuli*.

Hæc omnia sub aspectum ponit subiecta de more Tabula.

Equipollentes.

Equipollentes.

Pur-Nô est possibile Petru nô loqui.
Pu-Nô est cotinges Petru nô loqui.
Re-Impossibile est Petru non loqui.
A.Necessè est Petrum loqui.

I-Non est possible Petrum loqui.
Li-Nô est cotinges Petru loqui.
A-Impossibile est Petrum loqui.
Ce.Necessè est Petrum nô loqui.

Contraria.

SUBALTERNA.

CONTRADICTORIA.

SUBALTERNA.

Equipollentes.

Equipollentes.

A-Possible est Petrum loqui.
Ma-Cotinges est Petru loqui. *Subcontraria.*
B-Nô est impossibile Petru nô loqui.
MaL-Nô est necesse Petru nô loqui.

E-Possible est Petrum non loqui.
Den-Contingens est Petrum nô loqui.
Tu-Nô est impossibile Petru nô loqui.
Li. Non est necesse Petrum loqui.

11 Sed observa, solas Modales de Dicto singulari in hac tabellâ describi. Poterit tamen similis alia formari pro Modalibus de Dicto communi, si retineatur eadem contrapositio Dictionum, cum eodem ordine Modorum, ac negationum, & in solâ quantitate Dicti variatio fiat, iuxta regulas sequentes. 1. pro *Equipollentiâ*. In vnaquaque Dictione propositio de *Necessè*, vt reliquis eiusdem Dictionis *quipollent*, debet constare Dicto *universali*, si in reliquis sit *particulare*, & vice versâ. Ex. g. in *Purpurea*, si prima sit, *Non est possibile nullum hominem loqui*; quarta sit, *Necessè est aliquo hominem loqui*. Idem esto de cæteris. 2. pro *Oppositione*. Modales *contradictoriae*

(formatae scilicet iuxta situm Dictionum superioris tabellæ) retineant eandem Dicti quantitatem. *Contraria* verò, *subcontrariae*, & *Subalternae* differant inter se in *universalitate*, & *particularitate* Dicti, servatâ semper distributione *Modorum*, & *positurâ* Dictionum, prout cernitur in tabellâ descriptâ super.

Conversio Modalium.

12 *Misâ* *Conversione* Modalium penès terminos principales, nempe *Dictum*, & *Modum*, quæ nullius est negotij (sive enim dicas, *Necessè est D:um esse*, sive *D:um esse necesse est*, nihil interest): explicanda nunc est *Conversio Modalium* penès subiectum, & prædicatum solius Dicti. Eam porro duplex hæc regula, ex *Aristote-*

le (c) desumpta, complectitur. Prima: Modales de Modo affirmato convertuntur eodem pacto, quo Propositiones absolutæ, seu *de inesse*: id est, earum Dictum, dum est univrsale negativum, aut particulare affirmativum, convertitur simpliciter, iuxta illud, *Simpliciter fecit*: & dum est univrsale affirmativum, aut etiam negativum, convertitur per accidens, iuxta illud *EvA per accid.*: de quo vid. supra cap. 4. Omittitur Conversio per contrapositionem, ut obscura nimis, & parum utilis. Dicuntur autem Propositiones de Modo affirmato, quæ fiunt per *Necessè*, *Possibile*, aut *Contingens*, nullâ negatione additâ Modis ipsis. *Impossibile* Modus est ex se negatus, aut negativus: idè quippè valet ac *Non possibile*. Quare non comprehenditur hac regulâ.

13. Conversionis istius exempla sunt. *Possibile est nullum hominem esse album*, Ergo *Possibile est nullum album esse hominem*, vel etiam, *aliquod album non esse hominem*. *Necessè est omnem hominem esse animal*, Ergo *Necessè est aliquod animal esse hominem*. Sed obiicit: Modalis hæc, *Necessè est omne grammaticum esse hominem*, malè convertitur sic, Ergo *Necessè est aliquem hominem esse grammaticum*, cum prior sit vera, & posterior falsa. Resp: conversio recta erit, dummodo suppositio termini *grammaticum* eadem sit utrobique, scilicet naturalis. Vid. supra cap. 4. n. 9.

14. Secunda regula. Modales de Modo negato (quæ scilicet constant Modis *Impossibile*, *Non possibile*, *Non contingens*, *Non necessè*) in Conversione pendent à suis æquipollentibus de Modo affirmato. Explicatur. Omnis propositio, in quâ negatur Modus, habet aliquam æquipollentem de *Necessario*, aut *Possibili* af-

firmato: quatuor enim Dictiones, superius in tabellâ descriptæ, sic constitutæ sunt, ut si tres priores vocales denotent Modum negatum, quarta denotet Modum affirmatum, & è converso. Propositio ergo de Modo negato non poterit converti, quoties eius æquipollens de Modo affirmato converti nequit: si autem hæc admittat Conversionem, admittet pariter illa altera, converteturque in propositionem, quæ æquipolleat convertenti suæ æquipollentis.

15. Ex. c. Data propositio, *Non necessè est omne animal esse hominem* (quæ est in Dictione *Edentuli*), si quæras æquipollentem, invenies hanc, *Possibile est aliquod animal non esse hominem*. Hæc autem converti nequit, utpote constans Dicto particulari negativo, cui sola respondet Conversio per contrapositionem, quam nunc omittimus. Negabis ergo, datam propositionem esse convertibilem: & generaliter id negabis, ubicumque Dictum univrsale affirmativum concurret cum Modo negato: aliàs enim sequeretur ex Antecedenti vero Consequens falsum; ut si ita inferas, *Non necessè est omne animal esse hominem*, Ergo *Non necessè est aliquem hominem esse animal*. At, si detur hæc, *Non necessè est nullum animal esse hominem* (quæ est in Dictione *Amabimus*), hanc eius æquipollentem invenies, *Possibile est aliquod animal esse hominem*; quæ ex n. 12. potest converti simpliciter in istam, ergo *Possibile est aliquem hominem esse animal*. Istius æquipollens de *Necessè*, hæc est, *Non necessè est nullum hominem esse animal*. In hanc ergo convertatur data propositio: & generaliter Dictum univrsale negativum concurrens cum Modo negato convertitur simpliciter. Mitto alia exempla, quæ ex eadè regulâ facitè quilibet inveniet. De

De *Contingenti* proprie accepto
non nihil.

Advertenda quaedam.

16 *Contingens*, proprie acceptum, significat id, quod indifferenter potest modò esse, modò non esse. Unde hæc propositio, *Contingens est Petrum loqui*, est virtualiter copulativa, exponiturque per hanc copulativam formalem, *Possibile est Petrum loqui, & Possibile est Petrum non loqui*; vel, quæ huic æquipollet, *Non necesse est Petrum loqui, nec necesse est Petrum non loqui*. Quare nulla Modalis simplex reperitur in superiori tabellâ, quæ sola æquipollet propositioni de *Contingenti*. Quod si datur Modalis de *Contingenti* negato, v.g. *Non Contingens est Petrum esse hominem*, debet exponi disiunctivè sic, *Non possibile est Petrum esse hominem, vel non possibile est Petrum non esse hominem*; aut etiam per æquipollentem de *Necesse* vel *Necesse* non.

17 Quod attinet Oppositionem, in primis affirmatio, aut negatio ex parte Dicti singularis nihil refert. Hæc quippè Modales, *Contingens est Petrum loqui, Contingens est Petrum non loqui*, neutriquam opponuntur; sed potius altera inferitur ex altera, exponunturque pari modo. Deinde inter *Contingens*, & *Non contingens* cum eodem Dicto, datur oppositio formalis contradictoria. Ac demùm omne genus oppositionis de lege formari poterit, si recurratur ad Exponentes, sive æquipolentes. Circa Conversionem Modalium huiuscemodi, variumque sensum ipsarum, multa sunt scitu digna: sed quia cibus sunt grandium, præstat nunc ab ijs abstinere. Qui nostros adierit Conimbricenses, (d) nihil ultra desiderabit.

18 Ad extremum, circa Modales in univèrsum advertendum est, posse ipsis inesse sensum compositum, & divisum, tum ex parte Dicti, tum ex parte Modi: quæ de causâ Modalis dividi solet in *Compositam*, & *Divisam*. Ex parte Dicti sic sensus compositus, cum ostenditur, prædicatam Dicti convenire subiecto pro formali: cum autem significatur convenire subiecto pro materiali dum taxat, fit sensus divisus. Potest Modalis vera esse in uno sensu, & falsa in altero: hæc enim, *Possibile est sedentem currere*, vera est in sensu diviso, dum scilicet significat, eum, qui sedet, posse divisi à sessione currere: falsa tamen in sensu composito, si nimirum denotet, posse currum cum sessione coniungi.

19 Docent Thomistæ, Modalem esse *Divisam*, quoties Modus adverbialiter ponitur, v.g. *Sedens possibiliter ambulat*: esse verò *Compositam*, quoties Modus prædicatur de Dicto, v.g. *Sedentem ambulare est possibile*. Sed in primis, quòd hæc posterior formula sit capax utriusque sensus, compositi, & divisi, supponit Aristoteles (e). Deinde, hæc absoluta, *Cæci vident*, suscipit sensum divisum, ideoque vt vera ponitur in Evangelio: cur ergo non possit eodem sensu dici, *Cæcos videre possibile est*? præsertim cum à propositione de *in esse* ad Modalem de Possibili valeat consequentia iuxta Thomistæ. Demùm, quòd utraque formula sit capax utriusque sensus, probat communis usus, quo passim Modales istas distinguimus vt ambiguas, si termini sint incompositibiles pro formali.

L 3 Ians

(d) In 1. Prior. c. 3. quæst. 2. & 3.

(e) 1. Elench. cap. 3.

20 Iam verò ex parte Modi fit sensus divinus, quanto Modus singularitatem coniungitur cum singularibus inferioribus contentis sub Dicto communis; quando autem cum omnibus simul, fit sensus compositus. Hæc v. g., *Impossibile est, omne animal esse rationale*, vera est in sensu composito ex parte Modi, quia sic exponitur, & *Brutum esse rationale*, & *Hominem esse rationale*, impossibile est; quo significatur, fieri non posse, vt rationale conveniat simul homini, & bruto. At in sensu diviso falsa est, quia sic explicatur, & *Brutum esse rationale est impossibile*, & *Hominem esse rationale est impossibile*; quæ copulativa falsificatur ratione secundæ partis.

21 Advertenda insuper, Modalem posse reduci ad suam *Officiantem*, vt aiunt: id est, ad propositionem absolutam, in quâ Modus reflexè prædicatur de propositione inclusâ

in Dicto. Ex. g. huius Modalis, *Deum existere necesse est*, hæc dicitur *Officians*, *Propositio ista, Deus existit*; est *necessaria*: huius verò, *Deum mentiri est impossibile*, eam *Officiantem*, hoc dictum, *Deus mentitur*, est *propositio impossibilis*. Quidquid alij dicant, omnis *propositio Modalis*, seu *composita*, seu *divisa* ex parte Dicti, potest immediate reduci ad *Officiantem*, dum modo in hac servetur idem sensus, vt potest iuxta num. 19. Valet item consequentia mutua inter Modalem, & *Officiantem*. Idem censendum de *Modali composita* ex parte Modi; imò & de *divisa* plerumque, saltem si excipias *Modalem de contingenti præprie sumpto*.

Sed iam satis multa de *Modalibus*; in quibus fortè modum excessimus; licet quadam consultò omiserimus, ne præceptionum moles teneras mentes obrueret.

D I S P. VIII.

De Argumentatione, & præcipuè de syllogismo.

¶ **P**ervenimus ad artefactum Logicum, quod tertiæ intellectus operationis proprium est: ad *Discursum* scilicet, quem intellectus efficit, quoties ab vno, vel pluribus iudicijs per se moverur ad aliud inferendum. Progressio ista generali nomine dicitur *Argumentatio*, id est, *Argumenti explicatio*, sive *applicatio*. *Argumentum* dicitur, quidquid assumitur ad aliquid probandum. Quare, ubicumque enuntiatio aliqua probatur per aliam, aut alias, *Argumentatio* est, *Ratiocinatio*, *Discursus*. Huius princeps species, *syllogismus* est, cuius hic artificium potissimè explicabimus; quamquam eius fabricâ non diù tenebimur, vt qui iam hætenus fundamenta iecimus, & totam ferè materiem apparavimus.

(?)

CAP. I.

Argumentatio in communi declaratur.

Argumentatio in genere definiiri solet, *Oratio in qua unum inferitur ex alio; vel etiam, Oratio, in qua uno dato aliud sequitur.* Aptius tamen definiiri potest, *Modus sciendi, in quo ex argumento praesertim concluditur aliquid.* Constat ut minimum duobus enunciatis, quorum alterum suboritur ex altero. Quod suboritur, dicitur *Consequens*, sive *Conclusio*: quod praeciatur, & alterum quasi parit, dicitur *Antecedens*. Illatio, sive deductio consequentis ex Antecedenti, dicitur *Consequentia*; quae vocaliter denotatur particulis *ergo*, *igitur*. Consequentia nunquam dicitur vera, aut falsa, sed bona, vel mala, legitima, vel notha: quare, si bona sit, conceditur; si mala, negatur, etiam si consequens verum sit: saepe enim contingit, ut consequens in se verum perperam deducatur ex Antecedenti, ut si ita arguas, *Homo est vivens, ergo est animal*; ubi concessio, vel omissio Antecedenti, neganda est Consequentia, quia ideo Consequens censetur negatum, sed omissum. Sed quia plurimum refert indolem consequentiae nosse, notas ad id certas subjicimus.

§. I.

Quotuplex sit Consequentia

Consequentia dividi potest in bonam, & malam: quae diviso analogica est, aut ferè aequivoca: nam Consequentia mala reipsa nulla est, nisi

apparenter ut summum. Consequentia bona est Illatio fundata in connexion: Antecedentis cum Consequenti, quantum ad veritatem. Connexio ista reperitur, quoties Antecedens, vel absolute, vel saltem ex suppositione, aptum est ad faciendam fidem Consequentis. Absolute, ut *Petrus est homo, ergo est animal*: ex suppositione, ut *Petrus velat, ergo habet a as*; nam qui semel supponit, aut pro vero admittit Antecedens, tenetur adhibere fidem Consequentis. Unde colliges, legitimam consequentiam stare posse cum absolute salutare, vel impossibilitate utriusque extremi. Contrà, Consequentia mala operitur, quoties Antecedens nullatenus potest fidem facere Consequentis.

3 Hinc generaliter legitimae Consequentiae nota duplex est. Prima: si veritas Antecedentis agnita, vel confessio, sine alius argumenti adminiculo sufficiat, ut Consequens deprehendatur verum. Idcirco rite arguitur, *Hac animal ridet, ergo est homo*: quia ex ritu deprehenditur veritas humanae naturae sine alio argumento, vel indicio. At non rite sic, *Hac animal sentit, ergo est homo*: quia, licet Consequens forte verum sit, reutiquam id deprehenditur ex solo actu sentiendi, utpote belluis etiam communi. Secunda: si, quod repugnat Consequentis contradictorie, vel contrarie, repugnet etiam Antecedenti: de qua nota, seu regula mox dicemus.

4 Consequentia bona, alia formalis est, alia materialis. Formalis est, quae vi formae concluditur, i. est, quae sub eadem dispositione terminorum legitime concluditur in omni materia. Tales sunt omnes Consequentiae syllogismorum, de quibus postmodum. Tales quoque sunt istae: *Omnis bono est ani-*

animal, ergo aliquis homo est animal: Nullus homo est leo, ergo nullus leo est homo: quia in omni materia rectè arguitur à Subalternante ad Subalternantem, & à Conversâ ad Convertentem, sive materia circa quam sit homo, sive arbor, sive lapis, sive hircocervus; itemque sive sit necessaria, sive contingens, sive impossibilis. Tales denique sunt, quæ ducuntur ex Locis arguendi, quos in superioribus sparsim indicavimus. Vbi notandum, Consentientiam formalem semper esse necessariam, & metaphysicè indefectibilem.

5 **Materialis Consequentia** est, quæ vi solius materiae concludit, id est, quæ, licet valeat ratione materiae, circa quam versatur, tamen sub eadem dispositione terminorum non eque valet in omni materia. Vnde hæc Consequentia Materialis est, *Homo est animal, ergo omnis homo est animal*: quia, licet indefinita inferat univèrsalem in materiâ necessariâ, non ita in materiâ contingenti; malè quippè inferas, *Homo est sacerdos, ergo omnis homo est sacerdos*. Et generatim, quoties necesse est examinare indolem obiecti, ut recitudo illationis appareat, Consequentia est Materialis, ut hæc, *Petrus est homo, ergo est animal*: quod Consequens non rectè inferri dixeris, nisi aliunde prænoveris, obiectum vocis *homo* connecti cum obiecto vocis *animal*. Quoties verò inspectâ solum dispositione terminorum formalium, quodcumque ipsi obiectum significetur, legitima apparet illatio, Consequentia est Formalis.

6 **Consequentia Materialis**, aliè *probabilis* est, alià *necessaria*. Probabilis dicitur, quæ fundamento nititur prudenti, seu ple-

rumque firmo, non tamen infallibili: vt, *Agricola tempestivè serit, ergo fructum colliget*. Necessaria est, quæ argumento nititur infallibili. Hæc autem infallibilitas, seu necessitas, potest esse triplex. 1. *metaphysica*, quæ nullâ potentiâ frustrabilis est; vt *Est homo, ergo est animal*. 2. *physica*, seu *naturalis*, quæ solum miraculosè deficere potest; vt, *Existit ignis, ergo est calidus*. 3. *moralis*, quæ, licet humanitùs fallere possit, rarè tamen, & difficillimè; vt, *Est mater, ergo diligit filium non immeritur*.

§. II.

Pro bona Consequentia Regulae generales.

7 **PRIMA** Regula: (a) *Ex vero non sequitur, nisi verum: ex falso, verum, & falsum*. Prior pars constat: quia in bonâ Consequentia veritas Antecedentis connectitur cum veritate Consequentis, ut constat ex num. 3.: nec aliud sonat apud omnes *vis Consequentiae*, quam connexionem istam. Posterior pars patet exemplo: nam ex hoc Antecedenti, *Leo ridet*, sequitur & hoc Consequens verum, *ergo est animal*, & hoc falsum, *ergo est homo*. Imò & in syllogismo ex Præmissis omninò falsis deduci potest Consequens omninò verum: v.g. *Omnis lapis est animal, sed omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal*. Sed nota 1.: verum non sequitur ex falso absolute, nec ex falso cognito ut falso: quia falsum absolute nonnisi falsam, adeoque nullam connexionem habet cum Consequentis & dum cognoscitur ut fal-

(a) Aristotel. 2. Prior. cap. 2. 3. & 4

falsum, non amplius movet, aut fidem facit. Solum ergo sequitur verum ex falso, quando falsum supponitur verum, aut pro vero admittitur.

8 *Not. 2.* : in exemplis adductis Consequens verum est, non ex suppositione tantum, sed absolute: id tamen provenit, non ex meritis solius Antecedentis, sed aliunde, sive ex alijs capitibus. *Not. 3.* : cum negamus, ex vero posse deduci falsum, loquimur de Consequentiâ necessariâ iuxta gradum necessitatis, ad quem pertinet. Et sensus est: quod falsum ex vero sequi non potest, impotentia vel metaphysicâ, vel naturali, vel morali, prout fuerit indoles Consequentiæ. Attamen ex vero physicè, seu naturaliter connexo, sequi poterit Consequens miraculosè falsum: v. g. *Exsistunt hic accidentia panis, ergo existit substantia panis*; quod Consequens, si sermo sit de Eucharistiâ, falsum quidem est, sed miraculosè, non naturaliter.

9 *Secunda Regula* : *Ex necessario non nisi necessarium, ex contingenti, vel contingens, vel necessarium, nunquam autem impossibile: ex impossibili sequitur quodlibet, id est, tum necessarium, tum contingens, tum impossibile.* Regula continet tria membra. Ratio primi est: quia Necessarium semper est verum, Contingens potest esse falsum, & Impossibile semper est falsum: si ergo ex Necessario sequeretur Contingens, aut Impossibile, fieri posset, vt sequeretur ex vero falsum, contra 1. regulam. Ratio secundi est: quia nihil prohibet, contingens cum alio contingenti connecti, vt *Leo currit, ergo existit*: nihil item prohibet, contingens connecti cum Necessario, sive ab eo pendere, dum

modo connexio non sit mutua, vt *Existit creatura, ergo existit Deus*: at, si conneckeretur cum Impossibili, sequeretur ex vero falsum. Ratio tertij est: quia, licet Impossibile semper sit falsum, tamen ex falso tum verum, tum falsum deduci potest, vt vidimus in primâ regulâ. Sic ex hoc Impossibili, *Leo ratione utitur*, sequitur hoc necessarium, ergo *Leo est animal*, & hoc contingens, ergo *Leo existit*, & hoc Impossibile, ergo *Leo est homo*.

10 *Tertia regula* : *Ex opposito Consequentis sequitur oppositum Antecedentis; at ex opposito Antecedentis non semper sequitur oppositum Consequentis.* Vel alijs terminis: *Quidquid repugnat Consequentis, repugnat Antecedenti; sed non è contrario.* Ratio primi est: quia Antecedens omne connectitur cum Consequenti, proindeque stare non potest, dum Consequens deficit. Unde, si valet, *Est animal, ergo est vivens*; valere debet, *Non est vivens, ergo non est animal*. Ratio secundi est: quia sæpe connexio Antecedentis cum Consequenti non est mutua, tuncque potest Consequens aliunde subsistere, quamvis deficiat Antecedens. Unde, licet valeat, *Est animal, ergo est vivens*; non ideo valet, *Non est animal, ergo non est vivens*.

11 Ut tamen hæc regula firma sit, debet intelligi de Consequentiâ Logicè, seu metaphysicè necessariâ: nam si intelligatur etiam de necessariâ naturaliter, fallere poterit. Sic benè inferitur physicè: *Accidentia existunt, ergo non existunt sine subiecto*; & tamen ex opposito Consequentis (scilicet, *Accidentia existunt sine subiecto*) metaphysicè sequitur Antecedens ipsam: tan-

tantum abest, vt oppositum Antecedentis inferatur, ne physicè quidem. Debet item intelligi de Opposito formaliter, & Logicè in veritate. Vt sensus sit: Quicumque pro verâ recipit propositionem Consequentem oppositam in veritate, seu quæ falsitatem Consequentis inferat, tenetur falsitatem Antecedentis confiteri, seu pro verâ recipere propositionem aliquam Antecedenti repugnantem: alioquin ex vero falsum deduci fatebitur contra primam Regulam.

12 Ex eodem fonte profluit quarta Regula: *Quidquid stat cum Antecedenti, stat eam Consequentis, non tamen semper vice versa.* Sentus est: Quicumque propositio vera suavi est cum Antecedenti, pariter erit vera simul cum Consequentia: alioquin, si destrueret veritatem Consequentis, dum Antecedens permanet verum, sequeretur ex vero falsum. At ex aduerso, quia sequi potest verum ex falso, nihil prohibet, quod aliquid sit verum simul cum Consequenti, & tamen destruat Antecedentis veritatem. Exempla facilia sunt.

13 His etiam cognata est quinta Regula: (b) *Ex quocumque sequitur Antecedens, sequitur Consequens: Et quidquid sequitur ex Consequenti, sequitur ex Antecedenti.* Exemplum primæ partis sit. Bene sequitur: *Est Animal, ergo est vivens:* ex quocumque ergo sequitur animal (v.g. ex homine, ex leone, ex equo), sequitur & vivens. Exemplum secundæ partis. Si ex Animali sequitur vivens, quidquid ex viventi sequitur (v.g. corpus, substantia, ens), pariter ex Animali sequatur necesse est. Huic regulæ nititur Argumentatio *Acerualis*, Græcè *Sorites*, quæ valgò dicitur Argumentatio de primo ad vltimum: v. g. Si

homo est, animal est: si animal, vivens: si vivens, corpus: si corpus, substantia: ergo, si homo est, substantia est. Ratio autem Regulae quantum ad utramque partem est: quia poterit aliequi subsequi falsum ex vero, vt examinandi constabit.

14 Sexta Regula: *Ex affirmatione inferioris sequitur affirmatio superioris, non tamen e converso: at ex negatione superioris sequitur negatio inferioris, et si non vice versa.* Nomine superioris, & inferioris intellige terminos magis, & minus univocitates, indefinite sumptos, & ad idem Prædicamentum spectantes. Hinc rectè arguitur, *Est homo, ergo est animal:* non tamen, *Est animal, ergo est homo:* rectè iudem, *Non est animal, ergo non est homo:* non tamen, *Non est homo, ergo non est animal.* Ratio est: quia superior pertinet ad essentiam inferioris; non verò ad superioris essentiam inferior: vnde superior siue inferior habere potest, sed non è converso.

15 Septima: *Ab actu ad potentiam valet Consequentia; non tamen semper e converso.* Prior pars est per se nota. Nam qui que novit, evidenter argui sic: *Hoc existit, ergo potest existere: currit, ergo potest currere.* Posterior pars etiam liquet: quia potentia non semper connectitur cum actu: vnde non valet, *Dus potest mundum destrucere, ergo destruit.* Dico, non semper, vt excipiam potentiam activam causâ necessariâ, & expeditâ: ex hac enim naturaliter sequitur actus, vt, *Sol potest lucere, ergo lucet.*

16 Octava Regula, quæ nota quadam est maius Consequentia: *Argumentum; malum, aut minus probans, nihil probat.* Sentus est: Ubi Argumentum, siue Medium, assumitur, quod eadem vi probat rem ab omni-

(b) Ex Aristot. 1. Epist. cap. 28. & 34.

abus, vel saltem ab ipso arguente negandam, Consequentia nulla est. Ex. g. si, vt probes, Blicthiri non esse terminum, ita arguas: *Nulla vox est terminus, ergo Blicthiri non est terminus*: nulliter arguis: quia tuum argumentum probat contra omnes, vocem significativam ad placitum non esse terminum. Quare argumentum eiusmodi instabitur, aut retorquetur. Alias regulas in superioribus Disput. sparsim dedimus: alias dabimus in sequentibus capitib.

CAP. II.

Quotuplex sit Argumentatio

SI propositionum indolem spectes, Argumentatio, alia est evidens, alia obscura, alia certa, alia probabilis: quos terminos hic explicare non expediret. Si argumentum assumptum inspicias, alia est Argumentatio à priori, quando scilicet obiectum Antecedentis, seu re ipsâ, seu ex modo nostro concipiendi, est aliquatenus causa, vel radix obiecti Consequentis: alia à posteriori, quando scilicet ex effectu probatur causa, vel radix: alia à Consonitanti, quando scilicet obiecta Antecedentis, & Consequentis intimè sunt connexa, sed alterum non est causa, nec effectus alterius. Si eamùm consideres numerum, & dispositionem terminorum, quatuor Argumentationis species communiter numerantur, *Enthymema, Dilemma, Inductio, Exemplum, Argumentum Mirabile, & Syllogismus*.

2 Enthymema est Argumentatio, in qua ex una tantum propositione deducitur alia. Exempla hactenus multa dedimus. Sed quæres, an Enthymematis Consequentia sem-

per sit materialis? Affirmant Dialectici sat frequenter: quia hæc Enthymema v.g. *Petrus est homo, ergo est animal*, non concludit vi formæ, nisi subaudiatur alia propositio præmissa, nempe, *Omnis homo est animal*, cuius propositionis defectu Enthymema vocatur syllogismus imperfectus, id est, truncatus, sive mutilus. Ubi autem nihil aliud subaudiatur, nullum Enthymema concludit, nisi ratione materiæ, seu connexionis extremorum obiectivæ.

3 Si obijcias: hic discursus: *Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est bonus*, concludit vi formæ, et sic non alia propositio suppleatur; sed est Enthymema: iara ergo aliquid Enthymema vi formæ concludit. Respondent aliqui negando Maiorem: quia discursus ille non concludit vi formæ, nisi hæc alia præmissa subaudiatur, *Si nullus homo est lapis, nullus lapis est bonus*. Sed contra: et sic nihil aliud subintelligas, in eo discursu talis est dispositio terminorum, vt vim concludendi retineat in omni materiâ, quin necesse sit examinare indolem obiecti: ergò per se continet Consequentiam formalem. Hæc sequela patet ex cap. præced. n. 4. & 5. Antecedens verò conspicua erit omnes materias percurrenti.

4 Respondent alij negando Minorem obiecti: quia discursus ille non est Argumentatio: ergo nec Enthymema. Probat Antec.: ubi non est Argumentum, non est Argumentatio; hæc enim est Argumenti explicatio: at, quod in eo discursu non sit Argumentum, probatur: quia Argumentum est idem, ac Medium, sive terminus in Antecedenti positus, ex quo terminus alius diversus infertur in Consequenti; sed in prædicto discursu idem sunt ter-

mini in Antecedenti, & Consequenti cum solâ variatione situs : non igitur est inibi Argumentum , nec Argumentatio, sed merus *Locus arguendi*,

5 Sed *contra*, 1. : illatio per Conversionem facta, est *arguendi locus*, vt ais : ergo est Argumentatio, sine qua nemo arguit. *Contra* 2. : Argumentum ab omnibus definitur *Inuentum aliquid ad faciendam fidem*; sed in eo discursu datur *Inuentum* istiusmodi : ergo datur Argumentum, proindeque Argumentatio. *Prob. Min.*: qui inuenit & assumit hoc Antecedens, *Nullus homo est lapis*, habet *inuentum aliquid*, prorsus idoneum, vt fidem faciat huius Conclusionis, *Nullus lapis est homo*, sive vt illam persuadeat omnibus, qui regulam Conversionis, & vim terminorum percipiunt : illud igitur Antecedens reverâ continet, vel est Argumentum. Quare non omne Argumentum est Medium, si Medium striçtè sumatur pro termino, qui in Antecedenti positus non transeat ad Consequens.

6 Omnis itaque discursus, in quo reperitur Consequentia rationalis, quam denotat particula *ergo*, vel *igitur*, Argumentatio est, quidquid alij dicant: nam ex definitionibus Argumentationis communiter traditis nulla est, quæ tali discursui non aptetur. Dices: quando aliqua propositio inferitur ex se ipsâ, v. g. *Petrus est homo, ergo Petrus est homo*, datur discursus, & Consequentia; & tamen Argumentatio non datur: ergo &c. *Neg. Mai.*: quia non est discursus, vbi mens non currit, sive excurrit ab vno ad aliud: dum autem idem ex se ipso vocaliter inferitur, non est vnus & aliud, sed idem & idem. Nec est Consequentia, vbi Consequens non ori-

tur, & quâ nascitur ex Antecedenti: quis autem dicat, idem ex semetipso nasci.

7 Omnis ergo discursus rationalis exigit, vt Conclusio continetur quidem implicite, virtualiter, aut æquivalenter in Antecedenti, sed tamen enuntiatio sit aliquatenus diversa formaliter, diversumque requiratur mentis assensum. Atque ita semper Argumentatio erit, & Modus sciendi: quia, manifestando Conclusionem, quæ in Antecedenti, sive in Præmissis delitescit, semper erit *Oratio ignoti manifestativa*. Si petas regulam generalem, quâ in Enthymemate discernatur indoles Consequentia; satis idoneam habes cap. præced. num. 5.. Ex quâ colliges, Consequentiam esse formalem, vbi per Enthymema arguitur à Subalternante ad Subalternatam, à Conversâ ad Convertentem, à Copulativa ad Disiunctivam, ab Exponibili ad Exponentem &c. : esse verò plerumque materialem in alijs Enthymematis, vbi apparet in Consequenti novus terminus, in Antecedenti non expressus, vt *Est homo, ergo est animal*.

8 Dilemma, quod etiam dicitur *Argumentum licorne*, sive *cornutum*, est *Argumentatio disiunctiva* utrimque feriens, sive præcludens *adversario omnes evadendi vias*: vt si volens blasphemum insaniam convincere, sic arguas: *Vel credis esse Deum, vel non credis: si credis; ergo insanus es, qui Deum, cui vindicta in promptu est, lacessere audes: si non credis; ergo non minus insanus es, qui quod nemo sane mentis ignorat, nescire affectas*. Hoc genus Argumentationis, vt sit efficax, proponere debet extrema non admittentia medium, sed talia, vt alterutrum concedere sit necesse: aliter adversarius facile vitabit utrumque

cornu, & medio tutissimus ibit. Po-
terit etiam disjunctio versati, non so-
lum inter duo, sed inter tria, vel
plura etiam extrema: tuncque vo-
cabitur Trilemma, vel Polylem-
ma.

9 Inductio est Argumen-
tatio à singularibus sufficienti r. enu-
meratis ad universale distributum.
Inductio recurrit cum Ascensu Co-
pulative, de quo supra disp. 5.
cap: 2. à num. 14. Potest autem
fieri, tum incompletè, idest, non
enumeratis omnibus individuis, sed
aliquibus: atque ita nil concludit
in materiâ contingenti; bene ta-
men in materiâ necessariâ per
Consequentiam materialem. Tum
Completè, idest, recensitis omnibus
inferioribus: id quod fieri poterit
nominatim, si pauca sint, vt Pla-
netæ, vel elementa: sin multa, vel
infinita: tunc, recensitis paucis, re-
liqua generali clausulâ comprehen-
dantur: v. g. *Hic Cygnus est albus,*
& ille est albus,, & sic de cæteris,
vel, *& eadem in cæteris est ratio, er-
go omnis Cygnus est albus.*

10 Dubium est, an In-
ductio completa concludat *vi for-
mæ*? In quo affirmandum puto, si
duplex conditio adhibeatur. Prima:
si numeratio singularium fiat per
terminum communem addito sig-
no demonstrativo, vt *hic homo, ille
homo*; vel iuncto nomine communi
cum proprio, vt *Elementum ig-
nis, elementum aeris* &c. Ratio:
quia, si numeratio fiat solum per
nomina propria, non tenet Con-
sequentia ex vi terminorum for-
malium, & necesse erit eorum sig-
nificatum examinare: ex eo enim,
quod *Igai, terra, aer, & aqua* exis-
tant, non sequitur, quod *Omne ele-
mentum* existit, nisi constet, illis

nomi nibus elementum significari.
Secunda conditio: vt, si recensentur
inferiora numero finita, addatur hu-
iusmodi clausula, *Et nullum aliud
superest*: alioqui, numeratis v. g. præ-
dictis quatuor elementis, non inferes
ex terminis, omne elementum exis-
tere, cum nondum constet, an aliud
forte superfit, necne. His autem ser-
vatis, Inductio legitime concludit in
omni materiâ, proindeque *vi formæ.*

11 Exemplum est Argu-
mentatio, in qua ex aliquo singulari
aliud singulare deducitur propter ali-
quam similitudinem. Nomine singula-
rium hic intelliguntur ea, quorum
alterum non est altero Logice su-
perius, aut inferius. Vnde per Exem-
plum arguitur *scye* ab vno Genere
ad aliud, vel ab vna ad aliam Spe-
ciem, vel etiam à multis ad multa
singularia, vt *Deus Ninivitis peniten-
tiam agentibus pepercit, ergo & cæcis
pareet, si penitentiam egerint*. Vt hæc
argumentatio sit valida, probandum
est, eandem rationem vtròbique mi-
litare: quod si adversarius neget, re-
nebitur disparitatem reddere.

12 Argumentum Mirabile
fit, cum deducitur Consequens An-
tecedenti contradictorium, vel Con-
trarium: vt si Calvinista hæreti-
cum, qui asserat, peccatum ab homi-
nibus non liberè, sed necessariò com-
mitti, hoc modo redarguas: *Omnis
homo necessariò peccat, ergo nunquam
peccat*: quod Consequens optime de-
ductum est, facileque probabitur ex
eo quod peccatum profus inevita-
bile nequit esse peccatum. His addi
potest *Soritis*; quam Speciem Argu-
mentationis notavimus cap. I. n. 13.

13 Denique præcipua Ar-
gumentationis species dicitur *Syl-
logismus* græcè, latinè *Ratiocinatio*,
quamquam hoc nominis alias

communis sic omni Dicitur. Definitur ab Aristotele (a) *Oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab his, quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eo quod hæc sunt.* Cuius definitionis sensus, prout communiter ab Interpretibus exponitur, clarius exprimitur his verbis: *Argumentatio, in qua ex duabus enuntiationibus simplicibus, eo quod certa sint forma dispositæ, tertia necessariò sequitur.* Vbi nota, Syllogismum duntaxat *Categoricum*, sive *Absolutum* definiti nunc ad mentem Aristotelis: nam *Hypotheticus* inferius explicabitur.

14 Syllogismus igitur Antecedentis loco duas exigit enuntiationes simplices, quæ vocantur *Premissæ*: & hoc ex capite differt ab Enthymemate, cuius Antecedens unica Enuntiativæ est; nec non ab Inductione, quæ plerumque exigit plusquam duas: quodsi interdum duabus contenta sit Inductio, per accidens erit, & ratione materiæ. Debet autem *Premissæ* in Syllogismo sic disponi, ut vi formæ sequatur necessariò tertia enuntiativæ, quæ dicitur *Conclusio*, *Complexio*, *Summa*. Sequatur, inquam, necessariò; non quia *Conclusio* in se nequeat esse merè probabilis, aut etiam falsa, sicut *Premissæ*; sed quia *Premissis* positis, idest, semel concessis, nullatenus possit repudiari *Conclusio*, idque *vi formæ*. Unde colliges, *Consequentiam* Syllogismi semper esse formalem, & summè necessariam: arque hinc discerni Syllogismum ab omni Argumentatione materialiter tantum concludente.

15 Sed circa dicta in hoc Capite notandum est, Dilemma esse quasi duplex Enthymema; Exemplum, & Argumentum Mirabile esse etiam Enthymemata quædam ex certis arguendi locis petita; & Soritem esse quandam Syllogismorum

texturam. Quare species Argumentationis formales, seu ratione formæ dissidentes, reipsa nullæ videntur esse præter Enthymema, Inductionem, & Syllogismum. Ex his verò Syllogismus summum est Logicæ artis opus, & mirum Aristotelis inventum, quæ mentis humanæ chaos lucem, & ordinem accepit, & vaga, fluxaque nostrarum cogitationum turba, rectissimò tramite procedit ad metam usque veritatis: & quidem adeò perspicuis, & incanctis legibus, ut Ars Syllogistica Mathematicas ipsas Disciplinas certitudinæ, & claritate laceffat. Eò igitur propius accedamus.

CAP. III.

De Materia, & Formæ Syllogismi.

3 **O**missa materiâ circa quam, de qua nonnihil inferrius, materia ex qua sunt tres Enuntiationes, prima, & secunda *Premissæ*, & *Conclusio*. In his reperiri debent tres tantummodò termini, quorum duo vocantur *Extrema*, alterum *Maius*, alterum *Minus*, & tertius appellatur *Terminus medius*, sive *Medium*, aliàs *Argumentum*. Porro *Medium* nunquam in *Conclatione* reperitur, sed sistere debet in *Premissis*, ita ut in alterâ coniungatur cum *Extremo Maiori*, in alterâ cum *Minori*; ac demùm ambo *Extrema* inter se nequeant in *Conclatione*. Ab *Extremis* nomen accipiant *Premissæ*: nam quæ continet *Extremum Maius*, appellatur *Premissæ Maior*, & apud veteres specialiter *Propositio*: quæ verò continet *Minus Extremum*, dicitur *Premissæ Minor*, atque etiam *Assumptio*.

2

Rem oculis subijcio. Hic

(a) 1. Prior, cap. 1.

Syl-

Syllogismus, *Omne animal est vivens, sed aliquis homo est animal, ergo aliquis homo est vivens*, tres tantum habet terminos, *animal, vivens, homo*. E quibus *animal* est Medium; quia bis enunciat in Præmissis, quin transeat ad Conclusionem; *vivens* est Extremum Maius (à quo prima enuntiatio vocatur Maior); *homo* est Extremum Minus (à quo secunda enuntiatio dicitur Minor); quia hi termini in Conclusionem iunguntur inter se, postquam Medium cum singulis iunctum est in Præmissis. Vnde autem proveniat, quod alterum Extremum sit *Maius*, alterum *Minus*, dicemus inferius.

3. Modò notandum: cum dicitur Syllogismus constare terminis dumtaxat tribus, sermo est de terminis materialiter sumptis, id est, de vocibus, aut conceptibus repetitis secundum se; non verò formaliter prout subeunt munus subiecti, aut prædicati; sic enim in syllogismo adducto vox *animal* v.g. non foret vnus terminus, sed duplex, cum semel subiectum sit, semel prædicatum. Nec computanda est varietas quantitatis notata signis *Omnis, Aliquis* &c.: quia in ordine ad Argumentationem non censetur variari terminus ex quantitate, nisi hæc sit maior in Consequenti, quam in Antecedenti.

4. Forma Syllogismi consistit in triplici copulâ enuntiativa, prout ita respiciente Medium, & Extrema, vt ex duabus enuntiationibus tertia necessarîo sequatur, additâ etiam particulâ. Ergo, quæ dicitur *copula rationalis*. Continet Formam syllogisticam Figuram, & Modum, sine quibus illegitima, & inutilis erit. *Figura* est *Extremorum cum Medio ad conueniendum apta collocatio secundum rationem subiecti, & prædicati*. Et quia collocatio, seu combinatio hæc triplex esse potest, ideo Figura Syllogistica triplex est. (a) Prima, quæ subicit Medium in Præmissâ Maiorè, & illud prædicat in Minore. Secunda, quæ Medium prædicat in vtrâque Præmissâ. Tertia, quæ Medium in vtrâque subicit. Triplex est terminorum situs (b): nempe *infimus*, quo terminus tantum subicitur; *supremus*, quo tantum prædicatur; & *medius*, quo in alterâ Præmissâ subicitur, & prædicatur in alterâ. In primâ ergo Figurâ Medium terminus situm occupat medium, in secundâ supremum, in tertiâ infimum. Hæc vt memoriâ teneas, accipe veritutum verficulam.

Subj. præ. prima; *secunda* bis *præ.*; *tertia* bis *sub.* Vel clariores hocce:

Prima prius subicit Medium, dein prædicat ipsum.

Alterâ bis dicit: bis tertiâ subicit ipsum.

5. Figura quæque varios continet Modos. Est autem *Modus* in præsentia, *Præmissarum ad concludendum apta dispositio secundum*

quantitatem, & qualitatem essentialium, scilicet affirmationem, & negationem. Tunc itaque Syllogismus rectè formatus erit, cum & Figuram,

(a) *Tota hæc doctrina ex Aristot. in Libr. Analytic.*

(b) *Ex Aristot. 1. Prior. cap. 4.*

ram, & Modum habuerit idoneum. Hic v. g. *Omnis animal est vivens, sed omnis homo est animal, ergo omnis homo est vivens*; idcirco rectus est, quia ritu primæ Figuræ prius subiicit, dein prædicat Medium *homo*; & præterea, quia servat Modum *Barbara* (qui primus est primæ Figuræ), dum ita disponit Præmissas secundum quantitatem, ut utraque sit universalis; ita quoque secundum qualitatem essentiali, ut utraque sit affirmativa.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralip-ton, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum, Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

7 Quorum mysterium ut noveris, nota. 1.: unaqueque Dictionum designat Modum Syllogismi à risè concludentis, cuius tres enuntiationes notantur tribus litteris vocalibus, exponendis iuxta versiculos, *Afferit, A, negat E, &c.*, de quib. Disp. præced. cap. 4. n. 5. Prima vocalis denotat Præmissam Maiorem, secunda Minorem, tertia Conclusionem. Not. 2.: in Dictionibus *Baralip-ton, & Frisefomorum*, non nisi tres priores vocales computandæ sunt; nam reliquæ solum metri gratiâ ponuntur. Not. 3.: novem priores Modi pertinent ad primam Figuram: quatuor sequentes ad secundam: sex reliqui ad tertiam. Not. 4.: ex novem Modis primæ Figuræ quatuor priores directè concludunt; ceteri indirectè. Tunc concluditur directè, cum extremum Maius in Conclusionem prædicatur; cum autem subiicitur, tum concluditur indirectè.

8 Positis igitur his Præmissis: *Omnis homo est animal, Aliquod rationale est homo*, quæ sunt in primâ

6 Sed, quia dispositio quantitatis, & qualitatis potest esse multiplex, ac varia, & nunc apta, nunc inepta ad concludendum; scire oportet, quod duplex sit Modus utilis, atque etiam quandonam adfuit Modi inutilis. Vtilis ergo communiter à Dialecticis numerantur vnde viginti, quorum efficacitatem demonstrat Aristoteles (c): & carminibus hisce norantur.

Figurâ; si ita concludas, ergo aliquod rationale est animal, directè concludis, quia Maius extremum animal in Conclusionem prædicatur: ideoque efficitur syllogismus in *Darij*: si autem ita inferas, Ergo aliquod animal est rationale, concludis indirectè, quia subiicitur in Conclusionem idem Maius extremum animal: & idcirco syllogismus efficitur in *Dabiti*. Quo eodem exemplo simul vides, istarum Dictionum vocalibus, *A, I, I*, respondere tres enuntiationes affirmativas, primam universalem, reliquas particulares.

9 Quod si de simili valore vocalium exemplam petas in secundâ Figurâ, quæ Medium bis prædicat, accipe: *Nullus lapis est animal, sed omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis*: qui syllogismus est in *Cesare*, cuius vocales, *E, A, E*, denotant tres enuntiationes universales, primam, & tertiam negativas, & secundam affirmativam. En item exemplum tertie Figuræ, quæ Medium bis subiicit: *Nullus homo est leo, sed aliquis homo est animal, ergo aliquod ani-*

animal non est leo : qui syllogismus, cum habeat Maiorem universalem negativam, Minorem particularem affirmantem, & Conclusionem particularem negantem, spectat ad Modum *Ferison*, iuxta valorem vocalium, *E, I, O*. Pari ratione facile cuique erit Syllogismos in reliquis Modis efformare, dum tamen meminerit, qui Modi cuiusque Figuræ sint proprii.

Circà Figuras, & Modos Dubitationes aliquæ resolvuntur.

10 *Dubit. 1.* : quæ Præmissa in Syllogismo sit Maior? quæ Minor? Hæc dubium præmittimus; quia ex eius resolutione non parùm pendet doctrina sequentium. Plures ergo Dialectici censent, Maiorem esse, quæ magis est universalis: quod si utraque sit æqualis, eam esse Maiorem, quæ ordine temporis, aut prolationis prima est; & quæ sequitur, esse Minorem. Sed hæc, & aliis opinionibus omisis, vera sententia, quæ gravibus placet Auctoribus, asserit in primis, Maiorem esse, quæ Maius continet Extremum; Minorem, quæ Minus Extremum claudit: asserit deinde, illud esse Maius Extremum, quod magis prædicatur in Syllogismo; & Minus, quod minus prædicatur.

11 Prima pars assertionis probatur. Tum quia Præmissis utimur propter inferendam identitatem, aut distinctionem Extremorum: congruunt est igitur, ut ab Extremis, tanquam à sine, denominationem accipiant. Tum quia Præmissæ inter se discernuntur, quatenus vnaquæque suam continet Extremum; nam in Medio conveniunt: ergo discrimen Extremorum *Maioris*, & *Minoris* in Præmissis refuaditur. Tum etiam,

quia sic regula certa statuitur Figuris, & Modis Aristotelicis accommodata: Si enim ex mero ordine prolationis denominarentur Præmissæ *Maior*, & *Minor*; Modorum numerus esset duplo maior: nam præter *Barbara, Celarent, Darii*, deberent addi *Barmada, Calerent, Dirai*, & sic de reliquis.

12 Secunda verò pars assertionis constat 1. ex Aristotele (c), qui non aliunde metitur *Maius* extremum in omnibus Figuris, quàm ex maiore prædicatione. Constat 2. : quia prædicatum præest, subiectum subest; & ex terminis maius quid est præesse, quàm subesse. 3. : quia subiectum, & prædicatum proportionem quandam habent cum subiecto, & forma physicis: forma autem physica ex genere suo nobilior est subiecto.

13 Hinc inferes, in Modis directis primæ Figuræ, ut cum in *Darii* sic arguis, *Omnis homo est animal, sed Petrus est homo, ergo Petrus est animal*, *Maius* extremum esse *animal*, quia bis prædicatur; *Petrus* autem nec semel. Pariter in Modis indirectis (ut si ex eisdem Præmissis in *Dubitis* inferas, ergo *aliquid animal est Petrus*), *Maius* extremum erit *animal*; quia, licet non prædicetur plurius, quàm *Petrus*, tamen prædicatur prius, & quidem non per accidens, sed per se, ac æque iure: prioritas autem huiusmodi est quædam maiortas, & præcellentia prædicationis, saltèm intensiva. In secundâ Figurâ *Maius* extremum est, quod semel prædicatur, scilicet in Conclusionem; Minus verò, quod nullibi prædicatur. In terciâ demùm est *Maius*, quod bis prædicatur in toto Syllogismo; & *Minus*, quod semel tantum.

14 Sed obicit: iuxta hanc doctrinam, ratio Maioris, aut Minoris extremi sæpè à Conclusionem pendet: hoc autem falsum esse videtur; quia pro priori ad Conclusionem iam datur Præmissa Maior, & Minor, atque aded Maius, & Minus extremum. Resp.: in secundâ, & tertiâ Figurâ, in quibus magis viget difficultas, pro priori ad Conclusionem denominatio Maioris, aut Minoris, suspensa est, nec plenè refusa; idque sine incommodo: quia est denominatio partium extrinseca Præmissis, & Extremis, prout inibi positis, pendens scilicet ab eorum munere in Conclusionem subeundo.

15 Quapropter ex his Præmissis secundæ Figuræ, *Nullus lapis est animal, Omnis homo est animal*, nulla determinatè est Maior, aut Minor, donec inferatur Conclusio altera ex duabus inibi præcontentis: potest enim inferri hæc, *Ergo nullus homo est lapis*, tuncque Syllogismus erit in *Cesare*, & prima Præmissa erit Maior, secunda Minor: potest item inferri hæc altera, *Ergo Nullus lapis est homo*, tuncque Syllogismus erit in *Camestres*, & secunda Præmissa erit Maior, prima verò Minor, quin obstat accidentarius ordo prolationis. Idem cernere licet in *Modis Disamis*, & *Datisti* tertiæ Figuræ. Monuerim tamen, inter disputandum passim ab omnibus appellari *Maiorem*, quæ primò proferitur; & *Minorem*, quæ sequitur: quia scilicet istarum denominationum radicem, tunc attentius examinare nec vacat, nec interest.

16 *Dubit.* 2., an sit admit-tenda quarta Figura Syllogistica? Ratio affirmandi esse potest: quia nihil est aliud, quàm Extremorum cum Medio collocatio: hæc autem collocatio variari potest quadrista-

riam, nimirum tribus modis supra num. 4. propositis, & insuper ita: ut Medium prædicetur in Maiore, & subiiciatur in Minore, ex quo resultabit quarta Figura, quæ proponi poterit hoc versu: *Quarta prius dicitur Medium: dein subiicit ipsum*. Propterea quartam Figuram (quam Galenicam vocant) admittunt aliqui, & eius specimen exhibent hoc Syllogismo: *Omnis homo est animal, Omne animal est vivens, ergo aliquod vivens est homo*.

17 Sed communis Dialecticorum sententia Galenicam Figuram reiicit variis argumentis. Ex præcedenti resolutione reiicitur facillimè: nam iuxta nostra principia nunquam fieri potest, ut Medium prædicetur in Maiore, & in Minore subiiciatur: quoties enim Medium in medio situ est (de subiectione scilicet, & prædicatione participans), utcumque transponantur Præmissæ, semper est Maior, quæ Medium subiicit, cum contineat eo ipso Maius extremum; altera verò semper Minor est. Quare semper in primâ sumus Figurâ, quæ Medium prius subiicit, dein prædicat: subiicit, inquam, prius, non quidem prioritate temporis, aut prolationis (quæ valde materialis est, & Syllogismi sensum nihil variat), sed prioritate dignitatis, quatenus subiicit in eâ Præmissa, quæ dignior, & Maior est. Hinc Syllogismus ille num. 16. conceptus est in primâ Figurâ, iuxta Modum indirectum *Barabipten*, & eius prima Præmissa est Minor, secunda Maior.

18 Dices: diversus terminorum situs variat Figuras: ergo pariter diversa collocatio Præmissarum. Neg. Conseq.: quia colloca-

tio, five ordo temporis, aut prolationis in Præmissis merè accidentarius est Syllogismò, nec enuntiationes vllatenùs diuersas efficit, aut earum modum significandi mutat. At diuersus terminorum situs intrinsecè variat Syllogismum, & enuntiationes, saltem in modo significandi, reddit essentialiter diuersas. Vbi nota, nõ satis consequenter negari Figuram Galenicam ab ijs Thomistis, qui Præmissas *Maiorem*, & *Minorem* à solo prolationis ordine denominari volunt. In his enim principijs Syllogismus num. 16. nec ordine, nec dignitate prius subiicit Medium, quàm prædicat: nequit ergo assignari primæ Figuræ, cuius character est *Sub, præ*, ex num. 4.: cum igitur ad secundam, & tertiam non spectet, vt quisque videt, superest, vt pertineat ad quartam, cuius character sit *Præ, sub*.

19. *Dubit. 3.*: quænam è tribus Figuris sit præstantior? *Resp.* Prima proculdubio. Concludit enim clariùs, & evidentius cæteris, præsertim in Modis directis, ad quos proptereà reducuntur aliarum Modi Figurarum maioris evidentix gratiâ. Adde quòd in eâ terminorum situs aptior est, siquidem medius terminus sicum occupat sibi connaturalem, nempe medium. *Dubit. 4.*: vtrum Modi secundæ, & tertix Figuræ possint concludere indirectè? *Resp.* Consequenter ad nostra principia non possunt. Ratio: quia in præfenti nihil aliud est concludere indirectè, quàm prædicari in Conclusionè Minus extremum: at hoc accidere non potest in secundâ, & tertîâ Figurâ; quandoquidem, vt supra ostendimus, in his Fi-

guris Minus extremum semper est, quod in Conclusionè subiicitur, & Maius, quod prædicatur: vnde quocumque extremum prædicetur in Conclusionè, eo ipso desinit esse Minus, & fit Maius, ac proinde Conclusio nunquam evadit indirecta.

20. Sed quidquid sit de voce *indirectè*, quæri potest, vtrum in secundâ, & tertîâ Figurâ possit alterutrum extremum indifferenter in Conclusionè prædicari. *Resp. 1.* In secundâ Figurâ positis Præmissis vniversalibus, alterâ affirmativâ, & alterâ negativâ, promiscuè prædicari valet in Conclusionè quodlibet extremum; sic tamen, vt varietas hæc importet varietatem Modorum. Exemplum habes suprâ num. 15. *Resp. 2.* In tertîâ Figurâ licebit pariter id ipsum, positis Præmissis affirmativis, alterâ vniversalî, & alterâ particulari, ita vt Modorum etiam varietas iaducatur. Quare ex his Præmissis, *Omnis homo est vivens, Aliquis homo est rationalis*, poteris, vel concludere sic, *Ergo aliquod rationale est vivens*, eritque Syllogismus in *Datifi*: vel etiam sic, *Ergo aliquod vivens est rationale*, faciesque Syllogismum in *Disamiv*.

21. *Resp. 3.* In *Darapti* eadem extremorum transpositio locum habet. His enim positis, *Omnis homo est vivens, Omnis homo est rationalis*, fas erit in Conclusionè prædicare vel *rationale*, vel *vivens*. Illa tamen Præmissa, cuius fuerit extremum in Conclusionè prædicatum, erit Maior; altera, Minor: resultabitque ex hac prædicationis varietate duplex Syllogismus ad eundem pertinens Modum.

22. *Resp. 4.* In reliquis

Modis secundæ, & tertiæ Figuræ non licet vi formæ promiscua prædicatio extremorum in Conclusione. V. g. in *Festino* secundæ Figuræ, ex his Præmissis, *Nullus homo est leo, Aliquod animal est leo,* rectè concluditur, *Ergo aliquod animal non est homo,* lectus verò, *Ergo aliquis homo non est animal.* Ex his item in *Forison* tertiæ Figuræ, *Nulla planta est animal, Aliqua planta est vivens,* sequitur quidem, *Ergo aliquod vivens non est animal;* neutiquam verò, *Ergo aliquod animal non est vivens.* Itaque pro Modis, quos hac quartâ responsionis complectimur, Regula generalis sit: *Quòd in secundâ Figurâ Conclusio prædicare debet Extremum contentum in Præmissâ universalî, quæ proinde semper est Maior: in tertiâ verò, Extremum contentum in Præmissâ negativâ, quæ Maior semper erit. Unde hoc etiam colliges: Quoties Conclusio potest converti simpliciter, aut per accidens, licebit inferre vel Convertensam, vel Convertentem, alterutrum Extremum prædicando in omni Figurâ.*

23. *Dubit. 4.:* an præter Modos num. 6. recensitos alij supersint ad concludendum utiles? *Resp.* Alij quinque supersunt, quos Lyncæus noster hoc carmine comprehendit: *Tesandros, Falaris, Pelago, Centauro, & Aresto.* Tres priores respondent Modis *Celarent, Barbara, & Celantis,* primæ Figuræ: duo reliqui, Modis *Cesare, & Camestres,* secundæ Figuræ: hoc tamen discrimine, quòd hi Aristotelici Conclusionem inferunt subalternantem, sive universalem; illi verò Lyncæi, non nisi subalternantem, aut particularem. Qua-

re, si licet, eisdem vocare poteris *Barbari, Claro, Celanto, Cesaro, & Camestro.* Enim verò, si diversitas Conclusionis directæ ab indirectâ, seu Convertæ à Convertente, Modos multiplicat, ut patet in Modis primæ Figuræ, v. g. in *Darij, & Dalinis;* non est cur idem præstare nequeat diversitas Conclusionis Subalternantis à Subalternatâ, quæ minor certè non est.

24. Addo, in omni Figurâ posse rectos fieri Syllogismos de Medio communi (ac proinde non Expositorios), qui ad nullum ex supra dictis Modum spectent si scilicet maius Extremum sit terminus singularis, & ex Præmissis Maior sit affirmativa, Minor negativa. Exemp. c. in primâ Figurâ: *Aliquis homo est Petrus, Sed nullus lapis est homo, Ergo nullus lapis est Petrus.* In secundâ Figurâ: *Petrus est homo, Sed nullus lapis est homo, Ergo nullus lapis est Petrus:* vel etiam, *Sed aliquis lapis non est homo, Ergo aliquis lapis non est Petrus.* Item in tertiâ: *Aliquis homo est Petrus, Sed nullus homo est lapis, Ergo nullus lapis est Petrus.* Pro his igitur Syllogizandi Modis oportebit alias confingere Dictiones.

25. Denique *Dubit. 2.* quot sint Modi ad concludendam inquit? *Resp.* Ad triginta quatuor numerari possunt; quos tamen hæc recensere nec est necesse, nec vacat. Eos, ubi occurrerint, facile discernes ex Regulis cap. sequent. tradendis; atque etiam ex discrepantiâ à Modis vtilibus hucusque recensitis.

CAP. IV.

De Principijs, ac Regulis, quibus nititur
Vis Syllogistica.

SYllogistica vis, & efficacitas in concludendo, iuxta Aristotelem (a), nititur duobus hinc Principijs: Dicitur de omni, & Dicitur de nullo. Primum regulat Syllogismos affirmativè concludentes; & sensus illius est: *Quidquid verè affirmatur de subiecto distributivè sumpto, pariter affirmari debet de singulis sub eo contentis, aut de quibus tale subiectum affirmatur.* Secundum regulat Syllogismos negativè concludentes; & ita exponitur: *Quidquid verè negatur de subiecto distributivè sumpto, negandum pariter de singulis sub eo contentis, aut de quibus affirmatur subiectum ipsum.* Quod igitur apte concludatur hic Syllogismus in Barbara v. g., *Omne animal est vivens, Omnis homo est animal, Ergo Omnis homo est vivens;* sic demonstratur: Vivens verè affirmatur de animali distributo, & in Maiore concedis: sub animali continetur omnis homo, & fateris in Minore: superest igitur, ut in Conclusionem verè affirmetur: vivens de omni homine, si valet illud, *Dicitur de omni.* Similiter demonstratur efficacia huius in Celarent Syllogismi: *Nulla arbor est animal, Omnis Palma est arbor, ergo nulla Palma est animal;* nam, si animal, ut in Præmissis concessum est, verè negatur de omni arbore, sub quâ continetur omnis Palma, de hac etiam verè negabitur, nisi ruat illud, *Dicitur de nullo.*

His Principijs regulan-

tur immediate quatuor priores Modi primæ Figuræ: mediatè verè ceteri omnes, quatenus ad quatuor illos reduci possunt ex dicendis cap. sequent. Sed nota, per ea Principia regulari quoque Syllogismos, quorum Præmissæ sunt æquales in latitudine subiecti: v. g. *Omne animal est vivens, Omne sensitivum est animal, Ergo omne sensitivum est vivens.* Quamvis enim sensitivum non continetur sub animali tanquam inferius, sed cum eo reciprocetur; verè tamen de sensitivo affirmatur animal; quod sic est, ut in eo valeant illa Principia, prout à nobis exposita numer. præcedent.

3 Si quæras, an etiam per eadem reguletur Syllogismus Expositorius? Sicut, qui negent; eo quod Expositorius consistit Medio singulari, distributionis incapaci; illa autem Principia Medium exigunt distributum, seu distributive acceptum. Pro regulandis igitur Syllogismis Expositorijs alia duo Principia ex Aristotele (b) desumunt, videlicet: *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: Quæ distinguuntur in tertio, distinguuntur inter se.* Primum sustinet Syllogismos affirmativos, secundum negativos. In hoc enim, *Petrus est sapiens, Hic homo est Petrus, Ergo hic homo est sapiens;* idcirco benè concluditur identitas extremorum *hic homo, & sapiens,* quia in Præmissis utrumque ponitur identitèr, cum tertio *Petrus.* Similiter in hoc, *Cicero non est Caesar, Tullius est Cicero, Ergo Tullius non est Caesar;* idè colligitur distinctio extremorum *Tullius, & Caesar,* quia

M;

dis-

(a) 1. Prior. c. 1.

(b) 7. Topic. c. 1.

distinguntur in tertio Cicero, idest, alterum identificatur cum tertio, alterum à tertio distinguitur; quod est distingui in tertio: nam si neutrum cum tertio identificaretur, non essent distincta in tertio, sed à tertio. Imò plures hæc Principia extendunt ad Syllogismos etiam de Medio communi, quos censent idè rectè concludere identitatem, aut distinctionem Extremorum, quia hæc supponuntur in Præmissis identificata vni tertio, nempe Medio, aut in eo distincta.

4. Alij tamen pugnant pro Principijs *Dici de omni &c.* Tum quia his solis vtitur Aristoteles ad regulandos Syllogismos: illa autem, *Quæ sunt eadem vni tertio &c.*, nusquam ad tale munus adhibuit: nec facile applicari possunt Syllogismis de Medio communi, nisi multâ limitatione, vel expositione donentur. Tum quia terminus singularis, quamvis inferiora sub se non habeat, capax est distributionis, quam vocant *negativam*; vt si *Petrus* v. g. accipitur pro omni eo, à quo non distinguitur; & huius propositionis, *Petrus currit*, sensus sit, *Nibil est indistinctum à Petro, quod non currat.*

5. Et verò hoc genus distributionis agnoscunt, requiruntque ipsi etiam patroni Principiorum, *Quæ sunt eadem vni tertio &c.*, dum sermo est de quibusdam Syllogismis circa Myfterium Trinitatis, qui videntur Expositorij, Rogati enim, cur malè concludat hic Syllogismus v. g. *Hic Deus est Pater, Filius est hic Deus, ergo Filius est Pater*; respondent, idè malè concludere, quia mediis terminis *hic Deus*, licet singularis, non plene distribuitur, seu non accipitur pro omni eo, quod est indistinctum à Deo: non enim illa Maior propositio reddit hunc sensum, *Quidquid est hic Deus,*

est Pater, vel, Nihil est indistinctum à hoc Deo, quod non sit Pater: si tamen aliquo ex his modis exponeretur, falsa quidem esset; sed tunc positus Præmissis legisima foret illatio.

6. Hæc omnia probabiliter utrumque dicuntur. Vtraque Principia non immeritò dixeris totidem polos Artis Syllogisticæ, quibus innixa circumfertur passim in Scholis. Qualiter autem hæc ars locum habeat in Divinæ Triados mysterio, difficultas est Theologici iuris. Nobis dicere sufficiat, distributionem *negativam*, de quâ num. 4., necessariam esse in Medio singulari; semper tamen intelligi, quamvis non exprimat, quoties Medium est terminus omninò singularis, vt reverà est quicumque significat singularitatem in rebus creatis, imò & in Divinis, dum à Trinitate præscinditur. Cæterum, habitâ ratione Trinitatis, terminus *Deus* (& quivis alius entitatem Dei absolutam denotans, vt *hic Deus, Essentia*, sive *natura Divina &c.*) non est ita omninò singularis, vt non conveniat aliquatenus cum termino communi: est etenim quasi medius inter communem, & singularem, vt alibi notavimus (c) ex D. Thomâ. Idcirco talis terminus, vt in Medium Syllogisticum assumatur, debet expressè distribui; non quidem immediatè per signum *Omnis* (nam si dicatur *Omnis Deus, aut omnis Essentia Divina*, indicabitur falsa pluralitas Deorum, aut Essentiarum); sed mediatè scilicet, *Omne quod est Deus, aut certè modo dicto num. præced.*

Regula Syllogismorum generalis.

7. Regula 1.: Syllogismus debet tribus tantum constare terminis. Ratio: quia Ars Syllogistica tota est

in concludenda identitate, vel distinctione duorum Extremorum ex eorundem comparatione cum Medio: cui operi tres termini sufficientes. Tres, inquam, vel simplices, vel complexi, qui sæpè multis dictionibus constant. Si tamen dictio sit exclusiva, aut exceptiva, non est idonea Syllogismo: quia non solum terminos, sed Præmissas multiplicat. Unde non valet: *Omne risibile est animal, sed omnis, & solus homo est risibilis, Ergo omnis, & solus homo est animal*: quia Minor est æquivalenter duplex, altera affirmans, altera negans, ex Disp. 7. cap. 6. Debent autem idem termini invariati servari in toto Syllogismo, retentis ipsidem proprietatibus suppositionis, ampliationis, appellationis &c.; aliter non erunt res tantum, sed plures. Mutatio tamen suppositionis distributivæ in aliam inferiorem non obstat; quia permittitur per ea Principia, *Dici de omni* &c.

8 Reg. 2.: *Medium ut tale nunquam est in Conclusione*. Ratio: quia in Conclusione ponitur id, quod probari inteseitur, nempe duarum Extremitatum identitas, vel distinctio. Dico, *Medium ut tale*: quia poterit Conclusionem ingredi, si minus etiam Extremi gerat aliquatenus, ut *Omnis homo est homo doctus, Petrus est homo, Ergo est homo doctus*.

9 Reg. 3. *In altera saltem Præmissa debet Medium complete distribui*. Ratio: quia aliter Extrema non erunt eadem vni tertio, nisi secundum partes distinctas eiusdem tertij: ex quo non sequitur ipsorum identitas inter se. Item quia sic postulant Principia, *Dici de omni* &c. Unde claudicat hic Syllogismus: *Omnis homo est animal, Omnis equus est animal, Ergo omnis equus est homo*: quia Medium animal nullibi distribuitur. Fit autem

distributio, vel per signum *Omnis*, aut nullus, cum Medium subiicitur: vel per enuntiationem negativam, cum Medium predicatur, ut accidit in secunda Figura: hæc enim v. g. *Lapis non est animal, recedit hunc sensum, Lapis non est ullum ex animalibus*. Dixi, *complete*: quia distributio incompleta non sufficit, ut *Omne animal fuit in Arca Noe, Bucephalus est animal, Ergo fuit in Arca Noe*.

10 Reg. 4. *Extremum non distributum in altera saltem Præmissa, nequit in Conclusione distribui*. Unde malè argues: *Omnis homo est rationalis, Aliquod animal est homo, Ergo Omne animal est rationale*. Ratio: quia in Conclusione ponitur maior identitas, quam quæ statuitur in Præmissis.

11 Reg. 5. *Ex parvis particularibus (idem puta de indefinitis in materiâ contingenti) nihil sequitur*. Ratio: quia, si Medium sit particulare, non distribuitur: & generatim ex duabus Præmissis particularibus nulla fieri potest combinatio, quæ sit in aliquo ex Modis vultibus, cap. præced. numeratis. Regula tamen intelligenda est de Syllogismis absolutis, ac de Medio communis non enim tenet in Hypotheticis, aut constantibus Medio singulari. Addenda item hæc exceptio: Nisi terminus particularis resamatur cum relativo identitatis. V. g. *Aliquis homo est cæcus, sed idem est miles, Ergo aliquis miles est albus*: qui Syllogismus rectè concludit, quia Medium particulare vi relativi redditur æquivalens singulari.

12 Reg. 6. *Ex parvis negativis in Syllogismo nihil sequitur*. Ratio: quia Præmissa purè negativa nec identificant Extrema cum Medio, si ve tertio, nec distinguunt ibi tertio, sed à tertio, nec regulantur per illud,

Dicitur de nullo vix eius explicatione liquidam est. Sed intellige, nisi Præmissæ negativæ tales sint, ut sentit æquipolleant affirmativis. servantibus Figuram, & Modum vitalem: tunc enim, si non ratione proprie formæ, sed merito istius æquipollentiæ, poterant aptè concludere. Hinc, si obijcias 1. hos Syllogismos aptè concludentes: *Nullus homo est leo, Nullus homo est aquila, Ergo aliquid, quod non est aquila, non est leo. Nullum non vivens est homo, Nullus lapis est vivens, Ergo nullus lapis est homo.* Resp. Primus idè. benè concludit, quia Minor æquivaler huic affirmativæ de prædicato infinito, *Omnis homo est non aquila*; quam si substituas, Syllogismus erit intertîa Figuræ, & in Modo *Felapton*. Secundus idè. quia, si Minor reducatur ad istam æquivalentem, *Omnis lapis est non vivens*, resultat Syllogismus in *Celarent*.

13. Si obijcias 2. sequentes: *Nullum animal est lapis, Nullus homo est aliud ab animali, Ergo nullus homo est lapis: Nullus equus movetur, Nullus equus quiescit, Ergo nullus equus existit: Quod non est animal, non est homo, Nullus lapis est animal, Ergo nullus lapis est homo: Nulla pura creatura est æquè perfecta, ac Mater Dei, Nulla pura creatura est æquè perfecta, ac Virgo Maria, Ergo Maria Virgo est Mater Dei.*

14. Resp. Primus idè concludit, quia Minor est æquivalenter hæc, *Omnis homo est animal*; quâ subrogatâ, pertinet ad *Celarent*. Secundus concludit ratione materiæ; non tamen viformæ, nisi subaudiatur hæc Præmissa, *Quidquid existit, vel movetur, vel quiescit, cum si ita subsumas, Sed nullus*

equus movetur, aut quiescit, sequitur Conclusio vi formæ in *Camestres*. Tertius Minorem habet æquivalentem huic, *Omnis lapis est non animal*, vel *est quod non est animal*, concluditur in *Celarent*.

15. Quartus denique concludit ex materiâ, non ex formâ, ut patet in hoc: *Nulla pura creatura est æquè perfecta, ac Deus, Nulla pura creatura est æquè perfecta, ac Virgo Maria, Ergo Maria Virgo est Deus*: vbi sub eadem formâ falsò concluditur. Si tamen Syllogismus ille ponatur æquivalenter affirmativus, hoc sensu: *Mater Dei est una ex puris creaturis perfectior ceteris, Virgo Maria est una ex puris creaturis perfectior ceteris, Ergo Virgo Maria est Mater Dei*: vi formæ concludet.

16. Reg. 7. Conclusio sequitur debiliorem partem. Regula hæc magnas excitat in Theologiâ lites. Nobis admittenda nunc est quantum ad quantitatem, & negationem, quidquid sit de evidentiâ, certitudine, supernaturalitate &c. Itaque in Syllogismo categorico, vbi altera Præmissa universalis est, altera particularis, aut singularis; Conclusio particularis, aut singularis esse debet, ut etiam negativa, si altera ex Præmissis negativa sit: quo pacto sequetur partem debiliorem, si ve imperfectiorem; qualis censetur particularis comparatione universalis, & negans respectu affirmantis. Ratio Regule sic acceptæ est: quia Syllogismus, cuius altera Præmissa est negativa, regularur per illud, *Dicitur de nullo*, vel, *Quæ distinguuntur in tertio* &c.; verumque autem postulat, ut Conclusio alterum Extremum de altero neget. Item, vbi

altera Præmissa est particularis, nullus est Modus utilis, qui Conclusionem inferat universalem, ut constat ex Cap. præced.

7 Excipe tamen 1. Syllogismum Expositorium, qui ex alterâ Præmissâ singulari interdum concludit universaliter: ex. g. *Hic Rex Hispanorum est Philippus V.*; sed nullus Tartarus est Philippus V.; Ergo nullus Tartarus est hic Rex Hispanorum. Excipe 2. syllogismos, quibus maior Extremitas est singularis, de quibus cap. 3. num. 24. In his quippè reipsâ vsge: Principium, *Dici de nullo.* Sed adhuc contra Regulam obicit: hic syllogismus, *Omne animal est vivens, Aliquod animal non est homo, Ergo aliquid, quod non est homo, est vivens,* rectè concludit affirmativè ex altera Præmissâ negativâ. Resp. Idèò concludit, quia Minor æquivalet huic affirmanti, *Aliquod animal est non homo,* v. cuius pertinet ad Modum *Datiff.* Vid. num. 12. Idem accidit huic: *Quod non est, non agit, sed Sol agit; Ergo Sol est:* concludit enim, quia Maior est virtualiter hæc, *Quidquid agit, est;* atque ita spectat ad *Datiff.*

8 Hic addi solent Regulæ singulis Figuris peculiare, v. Quòd in Modis directis primæ Figuræ Maior nunquam est particularis, nec Minor negativa: Quòd in secundâ Figurâ nihil concluditur ex Maiore particulari, nec ex puris affirmativis; & Conclusio semper est negativa: Quòd in tertiâ Figurâ nihil sequitur ex Minore negativâ; & Conclusio semper est particularis. Sed hæc omnia facillè percipiuntur ex Dictionibus positæ cap. præc. n. 6., si modo limitationem adhibeas numeri

1 **Q**uamquam omnes Syllogismi cuiusque Figuræ necessariò, & vi formæ concludant, ideoque debeant omnes hæc ratione vocari perfecti; soli tamen quatuor priores Modi primæ Figuræ perfecti dicuntur ex capite claritatis: quia tantâ perspicuitate, & evidentia concludunt, ut stipes sit, qui necessitatem Consequentia non videat. Ceteri vero omnes vocantur *imperfecti* ex aliquo defectu claritatis, quo necessitas Consequentia dubia, vel nulla nunquam videbitur ingenio minus perspicaci. Quam ob rem, ut nullus esset tergiversandi locus, inventa est ars (ingeniosa quidem, sed inter disputandum vix unquam ad viam redacta) reducendi Syllogismos imperfectos ad aliquem ex quatuor illis primæ Figuræ Modis, & planioris evidentia gratia.

2 Est autem Reductio syllogistica duplex. Prima dicitur *Ostensiva,* seu *per ostensionem:* secunda, *ad impossibile,* seu *per impossibile.* Ostensiva fit Conversione alicuius, vel aliquarum enuntiationum, addita nunquam transpositione Præmissarum, ita ut Maior fiat Minor, & è converso. Pro quo nota. Dictiones Modorum indices, cap. 1. exarata, incipiunt à litteris B, C, D, F; quibus indicantur Modi perfecti, ad quos imperfectus quisque revocatur. Modus igitur imperfectus ad illum reducit, cum quo in litterâ initiali convenit: videlicet, *Baralipion,* ad *Barbarum;* *Celantes,* *Cesare,* & *Cantabros,* ad *Celarent;* *Dabitis,* *Dantii,* *Disamis,* & *Datiff,* ad *Datiff.*

Fapesmo, Felapton, Fesapo, Felapton,
& *Ferison, Fesapo.*

3. Præmissæ in istis Dictionibus littera S denotat, convertendam simpliciter enuntiationem, quæ vocali præcedenti responderit: littera P, convertendam per accidens: littera M, transponendas esse Præ-

missas, ut sit Minor, quæ Maior erit, & è contrario. Ac demum littera C non initialis indicat, Modos, quibus inest, non posse reduci per Ostensionem, sed per impossibile duntaxat. Hi sunt *Baroco*, & *Bocardo*. Totum hoc artificium notatur his verbis.

Simpliciter verti vult S : P verò, per accid. :
M vult transponi ; C, per impossibile duci.

4. Exemplis res clarescet. Ut reducas hunc Syllogismum, *Omnis homo est animal, Nulla arbor est animal, Ergo nulla arbor est homo*, quem vides esse in *Camestres*; observa 1., Modum istum reduci ad *Celarent*, quia incipit à C: 2., Minorem, & Conclusionem simpliciter convertendas esse, quia vocales secundam, & tertiam subsequitur S: 3., Præmissas debere transponi, quia adest M. Sic ergo discursum reformabis: *Nihil homo animal est arbor, Omnis homo est animal, Ergo nullus homo est arbor*. In Syllogismo in *Celarent*; ex cuius Conclusionem poteris iure Conversionis eandem colligere, quam prius intendebas.

5. Similiter, ut hunc reducas, *Nullus homo est leo, Omnis homo est vivens, ergo aliquod vivens non est leo*; cum videris esse in *Felapton*, tene Præmissas eodem situ, quia adest M: nullam convertito simpliciter, quia adest S: solam Minorem convertito per accidens, quia secundam vocalem subsequitur P: quibus servatis, Syllogismum in *Ferio* sic effeceris: *Nullus homo est leo, aliquod vivens est homo, Ergo aliquod vivens non est leo*; ubi Conclu-

sio eadem, quam optabas, prædit evidenter. Id ipsum facile iam præstabis in cæteris Modis. Tantum nota pro *Baralipon*, litteram P non indicare, quòd per accidens convertatur Conclusio; sed quòd ex eisdem Præmissis inferri possit in *Barbara* Conclusio universalis, ex quâ per accidens conversâ resultat Conclusio Modi *Baralipon*.

6. Reductio per impossibile instituta est, ut adversarius, qui, concessis Præmissis alicuius Modi imperfecti, Conclusionem protervè negat, per Syllogismum perfectum cogatur ut simul veras admittere duas Contradictorias, vel Contrarias; aut certè negationem retractet, ne tantam absurditatem devoret. Reductio ista postulat, ut ex imperfecto Syllogismo detrahatur aliqua Præmissa, cui succedat Contradictoria negata Conclusionis; ut inde prodeat in Modo perfecto nova Conclusio Contradictoria, vel Contraria illi Præmissæ, quæ detracta est, & quæ iam ab adversario concessa supponitur. Qualiter autem id præstandum in singulis Figuris, indicatur his verbis.

Maior sit Minor, & sit Contradictio Maior.
Excipe *Celantes*, in quo pervertitur ordo.
Servat Maiorem, variatque secundam Minorem.
Tertia Maiorem variat, servatque Minorem.

6 Quorum sensus est. Dum agitur de reducendis Modis indirectis primæ Figuræ, Contradictoria Conclusionis negatæ sit Maior, & (sublatâ Minore antiqâ) quæ antea Maior erat, sit Minor, prout primo versu præcipitur: quibus positis, sequetur in aliquo Modo perfecto Conclusio Contradictoria, vel Contraria Minoris sublatæ. Ex. g. posito Syllogismo in *Figure primo*: *Omnia animalia sunt lapides, Nullus leo est homo, Ergo aliquod animal non est leo*: si quis Consequentiam neget concessis Præmissis, tenetur admittere Contradictoriam Conclusionem, nempe, *Omne animal est leo*. Hæc igitur ponatur pro Maiore, & loco Minoris illa Maior antiqua, *Omnia animalia sunt lapides*. Ex his verò sequitur in *Barbara* Conclusio ista, *Ergo omnia animalia sunt leones*: quæ si convertatur per accidens in istam, *Aliquis leo est homo*, fiet Contradictoria Minoris, quam in priori Syllogismo concesserat adversarius. Ex Modis imperfectis primæ Figuræ excipitur *Celantes*, in cuius Reductione Minor antiqua fit Maior, & Contradictoria Conclusio fit Minor.

8 In secundâ Figurâ Maior manet intacta, & pro Minore ponitur Contradictoria Conclusio, prout tertio versu notatur. V.g. in *Cesare* Syllogismus, *Nihil lapideum est vivens, Omnia animalia sunt vivens, Ergo nihil animalium est lapideum*: ita reducitur: *Nihil animalium est vivens* (quæ est Maior antiqua), *Aliquis homo est lapis* (quæ est Contradictoria Conclusio negatæ), *Ergo aliquis homo non est vivens*. En Conclusionem deductam in *Ferio*, & contradictoriam Minoris, quæ concessa fuerat in *Cesare*.

9 In tertiâ Figurâ Minor manet immota, & pro Maiore ponitur Contradictoria negatæ Conclu-

sionis, prout innuitur in quarto versu. Quare Syllogismus in *Ferison* v. g. *Nullum animal est lapis, Aliquod animal est homo, Ergo aliquis homo non est lapis*; sic reduces: *Omnia animalia sunt lapides, Aliquod animal est homo, Ergo aliquod animal est lapis*. Vbi nihil negare poterit adversarius; non Maiorem, quia est Contradictoria Conclusio ab ipso negatæ; non Minorem, quia iam antea concessit; concedet ergo Conclusionem, vtote deductam in Modo perfecto *Darii*. At hæc est Contradictoria illius Maioris, quam ipse admisit in primo Syllogismo. Eadem arte reliquos Modos reducere licebit.

10 Vt autem dignoscatur ad quem Modum perfectum imperfectus quisque reducatur, proponi solent Dictiones istæ, *NEQUEBATIS, ORIBBAR, LETARE-ROMANIS*. Prima continet quinque vocales, respondentem quinque Modis indirectis primæ Figuræ, ita vt primus notetur primâ vocali, secundus secundâ, & sic de cæteris. Secunda Dictio quatuor vocalibus notat eodem ordine quatuor secundæ Figuræ Modos: & tertia sex vocalibus indicat similiter totidem Modos tertiæ Figuræ. Vocales autem sunt A, E, I, O, in quas definiunt quatuor Modi perfecti primæ Figuræ. Quo posito, Modus quisque imperfectus reducitur ad illum perfectum, cuius vltima vocalis fuerit eadem, quæ imperfecto respondet in istis Dictionibus. Vnde, qui numerandi ordine incidunt in A, reducuntur ad *Barbaras*; qui in E, ad *Celantes*; qui in I, ad *Darii*; qui in O, ad *Ferio*. Hæc molesta sunt. Si Præmissas disponas iuxta documenta num. 7. 8. & 9., ex eorum quantitate, & qualitate facillime cognoscet, in quo Modo perfecto concludendum sit.

CAP. VI.

De Varijs Syllogismorum
Speciebus.

PRAETER Syllogismum ab-
solutum de Medio com-
muni, quem hactenus
explicuimus, supersunt
Expositorius, Modalis, & Hypotheticus,
de quibus hic breuiter agendum. Syl-
logismus Expositorius (ita dictus,
quia rem quasi oculis exponit) ille
est, qui constat Medio singulari. Confici
potest in quâlibet ex tribus Figuris,
sive Extrema sint termini commu-
nes, sive singulares; & in singulis con-
cludere, tum affirmatiuè, tum negati-
uè, iuxta valorem Præmissarum. Ex.
g. in primâ Figurâ: *Cicero est elo-
quens, sed hic Orator est Cicero, Ergo hic
Orator est eloquens: Cicero non est Græ-
cus, sed Aliquis Orator est Cicero, Ergo
aliquis Orator non est Græcus.*

2 Quod attinet ad Modos,
totidem fermè variari possunt in Ex-
positorio, quot in Syllogismo de Me-
dio communi. Excipe tertiam Figu-
ram, in quâ non nisi duplex est Mo-
dus, vterque particularem Conclu-
sionem colligens, alter affirmatiuam
ex affirmatiuis, alter negatiuam ex
Maiore negante, & Minore affirman-
te. V.g. *Petrus est homo, Petrus est ani-
mal, Ergo aliquod animal est homo: Pe-
trus non est leo, Petrus est vivens, Ergo
aliquod vivens non est leo.* Nec his vlti-
rius immorandum: quia utilitas, aut
inutilitas Modorum faciliè cuius ap-
parebit ex Principijs, *Quæ sunt ea-
dem vni tertio &c.*, quorum tota vis in
hoc Syllogismorum genere maximè
resplendet. In eo pariter vim habent
Regulæ, de quib. cap. 4. : nisi quòd
Conclusio non semper sequitur par-

tem in quantitate debiliorem, vt ibi-
dem advertimus; & ex puris parti-
cularibus, & purè affirmatiuis, benè
concluditur in secundâ Figurâ: vt,
*Aliquis homo est Petrus, Aliquod vivens
est Petrus, Ergo aliquod vivens est ho-
mo.*

3 Modalis Syllogismus est,
qui struitur ex Enuntiationibus Moda-
libus, vel ita vt omnes sint purè Mo-
dales, vel ita vt altera Præmissa sit
Absoluta, seu de inesse. Exempla sint:
*Necesse est omne vivens esse substantiam,
Necesse est Omne animal esse vivens, Er-
go necesse est omne animal esse sub-
stantiam: Possibile est omne animal sentire,
Omnis homo est animal, Ergo possibile
est omnem hominem sentire.* In hisce
Syllogismis sonant tres termini
computantur, illi scilicet, qui repe-
riuntur in Dicto. Modus enim, si-
cut in Conversione Modalium non
numeratur inter subiecta, & prædica-
ta, sic modò nec inter Syllogismi ter-
minos. Vnde etiam tam Figurâ,
quàm Modus Syllogisticus, pensari
debet ex parte solius Dicti: & idcir-
cò vterque Syllogismus, nuper ad-
ductus, in primâ Figurâ est, & in
Modo *Barbara*.

4 Porro Syllogismus vndi-
que Modalis de *Necesse*, formari po-
test in omnibus Figuris, ac Modis
cap. 3. recensitis. Cæterum Syllogismi
de *Possibili*, *Contingenti*, & *Impossibili*,
tantâ varietate sensus implicantur,
totque monitis, aut regulis indigent,
vt sine magno discentiarum studio ex-
plicari vix possint. Si quando occur-
rerint, nihil de Consequentiâ decer-
nas priusquam sentiam, & vim Præ-
missarum attentè perscruteris, tum
ex Regulis Syllogisticis, tum ex pro-
priâ naturâ Modalium, expositâ Disp.
7. cap. 7.

5 Syllogismus Hypotheti-

eus est, qui altera saltem præmissa constat hypothetica. Accipitur nunc Hypothetica pro Complexa, ut fert vius Scholæ: cumque enuntiatio Complexa sit quadruplex, ut habet Disp. 7. c. 5.; ideo Syllogismus iste potest esse Copulativus, Disiunctivus, Casualis, aut Conditionalis. Pro singulis speciebus sub eâ formâ, quæ visitior est, scilicet ubi sola Maior est Complexa, nonnulla documenta dabimus.

6 Syllogismus igitur Copulativus conitit Maiore Copulativâ simpliciter negante (si enim sit affirmans secundam præcipuam copulam, vel nullum, vel inullum efficit Syllogismum); & tunc rectè concludit, cum in Minore ponitur altera pars, & altera in Conclusionem tollitur. Ex.g. *Non Petrus currit, & Paulus sedet; sed Petrus currit; ergo Paulus non sedet.* Vel, *Sed Paulus sedet, Ergo Petrus non currit.* Eodem iure ritè arguitur sic: *Nemo servit Deo, & divitiis; sed avarus servit divitiis; Ergo non servit Deo.* Idem erit, si alteram, aut ambo extrema sint negativa, ut *Non Petrus non sedet, & non ambulat; semper enim ex alterutris positione sequitur alterius exclusio, ut, Sed Petrus non ambulat, Ergo sedet.* Hæc autem concludendi vis nititur sensu Copulativæ negantis, cuius veritas exigit, ne detur simulitas extremorum. Maiè tamen argues ab exclusionem unius extremi ad positionem alterius, cum illam vi formæ non exigit Copulativa negans.

7 Syllogismus Disiunctivus fruitur ex Maiore Disiunctivâ simpliciter affirmante (nam quæ secundam præcipuam copulam negat, tanquam obliqua, & minus visitata, nunc omittitur); tuncque vim habet, cum ex unius partis exclusione colligitur positionem alterius, stante veritate

disiunctivâ. V.g. *Petrus aut disputat, aut cantat; Sed non disputat; Ergo cantat.* Vel, *Sed non cantat, Ergo disputat.* Idem est, quando utraque pars, aut altera tantum est negativa. Totum hoc pendet ex eo principio: Quòd veritas disiunctiva non patitur utriusque partis falsitatem. Perperam tamen argues universim à positione unius partis ad exclusionem alterius: nam, ut suo loco vidimus, Disiunctiva permittit veritatem utriusque partis. Quare talis arguendi modus tantummodò licet, quando disiunctio sit inter extrema opposita.

8 Sed nota vigilanter, nihil Syllogismo Disiunctivo concludi, nisi Minor possit esse vera in sensu composito Maioris Disiunctivæ; si enim huius veritatem necessariò destruat, nullam Consequentiam parit: ideoque notanter diximus, Syllogismus huius vim esse stante veritate disiunctivæ. Unde ex his, *Vel Petrus non existit, vel Deus deficit; sed Petrus existit; minime sequitur, Ergo Deus deficit:* quia Maior nequit esse vera, nisi ratione primæ partis, quæ tollitur per veritatem Minoris. Idem accidit, quoties disiunctio sit inter extrema, sic inter se connexa, ut alterum sine altero auferri non possit. V.g. *Aut Mundus existit, aut conservatur à Deo; sed Mundus non existit; non inferitur, Ergo Mundus conservatur à Deo:* quia defectus prioris extremi, qui in Minore ponitur, secum trahit defectum posterioris; ac proinde ruit veritas Maioris Disiunctivæ.

9 Circà Syllogismum Causalem tantum notaverim, quòd, si constet Causali strictâ, rectè colligat idem prædicatum de quovis alio subiecto, cui eadem causa, vel ratio tribuatur in Minore. V.g. *Quia Petrus est rationalis, est admirativus; Sed omnis ho-*

mo est rationalis; Ergo omnis homo est admirativus. Quæ forma ideo concludit, quia in Maiore continetur hæc universalis, *Omne rationale est admirativum*. Vid. sup. Disp. 7. c. 5. n. 12.

10 Syllogismus Conditionalis, qui constat Maiore Conditionali, & Minore Categoricali, duplici Figurâ constructur. Prima, in quâ ex conditione absolute positâ inferitur absolute conditionatum: vt, *Si Sol lucet, dies est; sed Sol lucet; Ergo dies est*. Hæc nititur eo principio: *Conditionatum purificata conditio: transit in absolute*. Secunda, in quâ ex defectu Conditionati colligitur defectus conditionis: vt, *Si Sol lucet, dies est; sed dies non est; Ergo Sol non lucet*. Hæc nititur sensu ipsæ propositionis Conditionalis, cuius veritas exigit, ne ponatur conditio sine conditionato. Utraque Figura locum habet, siue Conditionalis sit illativa, siue non: item, siue extrema sit affirmativa, siue utrumque, vel alterum negativum. Conditionalis tamen, in quâ præcipua copula negatur, nunc vt iustitiam prætermittitur.

11 Sed cave, ne ex defectu conditionis inferas defectum conditionati, aut ex positione istius, positionem hypothesis: nihil enim vi formæ concludes. Unde sub hac Maiore, *Si existit Petrus, existit Deus*, malè sic pergas, *Sed non existit Petrus, Ergo non existit Deus*: vel sic, *Sed existit Deus, Ergo existit Petrus*. Cave etiam, ne Minor talis sit, vt necessariò destruat veritatem Maioris; tunc etiam nulla sequitur Conclusio, vt quæ semper concessam præsupponit simultaneam veritatemque Præmissæ veritatem. Unde in his: *Si duo corpora existant, non sunt penetrata; Sed sunt penetrata; Ergo non existant: Si daretur*

libertas A, non peccaret; sed peccat; Ergo non datur libertas A. In his, inquam, nulla est Consequentia: quia veritas Minoris, cum supponat, hypothetice in statu absolute separari à conditionato, necessariò importat falsitatem Maioris, quæ talis separationem excludit. Quòd Minor ita supponat, evidens est. Nam corpora nequeunt esse penetrata, quin existant, & sine carentiâ penetrationis: item libertas A, dum peccat, absolute existit, & hæc carentiâ peccati.

12 Ex dictis colliges, Syllogismum Hypotheticum, siue Complexum, differre à simplici, seu categorico, secundum Formam, & numerum terminorum, eo quòd à diversis Principiis vim hauriat: quare etiam diversis Regulis tenetur, nec omnibus ijs adstringitur, quæ cap. 4. adductæ sunt.

13 Omne verò Syllogismorum genus, hæcenus expositum, divisi tandem potest in *Demonstrativum, Probabilem, Pseudographum, & Sophisticum*: quæ divisio tota ferè provenit à materiâ circa quam, obiectio vè. Demonstrativus est, qui rectâ formâ constructur ex Præmissis omnino veris, & necessarijs. Hunc ex professo Logica explicabit. Probabilis (aliàs Dialecticus, & Topicus) est, qui rectâ formâ struitur ex Præmissis probabilibus, vel saltem alterâ necessariâ, & alterâ probabili. Dicitur Probabile, quòd apparet merito credibile, prudentie dignum assensibile, cum tamen non censeatur penitus necessarium, aut infallibile. Verùm, quid sit probabilitas, quid Opinio, quæ probabilitate generatur, accuratius alibi declaravimus.

14 Pseudographus (id est, mendacis descriptionis) est, qui rectâ qui-

quidem formâ conficitur, sed Præmissam aliquam reipsâ falsam venditat incautis tanquam omninô veram, ac necessariam. V. g. *Quidquid non amisisti, habes; Sed caudam non amisisti; Ergo caudam habes*: vbi Maior videbitur incautis vera, ac innegabilis cum tamen sit omninô falsa. Sophisticus (alias Paralogismus, & captivus, aut fallax Syllogismus) est, qui non verè, sed apparenter concludit; seu qui rectâ formâ non constat ob alicuius Regulæ neglectum, & tamen quadam rectitudinis specie decipit. Quare hoc differt. Pseudographus à Sophistico, quòd ille in materia, hic peccat in formâ. Uterque tamen solet comprehendi nomine *Captivionis, Fallacia, Sophismatis*. Quamquam verò Fallacias omnes, præsertim quæ vitio maxè proventunt, detegere, atque adèd solvere faciliè queat, qui Regulas suprâ traditas observaverit; nihilominus earum fontes indicabimus cap. sequ., vt faciliùs dignosci, vitarique possint.

CAP. VII.

De Syllogismorum Fallaciis.

TRedecim passim narrantur, scilicet, aut fontes Iophimatum (a), sex in verbis, septem in rebus. Exciasse *verborum*, sive *d'Énonis*, prima Fallacia, seu prima species est *Æquivocatiônis*. Hæc termino æquivoco ludit: vt, *Gallus est avis; Francus est Gallus; ergo est avis*. Secunda est *Ambiguitatis*, sive *Amphibolæ*. Hæc totius enuntiationis sensum variat: Ex. g. *Quidquid est Aristotelis, non est tuum; sed Logica, quam creasti, est Aristotelis; Ergo non est tua*: vbi Maior loquitur

de Aristotele vt domino, Minor de eodem vt Authore.

2. Tertia est *Accentus*. Hæc abutitur vocibus sono, aut scriptione similibus, quasi nihil differant, cum tamen diverâ significant ex varietate accentus, quantitate, aut pronuntiationis. Ut, *Maria est mulier; Sed congregationes aquarum sunt maria; Ergo sunt mulier*: *Quidquid edis, comedis; sed librum edis; Ergo librum comedit*.

3. Quarta est *Figura diffinitivæ*. Hæc vitur, qui diversis vocibus attribuit easdem leges Grammaticas ratione cuiusdam similitudinis: vt si quis paritate vocis *Plania* vocem *Plania* contendat esse fœminini generis, aut verbum *Habeo* quartæ coniugationis paritate verbi *Abeo*. Item, qui accipit *Quid pro Quali*, permiscendo voces utriusque significativas: vt, *Quom homin in heri vidisti, vides hodie; sed heri vidisti sanum; ergo sanum vides hodie*: *Quidquid emisisti, comedisti; sed carnes crudas emisisti; ergo carnes crudas comedisti*. Hæc distinctione solvantur sic. *Dist. Mai.*: Quem vidi, & qualem vidi, neg.; & non qualem vidi, conc. *Mai. & Min.* & neg. *Consequ.* Similiter in secundo.

4. Quinta est *Compositivæ*, Sexta *Divisivæ*. His fallit, qui transiit à sensu composito ad divivum, aut è converso. Vt si sub hac Evangelicâ propositione, *Cæci vident*, ita iustum; *Sed omnes cæci visu, carent; Ergo qui visu carent, vident*: nil concludis, quia Minor, & Conclusio sensum habent compositum, cum Maior habeat divivum. Eodem vitio laborat transitus à sensu copulato ad copulativum, & à disiuncto ad disiunctivum. Quare in hoc syllogismo: *Quæcumque sunt duo & tria, sunt duo, & sunt tria*

(a) Vid. Aristot. in Lib. Elench., & D. Thom. Opusc. 39, de Fallaciis.

tria; sed quinque sunt duo & tria; Ergo quinque sunt duo, & quinque sunt tria: Conclusio est omnino falsa, eo quod Maior solum est vera in sensu copulativo, Minor solum in sensu copulativo, à quo vitiosè transitur ad copulativum in Conclusionem. Similiter in isto: *Omnis propositio est vera, vel falsa; si d non omnis est vera; Ergo omnis est falsa*: concluditur falsò; quia Maior solum est vera in sensu disiuncto, sub quo non licet alterum extremum sumere seorsum ab altero, prout sumitur in Minore, & Conclusionem, quæ sensum disiunctivum proinde supponunt.

5 Iam ex classe sophismatum in rebus, sive extra dictionem, prima species dicitur *Accidentis*, quæ est omnium vaserrima captio: consistitque in eo quod putentur inducriminationem convenire, aut non convenire subiecto, quæcumque ipsius Accidenti conveniunt, aut non conveniunt; & vice versâ. Vocatur autem *Accidens* in præsentem, non solum quod contingenter advenit, sed etiam quodcumque prædicatum aliquatenus à subiecto diversum, saltem si non sit integra definitio ipsius. Huc pertinent captiones illæ: *Fecisti Catib: dram; sed Catib: dra est lignum; ergo fecisti lignum: Venientem cognoscis; si d Coriscus est veniens; ergo Coriscum cognoscis*: ubi ex eo quod feceris, aut cognoscas Accidentem, vitiosè inferitur id ipsum de subiecto.

6 Huc etiam spectat mutatio suppositionis simplicis in personalem, aut è converso: vt, *Animal est genus; sed homo est animal; ergo homo est genus*. Item variatio appellationis: Ut, *Capra est mater; capra est tua; ergo capra est mater tua*: ubi terminus *tua* appellat in Conclusionem supra *Accidens mater*, & in Minore

suprà subiectum. Item transitus ab esse individuali ad specificum, vt in veteri argutiâ: *Quod ego sum, tu non es; sed ego sum homo; ergo tu non es homo*: ubi Maior verificatur de esse individuali; Minor, & Conclusio loquuntur de specifico.

7 Ac demùm huc reduci potest lubrica ista syllogizandi forma: *Quicumque dicit te esse animal, verum dicit; Sed qui dicit te esse asinum, dicit te esse animal; Ergo qui dicit te esse asinum, verum dicit: Quicumque negat te esse hominem sacrilegum, non errat; Sed qui negat te esse hominem, negat te esse hominem sacrilegum; Ergo qui negat te esse hominem, non errat*. Simili formâ petent omnis veritas destrui, & omnis error adstrui. In his tan. en nullam formæ vitium apparet, sed solius materiæ; quia scilicet Maior univertim, & indistinctè sumpta, falsa est. Sic igitur *dist. Mai.*: Quicumque dicit &c., verum dicit, si nihil addat alienum, *conc.*; si quid alienum addat, *neg.* Tum *dist. Min.*: & aliquid addit alienum, *conc.*; & nihil addit, *neg.* *Min.*, & *Consequ.* In altero exemplo *dist. Mai.*: si neget præcisè complexum utriusque termini, *conc.*; si neget utrumque terminum singularitè, *neg.*: unde cum in Minore negetur singularitè, & esse hominis, & esse sacrilegi; Consequentia nulla est.

8 Secunda species est, quæ arguit à vero simpliciter, ad verum secundum quid; aut vice versa. Sic accidit, quoties violantur leges Diminutionis, Restrictionis, & Alienationis terminorum, de quibus *Disp.* 5. c. 4.: Vt, *Homo non est corporeus secundum animam; ergo homo non est corporeus: Christiano licet vesci carnibus; ergo ipse licet vesci carnibus in Quadragesima: Statua est homo marmoreus; ergo est ho-*

mo. Item, si ab opposito istorum Consequentium inferatur Oppositum Antecedentium.

9 Tertia est Ignorationis Elenchi. Est autem Elenchus in præfenti redargutio, sive illatio Conclusionis contradicentis propositioni ab alio concessæ. Dum ergo quis fallitur, putans, Conclusionem ab arguente illatam contradictoriam esse propositionis à se concessæ, cum non sit, ideoque adigitur ad opposita simul concedenda; dicitur incidere in fallaciam Elenchi. Quarta est Petitionis principij: quæ tunc adest, cum Conclusio probanda affirmatur ad probationem sui per terminos synonymos, aut certè nihil novæ claritatis afferentes. Ut, si probes, hoc ferrum esse gladium, quia est ensis; aut cœlum esse rotundum, quia est sphericum.

10 Quinta dicitur Consequentis. Cuius dolus in eo est, quod credatur Antecedens inferri ex Consequenti, sicut Consequens ex Antecedenti: vt, si est homo, est animal; Ergo si est animal, est homo: aut etiam ex opposito Antecedentis deduci oppositum Consequentis, sicut accidit è converso: vt, Si est homo, est animal; Ergo si non est homo, non est animal. Sexta dicitur Non cause vt cause. Hæc tum decipit, cura aliquid æstimatur vt causa alicuius mali, vel absurdi, cum reverà non sit: vt, si quis vini usum omninò prohibendum dicat, quia malum ebrietatis inde provenit; cum tamen ebrietatis causa non sit vini usus, sed abusus.

11 Septima est plurimum interrogationum vt unius. Hæc in eo consistit, quòd ad plura simul interrogata petatur simplex responsio, ex qua absurdum aliquid inferatur. V.g. interroganti, num Petrus sit homo, & equus; si respondeas, est; colliget ille,

Ergo Petrus est equus: si vero respondeas, non est, dabitur ille, Ergo Petrus non est homo, Respondetur per partes: est homo, & non est equus. Denique, si qua insuper occurrat alius generis fallacia, ad Regulas Consequentiar, & Syllogismi, tanquam ad Lydium lapidem attrita, facillè vitium prodeat.

CAP. ULTIMUM.

De Inventione Medij.

1. **A**rtem inveniendi Medium, quam tradunt Summularum veteres, communiter, & merito Recentiores omittunt, vt quæ plus continet confusionis, quàm utilitatis. Nunc tamen breviter ex eâ dabimus, quæ minus inutilia videbuntur. Quatuor esse solent propositiones, ad quarum probationem quæritur Medium, duæ universales, duæ particulares, affirmativæ, & negativæ. Medium autem eligi potest, vel consequens ad extrema, nempe quod ex illis inferitur, cuiusmodi est animal, & cætera superiora prædicata respectu hominis: vel antecedens, quod scilicet extrema inferit, qualia sunt omnia inferiora prædicata respectu superiorum: vel extraneum, quod nec inferit, nec subsequitur extrema, vt est equus respectu hominis. Termini convertibiles, vt rationalis, & homo, sibi invicem sunt antecedens, & consequens.

2. Vt igitur probes universalem affirmativam, v.g. Omnis homo est vivens, quære Medium consequens ad subiectum, & antecedens ad prædicatum: & cum inveneris, animal tale Medium esse, sic probationem institue: Omne animal est vivens, Omnis homo est animal, Ergo Omnis homo est vivens. Vt probes universalem negati-

vam in *Celarent*, aut *Belare*, Medium quære consequens ad subiectum, & prædicato extraneum: aut prædicatum subiecto, & consequens ad prædicatum, vt probes in *Camestres*. Ut probes particularem affirmativam in primâ Figurâ, Medium sit consequens ad subiectum, & antecedens ad prædicatum: in tertiâ autem Figurâ, antecedens ad vtrumque. Talem præ particularem negativâ, Medium sit consequens ad subiectum, & prædicato extraneum in primâ Figurâ, necnon in *Festino* secundâ: at in *Baroco*, & in tertiâ Figurâ, sit antecedens ad subiectum, & extraneum prædicato. Hactenus, quidquid utilitatis ex vulgata arte inveniendi Medium exprimi potest.

4 Sed verò germana ars inveniendi Media, siue Argumenta ad probationem cuiuslibet Conclusionis idonea, re ipsâ nulla est, præter ingenium vividum, ac solidum, assiduâ exercitatione cultum, multarumque rerum cognitione, legendo, & audiendo comparatâ, locuples. Ipsâ tamen rerum cognitio promptior, et

que vtilior erit, si per certa quædam capita, quos vocant *Lacos Inventionis*, aut *Sedes Argumentorum*, distributa sit: vt deinde *Dialectica* doceat, quâ formâ singulis utendum, ac probatio inefficax evadat. Præmuntur autem Argumenta à *Locis*, aut *Sedibus* istis: à *Definitione*, à *Divisione*, à *Coniugatis*, à *Causis*, ab *Effectis*, ab *Antecedentibus*, à *Consequentibus*, à *Circumstantibus*, à *Similibus*, à *Paribus*, à *Maioribus*, à *Minoribus*, à *Dissimilibus*, ab *Oppositis*, à *Repugnantibus*, ab *Auctoritate*, tam *Divinâ*, tum *Humanâ*. De his omnibus *Rhetorici* descrierunt, necnon *Dialectici*, quibus exspatiari licet: doctè verò, fuse, & accuratè *Fonsæca* noster à cap. 11. ad finem Libri 7. *Institutionum Dialecticarum*; quo Opere nihil elegantius, plenius, aut perfectius invenias. Nobis hucusque dicta sufficiant. Vt nam ipsæ probe utamur, nõ ad fugacem modò, sed ad assèquendam maximè, quæ

nostra summa felicitas est,

æternam Verita-

tem!

(1)

F I N I S.

IN-

INDEX TITULORUM, QUI IN INSTITUTIONIB.
Dialectic. continentur.

Disp. I. De Signo.	Pag. 2.	Cap. 6. Leges recte Divisionis, &c.	47.
Cap. 1. Quid sit Signum, & quod capiatur	3.	Loci arguendi à Divisione.	48.
Obiectiones quædã obiter solutæ	5.	Disp. IV. De Termino.	50.
Reliquæ Signi partitiones.	8.	Cap. 1. Quid sit terminus Logicus	ibid.
Cap. 2. De quibusdã conditionibus ad veram Signi rationem &c.	9.	Cap. 2. Obiectiones &c.	52.
§. 1. De prima conditione.	ibid.	Cap. 3. Quæstionculis quibusdam respondetur.	55.
§. 2. De secunda conditione.	11.	Cap. 4. Multiplex divisio termini &c.	59.
§. 3. De tertia conditione.	13.	§. 1. Terminus Mentalis, Vocalis, & Scriptus.	ibid.
Cap. 3. Corollaria, & Dubia. ibid.		§. 2. Categoriæ, & Syncategorematicæ.	60.
Cap. 4. De Signo vocali.	16.	§. 3. Communis, & Singularis, Transcendens, & Intranscendens, Univocus, & Equivocus.	61.
Constitutio signi vocalis ad placitum.	18.	§. 4. Collectivus, & Divisivus, Complexus, & Incomplexus, Prima, & Secunda intentio.	63.
Disp. II. De Nomine, Verbo, & Oratione.	19.	§. 5. Concretus, & Abstractus, Connotativus, & Absolutus, Denominativus, & Denom. ib.	
Cap. 1. De Nomine.	20.	§. 6. Finitus, & Infinitus, Positivus, Privativus, & Negat.	66.
Cap. 2. Definitio Nominis defenditur.	21.	§. 7. De Terminis plurali numero &c.	68.
Cap. 3. De Verbo.	25.	Disp. V. De Proprietatibus Terminorum.	68.
Cap. 4. Triplex obiectio &c.	28.	Cap. 1. De Suppositione.	69.
Cap. 5. De Oratione.	29.	§. 1. Prævia dubior. resolutio. ibid.	
Disp. III. De Modo Sciendi.	31.	§. 2. Suppositionis definitio.	72.
Cap. 1. Definitur, ac dividitur Modus Sciendi.	32.	Cap. 2. Dividitur Suppositio. ib.	
Cap. 2. De Definitione.	33.	De Ascensu, & Descensu &c.	76.
Quid vocetur Definitio, & quatenus à Definitione differat.	35.	Cap. 3. Regule pro discernenda suppositione &c.	78.
Notanda quedam.	ibid.		8.
Cap. 3. Leges recte Definitionis.	37.		
Cap. 4. Solvuntur argumenta. a &c.	41.		
Cap. 5. De Divisione.	43.		
Divisio multiplex.	44.		
Divisio per se.	ibid.		
Divisio per accidens.	45.		
Advertenda quedam.	ibid.		
Quæstionacula duplex.	46.		

§. 1. Pro suppositione subiecti. ib.	De Disiunctiva.	150.
§. 2. Pro suppositione predic. 79.	De Conditionali.	151.
§. 3. Quid de Relativis? 80.	De Causali, & Rationali.	153.
Cap. 4. Alii & Termini Proprietates. &c. 82.	Oppositio Complexarum.	154.
Cap. 5. De Appellatione. 87.	Notanda quadam.	155.
Thomistarum Regula &c. 88.	Cap. 6. De Enuntiatione Exponibili.	156.
Veriores Regula &c. 89.	De Exclusiva.	ibid.
Disp. VI. Fashor de Termino Controversia triplex &c. 91.	De Exceptiva.	158.
Cap. 1. Vtrum vox, nihil ex instituto significans, terminus esse possit? 92.	De Reduplicativa.	159.
Cap. 2. Obiectionib. occuritur. 95.	Cap. 7. De Enuntiationib. Modalib.	160.
Cap. 3. Utrum copula enuntiativa sit terminus? 102.	Conversio Modalium.	163.
Cap. 4. Argumenta contraria. 105.	De Contingenti proprie accepto.	165.
Cap. 5. Vtrum nomen Deus sit terminus communis? 109.	Advertenda quadam.	ibid.
Cap. 6. Diluuntur Argumenta. 114.	Disp. VIII. De Argumentatione, & precipue de Syllogismo.	166.
Disp. VII. De Enuntiatione. 121.	Cap. 1. Argumentatio in communi.	167.
Cap. 1. Quid sit Enuntiatio, & quotuplex? 121.	§. 1. Quotuplex sit Consequentia? ibid.	
Enuntiationis materia. 123.	§. 2. Pro bona Consequentia Regula generales. 168.	
Enuntiationis forma. 125.	Cap. 2. Quotuplex sit Argumentatio? 171.	
Quantitas, & Qualitas. 127.	Cap. 3. De materia, & forma syllogismi. 174.	
Cap. 2. Enuntiationum Oppositio. 128.	Cap. 4. De Principiis ac Regulis Syllogist. &c. 181.	
Dividitur. ibid.	Cap. 5. De Reductione Syllogismorum. &c. 185.	
Leges Oppositionis. 130.	Cap. 6. De Variis Syllogism speciebus. 188.	
Quaestiancula duplex. 132.	Cap. 7. De Fallaciis &c. 191.	
Cap. 3. Varię difficultates &c. 134	Cap. Ultim. De Inventione Methodij. 193.	
Quid tenendum circa Propositiones semet falsificantes? 139.		
Cap. 4. De Aequipollentia, & Conversione. 142.		
Cap. 5. De Enuntiatione Complexa. 147.		
De Copulatione. 148.		

